د خوشال خان ختک د زوکړې د څلورسومې کالیزې په وياړ

افغاني سرداران او مغل

ليکواله : ډاکتر ميرمن ريتا جوشي

ژباړن : الحاج شيرمحمد کريمي

۱۳۸۰ل _ ۲۰۰۱م کال

افغاني سرداران

او

مغل

۱۵۲۶ _ ۱۷۰۷ م

ليکواله : ډاکټر مېرمن ريتا جوشي

ژباړن : الحاج شېرمحمد کريمي

۱۳۸۰ ل _ ۲۰۰۱ م کال

بسم الله الرحمن الرحيم

دکتاب ځانګړني

دکتاب نوم	: افغاني سرداران او مغل
ليکواله	: ډاکټره ميرمن ريتا جوشي
ژباړن	: الحاج شيرمحمد کريمي
مهتمم	: عزت الله ځواب
کمپوز	: کاوون کمپيوټر / جلال اباد
کمپوزر	: عبدالهادي شيرين
خپرندوی	: دافغانستان دکلتوري ودې ټولنه ـ جرمني
خپرونو لړ	: (۲۹)
چاپشمېر	: ۱۰۰۰ ټوکه
چاپکال	: ۱۳۸۰ل ـ ۲۰۰۱ م کال

نیو لیک

- دخپرندوی ټولنې یادښت الف
- دژباړونکی لنډه پیژندنه ب
- دژباړن یادونه ج
- سریزه ز
- افغانان د دوی وطن او هند ته مهاجرت ۱
- دسلطنت په دوره کې د افغانانو رول (۱۲۰۶_ ۱۵۲۶) ۱۹
- دبابر اوهمایون ترحاکمیت لاندې ۱۳

دافغاني سردارانو رول (۱۵۰۵_ ۱۵۲۰)

- داکبر په دوره کې دافغانانو رول ۵۷
- دجهانګیر په زمانه کې دافغاني سردارانو رول ۸۸
- له افغاني سردارانو سره دشاه جهان اړیکي ۱۱۲
- اورنګ زیب او افغاني سرداران ۱۳۹
- پایله ۱۷۶
- ملونه ۱۹۱
- بیلیو ګرافي ۲۴۴
- تیسیسونه ۲۵۰

۸۱

دخپرندویې ټولنې یادښت

دافغانستان دکلتوري ودې ټولنې ـ جرمني لـه ګڼو فرهنګي او خپرنیو موخو څخه یوه موخه داده چې دافغاني پوهانو په مرسته له بهرنیو ژبو څخه هغه اثار راوژباړي چې دافغانانو او افغانستان په باب لیکل شوي وي. ټولنه تر اوسه پورې په دې بریالۍ شوې چې په دې برخه کې اغېزمن ګامونه پورته کړي او څو عنوانه ډېرمهم اثار چې بهرنیو لیکوالو لیکلي او افغاني لیکوالو ژباړلي خپاره کړي.
(افغاني سرداران اومغل) ددې لړۍ بو بل کتاب دی چې دادی درنو لوستونکو ته وړاندې کېږي. ټولنې له الحاج شېرمحمد کریمي څخه ددې مهم اثر د ژباړې هیله وکړه او هغه یې په ورین تندي ومنله.
ټولنه په داسې حال کې چې د الحاج شیرمحمد کریمي داکار ستایې اومننه ترې کوي، خپلو هېوادوالو سره ژمنه کوي چې ددې ډول اثارو خپراوي ته به دوام ورکوي او خپل هېوادوال به د خپل ځان او خپل هېواد په باب د بهرنیو لیکوالو له اندوو اند (فکراو خیال) څخه نور هم خبروي.

ګران افغانستان ته د زیاتو فرهنګي بریاوو په هیله

په درنښت
دافغانستان دکلتوري ودې ټولنه ـ جرمني

د ژباړونکي لنډه پېژندنه

الحاج شېر محمد کریمي د مرحوم ملا محمد کریم اخند زوی دی، د ۱۹۴۵ کال د نوامبر په لومړۍ نېټه خوست د مندوزیو او اسمعیل خېلو ولسوالۍ د درنامیو په کلي کې په یوه روښانه او روڼ انده کورنۍ کې زېږېدلی دی.

ددوی ټبر په خوست کې د (لیونخېلو) په نامه شهرت لري چې په خټه سیدان دي ، لیونخېل په ورزه ، زنبر، یعقوبیو او صبریو کې میشته دي. ځیني کورنۍ یې د خوست په بېلا بېلو کلو او قومونو کې په تیت او پرک ډول او سېږي . په توکمینو لحاظ خلك او ولسونه دوی ته په درنه سترګه ګوري. د لیونخېلو نیکه (روحاني صاحب) دی چې په ګګرابا شهرت لري اوقبر یې په زنبر کې دی.

الحاج کریمي خپلې لمړنۍ زده کړې د څړین په لېسه (د هغه وخت لمړنی ښوونځی) او بیا یې دکابل په حربي ښوونځي او حربي پوهنتون کې خپلو زده کړو ته دوام ورکړی دی.

وروسته یې په انګلستان ، امریکا، هند او مصر کې خپلې مسلکي لوړې زده کړې دارکانحربۍ او ملي مدا فعې ترکچې پورې تر سره کړې. د هند د ملي مدا فعې کالج څخه یې د سیاسي علومو په څانګه کې ماستري هم تر لاسه کړې ده (د هند ملي مدافعې کالج د الله اباد د یونیورستي افلیئشن لري) .

نوموړي پر مسلکي لیکنو سر بېره ډېرې ژباړې کړې دي چې ځینې یې چاپ او ځینې یې لا تر اوسه ندي چاپ شوي.

د ژباړن یادونه

درنو او عزتمنو لوستو نکو!

السلام علیکم و رحمت الله و برکاته!

افغانان په هند کې ډېر په زړه پورې بحث دی . د هندوستان د منځنیو پېړیو افغانانو څېړنه او مطالعه د یوه توکمیز ګروپ په ډول ، د دوی هیواد پېژندنه ، د دوی لېږدېدنه او د دوی رول په سیاست کې داسې ټکي دي چې په هند کې یې یو شمېر پوهان د هند د منځنیو پېړیو تاریخ مطالعې او څېړنې ته هڅولي دي.

په عام ډول د پردیو په نظر کې افغانان ډېر دودیز خلك وو چې د ژوند ټولې چارې یې د قبیلو د ځانګړو دودونو او رواجونو په اساس پر مخ بیولې ، د قبیلو د مشرانو تر منځ د ښمنۍ، رقابتونه او سیالۍ د دوی د ژوندانه برخه وه ،دوی هیڅکله دا هڅه ونه کړه چې له نورو توکمونو سره اړیکې ټینګ کړي.

افغانان غیرتمن ، زړه ور ، غښتلي او مېلمه پالونکي خلك دي.

زیاتره دوی ښه جنګیالي او پوځي ډوله خلك وو. د افغانانو لېږدېدنه هند ته په لسمه او یوو لسمه میلادي پېړۍ کې پیل شوې وه ، د وخت په تېرېدو سره د څوارلسمې پیړۍ په شاو خوا کې ددوی د سیاسي قدرت او طاقت څخه چا سترګې نه شوې پټولی . ددوی سیاسي طاقت هغه وخت ښه ځرګند شو چې په ۱۴۵۱ کې لودي امپراتوري جوړه شوه.

هغه وخت چې مغل هند ته ننو تل په شمالي هند کې افغانانو پوره سیاسي قدرت په لاس کې درلود . د مغلو دربارته د ا فغانانو د جذبو لوهڅه بابر پیل کړه .

په دې کتاب کې ليکوال هڅه کړې ده چې هغو پوښتنوته ځواب ووايي چې د خلکو په زړوکې بې ځوابه پاتې دي. لکه :

- ولې مغلو پر افغانانو د زړه له کومې باور نه کاوه؟
- د ۱۵۲۶ ، ۱۷۰۷ کلونو په دوران کې افغاني اميرانو څه ډول ژوند کاوه او په خپلو کې يې يو تر بله څه ور عمل کاوه؟
- سره له دې چې افغانان غښتلي او مېړني قومندانان وو خو بيا هم لوړومقامو ته ونه رسېدل اوولې دوی بريالي نه شول؟
- دوی ته ولې اجازه نه وه چې له بېلا بېلو شهزاده ګانو سره ځانګړې ټينګې اړيکې وساتي.
- د مغلو په دربار کې يې له نورو توکمونو سره څه ډول اړيکې درلودل ؟

دا او ځينې نور داسې سوالونه شته چې ځواب يې په دغه کتاب کې تر لاسه کېداى شي. دغه کتاب د عامو لوستونکو ، زده کوونکو ، د هند د منځنيو پېړيو د تاريخ څېړونکو لپاره په زړه پورې ګټه ور کتاب دی چې د افغانانو او مغلو د اړيکو په هکله پوره څرګندونې لري.

د دې کتاب ليکواله ريتا جوشي ده . نوموړې د هندوستان د الله اباد پوهنتون د ((اوسنی او منځنی پېړيو د تاريخ)) د څانګې يوه استاده وه. ريتا جوشي د هندوستان د مشهور تاريخ پوه فقيد ډاکټر ار- پي- ترپياټي)) لمسی ده . دې په ۱۹۷۱ ميلادي کې د منځنی پېړيو تاريخ په څانګه کې لوړه زده کړه پای ته ورسوله او خپله دکتورا يې له الله اباد پوهنتون څخه تر لاسه کړه.

دا کتاب که څه هم ډېر پنډ نه دی خو ډېرې ځانګړتياوې لري، چې د پاملرنې وړ دي . په کتاب کې ښايي دلسې کرښې هم تر سترګو شي چې د يوه افغان لوستونکي لپاره به د منلو وړ نه وي . دا کتاب په ډېره روانه اوسا- ده انګرېزي ليکل شوی دی چې سرې يې پر لوستلو نه ستومانه کېږي. د افغانانو لپاره د دې کتاب تاريخي معلومات پرزړه پورې او ګټه ور ګڼل کېږي. که چېرې د افغانانو ټول کړه وړه په دې کتاب کې ومنو چې کټ مټ

به همدا سې وي ، نو افغانانو ته لازمه ده چې د هغو نوميالو د ښو کارنامو درناوی او پالنه وکړو او له نيمګړتياو څخه يې د عبرت درس واخلو . ټول بايد د خپلو نيکونو او پلرونو له مېړانې تورې ، مېلمه پالنې، د يانت او صداقت څخه څه زده کړو او ددوی له نيمګړتيا و څخه داسې پايله واخلو چې نن په يو ويشتمه پېړۍ کې د هغې بياتکرار ونه شي . ددې مقصد لپاره زده کړه په کار ده . د ګټه ورې زده کړې لپاره دا ضروري او لازمي ده چې خپله مورنۍ ژبه په يوه علمي ژبه واړوو. دا کار نه يوازې د ليکوالو د نده ده ، بلکې د ټولو استاذانو ، ښوونکو او مدرسينو مسئوليت دی چې د نورو توکمونو په څېرخپلې ژبې ته وده ورکړي او ددې مقصد لپاره د رسي موضوع ګانې په مورنۍ ژبه تدريس کړي تر څو له هغې څخه موثره ګټه تر لاسه کړي.

کومه ژباړه چې ما کړې ده له متن سره کټ مټ ورته والی لري ، کمي او زياتي نه دي په کې شوي . که چېرې په ژباړه کې نيمګړتياوي ، زه د راتلونکي اصلاح او سمون په مقصد هر ډول سالم انتقاد منم . زه ددې کتاب د ژباړې لپاره د ا.ا.ا. د علوم اکاډيمي د پښتو څېړنو بين المللي مرکز څخه مننه کوم چې دې کار ته يې وهڅولم . په تېره بيا له محترم استاذ عبدالوهاب فنايي صيب او محترم نصرالله سوبمن صيب څخه د زړه له کومې مننه کوم چې دغه کتاب يې ماته وسپاره او د ژباړې لپاره يې تشويق کړم .

د ډېر ګران اومحترم لوی استاذ پوهاند رشاد صيب څخه خو زه همېشه د کوروداني او منني پوروړی يم . پوهاند رشاد صيب زما په ټولو ژباړو کې ما ته لارښوونه کړې ده او همېشه يې ګټه ور هدايتونه راکړي دي. ددې کتاب د ژباړې په هکله يې هم کومې لارښونې چې راته کړي ، د زړه له کومې يې مننه کوم .

دنه سترې کېدونکي ځوان تکړه آستاد ګران اسمعيل يون څخه هم په خپل وار د خوښۍ اظهار کوم چې زما د ژباړو د چاپ په هکله يې همېشه زيار ايستلی او دا درون پېټی يې په سره سينه منزل ته رسولی دی.له ډېر محترم پياوړي ليکوال زرين انځور صاحب او دده د ورسره ملګرو په تېره بيا

اجمل روهي او خوشال روهي څخه ډېره زیاته مننه کوم چې یو ځل بیایې د کلتوري ودې ټولنې له خوا ددې کتاب دچاپ لپاره هلې ځلې وکړې او زما خواري یې عبث نه کړه. ددغو ګرانو افغاني وروڼو هلې ځلې او هڅې چې د خپلو وطنوالو د ذهن روښانولو او زده کړو لپاره همېشه ګامونه او چټوي، د قدر وړ دي. لوی خدای ﷻ دې دوی ته لاتوفیق ورکړي چې د ګرانو وطنوالو لپاره د لاژیاتې زده کړې او روښانتیا په مقصد ډېر اثار چاپ کړي

په درناوي

ارکانحرب تورنجنرال
الحاج شېرمحمد کریمي

سریزه:

د هندوستان د منځنۍ پېړۍ په تاریخ کې افغانانو ورو، ورو راپورته شول او د څوارلسمې پیړۍ په شاوخوا کې د یادونې وړ قوت ور څخه جوړ شو. کله چې ترکان د افغانستان له لارې هندوستان ته تېرېدل زیات شمېر افغانان یې په خپل پوځ کې جذب کړل او په پوځ کې دوی د قراول لپاره په ځای او مناسب خلك وو. افغانانو د خپلې نظامي وړتیا، توري او مېړانې له کبله د سلطنت د دورې (لودیانو دوره) په سیاست کې د ځان لپاره خاص موقف تر لاسه کړ، ان تر دې حده پورې چې په شمالي هندوستان کې د سیاسي قدرت په جوړولو بریالي شول.

د لودیانو د را اوچتېدو کیسه په شمالي هند کې لاپخوا "ډاکټر اې. بي پانډې" په (دافغانانو لمړۍ امپراتوري) کې روښانه کړې ده او همدارنګه عبدالحلیم (د اګرې او ډهلي د لودي پاچاهانو تاریخ) کې پوره معلومات ورکړي دي. ددوی تدریجي کمزوري او ور پسې څوارلس کاله وروسته د نورو افغانانو رامنځته کېدل د سوریانو تر بیرغ لاندې د "پروفیسور کې. ار. کانګو "له خوا په ((شېرشاه او دده وخت)) کې همدا رنګه د ((پي. ساران" او "اقتدار حسین صدیقي" او ځینو نورو پوهانو له خوا څېړل شوي دي. مګر تر سوریانو وروسته افغانانو که څه هم د مغلو په دربار کې مهم رول او لوی پوځي لاس درلود خو ددوی په هکله دومره څه نه دي لیکل شوي.

د پښتنو اړیکې د قدرت خاوندانو یعنې له مغلو سره ډېرې مهمې دي. او د مغلو د تاریخ یوه ډېره مهمه برخه تشکیلوي. تر کومه ځایه چې ما ته څرګنده ده پوهانو دې ته پوره پاملرنه نه ده کړې.

ما زیار ایستلی دی چې په خپل نیمګړي تیسیس کې دا تش ځای ډك کړم.

دمغلو په زمانه کې افغاني سردارانو په معاصره سیاست کې پوره رول لوبولی دی. دا ګروپ چې په عامه ډول د مغلو له خوا د ځایي مسلمانانو په نامه نمانځل کېدل. دوی د قوتونو د توازن په مقصد د مغلي سردارانو

،راجپوت سردارانو او فارسي سردارانو په مقابل کې استعمالېدل ،نوځکه زياتره د دوی ښه عزت کېده . مګر هر کله چې د دوی له زياتېدونکي قوت څخه مغلو ته وېره پيدا کېده نو ددوی د کمزوري کولو لپاره به يې لارې چارې لټولې . له همدې کبله د مغلو بدلېدونکې سياست او بدلېدونکې کړنلاره دافغانانو په مقابل کې د څېړنې وړ بحث دی . د مغلو د سياست بدلېدنه د افغانانو پرخلاف کله عادلانه او کله غير عادلانه وه . نو ځکه ددې سياست بدلېدنه په بېلابېلو حالاتو کې پېچلې او پېژندنه يې ګرانه ده . له بلې خوا دا زموږ د تيسيس د بحث موضوع هم نه ده.

دلته ، ما هڅه کړې ده چې هد فمند تحليل ددغې زمانې د پراختيا او پروسې په هکله وړاندې کړم کله چې ما دا کتاب پيل کړ. زه ډېره لږه پوهېدم چې دا موضوع له يوه خوا خومره پراخه ده اوله بلې خوا د لومړنيو منابعو مواد خومره لږ دي ، مګر يوځل چې ما په ليکنه پيل وکړ پرېکړ ه مې وکړه چې ټول ليکونه او يادښتونه په منظم ډول سره داسې ټول کړم چې مانا او ارزښت ولري . د کار د اسانۍ لپاره مې دغه تيسيس په اتو برخو وېشلی دی . په لومړي څپرکي کې ما د افغانود خاورې په توپو ګرافي اوشمالي هند ته د دوی تدريجي هجرت په هکله معلومات ټول کړي دي . ددې بحث لپاره زما ستونزه ډېره وه.

پوره لومړۍ او دوهمه درجه اثار مې نه درلودل او زه مجبوره وم چې د افغانانو پر ځينو ستندر تاريخونو او ځينې ژورنالونو باندې بسنه وکړم . په دوهم څپرکي کې ماد سلطنت په دورو کې د افغانانو د قدرت او موقف موندلو په هکله خبرې کړي دي. او داصلي کيسې لپاره مې بنسټ ګڼلی دی او په پنځو وروستو څپرکو کې اصلي کيسه ليکل شوېده . له دريم څخه تر اووم څپرکي پورې د مغلو په دربار کې د افغاني باتورانو د نقش په هکله او له بابر څخه تراورنګ زېب پورې دمغلو د امپراتو رانو د پاليسۍ په هکله خبرې شوېدي. او دغه پاليسي وخت په وخت بدلون موندلی دی. په اتم څپرکي کې د پنځو څپرکيو د محتوا په هکله نتيجه ګيري شوېده.

د موضوعاتو د روښانه کولو او پایلې ته درسېدو په مقصد ځینې ضمیمې هم راغلي دي ، که څه هم پوره نه دي خو ګټه وري دي. تر ټولو مهمه ضمیمه دافغاني منصبدارو جاګیردارانو ، القابو او ویاړونو لرونکو په هکله ده چې د مغلي امپراتورانو له خوا دوی ته ورکړشوي وو د ،تیسیس په پای کې اخځونه راغلي دي چې د ضرورت په وخت کې مراجعه ورته کېدلای شي.

داصلي منابعو نشتوالی او په ځینو حالاتو کې د ځینو منابعو د نه رسېدو له کبله زه له مشکل سره مخامخ وم چې باید هغه ومنم . زه دعلیګړ د اسلامي پوهنتون دکتابتون له مسئولینو څخه زیاته مننه کوم چې د ځینو مهمو او کم یافته نسخو دلوستلو شرایط یې زما لپاره مساعد کړي وو. او زیات شمېراسناد چې دلوستلو او یادښتونو لپاره تر لاسه کړل . زه د نوي دهلي دملي ارشیف ،د دهلي مرکزي.لرغون پېژندني کتابتون او الله اباد کې د ایالتي ارشیف له اداري څخه هم مننه کوم چې د خپلو اسنادودمطالعې اجازه یې راکړې وه.زما زیاتره دلومړنیو منابعو اودویمه درجه منابعو مشورتي کار د الله اباد پوهنتون په کتابتون کې پر مخ تللی دی.

د کتابتون دمسئول او دده له همکارانو څخه زیاته مننه کوم چې زیاتې اسانتیا وې یې راته برابرې کړې وې . زما مننه د زړه له کومې ده.

زه د الله اباد پوهنتون دمعاصر او منځنیو پېړیو دتاریخ دڅانګې له امر ډاکټر سي .بي . تریپاتي څخه د زړه له کومې مننه کوم چې خپل مصروفیت سره سره یې زما لیکنه لوستله ، ارزوله اوضروري هدایتونه یې د اصلاح لپاره راکول .

دده تشویق او لارښونه د کتاب د بشپړېدو لپاره لوی مرستندوی و. همدارنګه دالله اباد پوهنتون دمعاصر اومنځني تاریخ څانګې داستاد پروفیسور رادي شیام زیاته مننه کوم چې بې له سترپا یې د کتاب په ترتیبولو او ښېګڼه کې راته لارښونه کوله . دده له مرستې اولارښونې پرته ددې کار بشپړتیا امکان نه درلود .

زه په خاصه توګه دفقید ډاکټر بي . پي . ساکس نه مننه کوم چې د کتاب دمرام اوموضوع دپلانو لو اوچوکاټ جوړولو په هکله یې زیات کومک راسره کړی و.

زه خپل نیکه ډاکټر ار . بي . تریپاتي ته په درنښت ګورم چې په ما کې یې د تاریخ مینه روزلې وه او دښونځي د زده کړو له ورځو څخه یې په دې هکله تشویق کړې وم.

ریتا جوشي

لومړی څپرکی

افغانان، د دوی وطن او هند ته مهاجرت

د هند د منځنيو پېړيو په تاريخ کې افغانان پېژندل شوی قوت و. نه يوازې دا چې دوی په معاصر سياست کې رول درلود. ارزښتناك بلل کېږي، بلکې له سياسي انستيتوتونو په پراختيا. د جګړو د تخنيکونو د پرمختګ او خلکو د ښېګنيو په هکله. د کرنې د پراختيا او د هنر او ادب په برخه کې يې لويه ونډه اخيستې ده. ددې لپاره چې د دوی جنګيالي قوم له تدريجي پرمختګ او نظامي جنرالۍ ته د رسېدو په مرام پوه شو. دا به ضروري وي چې د دوی په اصل او د مهاجرت په بېلا بېلو مرحلو او په پايله کې د زياتو تجربو تر لاسه کولو په هکله معلومات تر لاسه کړو چې په پای کې د هند د منځنۍ دورې په تاريخ کې يو منل شوی قوت را وخوت.

د افغانانو اصليت

څرنګه چې دقيقې اوموثقې منابع نشته دا به ډېره ګرانه وې چې د افغانانو د اصليت په هکله قاطع نظر وړاندې شي. ځينو غربي موړخينو هڅې کړې دي او د افغانانو سابقه يې څېړلې او لټولې ده او څه اړونده معلومات يې سره ټول کړي دي. نو ځکه دا مجبوريت شته چې د دغو موړخينو پر معلوماتو باندې تر يوه حده تکيه وشي. په عمومي توګه د افغانستان خلك د کيسو خلك دي چې په افغان سره يادېږي. د افغان په اصطلاح کې ټولې

قبيلې او نژادونه لکه افغانان. پښتانه غلزائي. تاجك. هزاره او ځينې نورې کوچنۍ قبيلې شاملې دي

اچ. ډبليو- بيلو ليکي کـه څه هم پـټهان او افغـان متـرادفې کليمـې ګڼل شوي دي مګر بيا هم پټهان او افغان يو نه دي. په حقيقت کې دوی بېل نژادونـه او بېل اصليتونه دي پيسټن هم دا نظر تائيدوي مګر (لانګورت ډېز) داتـو پير رد وي او بې اساسه يې بولي. بابر هم د افغان او پټهان تر منځ فرق نه کـوي. ده د پټهان (پښ-تون) د قبيلو ډېر نومونه ياد کړي دي مګر دوی ته د پټهان خطاب نه کوي او افغان يې بولي او د دوی ژبه افغاني بولـي. بيلو. يـول. هولډيـچ او تر يوه حده راورټي داتيوري تائيدوي چې افغانان يهود دي. مګر اپيسـټتن داسې نظر لري: (دا د معاصرو مورخينو يوه هڅه ده چې لوديـان او سـوريان په دې خوشحاله کړي چې د دوی شجره د يوه پيغمبر کورنۍ تـه رارسېږي. او يا دا چې فرشته ليکي (افغانان فرعون له دربار څخه راوځي)

شپاړسمه پېړۍ کې ملا نعمت الله په مخزن افغاني کې ليکي چې داسې موثق سند نشته چې د افغانانو د شمېر. مهاجرت او اسلام تـه د اوښتـون پـه هکله موجود وي. نو ځکه دا ډېره ګرانه ده چې په دې هکله پايله تر لاسه شي.

د افغانانو د کرکټر په هکله اپيستن ليکي چې دوی ډېر سخت زړي او بې رحمه خلك دي. دوی د وينې تږي. ظالم او غچ اخيستونکي دي. دوی زړه ور او بې پروا دي او د دښمن له منځه وړلو لپاره له هرې حيلې څخه کار اخلي. امير تيمور افغان د لوړو غرو غله بللي دي. د فرشتې په حوالـه تر اسلام د مخه دوی وحشيان او بې مذهبه خلك وو. دوی هر څوك چې دي او د دوی نيکونه هر څوك چې وو. وي به. خو د دوی په هکله بېلا بېلې نظريې ليکل شوي دي مګر دا کفايت کوي چې دوی زړه ور. سر تېري. جګړه مار او ازاد طبيعته خلك دي. دوی همېشه په لاريون کې وو. په عـام ډول افغانان مالدار او خوځنده خلك وو. البته يو څه استثنا به په نظر کې وي. هره قبيله د ژوندانه خانګړي دود لري او هره قبيله د خان لپاره خانګړې سيمه لري. د قبيلې سپين ږيري د قبيلې مشر او لارښود بلل کېږي.

د افغانانو د هېواد توپوګرافي

د (شمال غربي سرحد سيمه) په زړه پورې اصطلاح ده. د هند د تاريخ په بېلا بېلو مرحلو کې دغې اصطلاح خانګړی مفهوم درلود. په عام ډول د دهلي د حاکمانو د تصرف نهايت شمالي غربي برخې ته به يې په دې نامه خطاب کاوه ځکه چې د سرحد کرښه ثابته نه وه. دا اصطلاح همداسې مجهوله پاتې شوه او د دهلي د حاکم پر قدرت پورې تړلې وه او په عام ډول د اباسين د غرب خوا ور څخه مراد و. د انګرېزانو د حکومت په زمانه کې د اباسين آخوا غربي غاړه په رسمي توګه د (شمال غربي سرحد صوبه) په نوم ياده شوه. صوبه سرحد په ۱۹۰۱ ميلادي کې جوړ شو) په هر حال د هندي تاريخ د منځنۍ دورې په شاوخوا کې د شمال غربي سرحد په سيمه کې د شلمې پېړۍ نننی شمال غربي سرحد صوبه او همدارنګه د افغانستان ختيځې برخې شاملې دي. ځکه چې د اباسين غربي غاړه يوه طبيعي سرحد ته ورته دې وه نو د افغانستان دننه په پرتله يې نظامي او سياسي ارزښت ډېر وو.

د شمال غربي سرحد سيمه يوه غرنۍ سيمه ده، چې له پامير څخه پيل کېږي او د عربو سمندرګي پورې رسېږي. د پامير او هندوکش لوړې په شمال کې، د هلمند سيند په غرب کې او د عربو سمندرګي غاړې په جنوب کې ددې سيمې شمالي، غربي او جنوبي حدود ټاکلي او اباسين يې جنوبي حدود ټاکه. د اباسين او هلمند تر منځ هېواد اقليمي او سيمه ايز بدلونونه لري. دا تاره لوړې، ژورې، بې حاصله وچې او شخې درې او ژورې کندې لري.

غرونو، واديو، سيندونو او د هغو ځانګو د دې سيمې لپاره طبيعي خنډونه جوړ کړي دي او ځينو سيمو ته يې ورتګ هم ډېر ګران کړی دی. پر بېلا بېلو خواو سره دا سيمه په وچې پورې تړلې او يوازې جنوبي خوا يې سمندر ته لار لري. ځيني غاښې دا سيمه په غرب کې له کابل او بدخشان سره تړي او ځيني غاښې يې په ختيځ کې له هندوستان سره تړي. او ځينې نور غاښې دا سيمه د فارس له سرحد سره په جنوب شرقي خوا کې تړي.

دا ټوله سيمه په څو برخو وېشل کېداى شي. تر ټولو شمال ته سيمه چې په پامير او هندوکش تړل شوې ده په شمال کې تر پېښور پورې رسېږي. لومړۍ برخه بلل کېږي. (لمړی سکتور) دويمه برخه د پېښور جنوب ته پرته ده. د پېښور اوارې برخې. بنو اوډېره اسماعيل خان په کې شامل دي. درېيمه برخه په شمال کې د ګومل سيند له جنوبي غاړې څخه او په جنوب کې تر جلال اباد. په غرب کې تر چمن او په شرق کې تر اباسين پورې رسېږي. څلورمه برخه له چمن څخه تر کوه ملك سياه پورې غرب ته او ترګواتر (ګوادر) پورې په جنوب کې اوږده پرته ده چې دا سيمه ختيځ خواته د سليمان او کيرتار په ځنځير پورې تړلې ده. د علاقې وړتکې دا دي چې درې لومړۍ برخې په شرق کې د اباسين پر (چېراس) تړلي دي.

په ټوله شمال غربي سيمه کې چې د هلمند او اباسين تر منځ پرته ده له بېلا بېلو افغاني قبيلو او غير افغاني قبيلو د ميشت سيمه وه. له هغو بېلابېلو قبيلو څخه چې دلته اوسېدل لکه ابازي، ابدالي. احمد زي، عليزي. علي خېل، اپريدي، انصاري. بيټاني (بټني) ، دلازك. غلزايي. لوهاني. مهمند. ميايي، ننهار. اورکزي، پاني، شرواني، شيراني، سور، يوسفزي او ځيني نور شامل دي.

لومړۍ برخه د طبيعي منابعو له خوا کمزورې وه زيات شمېر خلك يې نه وو جذب کړي يوازې محدودې ځيني قبيلې دلته ميشت وې. مګر د خيبر غاښې جنوب ته سيمه کې ډېر خلك ژوند کوي.

د دغې ګڼ دليل هم دا دی چې دا سيمه جغرافيوي ګټې لري که څه هم غرنۍ سيمه يې څه نه لري چې خلکو ته يې ور کړي مګر پرانستې برخې يې چې تر اباسين پورې رسېږي د ژوندانه د دوام لپاره يو څه لري او د غرنۍ برخې جبران هم کوي، په دې سيمه کې افغانان. پر سوداګرۍ. راکړه ورکړه او کرنه بوخت دي. ددې تر څنګ دوی مېړانې او زړه ورتيا دي ته وهڅول چې د سر تېرو او جنرالانو دندې هم پر غاړه واخلي. طبيعتا دا صفتونه د دوی په وينه کې شته. په درېيمه او څلورمه سيمه کې زياتره بلوڅ چې له ايران څخه راغلي

او هزاره چې له مرکزي اسيا څخه راغلي دي، لته وسېږي همدارنګه يو شمېر کافر چې ددې سيمې اصلي خلك دي هم د لته وسېږي.

د ډېرو کمزورو معلوماتو نه مخې د افغانانو د اصلي کور او مهاجرت په هکله داسې ويل کېږي چې د لاړك د نومړنيو افغانانو په ډله کې دي چې د پېښور وادي، صواد (سوات) او باجوړ کې مېشت شوي دي. دوی اصلي اوسېدونکي يا ځان ته جذب کړل او يا يې د مخه يوړل او يا يې وشړل او په کراره يې له باجوړ څخه تر اباسين پورې ټوله سيمه ونيوله او د دلاژکو مېشت سيمه شوه.

د دلاژکو له لېږد څخه وروسته يوسفزي، مندړ او ګيګياني هم دې سيمې ته راغلل. يوسفزي د کابل له شاو خوا څخه راغلل. دوی پخوا د کابل په شاوخوا کې مېشت وو. وروسته په مرکزي اسيا او پارس کې له سياسي بدلونونو او د کورنيو د بدلونونو په نتيجه کې او د مغلو د پرله پسې يرغلونو له کبله داسيمه له دلاژك، کالهي، ګيګياني او مومندو څخه ډکه شوه چې د افغان له بېلابېلو قبيلو څخه راغللي وو.

په څوارلسمه پېړۍ کې (وزير) افغانان د بنو او کوهاټ سيمې ته ننوتل او ډېر ژر ددې سيمې د قدرت خاوندان شول. دا ټوله سيمه چې دوی نيولې وه وزيرستان بلل کېده. د تورو په ډله کې توخي افغانان هم د بنو سيمې ته راغلل او اورکزي د کوهاټ سره نږدې ځای پر ځای شول.

د ګومل سيند جنوب تر بولان غاښې پورې بېلا بېلې افغاني قبيلې هلته او دلته مېشتې شوې. ددې سيمې خلك لودي افغانان، سوزيان، نازيان او نوهاني افغانان وو چې غلزايي ته ورګډېږي. غلزايان له محمود غزنوي سره ملګري شول تر هند پورې يې لښکري ولاړې د جلال اباد او قلات غلزايي تر منځ ټوله تاړه يې ونيوله او په دې سيمه کې شرق او غرب ته ځای پر ځای شول.

د څوارلسمې پېړۍ په وروستيو کې ګاکر قبيله (بيرا) ته ولېږد بدله او خلك يې په سيمه کې په ورو ورو خواره شول. ځينې نورې د يادولو وړ قبيلې

هم په دې سيمه کې ځای پر ځای شولې. بنګښو د (پورته بنګښ) سيمه ونيوله. د عبد الرحمن تېر د کابل غرب خواته سيمه کې ميشت شول (ګردېز ته نږدې) سوريان، نيازي، عيسی خېل، ګرماني او کيوي په بنو او د بنو په شاوخوا کې اوسېدل او خوګيانيو د کابل او لغمان تر منځ سيمه ونيوله. تر کلاني افغانانو د مندړو سيمه خپل وطن کړ.

له دغو قبيلو نه پرته ځينې نورې غير افغان قبيلې وې لکه کافر او هزاره چې د دغې منطقې په سياست او کړو وړو کې يې برابر مهم رول لوبولی دی. کافر د هغې سيمې خلك وو چې کافرستان يې بولي چې د کابل شمال ته پراته وو. بلوڅانو هغه سيمه اشغال کړې وه چې بلوچستان نومېږي. هزاره د کابل جنوب غربي سيمې نيولې او همدارنګه دوی غزنی سيمې تر هرات پورې غرب خواته د کندهار په جنوب غرب او د غزني په شمال کې نيولي دي.

د افغانانو مهاجرت هند ته او په شمالي هند کې د دوی ميشت کېدل

هند ته د افغانانو د مهاجرت پروسې لسمې او يو ولسمې ميلادي پېړۍ ... شوې دي. په عام ډول دغه افغانان هند ته د سوداګرۍ لپاره راتلل او ... کې دنده غوښتله. ځينې افغانان د کورنيو دښمنو له کبله هند ته ... خپل دور کلی يې پرېښودل او بيا په هند کې د تل لپاره پاتې کېدل د دوی ميست کېدل په ټول شمالي هند کې په خال خال ځايو کې وو.

افغانان چې هلته تلل له مشخصو سيمو څخه راتلل او دا ټك شاته سيمه د باجوړ، تيرا او بنګښ تر منځ سيمه او د تيرا د لړۍ شاته سيمه چې په شمال غرب کې په سفيد کوه او په شرق کې په اباسين پورې تړلې وه. او د افغانستان هغه جنوب شرقي سيمه چې هلته پښي، توري، کاکړ او ځينې نور اوسېدل. هغه مشخصې سيمې دي چې زياتره افغانان ور څخه هند ته تلل. له لومړۍ سيمې څخه معمولاً خلك له اباسين څخه تېرېدل او لهار او بنګال پورې په شمالي هند کې خواره کېدل. مګر پښي، توري او کاکړ له خپلو کورو څخه ډېر نه لرې کېدل. زياتره دوی په پنجاب کې ميشت کېدل او کم شمېر يې ګجرات، د کن او ځينې نورو ځايو ته هم د نيه ژوند په لټه تلل.

د افغانانو میشت کېدل په پنجاب کې ان له لسمې پېړۍ څخه پیل شوی دی داسې نښې نښانې شته چې دافغانانو مهاجرت دشلمې پیړۍ د لومړیو کلو پورې هم دوام درلود. پنجاب په دولتي جریده کې د بناغلي کروکس سروې چې د شمال غربي ایالت د قبیلو او کورنیو په هکله ثبت ده دا مسئله ښه روښانه په ګوته کوي.

پتیاله کې د افغانانو دا ډول میشت کېدنې ډېرې وې. دوی ځمکې درلودې خو دوی پخپله کرلې. د افغانانو ځینې قبیلې یوازې په ښارونو کې اوسېدې. لودیان یو له هغو قبیلو څخه دي چې دلته میشت شوي وو. دمغلو په زمانه کې. عاد لزي پښتانه هم دې سیمې ته راغلي وو. د سلطان بهلول لودي په زمانه کې ډېر افغانان د (نارنول) په سیمه کې میشت شول. ده د (روه) افغانانو ته بلنه ور کړه چې راشي او د (جونپور) د حاکم سلطان محمود شرقي په مقابله کې دده ملاتړ وکړي. ابراهیم سور له خپل زوی حسن سور سره یو ځای په ۱۴۵۲ میلادي کې دلته راغی او د (حصراه فیروزه) د مقطع کمال خان سارنګ خانې سره په خدمت کې شامل شو. تر څه وخت وروسته یې د نارنول په سیمه کې څوکلي وڼیول. (د حصار فېروزه سیمې یوه برخه وه) او دوی دده د څلوېښتو سپرو د ساتنې مسئول وو.

ابراهیم سور د ژوند تر پایه دلته اوسېده. داسې څرګند ېږي چې دلته یوه افغاني مېنه اباده شوه او د اکبرتر پاچا کېدو پورې. حتی لا وروسته هم دو ی دلته ژوندي او میشت وو د ۱۴۴۳ م په شاوخوا کې ملتان هم (د سیبي) د لنګاویانو مېنه جوړه شوه. د ملتان د لنګا کورنۍ په ۱۵۲۴-۱۵۲۵ میلادي کې پای ته ورسېده، کله چې د سند ارګون (ارغون)، ملتان فتح کړ او دلته یې خپل حاکمیت ټینګ کړ.

په ۱۴۴۴ میلادي کې د سلطان بهلول لودي تره اسلام خان لودي یو دولت جوړ کړ چې (سیتپور) یې پلازمېنه وه. او له نننۍ (لامه) (د بهاولپور په ایالت کې) زیاتره برخې یې هم تر لاس لاندې وې. د لودیانو ددې ځانګې حاکمیت ډېر بې رحمانه وو، چې خلکو اسلام خان او دده ځای نیوونکي هر یو

د نهار (لېوه) په نامه یادول او حتی دا یې لقب شو. که څه هم بلوڅو لاړې جوړې کړې او نو رمخالفتونه هم وو، خو بیا هم دوی وکړای شول چې : ۱۷۰ (اوه لس سوه) میلادي پورې خپل حاکمیت وساتي.

د پنجاب په شاهپور او ګجرات کې افغانان میشت وو. د شاهپور په سیمه کې د افغانانو کلي زیاتره د (خوشاب) په تحصیل کې وو او دا افغانان زیاتره کروندګر وو.

د پنجاب په (ګور داس پور) کې زیات شمېر افغانان اوسېدل. ددې ځای له قبیلو څخه یو هم کا کازي افغانان وو چې کروند ګر او سوداګر وو. افغانان د میاوالي او امرتسر بېلا بېلو برخو ته هم ولاړل او هلته په بېلا بېلو وختو کې میشت شو. د میاوالي په سیمه کې د افغانانو لېږدیدنه او میشت کېدنه په یوولسمه پېړۍ کې پیل شوه. کله چې سلطان محمود غزنوي د کورمې (کرم) په دواړو غاړو برید وکړ، افغانان یې مجبور کړل چې ختیځ خواته وخوځېږي. یو نیم سل کاله وروسته نیازي دغه سیمې ته راغلل او د پنځلسمې پېړۍ تر پایه پورې له ټانک څخه تر (مروتو) پورې خواره شول او دا سیمه چې زیاتره د جټانو سیمه وه دغو افغانانو ونیوله. پنځوس کاله وروسته د هماغه قبیلې یو ځوان څواک چې مروت لوهاني بلل کېدل او د نازیانو پر پله یې قدم کېښود او هڅوی یې د دې سیمې څخه وشړل. بیا په شپاړسمه پېړۍ کې د خټکو وار شو. دوی د کورمې په خړوبو او شنو غاړو کې میشت شول.

لودي افغانان شما ل غرب سرحد څخه راغلل په میاوالي او په تېره بیا په عیسی خېل تحصیل کې ځای پرځای شول. دوی پر دوو ټبرو ووېشل شول. عیسی خېل او میاوالی. د ا ټبر بیا په نورو وړو وړو کورنیو ووېشل شو. د دوی تر ټولو غښتلي عیسی خېل او تاجاخېل وو. عیسی خېل یو څه کمزوري ، مګر تاجاخېل غښتلي او معتبر وو او په (کاچبلې) کې یې ډېر کلي تر حاکمیت لاندې وو.

بله افغاني قبیله ملتاني افغانان دي چې له ډېره اسمعیل خان څخه راغلي او دلته یې د میاوالي د (بها کار یا بهاکر) په سیمه کې ځمکه تر لاسه کړې او میشت شوي دي.

د (روهتك) په سیمه کې افغانان د سلطان محمد غوري په زمانه کې میشت شول. په ۱۵۴۰ میلادي کې خضر خان د شېر شاه سوري یو افغان سردار روهتك ونیولو او د افغانانو دایمي کلکه مورچه پاتې شوه. دلته د افغانانو اساسي مرکزونه په میهم. تحصیل (ګوهانه او تحصیل حجار) کې وو.

د (ګوهانه) افغانان زیاتره د ګورماني ککړزي او د (ساکهر) غرغښت وو دا دواړه قبیلې د پښین د ختیزې سیمې د لویو کاکړو قبیلې ته منسوب دي.

د ججار افغانان یوسفزي وو چې د پېښور له وادۍ څخه یې مهاجرت کړی وو

د لودیانو سیمې ته د افغانانو مهاجرت د سلطان سکندر لودي په زمانه کې پیل شوی و. داسې ویل کېږي کله چې بلوڅو د دوی سیمې ته مخه کړه دوی له سلطان سکندر لودي څخه مرسته وغوښته د ده دوو جنرالانو یوسف خان او نهنګ خان له پلازمینې څخه لښکر مارش کړ او په (میرهوتا) (نني لودیانا) کې یې واړول او نظم یې راوست. نهنګ خان تر پایه دلته پاتې شو. بیا ده زوی او وریسې ده لمسی جلال خان ده پر ځای یو په بل پسې کېناستل. وروسته د جلال خان زامنو کلي په خپل منځ کې سره ووېشل.

لودیانا بې له شکه د لودیانو ښار وو او د دوی له نامه څخه د ښار نوم جوړ شوی دی. په ۱۵۲۶ کې کله چې لودي کورنۍ له قدرت څخه ولوېده بیا هم دوی په دې سیمه کې څو نسله پاتې شول.

د لودیانا په نورو برخو کې هم د افغانانو د میشتې ښې نښانې شته. د مثال په ډول: د امپراتور اکبر په زمانه کې د (سامراله) په تحصیل کې د بهلول پور کلي (له لودیانان څخه ۲۷ میله لرې دي).

د بهلول خان او بهادر خان افغان (خانزاده) تر حکم لاندې و. ده اولادونه د شلمې پېړۍ تر لومړیو پورې هم دلته اوسېدل. یوسفزي، داودزي او غلزایي

هغه مشهورې قبيلې دي چې په لوديانا کې اوسېدلې. افغانانو د (کارنال) له سيمې څخه ګوجر وشړل او پخپله هلته ميشت شول. د غوريانو د فتوحاتو په لومړيو کې افغانانو له پاني پت څخه راجپوت هم وشړل او پخپله هلته ځاى پر ځاى شول. دوى په (سون پت) کې مېنه جوړه کړه. د دوى اساسي مرکز (شاه اباد) و چې د لوى مغل بابر له خوا چور او ويجاړ شو.

د اټک په سيمه کې د افغانانو لويه مېنه د لوديانو وه. د سلطان محمود غزنوي ملاتړو افغانانو شل زره هندوان مړه کړل او دلته ميشت شول. وروسته د لاړاکو هم دې سيمې ته لړدېدنه وکړه.

کله چې تېمور په ۱۳۹۹م کې پر هندوستان يرغل وکړ افغانان ور سره وو او د دوى له مېړانې څخه کله راضي و. ده د ملک خضر خان لودي زامنو او ملک بهاو الدين جېلواني زامنو ته په هندوستان کې جاګيرونه ورکړل. (دواړو پلرونو ژوند له لاسه ورکړى وو) د سيالکوټ سيمه او ځينې نورې ځمکې په پنجاب کې د دوى په جاګير کې شاملې وې.

په شپاړسم پېړۍ کې يوسفزو دلاژک په زوره وشړل او هغوى د (چچ) په ځنګلونو کې مېشته شول او ګوجر يې له هغې څخه وشړل. دلاژک جګړه مار خلک وو. دوى هڅه کوله چې د ننني پېښور ځمکې له يوسفزو څخه بېرته ونيسي. بالاخره جهانګير دوى مجبور کړل چې له سيمې څخه ووځي او د شمالي هند په بېلا بېلو سيمو کې ځان ته لمر پټوني پيدا کړي. د اوه لسمې پېړۍ په پاى کې د کوهاټ ختکو د جنوب خواته مخه کړه او پر يوسفزو يې فشار راوړ د اټک او پېښور تر منځ يې لويه لاره ونيوله. په همدې وخت کې ګوجرو او هزاره وو د يوسفزو په مرسته د ترين افغانانو په مخ کې ودرېدل ځکه چې هغوى د (هريپور) اوارې ځمکې نيولې وې. د اتلسمې پېړۍ په پيل سره زيات شمېر افغانان له نادر افشار سره راغلل او په دغو سيمو کې ميشت شول.

په څوارلسمه پېړۍ کې د يوسفزو د قبيلې ملک رحمت له بنير څخه له امير تېمور سره يو ځاى راغى او په (مبارک اباد جاج) کې ميشت شو او دا (ججار)

ته نږدې يو کلی و. يوه پېړۍ وروسته د (دوجانه) سيمه د يوه روحاني سړي له خوا چې بابا درجان شاه نومېده جوړه شوه او ده د ملك رحمت زامن دلته راوبلل او دلته ځای پر ځای شول.

د (جلندر) په علاقه کې يو کلی دی چې (محبت پور) نومېږي او په ائين اکبري کې (محمد پور) په نامه راغلی دی. د اکبر په زمانه کې دا کلی د محمد خان له خوا بيا راژوندی شو. محمد خان يو افغان سوداګر و او دا سيمه يې د مالونو د ساتنې لپاره مناسبه بلله. له دې څخه دا سې نتيجه اخيستل کېږي چې ارومرو به دلته افغاني مېنه جوړه شوې وي. همدارنګه د شاه جهان په زمانه کې (پارك پښتنو له خوا د. (بستي عازان) بنسټ اېښودل شوی و. (بستي بابا خېل) چې اصلي نوم يې (بابر پور) د بارکزي پښتنو د بابا خېل ټبر له خوا په ۱۶۲۰ او ۱۶۲۱م کې بنسټ اېښودل شوی و.

په سوات، امر تسر مونټګمري، ملتان، هوشيارپور، کيتال، راول پنډۍ، لاهور، سرهند او نورو ډېرو ځايو کې د افغانانو مېنې د لسمې او شپاړسمې پېړۍ تر منځ جوړې شوې وې. د دهلي په شاوخوا کې هم ډېرې افغاني مېنې جوړې شوې دي د شلمې پېړۍ تر پيل پورې زيات شمېر افغانان په (سون پت) او نحف ګهر) کې اوسېدل.

په دې توګه که څېړې پورتنۍ خبرې سره غوټه کړو. څرګندېږي چې ټول پنجاب د افغاني مېنو په جوړېدو سره ډك شوی و کله چې په ۱۵۲۶ کې بابر پر هند باندې يرغل وکړ، ټولې افغاني مېنې د بابرپه مقابل کې د مقاومت کلکې مورچلې وې.

که څېړې داوسني (اوترا پردايش) ګڼ مېشت او ابادې سيمې ته نظر واچوو د افغانانو د مېشت کېدو په هکله ډېر اخځونه او ليکنې په معاصرو ادبياتو کې شته. که څه هم افغانان د سلطان محمود غزنوي او سلطان محمد غوري سره دلته راغلي وو. مګر په هغه وخت کې دوی مېشت نه شول. بنايي دليل به يې دا وي چې دا سيمه سختې لوړې ژورې لري او هوا يې ډېره ګرمه ده او همدارنګه محلي خلکو د دوی پرضد کلك مقاومت کاوه. پر دې سربېره

دوی همېشه غوښتل چې خپل پلرني هیواد ته ورنږدې وي او په دې وخت کې دوی علاقه نه درلوده چې د هندوستان په لرې سیمو کې ځای پر ځای شي. کم شمېر افغانانو په دیارلسمه پېړۍ کې ملیح آباد ته نږدې یوه مېنه جوړه کړه او بیا یې هغه بختیار نګر وباله. په هر حال د بالبان په زمانه کې افغانان د یوه سم پلان له مخې په سیستماتیك ډول سره په مهمو او ستراتیژیکو ځایو کې میشت شول او بیا یې د باغي هندوانو په تېره بیا د راجپوت پر ضد جګړه ایز چمتو والی وښود. بالبان له دوی څخه ګټه اخیستله او زیات شمېر یې مقرر او په کار واچول. او د دوی وفادارو ته یې جاګیرونه ور کړل او د ځمکو خاوندان هم شول. داسې هم ویل کېږي چې یو شمېر افغانانو ته یې له دهلي څخه شپږ میله د باندې ځمکې ور کړې وې هغوی هلته مېنې جوړې کړې (افغانپور) بلل کېده. وروسته کله چې د ده د (میوات) شیوشیان د خپل په (میوات) کې یې د (ګوپال ګیر) کلکه کلا جوړه کړه او افغانان په کې پراته وو او دوی ته یې هم ځمکې ورکړې او دلته یې مېنې جوړې کړې. نږدې په عین وخت کې بالبان د (اوتارپرادش) د (فرخ آباد) په ځینو سیمو کې لکه بوجپور، کامپیل، او پټیاله کې هم افغانان ځای پر ځای کړل. او مېنې یې جوړې کړې.

د بالبان له زمانې څخه بیا د پنځلسمې پېړۍ تر پای پورې دافغانانو مهاجرت دې سیمې ته جاري وو. بېلا بېل تیت او پرك شو اهد مودغې پایلې ته رسوي. خلجي او تغلق پاچاهانو افغانانو ته د آزاد تګ راتګ اجازه ورکړې وه. په ښه معاش او په ښه رتبه یې په پوځي خدمت کې منل او دوی ته یې جاګیرونه او (اقطاع) تر لاسه کول خپل خپلوان یې راټولول او میشت کول یې او نوې مېنې یې جوړولې. دا احتمال هم د هېرولو وړ نه دی.

د (مین پورې) په منطقه کې (راپري) د افغانانو ټینګه مورچه وه. په ۱۴۱۴ کې حسن خان او دده ورور ملك حمزه هم دلته اوسېدل. وایي چې ملك حسن د چوهان، راتور او بهادریانو سره یو لاس شو او د ډهلي سلطان پرضد یې بغاوت وکړ. په ۱۴۳۹-۱۴۴۰ کې له ده څخه مشر توب او خاني غصب

شو او دده ورو ملك حمزه ته ملكي او مشر توب ور كړ شو. په ۱۴۵۰ كې دا امتياز د حسن خان لودي زوى قطب خان ته ور كړ شو. سلطان سكندر لودي (داپرې) د جاګير په ډول خان جهان لوهاني تـه ور كړ. په ۱۵۲۶ كې راپرې له حسن خان لودي سره وو. پورتني شواهد دا ثابتوي چې افغانانو په (كالپي) كې مېنه درلوده.

په بايلا او بلند شهر كې د افغانانو د ميشت كېدو نښې شته. لوديانو، يو سفزو او نورو افغانانو له اصلي وطن څخه دغه سيمې ته مهاجرت كړى او په دغه سيمو كې يې ډېرې مېنې جوړې كړې وې.

سلطان سكندر لودي په ۱۴۹۸ كې سكندر اباد جوړ كړ او د (چكله) مركز شو چې له دوه ويشت تپو څخه تشكيل شوى و. نو ځكه ويلى شو چې سكندر اباد هم د افغانانو مېنه وه. (شاه جهانپور) يو كلى دى چې د (ميروټ) په سيمه كې د (مييوانا) تحصيل او (كيتار) كلي پورې مربوط دى، او د ميروت څخه اوه لس ميله لرې دى د يوه پښتانه (پټهان نور خان) له خوا. د شاه جهان په زمانه كې اباد شوى دى. نور خان ته دلته ځمكه ور كړل شوې وه.

د (بېجنور) په علاقه كې د افغانانو راتګ د لوديانو له وخت څخه راپيل شوى دى. د كيرات پور (كېرات پور) محله، نجيب اباد تحصيل) د سلطان بهلول لودي له خوا بنسټ ايښودل شوى و. يوسفزي، كاكړ، لودي، روهلا، محمدزي، غوري او پنګښ قبيله بېلابېلو وختو كې دې سيمې ته مهاجرت كړى دى. همدارنګه وايي چې پښتانه د ديارلسمې پېړۍ را په دېخوا په (شارنپور) كې اوسېدل.

لودي افغانان په هريپور كې ميشت وو او د شلمې پېړۍ تر پيل پورې هلته اوسېدل او د سيمې په جريده كې دا خبره ثبت شوې ده.

د ګنګا ، جمنا دواب تر منځ سيمه د ترکانو د حكومت په وخت كې د راجپوت قبيلې په لاس كې وه. دوى ډېر جنګيالي او زړه ور خلك وو او همېشه د جګړې په حالت كې وو. تر هغه حده پورې چې دوى ماليه ور كوله او ارام وو حكومت هم له دوى سره غرض نه كاوه او دوى يې په خپله ازادۍ كې

پرې ایښي وو. مګر د شاه جهان په زمانه کې د کچرې، بچیل او ګود راجپوت د امپراتور پرضد ودرېدل او امپراتور هم مجبور و چې جدي اقدام وکړي. امپراتور د دوی په مقابل کې افغانان چې د راجپوت په شان جنګیالي خلك وو، وګمارل چې جګړه ور سره وکړي. دا اسماني ډېره (دکالپي او کانوج) جاګیردار بهادر خان روهیلا او دده ورور دلېر خان روهیلا او د روهیلا د نورو مشرانو په سر را ولوېده. د پوځي عملیاتو په ځنګ کې دوی له امپراتوره اجازه واخیسته چې په شورشي سیمو کې افغانان میشت کړي. په دې توګه څو افغاني مېنې جوړې شوې. چې د امېنې په مراد اباد کالپي، کانوج، کانتګوالا. شاه جهان پور او د باریلي په شاوخوا کې جوړې شوې وې.

امپراتور اورنګ زېب د خپل پلار کړنلاره تعقیب کړه او د افغانانو له ځای پر ځای کېدو سره یې افغاني مېنې جوړولې. راجپوت همېشه بغاوت کاوه او امپراتور هم د نا چارۍ له مخې افغانان د هغوی پرضد استعمالول. د افغانانو میشت کېدل په دې وخت کې په دې شرایطو پورې تړلي وو. د افغانانو د پوځي بریو په مقابل کې اورنګ زېب دوی ته جنرالۍ ورکولې او په (اتهګا) کې یې کلي هم ور کړل. بل ډول مرسته دوی ته (مدد معاش) ورکول وو او افغانان یې د شخړو په سیمو کې میشت کول.

که څه هم چې د (اوډ) اوبه او هوا د افغانانو له طبیعت سره برابر نه دي، په حیرانوونکي توګه زښت ډېر افغانان دلته اوسېږي. دلته د لېږدېدنې پروسه په دیارلسمه پېړۍ کې پیل شوه. کله چې افغانان (په محب اباد) او (بنګرمان) کې میشت شول. په پنځلسمه پېړۍ کې سلطان بهلول لودي (اوډ) کالا پهاړ فرمولي ته وسپاره او د افغانانو نفوس دلته مخ په ډېرېدو شو. روهیلا افغانان په بیلهاړي او برائي او لودي قبیلې په (بنیاني) او جلال پور کې میشت شوې.

په ۱۴۱۴ کې دریاخان لودي (د الله داد لودي ورور) د سید سلطان محمد شاه (۱۴۳۴-۱۴۴۵) په وخت کې د (بارابانکي) د سیمې په یوه برخه کې د دریاپور کلی اباد کړ. همدارنګه ابو الفضل لیکي چې میانه افغانان په

اوتراوله، سرکار ګوراخ پور (صوبه اوډ) کې د ۱۵۹۵ -۱۵۹۶ په شاوخوا کې میشت شول.

د اوتار پرادیش په ختیزو سیمو کې هم افغانان شته. یو غټ شمېر افغانان په غازیپور او محمد اباد کې اوسېدل. ویل کېږي چې د اورنګ زېب په زمانه کې په مهایچ او زمانیه کې د افغانانو ډېره لویه او غښتلې مېنه وه.

د بانده او جلاون په سیمو کې هم افغانان یا په منځنیو پېړیو او یا د مغلو په زمانه کې میشت شوي وو. په دواړو سیمو کې غوري افغانان وو.

په (اګره) کې د څوارلسمې پېړۍ په شاوخوا کې افغانان ځای پر ځای شوي وو، څرنګه چې سلطان سکندر لودي له اګرې څخه پلازمېنه جوړه کړې وه، نو ځکه زیات شمېر افغانان هلته میشت شول. وروسته د شاه جهان په زمانه کې بهایي خان توتا د (خپل جهاد) د قبیلې مربوط له کابل څخه راغی او په رشید اباد کې میشت شو. دده زامن هم په رشید ا باد کې وو او دلته یې درې کلي ولي پور، خیماني (کیماني) او سرای اکات اباد کړل.

د راجپوت د بلواګانو د کبله له (جلاوون) په (کانار) کې سلطان فېروز شاه تغلق یوه ټینګه کلا اباده کړه چې فېروز پور یې بلله بیا ورپسې یې کانار له راجپوت څخه ونیوله. تر دې وروسته یې تغلق پور، کهیټه چې د (اریچ) مربوط ده، چاندري، شاه پور او راپري هم په فېروز پورې وتړل. په دې وخت کې فېروز پور څخه د افغانانو مېنه جوړه شوې وه. محمد بهمند خاني په تاریخ محمدي کې لیکي چې:

د ملك محمد شاه افغان زامن د فېروز پور د ساتنې لپاره د پوځي خدمت په مقصد راغونډ کړای شول. دا لیکنه ثابتوي چې زیات شمېر افغانان په فېروز پور کې هم میشته وو.

د دیارلسمې پېړۍ په شاوخوا کې افغانان په بهار کې مېشته شوي وو. دوی دلته د ترکي سرتېرو سره یو ځای راغلل. مګر وروسته په پنځلسمه پېړۍ کې د افغانانو د خوا د مېنو جوړول په سیستماتیك ډول سره پیل شول. سلطان سکندر لودي سران او چپاران حسین خان فرمولي ته ور وبخښل. دده د سران او

شاوخوا خلك لوټ كړل او زرګونو كلي يې په خپل تصرف كې راوستل او دده جاګير شول. او تر دې وروسته سران او چمپاران د افغانانو كلكې مورچلې شوې.

د مظفر پور په سميه كې افغانان په شپاړسمه پېړۍ كې ميشت شول. د ځينو كلو لكه ختهك توله لودي پور، يوسف پور، حاجب پور او نور نومونه را په ګوته كوي چې د بېلا بېلو قبيلو افغانان دلته اوسېدل. د ګايا په جنوب كې هم ډېر پښتانه افغانان اوسېدل چې د روهيلا افغانانو كوهاټي افغانانو او داسې نورو نومونو باندې يادېدل.

د بهار په نورو سيمو كې هم افغانان اوسېدل چې د سلطنت په دوره كې او يا د مغلو په زمانه كې هلته ميشت شوي وو. د مثال په توګه په ۱۵۵۶ كې د پاني پت له دوهم جنګ څخه وروسته زيات شمېر كراني افغانان او كاكړ افغانان د بهار سيمې ته ننوتل.

په لرې ختيزو برخو كې د بنګالي مسلمانانو مهاجرت پيل شو او دا مهاجرت په ديارلسمه پېړۍ كې وو. مګر په شپاړلسمه پېړۍ كې دا سيمه له افغانانو څخه ډكه شوه. دوی د بنګال او اوريسه په بېلا بېلو برخو كې ميشت شول. په ۱۵۶۳ كې كراني تكړه مشر ميرزا سليمان د خپلواكۍ اعلان وكړ. او د بهار او بنګال حاكم شو. په دې وخت كې زيات شمېر افغانان په دې سيمه كې را پيدا شول.

د اكبر په زمانه كې دوی دوه ولسوالۍ په تاجپور او سايلېټ كې د د ريا خان پاني او بايزيد كراني له خوا اداره كېدلې. په دې توګه ويلی شو چې په كوچ بهار كې هم افغانان اوسېدل.

اوس به لويديزې خواته راو ګرځو. په پيل كې راجستان ته ګورو. دلته كه څه هم افغانان پرله پسې په منظم ډول سره نه دي ميشت شوي مګر د افغانانو د وګړو او استوګنځي په هكله دلته ډېرې نښې نښانې شته ځينې ليكنې او نسخې شته چې په (هنداون) او (ايتوندا) كې د افغانانو د موجوديت په هكله دي. همدارنګه د افغانانو د اوسېدنې نښې نښانې په

اجمیر، جهاز پور او په ډنګرپور او بانسواړه کې هم لیدل شوي دي. د مغلو امپراتورۍ د جوړښت څخه لا دمخه په بیاتا کې افغانان اوسېدل. په پنځلسمه پېړۍ کې دا سیمه د علي محمد خان افغان تر حاکمیت لاندې وه. تر ده وروسته دده زوی داوډ خان حاکمیت کاوه. مګر له ۱۴۸۳ څخه وروسته دا سیمه د لودي سلطانانو لاس ته ورغله. له دوهلپور له جګړې څخه وروسته ۱۵۱۸ کې د سلطان ابراهیم لودي او رانا سنګا تر منځ جګړه ډېرو افغاني عسکرو په بیانا کې ځانته سر پوټنې غوره کړې. په دې توګه بیانا د افغانانو کلکه مورچله پاتې شوه. الوار د افغانانو یو بل مرکز و. دا سیمه مسند عالي الوال خان نیولې وه. نوموړی د سلطان بهلول لودي یو نامتو سردار و.

د ملتان او د مغلو صوبه ملتان په شاوخوا کې کم شمېر افغانان اوسېدل. نهاریان د الام خان په مشر تا به د پنځلسمې پېړۍ په منځینو کې د اباسین غرب ته په سېټپور کې ځای پر ځای شول. اسلام خان د سلطان بهلول لودي تره وو. د نهار افغانانو چې پر سېټپور حکومت کاوه په لومړیو کې یې د بهکار سلطان ته باج ورکاوه. په ۱۶۷۴ میلادي کې نهار افغانانو دده مشر توب ومانه او ډېرو امپراتور اکبر ته په منظم ډول مالیه ورکوله. په ۱۵۸۶ کې کله چې دشاهي لښکر مشر (فوجدار) فتح خان له بهار څخه د نهاریانو په سیمه یرغل وکړ، اکبر ورته وویل چې دوی له یرغل څخه لاس واخله او دوی وساته. نو ځکه داسې ښکاري چې نهاریان په دې سیمه کې تر ډېره پاتې شول.

پورتنی حساب دا په ګوته کوي چې په شمالي هند کې زښت ډېر افغانان مېشته وو. ځینې دغه مېشته کېدنې په یوولسمې او دولسمې پېړۍ کې شوې دي. خرنګه چې مکمل معلومات د هغو افغانانو په هکله چې په هند کې اوسېدل د اړیکو له مخې پوره په لاس کې نشته. نو دا به ګرانه خبره وي چې د هغوی سیمې د افغانانو د خپلوۍ او قبیلوي اړیکو له مخې دوی سیستماتیک لېږد په بېلا بېلو مرحلو کې وځېړو او دوی مېشته کېدل په هند کې له دغه کونج څخه لوځ کړو. دلته یوازې دومره هڅه شوې ده

چې د افغانانو د لېږدېدنې په هکله یو عام انځور تر لاسه شي او په دې پوه شو چې له مغل امپراتورانو څخه د مخه او دوی په وخت کې هم په شمالي هند کې افغانان وو. (۱۷۰۷ م پورې)

پته دې نه وي چې د شپاړسمې پېړۍ په پیل کې زیات شمېر افغانان د ځمکې خاوندان وو چې د سیاست اساسي ټکي یې بولو. دوی په تېره بیا له لاهور څخه تر مینك پور پورې اوسېدل . او زیاتې ځمکې یې درلودې. دوی شتمني او قدرت ترلاسه کړی و او له مسکینو دهقانانو سره په مقایسه کې دوی برلاسي وو. دوی بې له ستونزې کولای شول چې لوی لوی پوځونه جوړ او وخوځوي. مغلو ته دا ډېره ګرانه وه چې د افغاني میشت خلکو مقاومتونه مات کړي.

دوهم څپرکی

د سلطنت په دوره کې د افغانانو رول
(۱۲۰۶ ۱۵۲۶ م)

هغه رول چې افغانانو د هند په سیاست کې د سلطنت په دوره کې له ۱۴۵۱ څخه تر ۱۵۲۶ پورې په شمالي هند کې لوبولی او لوړتیا یې موندلې ده . د علاقې وړ موضوع ده چې باید په لنډیز سره د دوی فعالیتونه د سلطنت په دوره کې وکتل شي تر څو چې د دوی په سیاسي رول باندې د مغلو په زمانه کې پوه شو . د دغه نظریې په فکر کې نیولو سره هڅه شوې ده چې د افغاني سردارانو تدریجي لوړتیا د دوی کلکه مورچه او د دوی سیاسي هیلې و څېړو او ګورو چې په ۱۴۵۱ کې یې په څه ډول د لودیانو امپراتوري جوړه کړه. کله چې مغل هند ته ننوتل د شمالي هند سیاسي قدرت د لودیانو په ولکه کې و . په پایله کې دوی مجبور وو چې د مغلو پر ضد مقاومت وکړي او په وروستیو کې د مغلو لپاره په شمالي هند کې ډېر خنډونه جوړ کړي.

افغانان د البریانو تر قوماندې لاندې

افغانان د سلطان محمود غزنوي او سلطان محمود غوري تر لاس لاندې دوسله وال پوځ یوه غټه او مهمه څانګه جوړوله . سلطان محمد غوري دولس

زره افغاني سپاره د پرېتوي راج چوهان په مقابل کې وګمارل‌ﮐړدوی سر لښکر ملك محمود لودي و چې دده ورور ملك شاهو هم دسلطان محمد غوري له خوا روزل شوی و. کله چې‌ﮐړدوی پاچا او روزنکی مړ شو او تر مرګ یې وروسته قطب الدین ایبك هم افغانانو ته د محبت لمن پراخه کړه او دوی یې لوړو چوکیو ته وخېژول. د سلطان التمش د پاچا هۍ په پیل کې افغانانو دده په خوا د ترکي باغیانو په مقابل کې عمل وکړ. مګر بیا هم افغانانو د نورو سردارانو په قطار کې داسې مهم ځای‌نه درلود. دالتمش ځای نیوونکي هم همدا ډول سیاست د افغانانو په مقابل کې عملي کړ. مګر کله چې قدرت ته ورسېده افغانان یو ځل بیا د شهرت لوړې ته وختل. پردوی زیات باور وکړ. دده پوځ نږدې درې زره افغانان درلودل. دوی د کوه پایه په جګړه کې د هندوانو پرضد ډېره مېړانه وښودله همدارنګه ده په تینګو کلاګانو کې افغانان ځای کړل. دشورشیانو او باغیانو سیمې یې کرارې کړې او د شورشیانو د فعالیتونو په خنثی کولو او کمولو کې یې پوره رول درلود.

په پیل کې دوی په تهانو ګې د دهلي چاپېره، د جلالي، پتیالي. کمیلا او بوچپور په شاو خوا کې ځای پر ځای وو. تر څو د لار وهونکو او نورو غلو د فعالیت مخنیوی وکړي موږ د نورو افغانانو په هکله پوره معلومات نه لرو چې په شمالي هند کې یې د بالبان په دوره کې څه کارونه کول؟ ښایي‌ﮐړدوی یوازې شته والی هم د هندوانو په زړونو کې وېره اچولې وه. داسې ښنې ښانې نشته چې دوی به اداري چارو کې لاس درلود لی وي. او دومره ویلای شو چې د کړو وړو له مخې یوازې په پوځي ژوند کې داخل وو. مګر د بالبان د نژادي تبعیض له مخې د دربار غیر ترکي توکمونو له خوا نارضایتي موجوده وه. د بالبان له مړینې سره سم د خلجیانو انقلاب د همدغه توکمیز توپیر له مخې وشو. افغانان ټول له جلال الدین خلجي سره ودرېدل تر څو په دولت کې ښه منصبونه او مقامونه تر لاسه کړي. د خلجیانو په راوچتېدو سره افغانان بیا د پوره شهرت خاوندان شول ﮐړدوی خدمت ته سخته اړتیا وه ځکه چې د شمال

لویدیز سرحد له خوا د مغلو (منګولیایانو) زور زیاتي او برید ونو مخنیوی په کارو.

هغوي غوښتل چې لاپاتې شمالي او جنوبي سیمې هم فتح کړي او داخلي شورشو نه هم وځپي.

سلطان علاوالدین خلجي زیات شمېر افغانان په پوځ کې داخل کړل اوحتی لوړمقامونه او منصبونه یې ورکړل. دمخکینیو افغانانو، په ډله کې چې د امپراتور په خدمت کې یې لوړ مقامونه اومنصبونه تر لاسه کړي وو ، یو هم ملك اختیارالدین یال افغان و او بل هم ملك مخ افغان و . ملك اختیارالدین یال تر ډېرو پورې مهم ځای درلود . دسلطان قطب الدین مبارك شا خلجي او حتی تر وروستیو پورې یې هم خپل موقف ساتلی و.

افغانانو دتغلق شاهانو په دربار کې پوره قدر درلود . ځینو افغانانو د شاهانه موقف څخه په ګټې اخستنې سره په ډېرو کمو مادي ذخیرو درلودلو په صورت کې هم وکولای شول چې لوی پوځي قوت جوړ کړي . ملك اختیار الدین یال افغان چې د مخه مو د هغه یادونه وکړه د سلطان غیاث الدین تغلق او وروسته دده زوی محمد بن تغلق په دربار کې خپل موقف دپخوا په شان ساتلی و . دده کوچنی ورور ملك مخ افغان له شهزاده الغ خان سره یو ځای د وارانګل دنیو لو لپاره (۱۳۲۱ م) د سلطان غیاث الدین له خوا ګمارل شوی و . دسلطان محمد بن تغلق تر حاکمیت لاندې تر ټولو مشهور افغانان ملك خطاب افغان ، ملك خان افغان ، جالو افغان . توغان ، برل افغان بهرام خان افغان او ملك شالو لودي . په دې وخت کې ځینې افغاني سرداران یوازې له نا امیدۍ څخه په شورشونو کې راپورته شول . دملتان نائب ملك شاهو لودي بغاوت په ۱۳۴۱-۱۳۴۲ کې ډېر مهم دی ، ددغه بغاوت د شنډولو لپاره پخپله سلطان محمد بن تغلق د لوی لښکر په سر کې جنګ ته ولاړ ، ملك شاهو لودي خپله ځمکه ونه شوه ساتلې او ماته یې وخوړه ده له سلطان څخه بښنه وغوښته او له خپلو خلکو سره خپل هېواد ته ستون شو.

ملك خطاب افغان د سلطان محمد بن تغلق په زمانه کې د اربړي د کلا ګورنر و. ده د خپلو وفا دارو سرتېرو (۳۰۰ افغانانو په ګډون) په مرسته وکړای شول چې باغي زيندار په مقابل کې مقاومت وکړي، او د راپري کلا له محاصرې څخه خلاصه کړي. داسې ښکاري چې سلطان پرده باندې باورنهَ درلود. ده پر ملك خطاب باندې د ملك شاهو افغان د بغاوت په شنډولو کې باور ونه کړ اوله ده څخه يې ګټه وانه خسته او په ۱۳۴۵م کې يې بندي کړ. مګر لږه موده وروسته له بند څخه ازاد شو او دوباره وګمارل شو. د سلطان محمد بن تغلق له مړينې سره سم ده د خاجه جهان اياز سره لاس يو کړ، مګر تر ماتې وروسته کله چې خواجه فېروز شاه تغلق ته بيعت وکړ. ده هم بيعت وکړ.

قاضي جلال يو بل مشهور افغان دی چې له خپلو افغاني ملګرو سره په ګجرات کې مقرر و. ده هم بغاوت وکړ. مګر د امپراتور د لښکر و په مقابل کې مات شو او ووژل شو. ملك مخ افغان ښه مشهور افغان و او دی د اميرڈ ساده کسانو له جملې څخه و او دی په دولت اباد ولايت کې مقرر و. دده (۲۰۰۰) سپر وقومندانې په لاس کې وه امير ساده د سلطان له اداري پاليسۍ څخه نا راضه وبغاوت يې وکړ. ملك مخ د ۱۳۴۵ کال د لوی انقلاب مخکښ و. دده ملګرو له ده څخه ملاتړ وکړ او جوغه يې پر سر ورکښېښوده او د ناصرالدين په نامه يې دپاچاهۍ لقب ورکړ. په ډېره لږه موده کې يې ۳۰۰۰۰ سپازه سره ټول کړل. او هغه چا چې له ده سره لاس يو نه کړ ټول يې له يوې مخې سپېره کړل کله چې سلطان له دغه پرمختګ څخه خبر شو په خپله د لوی لښکر سره د شورشيانو ماتولو لپاره وخوځېد. ملك مخ او دده ملګررو د سلطان له خوا ماتی وخوړه دی وتښتېده او په کلا کې يې ځان پټ کړ. مګر ګجرات کې د ملك تاش شورش سلطان مجبور کړ چې هغې خواته مخه کړي او د دولت اباد شورشيان يې ټول له منځه يو نه وړل. د سلطانَ په شاته کېدو سره د ناصر الدين يوه وفادار ملګری حسن ګنګو د امپراتور پر قواو سخته ضربه وارده کړه او پر امپراتوري پوځ باندې يې بری

ومونډ. ددې همت يې نه درلود چې د اداري او د چارو واګې په لاس کې ونيسي. داسې ښکاري چې يا، ده دنورو افغانانو ملاتړ ترلاسه نه کړ او يا دا چې غير افغاني خلك په دولت اباد کې په لوړه موضع کې بريښېدل. نو ځکه ده په خپله خوښه د حسن ګنګو په ګټه استعفا وکړه او له تولنيز ژوند څخه يې ځان ويست. افغانانو په دې توګه فرصت له لاسه ورکړ چې په دکن کې خپلواکه پاچاهي جوړه کړي. د سلطان محمد بن تغلق په پاتې پاچاهۍ کې نور داسې افغانان بيا نه مونډل چې د وخت په سياست کې يې قاطع رول لوبولی وی. څه په شمال کې څه په دکن کې. مګر ابن بطوطه د ډېرو افغانانو په هکله ليکي چې د غير افغاني حاکمانو په پوځ کې شامل وو.

. سلطان محمدبن تغلق ځای نيوونکو په دوره کې افغانان په شمالي هند کې ډېر ارام او سوکاله وو.

سلطان فېروز شاه تغلق پر افغانانو زيات زړه سوی درلود او پردوی باندې ډېر مهربان و. په دې دوره کې زيات افغانان په پوځ کې په خدمت بوخت وو. ملك بېر افغان د بهار دولايت مقطع و. دده ځوی داود خان د پلار تر مړينې وروسته دلته حاکميت کاوه. بل د باور وړسړی محمد شاه افغان و چې د تغلق پور د کلا مسئوليت يې پر غاړه و. اوده دنده درلوده چې د ايتياوه د ايالت د زميندارو د بغاوت مخ نيوی وکړي.

کله چې مړ شو دده زوی يال خان د پلار پر ځای د سلطان له خوا د اقطاع مسئول وټاکل شو. همدارنګه ملك خطاب چې (راپري) اقطاع يې په غاړه وه. په دې دوره کې هم وظيفې په ادامې امر درلود. په عين وخت کې زيات شمېر افغانان دغير افغان حاکمانو په پوځونو کې داخلېدل. فرشته معلومات راکوي چې ملك مردان دولت د ملتان (مقطع) زيات شمېر افغانان په خپل پوځ کې درلودل. ددغو افغانانو په ډله کې يو هم ملك بهرام و چې د سلطان بهلول لودي غور نيکه کېده. ملك دولت يار د کانوج د کلا مقطع او د سلطان فېروز شا تغلق له خوا مقررشوی و. کله چې د سلطان فېروزشاه له

مړينې سره د تغلق رژيم مخ په کمزوري کېدو شو د (اټاوه) افغانانو هم کمزوري کېدل.

سربالي خان په زور سره مجبور کړای شو چې خپل موقف پرېږدي . ده او ده دوه دروقلو محمود خان سليمان خان او نظام خان کلي ته ولاړل . هلته دوی د مقطع محمود خان په خدمت کې داخل شول (۱۳۹۴) . همداسې نورې سيمې هم وې چې افغانان په کې د قدرت خاوندان وو. د مثال په توګه دولت خان لودي په ۱۴۰۴ م کې په ميان دواب کې مقرر و . ميوال د . ملك اسد خان لودي په لاس کې و. او راپري د ملك خطاب افغان له اولادو څخه د حسين خان افغان تر حکم لاندې و.

دبې شمېره افغانانو په ډله کې هغه چا چې د امپراتورۍ په سياست کې فعال رول درلود هغه دولت خان لودي و. کله چې په ۱۳۹۴ م کې سلطان محمود ناصر الدين شاه د سلطان محمدشاه کشر زوی پاچا شو . ملك يار په دهلي کې د دربار منشي (دبير) و . ده ته د دولت خان لقب ورکړ شو او په عين وخت د عماد الملك څوکۍ هم ورکړ شو او همدارنګه عارض الممالك مقرر شو چې پر ۱۴۰۵ م کې د ميان دواب فوجدار (پوځي قوماندان) مقرر شو . بل کال ده ته وظيفه ورکړ شوه چې له لوی لښکر سره ولاړ شي او سمانا له له شورشيانو څخه پاك کړي . په دې وخت کې د دولت خان اساسي هدف دا و د دهلي د سلطان ګټې خوندي وساتي او د هغو خان غوښتونکو انسانانو مخه ونيسي چې د خان لپاره يې د امپراتورۍ په تاوان او ضرر کې ګټې لټولې . ده زياته هڅه وکړه چې پنجاب تر ولکې لاندې وساتي مګر ګټه يې ونه کړه . په ۱۴۱۲ کې کله چې سلطان محمود مړ شو هغه خانان چې د سلطان پرضد وو، تر مړينې وروسته له ده سره ودرېدل.

دولت خان کوښښ کاوه چې د سلطنت د دښمنانو پرضد ښه مقاومت تنظيم کړي. مګر څرنګه چې په پوره اندازه ذخيرې يې نه درلودې نه يې د سلطان ابراهيم برقي د جنپور حاکم د دښمنۍ خوب ويلې شو او نه يې د حضرت خان مسند عالي د تعرض مخنيوی کولای شو. پوره څلور مياشتې ده

مقاومت وکړ او د هلی یې تسلیم نه کړ. با لاخره حالات داسې راغلل چې په تسلیمېدو مجبور شو په ۱۴۱۴ م کې تسلیم شو او پاتې ژوند یې د حصار فېروز ه په جېلخانه کې تېر شو.

د سید د حاکمیت په دروه کې د افغانانو او چتېدل

له سیاسي ډګر څخه د دولت خان لودي په وتلو سره د افغانانو لوړتیا په سیاست کې ختمه نشوه. برعکس دوی او چتیا پیل شوه. په شمالي هند کې د افغانانو سیاسي پرمختګ په دهلي کې د سید حاکمانو په دوره کې پیل شو. څرنګه چې د امپراتورۍ ضد حرکتونه د سلطنت په هر ګوټ کې راپارېدلي وو. سید حاکمانو مجبور وو چې پر افغانانو تکیه وکړي. دا د حیرانتیا ځای نه دی چې ډېر شمېر افغانان په پوځ کې شامل شول. په لږ ه موده کې دغه افغانان له خپل طاقت او اهمیت څخه خبر شول. له ۱۴۱۴ ۱۴۵۱ م پورې ډېرو افغانانو رشقونه ۸۹۸ او اقطاع ګانې ددهلي په سلطنت کې ترحکم لاندې درلودې. افطاع داران او شېقداران په دودیز ډول سره له قدرت څخه خونداخیست او ځانګړي پوځونه یې درلودل. هغه افغاني منصبداران چې په پنجاب کې وو، کورته نږدې وو او خپل خپلوان یې پوځ ته رابلل او شاملول یې په ۱۴۱۷ م کې خضر خان سید په سر هند څکه ملك شابهرام لودي ته چې په اسلام خان مشهور و ورکړه. دده تر حکم لاندې ۱۲۰۰۰ افغاني اومغل سرداران وو. تر ده وروسته دده وراره بهلول د سر هند مقطع مقررشو. یو بل افغان ملك سلیمان لودي په ملتان کې ښه قدرت درلود. ده په ۱۴۱۸ م کې د کابل نیوونکی مغل شیخ علي سره سخته جګړه وکړه او په نتیجه کې یې خپل ژوند له لاسه ورکړ. د راپړي پراخه اقطاع (ولایت، صوبه) دحسین خان افغان په لاس کې وه چې بیا د سلطان مبارك شاه سیکه په پاچاهی کې راپړي دده ځوی قطب خان افغان ته پاتې شوه په ۱۴۳۲ کې تربېندا ملك الله داد لودي ته ورکړ شوې وه. خو ډېر ژر جسارت کوهکار ور څخه ونیوله. څه

وخت وروسته ده ته د سمبال اقطاع ورکړل شوه . دی پاچا ته وفادار و ، له همدې کبله ئې سرورالملك ، سره يې د دښمنۍ لارغوره کړه . څکه چې دا سرور الملك و چې په کال ۱۴۳۴ کې يې د سلطان مبارك شاه دوژنې پرېکړه کړې وه.

په لږ وخت کې يې سرور الملك او دده ډله له منځه يووړه او لوی پاچا سلطان محمود شاه غوښتل چې دی و نازوي او تقدير يې کړي . مګر ده له هر ډول لقب اخستنې څخه انکار وکړ. سره له دې هم پاچا دده کشر وروته در دريا خان لقب ورکړ.

د سيد کورنۍ په ختمېدو سره د افغانانو بېلا بېلو قبيلو څانونه ټينګ کړي وو. او ډېر ځايونه يې نيولي وو. مګر د ځانګړي د ښمنيو . حسادتونو ، رخو او رقابتونو له کبله دوی بې اتفاقه وو. اوله سياسي بحراني حالاتو څخه يې د ځان لپاره ګټه وانه خيسته . ددې ترخنګ دوی لاتر دې وخته يوازې په ۱۴۳۶ م کې ددې فرصت ترلودي کورنۍ په لاس ورغی چې سياسي قدرت ونيسي . يادولی شو چې سيد سلطان محمد شاه چې له ملتان او سامانې څخه راستون شو د پاچاهۍ په چارو کې يې علاقه ښخني کمه شوې وه . په نتيجه کې د سلطنت په بېلا بېلو برخو کې جنجالونه جوړ شول او حتی په سرحد کې هم سرخوږي راپيدا شوه. لنګهاو په ملتان کې بغاوت وکړ. سلطان ابراهيم شاه شرقي د جنپرو حاکم ډېرې پرګنې ونيولې او هغه سردارانو چې شقي يې پراخې وې هم پاڅېدل چې خپلې سيمې کلکې کړي او ګاونډيانو ته يې لاس وراوږد کړ چې خپلې زيرمې پراخې کړي.

په ۱۴۳۶ م کې مجلس عالي اسلام خان لودي په خپله اقطاع سر هند کې مړ شو او وراره يې بهلول خان دده پر ځای کښېناست . مګر د اسلام خان زوی قطب خان خپل پلار د اقطاع ادعاو کړه او له سلطان څخه يې مرسته وغوښته . په ځواب کې ددهلي سلطان محمد شاه دده غوښتنه ومنله او خپل وزير حسام خان يې ور واستاوه چې له بهلول سره خبرې يوې خواته کړي. ده ماتې وخوړه ، او بهلول سلطان ته د خپلې وفادارۍ لوړه وکړه او له ده څخه يې

وغوښتل چې حسام خان ووژني او حمید خان خپل وزیر وټاکي (حمید خان دده ملګری و) د افغانانو د ډلې له خوا پرده ښاندې فشار زیات شو او سلطان ددوی غوښتنو ته تسلیم شو . په کرار کرار د ګاونډیو سیمو خانانو له سلطان سره اړیکې وشلولې . سلطان ځان بې وسه ومونډ . ده نه زیاته سمیه درلوده او نه یې غښتلی پوځ درلود او نه یې پوره زړه درلودې چې له کورني او بهرني خطر سره مقابله وکړي . دغه حالات وو چې په ۱۴۴۰ م کې د میوات ملکزاده ګانو ته فرصت په لاس ورغی او د ملوا سلطان محمود غلجي یې په شا تګ ته مجبور کړ . سلطان محمد شاه د بهلول په بري سره زیات خوشحاله شو . ده ته یې د خپل زوی خطاب وکړ او د خان خانان لقب یې هم ورکړ او خپل اقطاع سرهند ته یې په عزت سره واستاوه.

بهلول لودي کله چې سر هند ته راستون شو د قدرت او طاقت په جوړولو یې پیل وکړ. شیخ صدرالدین پیر چې روحاني سړی و . دده په هکله پیشګویي کړې وه . ده هم پوره امید درلود او پر دغه روحاني سړي باندې یې ډېر باور درلود . سلطان محمد شاه کمزوری و او د ګډوډیو د مخنیوي څخه عاجز و . له دغه خرابېدونکي سیاسي حالت څخه بهلول لودي ګټه واخسته او ډېر ځایونه لکه د پیلپور ، لاهور سونام او حصاریې بې له دې چې سلطان ته پروا وکړي ، ونیول. او د سلطان شکایت ته یې هم غوږ ونه نیوله . سلطان بالکل بې مرستې و . کله چې په ۱۴۴۱ کې جسرت کوهکار بغاوت وکړ سلطان د پیلپور او لاهور بهلول ته ورپرېښودل . تر څو چې د جسرت کوهکار شورش غلي کړي بهلول چې جسرت کوهکار پسې ورغی هغه سوله ورسره وکړه او بهلول هم په دې هکله پر بکړه ورسره وکړه چې دده سیمې ته به نه ننوځي او کوهکار هم دا ومنله چې د دهلي په کورنیو چارو کې دده د مداخلې مخه به نه نیسي.

د جسرت کوهکار ماتې بهلول لودي لانور پسې غښتلی کړ او پنجاب کې پوره حاکم و. ده له روه څخه افغانان راوبلل چې دده په پوځ کې شامل شي او

دده پوځ لا نور غبنتلی کړي. ددې تر څنګ ده خپل کنترول تـه پراختیا ورکړه او تر پاني پت پورې یې لاس اوږد کړ .

اوس دده په سر کې د پاچاهۍ هوا پیدا شوه. په ۱۴۴۳ او ۱۴۴۴ کې یې د یوه لوی پوځ سره د دهلي پر کلا یرغل وکړ ، مګر فتح یې نه کړه . دی ناامیده سر هند ته ستون شو ، خو د سلطان لقب یې غوره کړ . خو په خطبه کې له نوم یادولو څخه ډډه وکړه اوسکه یې هم په خپل نوم ضرب نه کړه . دده پر پله نورو خانانو او امیرانو هم خپلواکۍ اعلان کړې.دې کار سلطان محمد شاه ته ډېره کلکه ضربه ورکړه او په ۱۴۴۵ کې مړ شو.

د سلطان محمد شاه تر مړینې وروسته دده زوی د سلطان علاوالدین عالم شاه په نوم پاچا شو . په دې وخت کې د دهلي د سلطنت پیښې بالکل لنډې شوې وې . لاد مخه ګجرات ، ملوا او جنپور خپلواکې سیمې وې . ټول پنجاب تر پاني پت پورې بهلول لودي نیولی و . دډهلي د شاو خوا ځینې برخې د افغانانو یا نورو خانانو په لاس کې وې. له ماهولتي څخه (متورا ته نږدې) تر سرای لادو (دهلي ته نږدې) پورې ټوله سیمه د احمد خان میواتي په لاس کې وه . د سمبال تیمه تر خواجه خضر شپلیې پورې دریا خان لودي په لاس کې وه کوېل د عیسی خان ترك بچه په لاس کې و . دا پري . جنداور او ایتاوه د حسن خان افغان زوی قطب خان په لاس کې وو . بهوګاون . پتیالي او کمپیلا د رای پراتاپ سنګ ، په لاس کې وو.

بیانا د داود خان او هادی (لودي) په لاس کې وه . نور ځایونه لکه ګولیار . او دو هلپور د هندوانو په لاس کې وو. بې کفایته سید حاکمانو د افغانانو په زور سره هڅه کوله چې ټولې بلوا ګانې غلې کړي . په نتیجه کې زیاتې ځمکې د اقطاع په نوم ددوی لاس ته ورغلې او په پنجاب او او تر پرادیش کې یې په کراره پوره طاقت تر لاسه کړ. په ټولو ـــــ دغوافغانانو کې بهلول قوي او بر لاسی و ، ځکه چې ده داسې سیمې درلودې چې زیرمې یې ډېرې و.

په ۱۴۴۷ کې ده پر دهلي بيا يرغل وکړ مګر ناکام شول. يو کال وروسته سلطان پخپله پلا زمېنه پرېښوده او په ((باداون)) کې استوګنه غوره کړه. په دې توګه حميد خان وزير په دهلي کې د لوړ صلاحيت خاوند پاتې شو. سياسي حالت متزلزل و. ددې لپاره چې د قدرت او پاچاهي جنجالونه حل کړي بهلول يې دهلي ته راوباله. دا هغه فرصت و چې بهلول لودي يې انتظار کاوه. دی له خپل لښکر سره راغی او محاصره يې خلاصه کړه او حميد خان يې مجبور کړ چې تسليم شي. د بهلول دغه کار به د حميد خان لپاره حيرانونکی وي خو ده هيڅ چاره نه درلوده. ښکاره دې چې د بهلول هر کلی وکړي او وفاداري ورته وښيي.

وزير خوارکی پوهېده چې افغانان زياته سيمه په لاس کې لري. بهلول لودي او دده د تره زوی قطب خان تر دېرې په ۱۴۵۱ کې د اپريل په نهمه نېټه د دهلي پر تخت کښېناست.

پورتني معلومات دا راښيي چې په پيل کې لږې کورنۍ هند ته تللې وې او ددغو کورنيو ځينو امپراتورۍ په پوځ کې ځانونه سمبال کړي وو ترکي سلطان پوهېدل چې افغانان کليوالي خوی لري. ښه جنګيالي دي خو په سياست او اداره کې پوره بلديت نه لري. نو ځکه يې دوی تل د عسکرو په شکل ساتل او تل يې په جګړو کې بوخت کړي وو. مګر په نظامي قدرت کې هم دداخلي دښمنيو او بې اتفاقيو له کبله دوی قدرت دځان لپاره نه شو نيولی او ترکان همېشه په سياسي قدرت کې حاکم وو.

وروسته کله چې امير تېمور لښکر کشي پيل کړه سلطنت په ټوټه کېدو شو او د ترکانو راتګ هم په ناڅاپي ډول ودرېدو. د دهلي پاچاهان ناچاره وو چې په محلي خلکو باندې په تېره بيا پر افغانانو تکيه وکړي. په داسې حالاتو کې چې خضر خان سيد، سرهند ملك سلطان شاه لودي (اسلام خان) ته په ۱۴۱۹ کې ورپرېښود.

افغانانو د دهلي د سيد سلطانانو څخه پوره ګټه ځکه ترلاسه کړه چې افغانانو ته د جاګير په ورکولو سره دوی راتلونکي نه کتله. په کومو سيمو

کې چې افغانان اوسېدل هلته يې پوره ځانونه کلك کړي وو اوسيد پاچاهان هم په سياسي لحاظ ورځ په ورځ کمزوري کېدل . په پايله کې ټول پنجاب او لويديز او تر پراديش دافغانانو لاس ته ورغی او سياسي قدرت يې ورځ په ورځ زياتېده . په دغه ډول لوديانو وکولای شول چې د دهلي شاو خوا سيمې تر کنترول لاندې راولي او په پای کې دهلي ونيسي ، بهلول لودي په هوښياری سره دا کار تر سره کړ په ۱۴۵۱ م کې کله چې بهلول پاچا شو د افغانستان د حکومت او اداري لاره يې ونيوله.

دی دافغانانو په طاقت او وفادارۍ باندې پوره باوري و او پر هغه يې تکيه کوله . ده ددې کار لپاره د ((روه)) د سيمې مشرانو ته بلنه ورکړه چې هندوستان ته راشي او د بهلول د سلطنت ستنې ټينګې کړي ، په دې توګه د سلطان بهلول لودي پاچاهي ورځ په ورځ ټينګېده او د افغانانو د سياست لوړتيا او رول هم د امپراتورۍ په سياست کې مخ په او چتيدو و .

دريم څپرکی

د بابر او همايون تر حاکميت لاندې د افغاني سردارانو رول

(۱۵۰۵ـ۱۵۲۰م)

د افغانانو سره د بابر اړيکې هغه وخت پيدا شوې چې په ۱۵۰۵ م کې يې خان د کابل پاچا وباله. د کابل خلك د بېلا بېلو توکمونو خلك وو. د کابل نفوس له افغانانو او غير افغانانو څخه جوړ شوی و. افغاني قبيلو ځانګړې دودونه او عنعنې درلودې. دوی داسې کرکتر درلود چې هيڅ لوړ قدرت ته يې اطاعت او بيعت نه کاوه. هرې قبيلې خپل مشر درلود چې ټولو به د هغې اطاعت کاوه او هغه به هم خپله قبيله اداره کوله. بابر کله چې کابل ونيوه. نوده په سړه سينه د حساب شوې پاليسۍ له مخې دافغانانو له خانانو سره چلند کاوه. په پايلې يې له زور زياتي څخه کار واخيست خو ژر پوه شو چې دا کار ګټه نه لري. ده د پخلاينې او تېربدنې د ډيپلوماسي يې پيل کړه. د سولې او امنيت په مقصد يې د دوی دوستي لټوله ا و په مساوي راکړه ورکړه يې ورسره معامله کوله. په اردو کې دوی د ګمارل کېدلو لپاره يې ور پرانستې و. د واده لارې چارې د دوی لپاره سنجول شوې وې. او محلي خپلواکۍ خنډول شوې وې. له دې سره سره که ددوستۍ لاس چا ورکاوه نوده به د هغوی په مقابل کې سخت عکس العمل ښوده. ددغې پاليسۍ په څواب کې ډېر افغان خانان ده ته تسليم شول ((قره بيلوت)) افغان په ۱۵۰۶م کال بابر ته تسليم

شو . شادي خان د کيوي خان زوی او ګيګياني خان له مغلو سره يو ځای شول په ۱۵۱۹ کې د دلازک خانان د ملك موسی او ملك باوو خان په مشری مغلو ته بيعت وکاوه او ډېر خدمتونه يې ورته کول او بابر دوی ته ډېرې تحفې ورکړې.

دد لاذکو خان ((معروف)) له بابر سره ملګری شو او په ۱۵۱۹ کې يې د بابر په ګټه د سفزو په مقابل کې جګړه وکړه . بابر په ديپلوماتيك شکل سره د لازك او يوسفزي يوله بل سره واچول او ګټه يې خپنې اخيسته . ډېر ژريې په پايله کې د يوسفزو د مشهورې قبيلې ملګرتيا تر لاسه کړه . ملك شاه منصور او شپږ . اوونو نورو خانانو بابر ته بيعت ورکړ . ټولو د غو خانانو ته سوغاتونه او انعامونه ورکړل شول او ډېر نور بخششونه(دوی لپاره ومنل شول. سواد (سوات) بېل او محدود شو او ماليه ورباندې مقرر شوه. په دې توګه نورې قبيلې هم تسليم شوې. دوی هم عفوه شول او بخششونه ورکړل شول.

ددې لپاره چې افغاني خانان د خان پر خوا کړي له دوی سره په خپلوی کې داخل شو. په ۱۵۱۹ کې يې د ملك شاه منصور لور بي بي مبارکه واده کړه . دی په خپلو يادښتونو کې يادونه کوي چې په حرم کې يې بي بي مبارکې ته خاص امتيازات ورکړل . ددغې پاليسۍ ژر تر ژره پايله دا وه چې ځو نورو افغاني قبيلو هم ده ته بيعت وکړ او د بابر موقف په کابل کې لاتورهم غښتلی شو. ده اوس وکولی شول چې خپله خاصه پاليسي د ختيزو خوا ته وغځوي . زيات شمېر افغانان د امپراتور په پوځ کې داخل شول . داسې وايي چې د بي بي مبارکې ورور مير جمال له ده سره دهند په سفر کې ملګری و او زيات سوغاتونه يې ورکړل. نوموړي د همايون او باکر په دربار کې هم ډېر مقرب او د باور وړ شخصيت و.

د شمال غربي سرحد په سيمو کې چې د بغاوت سيمه وه. بابر د خپل مارش په وخت ډېر افغانان په خپل پوځ کې شامل کړل . دغه افغاني خانان زياتره يوسفزي او دلازك وو. ډېر کله به بابر له دوی سره د جګړې په هکله مشوره کوله کله چې ده د يوسفزو ضد جګړه طرح کوله يوه د لازك خان

څخه يې مشوره اخيسته . د باور وړ د لاړك افغانانو ته يې د ډپلوماتيكي دندې هم ورکړې وې . تر څو افغاني مشران بيعت ته اړباسي.او په دي توګه د باجوړ کلا تر لاسه کړي په ۱۵۱۹ کې د يوې جګړې د تياري په وخت کې د خپلو مشرانو نظريې خلاف يې د لاړك خانانو باوو خان او موسى خان نظرې يې قبولې او عملي کړې.

څرنګه چې د افغانانو قبيلې بېلا بېلې وې او خانګړي خصوصيات يې لرل.ه بابر نه شول کولای چې د ټولو په مقابل کې يو ډول پاليسي اختيار کړي . د وروستيو پنځلس کالو (۱۵۰۵-۱۵۲۰) په موده کې دې دحالت او وضيعت په مطابق د ژر عمل پاليسي تابع و. د خقبې ي مغلو په څېر او د دوی دوه شيان تل په نظر کې وو لومړی دا چې د شمال غربي سرحد افغان او غير افغان قبيلې ژر تابع کړي. باج او ماليه تر لاسه کړي. دو هم دا چې خپله امپراتوري ختيز خواته پلنه کړي . نور پنځلس کاله دده ژوندون ټول جګړه او ستونزه کې تېر شو . تل د شورشيانو اوقبيلو سره په اړدو ړکې اخته و. ده قبيلې ټوټې او پار چې کړې او ماليه يې ځينې اخستله . مګر دا موقتي کار و. په ټولو جګړه ايزو فعاليتونو کې دده بشپړ بری ترلاسه نه شو. که څه هم ده د پخلاينې پاليسي هم په کار واچوله خو چندان ګټه يې ځينې وانه خيسته .

کله چې ده هند ته مخه کړه وينې ليدل چې افغانانو سنګرونه جوړ کړي او په مورچو کې چمتو ناست دي . افغانانو ځانونه په پنجاب ، سند ، ملوا ، ګجرات ، د ګنګا په اوارو سيمو او بهار کې پوره ټينګ کړي وو. دوی بنګال ته هم ننوتلي وو. خو هلته يې د چارو واګي نه و کلك کړي.

په دې توګه د افغانانوډېر ميشت ځايونه وو او هر يو د بابر په مقابل کې د مقاومت سنګرو د بابر مخې ته دوه غټې مسئلې پرتې وې: لومړی دا چې بايدد افغانانو سيمې ماتې اوفتح کړي اودوهم دا چې افغانان پخلا کړي او د مغلو په بيرو کراسی کې يې داخل او خدمت يې وګماري . دا د نده څه اسانه نه وه . افغانان په عام ډول او خانان يې په خاص ډول د دې خبرې غوښتونکي نه وو چې له يوه واحد قدرت او واحدې اداري لاندې ژوند وکړي. دوی قبيلوي

سیستم . توکنیز او کلیوال دود او دستور د دوی په رګونو کې په غورځنګ و او د خپل غښتلي موقف یادونه یې ورته کوله . دا هم رښتیاده چې د سلو کالو په موده کې دوی څه نا څه هند خوی او بوی اخستی و . دلته زېږېدلي او لوی شوي وو خو بیا هم دوی ته ګرانه وه چې دقبیلې له دود او دستور څخه ځان وباسي . په داسې حالاتو کې بابر د ژرعمل او د ورځې د پالیسی په تطبیق اړ و او پلان شوې داوږدې زمانې پالیسي دومره موثره نه برېښېده .

ده د حاکمو افغانانو په هکله پوره معلومات درلودل او په دې هم پوهېده چې دوی له سختو حالاتو سره مخ وو . دوی بې اتفاقه وو . دوی د ویش د اساسي فکتورنو تثبیتول ګران دي . خو ویلای شو چې له ډېرو سره ځانګړې ګټې تر قبیلوي ګټو د مخه وې اود قدرت او فشار لپاره یې ځانګړې ګروپونه جوړ کړي وو . د بهیرا (بهیرا) حکومت د کابل د سلطنت او دهلي د سلطنت تر منځ سرحد بلل کېده چې د دولت خان لودي یوسف خېل تر حکم لاندې و . دی د ایران بېتیلج تر ټولو لوی مقطع و چې ددهلي د لودي امپراتوری حکم یې چلاوه . د ستتلیج د شاو خوا سیمې چې د سر هند او حصار فېروزه په سرو کار پورې تړلې وې د بابن خان ساهو خلیل ملك اسمعیل جیلواني محمد خان نوهاني . میا سلیمان فرملي . شیخ جمال فرملي او ځینو نورو مشهورو خانانو په لاس کې وې . اګره او دهلي د امپراتوري قدرت په لاس کې وو .

د ((سنبال)) حکومت د قاسم خان سمبالي له خوا اداره کېده . علیګړ د شیخ ګودان (غوران) په لاس کې و . په بیانا کې نظام خان و . په راپري کې حسین خان لوهاني و . په ((ایتا وا)) کې قطب خان او په کالپي کې علم خان و . سرېېره تاتار خان سارنګ خاني . ګوالیار نیولی و او محمد زیتون دوهلپور نیولی و .

په ختیځ کې بابزید فرمولي فېروز خان سارنګ خاني . میا معروف فرمولي او ناصر خان لوهاني کلك سنګرونه درلوذل د غو افغانانو همېشه په بهار باندې یر غلو نه کول . مګر متاسفانه چې دایمي حاکمیت یې پر بهار

نه درلود . په حقیقت کې په دغه وخت کې دهیچا ترکنترول لاندې نه ود اګرې او ډهلي له لوري سلطانانو په دغه پراخه سیمه کې پر پوړتنیو افغاني خانانو سر بېره ځینې سیمې یا ازادې وې او یا دخپلواکو افغان زمیندارو په لاس کې وې او یا هم د غیر افغان زمیندارو په لاس کې وې . دا ګرانه ده چې ددوی د تیولي سیمې حدود او پراختیا تعریف شي

په هر حال باید دا ووایو چې لودي دوو لومړنیو پاچاهانو بهلول لودي او سکندر لودي وکولای شول چې افغانان تر اداري لاندې وساتي . ځینې یې په پخلا ینه او دوستی وساتل او ځینې نور چې بغاوت او سر کشي به یې کوله په مجازاتو سره تابع کول او یا به یې بالکل له قدرت څخه غورځول وروستنی افغان پاچا د نه پخلا کېدو پالیسي خپله کړه اوله زو رڅخه یې کار واخیست او په نتیجه کې افغانان زړه بدي شول اوله سلطنت څخه مخ په لرې کېدو شول . د وخت په تېرېدو سره د فشار او قوت نوي ګروپونه رامنځته شول هر ګروپ هڅه کوله چې ځانکړې ګټې یې ضرورونه ونه مومي او له موقع څخه یې ځان لپاره ګټه اخیسته او له قدرت څخه یې پوره کار اخیست . دامپراتورۍ په دغه کمزوري سیاست کې د نورو ګټه نغښتې وه . بابر له دغه نیمګړې او کمزوري سیاست څخه ډېره ګټه واخیسته . اوبه یې خړولې او کبان یې په کې نیول

د بابر اړیکې له هندي افغانانو سره هغه وخت پیدا شوې چې له دولت خان لودي څخه یې بهیرا ونیوله . د بابر په راتلو سره د دولت خان زوی علیخان چې د پلار مرستیا ل هم و، بابرته ډېرې تحفې ورولیږلې او هغه ومنلې بیا د بابر له خوا علیخان لاهور کې دولت خان لودي ته ورواستول شو. ښایي دا ددې لپاره و چې پلار یې له ده سره تفاهم وکړي . په دې سر بېره ده یوسفیر هم چې ملا مرشد نومېده له لیکونو سره دولت خان لودي او سلطان ابراهیم لودي ته ور واستاوه . دا سې ښکاري چې بابر هڅه کوله خپل سیاست او افغانانو سره اړیکو ته د ځاني ګټې په مقصد پراختیاورکړي . او خپل پوځ ته دافغانانو په راتلو او داخلېدو سره د تورانیانو موازنه برابره کړي . مګر په

دي مرحله کې دی کامیاب کېدونکی نه ښکارېده . ملا مرشد په لاهور کې توقیف شو او دوست خان لودي بهیرا ببرته ونیوله . مګر دغه یو موقت په شانتک و . بابر ملا تړلې وه او یو کال وروسته په ۱۵۲۰ کې یې بیا یرغل وکړ پنجاب ته ننوت او تر سیالکوټ پورې یې پر مختګ وکړ . ده په دې سیمو کې قتل عام پیل کړ او په بېلا بېلو ځایونو کې یې وحشت واچاوه . تر څو په دې ډول افغان خانان بیعت ته وهڅوي او یا یې مجبور کړي چې سیمه پرېږدي او یا یې داسې حالت ته راولي چې له ده څخه پنا وغواړي . ده د پلوماتیك او نظامي عملیاتو له ده سره مرسته وکړه و د افغانانو خان غوښتني ورته څرګندې شوې وې . لکه چې بابر فکر کاوه سلطان ابراهیم لودي دوست خان لودي دربار ته راوغوښت او د بهیرا او سیالکوټ له لاس څخه وتلو علتونه یې ور څخه پوښتل دولت خان لودي پخپله ورته ورغی او خپل زوی دلاور خان یې اګرې ته ورواستاوه . د سلطان ابراهیم فکر بدل و . دولت خان وېره درلوده او د خپل موقف دساتلو په خاطر یې د ستلیج د شاوخوا سیمو خانان راغوند کړل جرګه یې ورسره وکړه او له بابر سره مرکو ته داخل شو . او حتی د سلطان ابراهیم لودي پرضد یې د بهلول خان لودي زوی عالم خان لودي هم له ګجرات څخه راوغوښت چې هلته یې د پناه غوښتونکي په څېر ژوند کاوه .

د بابر او دوست خان لودي د ترون اصلي ټکي موږ ته څرګند دي . بابر دا غوښتل چې په هره طریقه کېږي . د پنجاب افغان سرداران خپل کړي او په دې توګه خان نورهم غښتلی کړي . د امپراتورۍ د ادارو د پراخولو پلان تطبیق څخه د مخه سلطان ابراهیم لودي پر لاهور یرغل وکړ او دوست خان لودي یې مات کړ او په ۱۵۲۳ کې یې لاهور ونیوه . دبابر لپاره دا ښه فرصت و چې پر لاهور یرغل وکړي او وه یې نیسي او په دې توګه دولت خان لودي د خان ملګر ی کړي . ده د ابراهیم لودي لښکرو ته ماته ورکړه لاهور او د دیپالپور یې ببرته ونیول . دولت خان لودي چې د بابر له برې څخه خبر شو دولت خان لودي خپلو زامنو ، علیخان ، غازي خان او دلاور خان سره د بابر پر خوا ودرېدل . بابر پوره باور درلود چې داسې به کېږي . یوه شبېه یې هم له لاسه ور نه کړه او

دوی یې د مغلو په مشر تابه کې داخل کړل اودوی عزت یې وکړ. ده مجبور نه کړل چې سرونه ټیټ کړي. (د پاچا پر مخ ټيټېدل د مغلو دود و). مګر سره له دې دولت خان لودي د بابر د خوا ډاډه نه و. ددغه بې باورۍ دلیل هم اسان دی چې سړی پرې پوه شي.

افغان خان ددې هیله درلوده چې لاهور او اړونده سیمې بېرته ده ته وروسپارل شي. تر څو دی خپل پخوانی برم وساتي. ددې کار خلاف بابر ده ته سلطان پور، جلند او ځینې نور ځایونه ورکړل. داسې ښکاري چې تر دې وخته بابر د افغانانو په وفادارۍ باندې شکمن و. ددولت خان لودي او علم خان لودي په موجودیت یې باور نه درلود اوکله چې کابل ته ستنېده نو په پنجاب کې یې خپل سړي میشته کړل. بنایي ده به دا پلان درلود چې ددغو افغانانو جا طلبي کمې کړي او د صلاحیت کمولو تر څنګ یې تر کنترول لاندې هم وساتي. مګر سره له دې ده زیاته علاقه درلوده چې دوی د خان پر خوا وساتي تر څو د هند په نیولو کې دوی مرسته ولري او دهند د نیولو لپاره وطني بنه ورکړي. نوځکه ده د دوی خدمتونه ستایل. ده محمود خان، خان جهان دلاهور د ګارنیزیون قوماندان مقرر کړ چې د ملکي او نظامي برخې افغاني اړخ اداره یې وروسپارله. محمود خان سره له دې د دولت خان، علاوالدین عالمخان او نورو سره د ۱۵۲۳ میلادي کال په بغاوت کې لاس یو کړ. په راتلونکي دوو کالو کې د لاهور چلیندر او سیالکوټ اداره ددغه شورشي افغانانو په لاس کې وه. او په دې توګه یې د پنجاب زیاتره پراخې سیمې په قبضه کې درلودې.

دولت خان لودي او دده د زامنو یاغي ډوله فعالیتو ته د بابر پام شو. دی پوهېدو چې دولت خان لودي دپنجاب په سیمه کې ډېر اغېزمن او د خلکو داحترام وړ و. ده لوی لښکر درلوداو لودي زیاتره خانان له ده سره وو. پر دې هم پوهېده چې له دولت خان لودي او سلطان ابراهیم لودي اړیکې یو له بل سره بې خونده وې. نو ځکه ده ددې هیلې درلودې چې دولت خان به خپل کړي. په ۱۵۲۵ م کې بابر دپنځم او وروستي وار لپاره له اباسین څخه تېر شو

ملك هاتي ګاکر داباسين په غاړه له ده سره ولیدل او دی یې تر بهیرا پورې بدرګه کړ او د مغلو د لښکر ضروري اکما لات یې هم وکړ. په جنوري ۱۵۲۶ کې بابر . دولت خان په مالکوټ کې محاصره کړ. دولت خان هيڅ بلـه لاره نـه درلوده بیله دې چې تسليم شي. کله چې تسليم شو بابر د خپـل سیاست لـه مخې دده هيڅ ډول هر کلی ونه کړ. کله چې دولت خان خپل ناوړه پای ولید، دده زوی غازي خان دهلي تـه وتښتیده. ابراهيم لودي وبائیله او په افغـاني سردارانو کې یې وشمیره

دلاور خان لودي او سلطان علاوالدین (د ستلیج د شاو خوا دوه افغـان سرداران ۰ دواړه بابر تـه تسليم شول او دده د ملاتړ وعده یې وکړه او پـه راتلونکو جګړو کې ورسره وو. په همدې ډول بابن خان ساهو خیل ، ملك اسمعیل جیلواني . محمد خان نوهاني . میا سلیمان فرمولي او شيخ جلال فرمولي او ځینې نور افغاني سرداران د ستلیج له شا وخوا دحصار فیروزه او سرهند څخه د ((تهار)) د ښتې ته پـه شا شول.مګر دوی ډیر ژر خواره واره شول.ځکه چې لـه دوی سره کوم منظم پلان موجود نـه و . ملك اسمعيل جیلواني او بابن خان ساهو خپله په سرهند کې لـه بابر سره روغه جوړه پیل کړه او دده خدمت ته یې ملا وتړله بابن تـه وویل شول چې په دربار کې سر ټیټ کړي او احترام وکړي پـه دې کار سره دی ډیر زیات خپـه شو او څه لنډه موده وروسته یې دربار پرېښود . مګر داسې ښکاري چې اسمعیل جیلوانـي تر ۱۵۴۰ م پورې دامپراطور پـه خدمت کې پاتې شو . له بده مرغه له ټولو هغو افغانانو په هکله چې مغل دربار ته ننوتل پوره معلومات نشته . دوی د پانـي پت په جګړه کې کوم لوی او د یادوني وړ مقام نه درلود . یوازې د پوځیانو په خبر جنګیدل . دا څرګندیږي چې د پاني پت د جګړې په محل کې بابر د هندوستان د افغانانو په هکله ډیر بدنیت درلود او ورتـه پـه قار و . پـه پنجاب کې د عالم خان لودي او دولت خـان لودي لـه تجربو څخه یې دا انګیرلـي وه چې پر افغانانو باور ونه کړي . ځکه بابرداویل چې که هر څومره افغانان خان ته نږدې کوم دوی له خپل سرې او خان غوښتني څخه نه تیریږي.

د ۱۵۲٦ ـ ۱۵۳۰ تر منځ د افغاني سردارانو سره د بابر اړيکې

د پاني پت له جګړې څخه وروسته بابر د هر افغانان خپل دربار ته راوبلل او د سردارانو په ډله کې داخل شول. ده خپله پاليسي داسې جوړه کړه چې دوه هدفونه په کې وو. ده غوښتل چې د دهلي او اګرې شاو خوا افغانان کمزوري شي او له بلې خوا دوی يو ځای کېدل د راناسنګا د پرمخ تګ مختيوی وکړي که څه هم د هر افغان سرداران دده پرخوا شول خوله راناسنګا سره سره د ځينو نورو يوځای کېدلو مخه يې ونه شوه نيولی. دلته يوې بلې خبرې هم په دغه پاليسي کې رول درلود هغه دا چې زياتره مغلي سرتېرو د افغانانو د پرمختيا او قدرت نيولو څخه په وېره کې وو ځکه چې دوی د کمزورتيا او پرستيژ د کمېدو خطر په کې و نو ځکه دوی خپله اراده بدله کړه. دا د يادونې وړ ده چې بابر د پاني پت له جګړې څخه وروسته عمومي بخښنه اعلان کړه او افغانانو ته يې ډاډ ورکړ چې په ډاډه زړه سره کولای شي چې په اداره کې شامل شي. هغه افغانان چې دده خلاف وو هم عضو شول او زياتره يې دمغلو په اداره کې شامل شول. ځکه چې ده اګرې کلا فتح کړه. نو بيا يې د هغه ځای افغانانو ته هم عضوه اعلان کړه، دوی يې وبخښل او دوی جايدادونه يې هم ورته پرېښودل. جاګيرونه او پرګنې يې بېرته ورکړې. ده هيله درلوده چې دوی به ده ته وفادار پاتې شي. دده ددغه سخاوت او ښې روېې له کبله د هر زيات شمېر افغانانو لکه شيخ ګهوران د کويل شخيرا د خپل اقطاع (متان رواسات سرکار ميرټ) څخه راغلي او له بابر سره يو ځای شو. ده دوه درې زره غشي ويشتونکي کسان درلودل. همدارنګه عليخان فرمولي چې د سلطان ابراهيم لودي په ګټه د پاني پت په جګړه کې شامل و او مېوار ته تښتېدلی و هم راغلې او له بابر سره يو ځای شو. لږه موده وروسته کله چې

شهزاده همایون د سلطان محمد نوهاني او دده د ملګرو د ځپلو لولپاره ګمارل شوی و. ځینې افغاني مشران له نوهاني څخه بېل شول او د امپراتور د لښکر سره یو ځای شول. د سلطان محمد نوهاني له ماتې څخه وروسته میا بایزید فرمولي، مسند علي فروزخان مبارنګ خان، قاضي او محمود خان نوهاني د امپراتورۍ اداره کې داخل شول اومناسبې وظیفې ورته وسپارل شوې. د همایون په ختیز و جګړو کې دافغانانو د بغاوت په مقابل کې میا بایزید فرمولي او ځینو نورو ښه نقش درلود. میا بایزید له شهزاده همایون سره ددغې سیمې په پاکولو کې ښه مرسته وکړه او له جاج ماو څخه تر مانیکپور پورې یې توله سیمه له افغاني باغیانو څخه پاکه کړه. په غازیپور کې یې افغانان وځپل اوتر دال ماو پورې یې تعقیب کړل. شهزاده همایون د راستنېدو پر وخت علم خان جیګهت د جلال خان جیګهت زوی دکالپي مقطع له ځان سره اګرې ته راوست. ده او دده پلار ته یې د تقدیر او عزت وعده ورکړې وه.

فتح خان سرواني د اعظم خان همایون زوی هم همایون ته دده ختیز په لومړۍ جګړه کې تسلیم شوی ودافغانانو بیعت او تسلیمېدل دارزښت ورخبرې وې فتح خان دیو لویلودي امیر زوی د افغانانود ټولو رقابتونو او بغاوتونو سره پوره اشنا و. چې کوم مشر او خا ن دچا سره څه لري؟ ده هم ډېر افغاني خواخوږي درلود.

کله چې دربارته ورسېد ده ته د پلار جاګیر ورکړل شو او همدارنګه د خان جهان لقب یې هم ورکړ. په دې وخت کې شیخ ګهوران د مغلو سره له سمبال څخه د بابن خان ساهو خېل په شړلو کې مرسته وکړه او قاسم خان سمبالي یې دامپراطورۍ په نظامي خدمت کې شامل کړ.

د پاني پت او خانوا له دوو جګړو تر منځ د شمالي هند سیاسي حالت ژر ژر بدلېدونکی و او افغان سرداران حیرانوونکي حالت سره مخامخ وو. ځانګړو ګټو او قبیلوي ګټو دې ته اړ کړي وو چې کله له یوه او کله له بل سره ملاتړ او لاس یوکړي درانا سنګا دپراختیا غوښتني سیاست ډېر افغانان مجبور

کړل چې له بابر سره لاس یو کړي . علم خان چې تهان ګنر کلا یې په لاس کې وه نظام خان دبیانا دکلا قوماندان تتار خان سارنګ خاني دسرکار ګولیار مقطع . محمد زیتون ، د روهلپور دکلا قوماندان. د اټول یا په خوښه له بابر سره یو ځای شول او یا له خپلو کلا ګانو څخه په زور وشړل شول. د خانوا دجګړې دمخه د راپري حسین خان نوهاني . د کالپي ، عالم خان لودي ، هیبت خان ګرګ انداز د بابر سره یو ځای شول او په جګړه کې یې مرسته ورسره وکړه ، بل مشهور افغان چې له مغلو سره یو ځای شېر خان نومېده هغه په کرامانیك پور کې له جنید بر لاس ټر لاس لاندې دمغلو په خدمت کې بوخت شو . ددې لپاره چې هندوستاني امیران د افغانانو په ګډون سره یولاس نه شي دوی یې یو له بل څخه لیرې او بېل ساتل . دی د ټولو په وفادارۍ شکمن و .نوځکه ده د کالپي عالم خان لودي ګوالیار ته واستاوه چې د راجپوت په مقابل کې یې ټینګ کړي .محمد زیتون یې سمبال ته واستاوه که څه هم د افغانانو له فرار څخه مخنیوی و نه شو کړای . ځیني نورو افغانانو لکه حسین خان نوهاني علم خان ، هیبت خان ګرګ انداز ، د بارې حسین خان او ځیني نور له باېر سره بیا برخلاف شول او ځیني پرګنې او سیمې یې ونیولې. د خانوا له جګړې څخه دمخه له بارې حسین خان ، هیبت خان او ځیني نور له رانا سره یو ځای شول. مګر ملکداد کراني ، شیخ ګهواران ، علاوالدین ، علم خان لودي ، دلاور خان ، کمال خان او جمال خان(دسلطان علاوالدین لودي زامن) علیخان فرمولي اونظام خان د (بیانا حاکم) له بابر سره د خانوا په جګړه کې مرسته وکړه.

دوی له رانا ستګا سره وجنګېدل او بریالي شول . افغانانو په دې جګړه کې توره وکړه. او خپل پو ځیتوب یې یو ځل بیا ښکاره کړ او بابرته یې بریالیتوب ور په برخه کړ. په ظاهر کې یې دعلم خان لودي مننه وکړه او خپله خوښي یې ښکاره کړه مګر په باطن کې بابر پلان درلود چې باید علم خان لودي لا نور پیاوړی نه شي تر څو د دې مغلي امپراتورۍ لپاره خنډ نه شي . علم خان لودي په ښایي بابر ته وفادار و . خو ده ځکه باور وربانديې نه کاوه

چې هغه د لودي کورنۍ غړی و. نو له همدې کبله یې د خانوا د جګړې څخه وروسته سمدستي بدخشان ته د امیر . په توګه واستاوه .

د خانوا د جګړې تر پای وروسته د بابر ستونز داوه چې د لودي امپراتورۍ د زمانې د افغان او غیر افغان سر غړوونکو سره څه چلند وکړي . ځینې افغانانو د دغه مشکل په حل کولو کې د ده سره زیاته مرسته وکړه د الیاس خان (ترك بچه) داو نهرخان په مقابل کې (نهارخان د حسن خان میواتي زوی و) اوهمدا رنګه د ایتاوا . چند وار او راپري کلاګانو په فتحه کولو کې شیخ ګوران پوره مرسته ورسره وکړه . الیاس خان ترك بچه د ماتې په نتیجه کې ده ته دوه لکه منه غله او دوه زره منه انیل (غوړي) او څو زره منه مرغلرې او جواهرات لاس ته ورغلل .

دغه غنیمت د مغلي امپراتورۍ د مالي زېرمو سره ډېره لویه مرسته وه . همدا رنګه علیخان فرمولي او ملکداد کراني چې د باداون د ولسوالۍ له توپوګرافي سره ښه بلد وو، د قاسم حسین سلطان مرستې ته ور واستول شول چې له ببن خان ساهوخیل سره مقابله وکړي دعالیخان فرمولي او ملك دادکراني په راتلو سره بابن خان زړه بایلود او لاك نور د کلا محاصره یې پرېښوده او تړي ولاړ بیا افغان خانانو او مغلو تر خیراباد پورې تعقیب کړ (خیراباد په سیت پور لودي تړلی دی)

په دې مقصد چې افغانان د خان پلوي کړي . بابر دوی ونمانځل . بابر د احترام په توګه ددوی کورو ته ورتللو . د شیخ ګهوران په بلنه دی کورته ورغی او د افغان په میلمستیا کې ورکډ شو د ۱۵۲۷ په اکتوبر کې د (راوسرواني) کور ته ورغی او د بابر ډېر تود هر کلی وشو . همدارنګه په ۱۵۲۸ جنوري کې د (کالپي) عالم خان کور ته هم ورغی . په ۱۵۲۹ م کې ده په کارا (کاړه) کې د جلاالدین شرقي په کور کې واړول . شرقي په وروستیو کې ده ته بیعت وکړ بابر هم دی او دده زامن ونمانځل .

له ۱۵۲۸ - ۱۵۳۰ م پورې بابر په ټوله توګه افغانـان جذب نه کړل او نه يې د د وی د جذبولو کلکه اراده وکړه. ده افغاني سردارانو ته همېشه د شك په سترګه کتل.

لومړی دا چې د مرحوم سلطان ابراهيم لودي مورځو واره قصد وکړ چې ده ته زهر ورکړي او همدارنګه زيات شمېر افغانان چې د سلطان ابراهيم لودي خواخوږي وو. ده ته د ارامې سا ايستلو موقع نه ورکوله. د خانوا له جګړې څخه وروسته افغانان پوه شول چې بابر يوازې د لوټ او غنيمت لپاره نه دی راغلی بلکې د افغانانو د ريښې ايستلو اراده لري. او غواړي چې ټول خپلواك او غښتلي افغان سرداران له قدرت څخه راو پرځوي. د بابر دغه غوښتنې چې دتل لپاره په هند وستان کې پاتې شي د افغانانو په ماغزو کې جدي بدلون راوست. افغانانو دې ته له دوو زاويو کتل. لومړی دا چې بابر به د وخت په تېرېدو سره افغانان باالکل له پښو څخه وغورځوي او دوهم دا چې شمالي هند به لم دوو خواو. کابل او لاهور څخه د مغلي سردارانو لـه خـوا تر کنټرول او اداري لاندې وي. په داسې حالاتو کې به دافغانانولپاره ډېره لږ زمينـه د فعاليت او حرکت لپاره برابره وي. سياسي او نظامي فعاليت به يې باالکل محدود شي. د بابر له راتګ څخه د مخه ډېرو افغانانو پوره قدرت درلود، جاګيرونه او اقطاع ګانې يې درلودې او پوره ګټې يې ترلاسه کولې. دغه افغان سرداران هم دامپراطورۍ په خدمت کې دلوړو مقامونو خاوندان وو، او هم په خپل چاپېريال کې د زور او قدرت خاوندان وو. ديوې واحدې اداري سياست چې د بابر تر حکم لاندې چلېده دا و چې د امکان تر حد پورې له افغانانوو سره پخلاينه وچلوي او دوی پوځي خدمت ته راوبولي. او هر کله چې ضروروت وليدل شي دوی بايد له منځه يوړل شي.

د الياس خان (د رستم خان ترك بچه لمسی) شورشونه په ميان دواب کې د قطب خان په چاندوار کې او د بابن خان ساهو خېل په ټوله سيمه کې له کانوج او سمبال څخه تر جنپور پورې هغه فعاليتونه وو چې دا فغانـانو په مقابل کې يې د مغلو پاليسي ته شکل ورکړ. الياس خان د کويل کلا ونيوله

او مغل گورنر کیچیك غلي يې بندي کړ. قطب خان چاند وار او شاوخوا سیمې ونیولې. بابن خان ساهو خېل له کانوج او سمبال څخه تر جنپور پورې له ټولې سیمې څخه د بابر مغلي افسران وشړل. په دې شان نور افغانان هم وو چې د مغلو پرضد يې شورشونه کول.

ددې لپاره چې د خان او سیمه ایزې افغاني ټولنې حیثیت او ګټې يې ساتلې وي د اوسني کړکیچن وضیعت څخه د وتلو په مقصد ځینو مشرانو او پخوانیو افغاني سردارانو پرېکړه کړې وه چې د مغلو استازي او پوځونه د دغه سیمو څخه وشړي. لومړی شی چې موږ وینو هغه دادي چې د افغانانو تحریك بیا له سره پیل شو او بېلا بېلو افغاني سردارانو نظامي فعالیتونه شروع کړل او دا فعالیتونه په هغو سیمو کې پیل شول چې هلته نه مغلو او نه د بنګال حاکمانو پوره تسلط درلود. دا به مو په یاد وي چې د پاني پت او خانواله جګړو څخه وروسته ځینې افغاني سرداران د ګجرات حاکم سلطان بهادر شاه ته ورغلل. ځینو له راناسنګ څخه پناه وغوښته او ځینې هم بهار ته او د سلطان ابراهیم لودي زیاتره افغان سرداران د بهار سلطان محمد نوهاني ته ورغلل. او پرېکړه يې وکړه چې په ایمانداری او وفادارۍ له ده سره پاتې شي. د سلطان محمد نوهاني له مړینې څخه وروسته افغاني سرداران پر سلطان لودي با ندې را ټول شول هغه افغانان چې مشرتابه يې موجودیت نه درلود هم پر سلطان محمود لودي باندې راټول شول او بهار ته راغلل. اقتدار حسین صدیقي په حقه سره اشاره وکړه او و يې ویل چې ددې وخت رارسېدلي دی چې د خپل بادار د زوی په شا وخوا راټول شو او دا احساس په ټولو کې راپارېدلی دی. ددې لپاره قاطع دلیل موجود و. بابر د پخلاینې پالیسي یوازې د سلطان ابراهیم لودي له زړو افغاني مشرانو لپاره وه او نه د هغوی د زامنو لپاره. د فروز خان سارنګ خاني له مړینې څخه وروسته دده زامنو یوه هم د بابر څخه اقطاع تر لاسه نه کړه. دواړه سلطان علاوالدین لودي او دده زوی تاتار خان نا امیده شول. د خانوا د جګړې څخه وروسته سلطان علاوالدین لودي د بابر له خوا د اسیر په توګه بدخشان ته واستول شو

چې بیا له بند څخه وتښتېد او د افغاني کاروان په مرسته هندوستان ته ورسېد . دی او دده زوی تاتار خان د ګجرات حاکم سلطان بهادر شاه سره یو ځای شول او ګجرات ته ورغلل. دديې په شان نور کېسونه شته چې افغاني سرداران له بابر څخه بېرته بېل شوي او خپله وفاداري یې له مغلو څخه شلولې او له مغلو څخه تللي دي. په لږ وخت کې د بېلا بېلو رتبو افغانان پر سلطان محمود لودي باندې راټول شول. په دې ډله کې شیخ بایزید فرمولي ، فتح خان سرواني ، بابن خان ساهوخیل ، مسندعلي عیسي خان سرواني ، ابراهیم خان لودي (د احمد خان زوی او د مبارك خان یوسف خېل لمسی) او ځیني نور شامل وو. د فتح خان سرواني لور سلطان محمود لودي ته واده شوې وه. دی له دې اړخه هم مجبور و چې د سلطان محمود لودي پلوی شي. بابن خان ساهوخېل له میان دواب څخه شړل شوی او د مغلو تر تعقیب لاندې و. دی مجبور شو چې په بهار کې ځان خوندي کړي او د سلطان محمود لودي پر خوا ودرېږي . په بهار کې د افغانانو ټولېدل یوه نوې پراختیا وه خو د بابر لپاره په نورو ځایونو کې د بدلون چندان زیری نه ښکارېده او بابر څه نا څه په پښو درېدلې و . بابر پوره باور درلود که چېرې له غو افغانانو ته د خپلو اړوندو قبیلو او یا نه شمال غرب سرحد افغانانو څخه مرسته ونه رسېږي په دې بغاوتونو او شورشونو سره څه نه شي کولی. او دوی په دې هم پوهېدل چې دا افغانان بېلا بېل فکرونه او غوښتنې لري. قبیلوي بې اتفاقي هم موجودې وې او د یوه بل سره حسادت او رقابت هم د دوی په وینه کې موجود و.

کله چې د چانديری کلا محاصره روانه وه، بابر ته خبر راغی چې سلطان محمود لودي د افغانانو پوځونه خوځولي او د مغلو د راپرځولو تکل یې کړی دی. قاضي ضیاء یو له هغو کسانو څخه و چې په ختیځ کې د افغانانو د پراختیا په هکله یې بابر ته خبر داری ورکړی و. داسې خبرونو پر بابر باندې اغېزه نه درلوده . د ۱۵۲۹ فبروري پورې سلطان محمود لودي او نورو افغانانو د بابر له مصروفیت څخه پوره ګټه واخیسته د افغانانو قوتونه چې د شیخ بایزید فرمولي ، فتح خان سرواني عیسی خان سرواني او ځینو نورو له

خوا قوماندہ کېدل د لکنهو ، کانوج او شمس اباد پرنیولو بریالي شول او په حقیقت کې یې مغل له ټولې سیمې ځخه وشړل . په ۱۵۲۹ فبروري کې بابر د دغه شورشي افغانانو په مقابل کې پوځ ور مارش کړ . پر سمبال یې لومړی ګوزار وکړ او له لاسه وتلې سیمې یې بېرته ونیولې.

د سلطان محمود لودي تر قوماندې لاندې افغانان خواره واره وو او د ۱۵۲۹ د مې میاشتې د ګهکره په جګړه کې ځینې په دې فکر شول چې برې نشته او بابر ته ورواوښتل . بابر هم پوهېده چې د مغلو سردارانو په مرسته امپراتوري نه شي ټینګولی او د سیمې مشرانو په تېره بیا د افغانانو مرسته د بقا لپاره ضروري وه . ده غوښتل چې زیات شمېر افغانان جذب کړي او په دې توګه بغاوتونه هم مړه کړي او په نتیجه کې د محلي حاکمانو او د مغلو له مرکزي حکومت سره اړیکې پخه او دوستانه کړي . هغو افغانانو چې د مغلو په مقابل کې یې د بري هیله کمزورې وه د مغلو سره یو ځای شول او بابر ته یې بیعت وکړ . د هغو افغانانو په ډله کې چې په ۱۵۲۹ کې یې بابر ته بیعت وکړ تر ټولو مهم جلال الدین شرقي و چې د ګهکره په جګړه کې د بابر سره څنګ په څنګ د افغانانو پر ضد وجنګېدو . ده ته د مغلو له خلورو فرقو ځخه دیوې فرقې قوماندانی ورکړل شوه او وروسته د کارا او بنارس ګورنر مقرر شو . پر دې سربېره تاج خان سارنګ خاني (د خان اعظم جمال خان لودي سارنګ خان ځوی) د چونار کلا قوماندان ، شاه محمود فرملي (د میا معروف فرملي ځوی) محمود نوهاني ، شېر خان سور الاول خان سور(د چوند دسیمې د محمد سور زوی اوځای نیونکی) او زیات شمېر نور فرملي شهزادګان د بابر پر خوا و درېدل او په ختیځ کې د خپلو افغان ورونو پرضد وجنګېدل . نږدې په همدې وخت کې جلال خان نوهاني ، دده مور دودو اوفرید خان (د ناصر خان نوهاني زوی) له بنګال ځخه راستانه شول او بابر ته یې بیعت وکړ . دوی ته خلاتونه ورکړل شول او قدر یې وشو او بابر دوی ته په درنه سترګه وکتل . همدا رنګه یحیی نوهاني د ۱۵۲۹ کال په جون کې له بابر سره یو ځای شو . لږ څه د ګهکره د جګړې ځخه د مخه او یا د ۱۵۲۹ د

مى د مياشتې په شاو خوا کې ملك اسمعيل جيلواني ، الاول خان نوهاني او شاه محمد فرمولي چې معروف زوى هم د بابر سره يو ځاى شول . په دې توګه زيات شمېر افغانان نه يوازې د بابر سره يو ځاى شول بلکې د شورشي افغانانو پرضد يې سختې جګړې وکړې او د ١٥٢٩ مى جون په مياشتو کې يې د بابر د لښكر و ملا تړ وکړ . د بابر او افغانانو د دوهم لوى جنګ څخه وروسته هم بابر د افغانانو پر مخ خپلې دروازې پرانستې پرېښودې او هڅه يې کوله چې افغانان د ځان پر خوا کړي .

ځرنګه چې له شيخ بايزيد فرمولي او بابن خان لودي څخه همېشه د خطر احساس کېده ، ده غوښتل چې له دوى سره خبره يوې خواته کړي . د غو دواړو باداون ته پوځونه ننه ايستل او دظلا لاك نور کلي يې ونيول او د مغلو ضد جګړه ايز عمليات يې پراخ کړل کله چې بابر له بهار څخه راستون شو او د ختيځ کارونه يې سم کړل نو پردوى يې مخ راواړاوه . د بابر په رانږدې کېدو سره دوى جلا شول او د د المو خواته په شاشول . بابر قاضي ضيا ، محمود خان نوهان او تاج خان سارنګ خاني ته امر وکړ چې دوى لارې بندې کړي او وې ځپي .مغلو دوى له نږدې څخه تعقيب کړل او ډېر شمېر يې ځيني ووژل او د محوبد خواته يې په شا کړل . دغه راپوز ځرګندوي چې د پاني پت له جګړې څخه د مخه ډېر افغانان د مغلو پر خوا ودرېدل او له بابر سره يې د هندوستان په نيولو کې مرسته وکړه . په ١٥٢٩ م کې پوره ځرګنده شوه چې افغان سرداران په دوو ډلو ووېشل شول. يو ډله دمغلو پر خوا او بله يې د مغلو په خلاف ودرېدله . دلاور خان او شيخ ګهوران د لومړۍ ډلې مشران او سلطان محمود لودي د بلې ډلې مشر و. د مغلو ضد ګروپ د بياطاقت تر لاسه کولو لپاره ناکام شو . مګر فعلا بابر بريالى راووت . دده تر مړينې (د سمبر ١٥٣٠) پورې بابر پردې بريالى نه شو چې په ختيځه سيمه کې د افغانانو قدرت ته د پاى ټکى کېږدى . سلطان محمود لودي او دده طرفدارانو پر بهار پوره تسلط درلود . د څو راتلونکو کلونو په موده کې زيات شمېر افغانان له لويديز څخه ختيځ ته کډه شول ، ځکه چې دوى د لوديانو سره اړيکې

درلودلې. نوهانیانو له لاسه ورکړی قدرت په بهار کې بیا تر لاسه کړ. مګر ددوی اقتصادي او مالي بنسټ کمزوری و او بې اتفاقه وو. مګر په داسې حال کې دجلال خان مور دودو شېرخان د خپل زوی مرستیال وټاکه. که څه هم پوهېده چې دمغلو او سلطان محمود لودي له خوا خوړو څخه وی. له ده څخه یې وغوښتل چې بهار اداره کړي. د دودو له مړینې څخه وروسته شېرخان سور ته دا موقع په لاس ورغله چې د بابن خان لودي او بایزید خان فرمولي په مرسته نوهانیان مات کړي او پر بهار باندې حاکمیت ټینګ کړي. دوی پر دغه مهال په حاجي پور کې وو. په دې توګه بهار یو ځل بیا د افغانانو کلکه مورچه شوه. اوس بیا سلطان محمود لودي او دده ملګرو او شېر خان سور په ګډه سره هڅې وکړې چې افغانان سره یو ځای کړي او د افغانانود لاسه وتلی برم بیا را ژوندی کړي. او مغل له شمالي هند څخه وشړي.

د افغانانو په مقابل کې د بابرکړو وړو شننه

ګورو نانك ، شیخ عبدالقدوس ګانګوه او شیخ ریاض الله مشتاق او ډاکټر اي. اچ. صدیقي د ځینې کتنو له مخې هڅه کوي چې موږ په دې قانع کړي چې په لومړي سر کې د بابر پالیسي له تشدد ، تحقیر او تهدید څخه ډکه وه تر څو د هند اوسېدونکې ووېروي او بیعت ته یې وهڅوي او د هند خلك اوروڼ اندي دبابر راتلو په هکله خپه او په زړه کې نیولي وو. خو دده د تشدد او توپیر غوښتنې پالیسي چې په وروستیو کلو کې څرګنده شوه له عدالت څخه لرې ښکاري. د خلکو وېره د تیمور د پالیسیو بیا یادونه وه چې د خلکو په زړو کې یې تریخ یادپاتې و. هندي سرداران په دې خوښېدل چې ځانګړې ګټې یې له لاسه وتلې او عام خلك په دې نه پوهېدل چې مغل تېری کوونکي بابر څه اراده لري.؟ دا به هم په ځای خبره وي چې بابر د خپلو تجربو له مخې چې د ۱۵۱۹ - ۱۵۲۶ کلو تر منځ کې تېرې کړې وې پر افغانانو او هندي سردارانو شکمن اوبدګومانه وي. افغانانو په اسانۍ سره

بابر ته بیعت نه کاوه . نوداد حیرانتیا ځای نه دی چې ددهلي او اګرې په نیولو کې یې په نورو باورنه کاوه او د مغلو سردارانو په مرسته یې ونیول. په لنډیز سره ویلی شو چې بابر د پخلاینې . تهدید او ډیپلوماسۍ څخه کاز اخیست . ددې لپاره چې دوی د ځان په خوا راواړوي دوی ته یې جاګیرونه او نور امتیازونه ورکول. که څه هم د. تیمور په دوړ له القابو او لویو نومونو څخه دده ښه نه راتلل خو څرنګه چې افغانان په دې ویاړونو خوښېدل نوده دا دود ونمانځه اولوی القاب یې ورکول.

حتی له دوی څخه یې په جګړه ایزو عملیاتو کې مشوره اخیستله . په ۱۵۲۶ کې کله چې همایون ختیځ خواته لښکرې ویستلې د افغانانو سلا او مشوره کوله.د خپل سیاست د بري لپاره یې پالیسي داوه چې باید له افغانانو سره پخلا وي ، ده هڅه کوله چې په دوی کې وفاداري وروزي او ددې مقصد لپاره یې وفادارو افغانانو ته امتیازونه ورکول . په دې ډول شیخ ګهوران له مغلو سره تل وفادار پاتې شو. ده ته د فتح خان لقب ورکړل شو او د مغلو او افغانانو تر منځ لوی منځ ګاړی ټاکل شوی و.

هغه افغانان چې مغلو ته یې بیعت کاوه دده له لارې به راتلل. دمغلو د سفیر او استازي په توګه تاتار خان سارنګ خاني ته ورغی او امپراتور نه یې د بیعت غوښتنه وکړه.

افغاني سردارانو ته ګورنري او حاکمیتونه هم ورکړل شول. بایزید او ګورنر فېروز خان د جنپور ، شیخ ګوران د ګوالیار او شاه محمود فرمولي د ساران ګورنر ټاکل شوي و. د بابر د پخلاینې پالیسي تر یوه حده پورې د افغانانو د ملاتړ په هکله بریالۍ وه. زیاترو د بابر پر خط د خانو ا په جګړه کې برخه واخیسته . وروسته خان خانان یوسف خېل . شیخ ابراهیم سرواني او ځینې نور په چاندېري کې د بابر په کمپ کې حاضر شول.

افغانان دې ته اړ نه وو چې په دربار کې دمغلو دود او دستور ومني . بابن خان چې دامپراتور په دربار کې ناست و او نور ټول ولاړ وو. ور څخه ونه

پوښتل شو چې پاڅېږي او و درېږي سربېره پردې د باغي افغانانو په مقابل کې هم ډېر مهربان و.

بابر همېشه د جاګير په ورکولو پخواني دود ژوندی وساته. افغانانو ته يې په تېره بيا په ختيځو سيمو کې بې حده زيان او لوی جاګېرونه ورکړل. له سوري او نوهاني افغانانو سره ډېر زيات مهربان و. له دغه ځای څخه ده اته زره لوهانيان د مغلو په پوځ کې شامل کړي وو.

که څه هم زياتو افغانانو بابر ته بيعت کړی و خو په سياسي فرصت کې يې مخالفت کړی و او يا ور څخه ګرځېدلي وو. د مثال په توګه زيات شمېر افغانان د خانوا په جګړه کې د راناسنګا سره ودرېدل. بابن خان، بايزيد او فتح خان سرواني د مغلو پر ضد له محمود لودي سره لاس يو کړ. ځينو افغاني سردارانو د بنګال کورنر د مغلو پر ضد وپاراوه. دا مو هم بايد په ياد وي چې د خانوا او ګهګري له جګړو څخه وروسته افغاني سردارانو خپل موقف له لاسه ورکړ اوپه ډېر و ځايو کې له دوی څخه جاګيرونه هم ونيول شول او مغلو ته يې ورکړل. دوی موقف په وروستيو کې د ۱۵۲۹-۱۵۳۰ م په شاو خوا کې بيا يو څه ښه شو کله چې بابر دوی ته بيا جاګيرونه اوامتيازونه ورکړل. زيات شمېر افغانان د بابر د بخششونو او مهربانيو څخه برخودار وو. دوی په ډله کې جلال خان نوهاني محمود خان نوهاني، شيخ ګهوران او ځينې نور شامل وو. بابر له هندي اميرانو سره ځکه ښه رويه کول چې خپلې امپراتورۍ ته وطني بڼه ورکړي. مګر بيا هم د ترکي اميرانو امتيازات تر هندي اميرانو ډېر زيات وو. دا طبيعي خبره وه. بابر نه غوښتل چې د افغانانو په شاملولو سره ټول باور پر دوی وکړي او ترکي مشران له ځان څخه پېزاره کړي. پر افغانانو بيا هم ده شك کاوه او دوی د شورش خطر هر وخت ممکن و. نو ځکه ترکي مشران تر ټولو مقدم او د قدر وړ وو. د شورش او مخالفت په مقابل کې يوازيني خلك چې د باور وړ وو ترکان وو. بادوني ليکي. ((د هند اميرانو د بابر له پخلاينې د سياست پيروي نه کوله او د خپل بخت د ښه کولو لپاره يې د بيعت او

اطاعت لار نه خپلوله او همېشه يې د نه اداره کېدونکي وحشي په توګه عمل کاوه)).

موږ به داومنو چې بابر د افغانانو د ژوندانه د بنه کېدو اراده نه درلوده. مګر د پخلاينې سياست پاللو سره لږ تر لږه دده موخه چې افغانان د ځان پر خوا کړي او ملاتړې يې تر لاسه کړي. په ۱۵۳۰ کې کله چې بابر سترګې له نړۍ څخه پټې کړې زيات شمېر افغانان دده پرضد وو او زيات فعاليت يې کاوه چې افغانان په کرار کړاى شي او تر کنترول لاندې وساتل شي.

له افغاني سردارانو سره د همايون رويه

موږ د همايون د پاچاهۍ د لومړيو لسو کلو په موده کې د افغاني سردارانو د موقف په هلکه معلومات نه لرو . او نه پوهېږو چې دوى پخوانۍ جاګيرونه او دندې ساتلې وې او که ور څخه اخيستل شوي وو. د ګل بدن په قول همايون ويلي وو چې ((پرېږدئ هر يو دې په خپله وظيفه کې وي. خپلې ځمکې او کورونه دې وساتي او د پخوا په شان دې خپلې دندې پر مخ بيايي)) له دې مخه څرګندېږي چې افغان سرداران هم په خپلو دندو کې پاتې وو او پخواني جاګيرونه يې درلودل. مګر دا هم حيرانونکې خبره ده چې په لوېديزو او ختيځو سيمو کې ددې کار پټه نښته .

ابوالفضل ليکي چې ((همايون په لومړيو کې شېر خان سور د چنار کلا ونيوله او خپل زوى عبدالرشيد يې د مغل امپراتور د خدمت لپاره دربار ته ورواستاوه. عبدالرشيد.تر څه مودې پورې د مغلو په دربار کې پاتې شو)).

همايون يوه سياسي غلطي وکړه او د شېرخان سور په اطاعت باندې يې باور درلود. او وروسته دواړه يو د بل پر مخ ودرېدل ، شېرخان سور ده ته پوره

جنجالونه غاړې ته ورواچول . همايون يې وغولاوه او په موقع سره يې کلکه ضربه ورکړه. مګر د نورو افغانانو په هکله لکه بابن خان او بايزيد ، همايون بريالي و او د هغوی شورش يې غلی کړ. بايزيد خپل ژوند له لاسه ورکړ او بابن خان بنګال ته وتښتېد.

زيات شمېر ګجرات ته وتښتېدل او بهادر شاه يې ولمساوه چې د مغلو امپراتورۍ باندې برید وکړي ، بهادر شاه د افغاني مشرانو هر کلی وکړ او په خپل لښکر يې ونيول. ځينو افغاني سردارانو لکه علم خان لودي او تاتار خان لودي دده د دربار غوره خلك وو. په ۱۵۳۷ م کې د بهادر شاه له مړينې څخه وروسته ځينې افغاني مشران له ګجرات څخه بهار ته ولاړل او له شېرخان سره يو ځای شول.

د همايون له پاچا کېدو يعنې ۱۵۳۰ څخه شېر خان په ډېر هوښيار توب او پاخه سياست سره ددې حساب کاوه چې مغل له هند څخه وشړي او د افغانانو لويدلی طاقت بېرته په پښو ودروي.

هغه مشران چې د سلطان محمود پر خوا وو اوس له ده سره ملاتړ شوي وو. دا يو نوی پرمختګ او نوې پراختياوه . همايون غوښتل چې سلطان محمود او شېر خان دواړه وځپي. ده ۱۵۳۲ کې پردوی يرغل وکړ او د ((داورا)) په جګړه کې يې راګېر کړل . ددغه جګړې دوه اساسي ټکي دا شول چې همايون يوازې او يوازې پر مغلي سردارانو شو او داهم ورته څرګنده شوه چې پر افغانانو باور کول ده ته ګټه نه لري .

په نتيجه کې د افغان سرداراونو شمېر ورځ په ورځ کمېده اوداسې وخت راغی چې د مغلو په دربار کې افغان بې نوم او بې نشانه شو. څرنګه چې له قوت او صلاحيت څخه بې برخې شول نوزيات شمېر افغانان شېر خان سوز ته ورغلل دهمايون د پاچا کېدو په پيل کې يوازې پنځه تنه افغانان په دربار کې وو يعنې خان خانان يوسف خېل ، جلال خا (د دريا خان زوی) جلال خان (دناصرخان زوی) محمود خان سرواني او شېر خان سور، په دربار کې وو او

زياتره به تقديرېدل . مګر بې له خان خانان د لاروخان يوسف خېل نور دومره دشهرت خاوندان نه وو او نه يې کوم د يادونې وړ رول درلود.

دلاور خان يوسف همايون ته مشوره ورکړې وه چې پر افغانانو دېر باور ونه کړي. په ۱۵۳۶ کې ده همايون ته وويل «دا داسې خبره نه ده چې د شېر خان په هکله ځانپاکاره کړي د هغه څخه له خطر بوي راځي. دی د سلطنت په چارو ډېر ښه پوهېږي او ګڼ شمېر افغانان پرده راټول دي»

په ۱۵۳۷ کې ده بيا ورته وويل چې پر شېر خان يرغل وکړي. مګر همايون سر پرې ونه خوځاوه . پايله يې داسې شوه چې د شېرخان زور قوت وموند او تر کنترول ووت.

په شېر خان باندې يې يرغل نه کولو د شېر خان لپاره موقع ورکړ چې ځان لانور غښتلی کړي. مګر په ۱۵۳۹ کې همايون د لاور خان د سفير په توګه د بنګال حاکم سلطان محمود دربار ته ورواستاوه. وروسته کله چې د شېر خان په خلاف جګړه پيل شوه خان خانان دلاور خان يوسف خېل يې د مانګهېر ګورنر وټاکه تر څو د شېر خان په مقابل کې سنګر ټينګ کړي. کله چې مغلو بنګال وبايله خان خانان هم له شهرت څخه راولوېد او د چاوسه له جګړې څخه وروسته د شېر خان د اولادو له خوا اسير شو.

کله چې دده په راتلونکي باندې خبرې کېدې عيسی خان داسې اشاره کړې وه . هر کله چې د مغلو له خوا پر افغانانو بدبختي او تکې رالوېدلې وې ، عامل يې دی و........ بابر هند ته ده راوست . که چېرې همايون دده پر خوله کړې وای نو په چنار کې به يې ټول افغانان تباه کړي وای. »

د عيسی خان په مشورې سره شېرخان پرېکړه وکړه چې خان خانان ووژني . دده ملګري يې څه رخصت کړل او څه يې پوخ کې لـه ځان سره ونيول . همدارنګه مبارک فرمولي هم ووژل شو.

ځکه چې په بنګال کې هغه د مغلو لپاره جنګ کاوه . بل افغان شاه محمد اسير ونيول شو او بند کې واچول شو . که څه هم د همايون په زمانه کې د شيخ ګوران ذکر و وړو په هکله معلومات نشته خو د مغلو پر خوا ولاړه ،

مشتاقي ليکي چې((د ګجرات تر جګړې د مخه په ګواليار کې شيخ ګهوران د همايون په کمپ کې حاضر و)).

ددغه معلوماتو پر بنسټ په ۱۵۳۰ م کې د بابرتر مړينې وروسته د افغانانو په مفکوره کې د مغلو په هکله پوره بدلون ليدل کېده او حتى داسې وخت راورسېد چې مخالفت يې کاوه. پايله يې داوه چې کوم افغان سرداران چې بابر سره وو له مغلو څخه وګرځېدل ځينې يې له شېر خان سور او ځينې يې سلطان محمود سره يو ځاى شول. په دې توګه د مغلو په دربار کې د افغانانو شمېر باالکل کم شو. ډېر کم شمېر پاتې شول چې د همايون او شېر خان تر منځ يې په بېلا بېلو مرحلو کې ځانګړى رول لوبولى دى اودوى کړه وړه وروسته هم د همايون د ورونو او دده د مخالفانو تر منځ هم دوام درلود.

د خپل سياسي ژوندانه په دوهمه مرحله کې کله چې همايون له پارس څخه راستون شو د ځينو افغانانو په مرسته د افغان حکمران پر خلاف هندوستان ته راويلل شو. کاکړ عليخان يو افغان مشر له ده سره په بدرګه هند ته راغى. همايون د خپل پلار په خلاف که څه هم ده ته د افغانانو له خوا بلنليکونه استول شوي وو، خو ده پر خپلو زړمو حساب کاوه. او پر افغانانو شکمن و. سره له دې هم ده خپلې دروازې د افغانانو پر مخ پرانستې پرې ايښې وې.

که رښتيا ووايم د همايون رويه د افغانانو په مقابل کې له اولې ورځې څخه روښانه وه. د خپلې پاچاهۍ له پيل ۱۵۵۸ م څخه يې لوړه کړې وه چې افغانانو ته به هيڅ ډول سزا ورنه کړل شي. اونه به دوى اسير وساتل شي. نه يوازې يې ټول بنديان ازاد کړل بلکې امر يې وکړ چې که کوم مغل افسر له دغه امر څخه سرغړونه وکړي سخته سزا به ورکړل شي. د مثال په توګه کله چې حيدر محمد اختر د بيانان د مشر غازي خان د کورنۍ غړي سټ کړل او شته يې چور کړل نو همايون نه يوازې دا افسر له وظيفې څخه وشړلو بلکې دده ټوله شتمني يې ضبط کړه. دا پاليسي د دوو ټکو په واسطه ژوندۍ شوې وه. لومړى دا چې دحيدر عمل د خلکو په افکارو کې بد ګوماني را ژوندۍ

کړه ځکه چې د همايون پاليسي ټولو ته ابلاغ شوې وه . که چېرې ده عکس العمل نه واى ښودلى،دده لپاره به د قدرتمندو افغانانو تابع کول ګران کار و.دوهمه دا چې ده د اخلاص له مخې افغانانو ته فرصت ورکاوه چې ملګرتيا او پخلاينه ومني.سره له دې هم حقيقت داسې دى چې همايون هر څه چې کول خو بياهم په افغانانو کې دوفادارۍ احساس بيا راژوندى کول دده لپاره ګران وو.

افغان مشرانو پر ده او مغلو باندې باور له لاسه ورکړى و. کله چې رستم خان د حصار فېروزه ګورنر د اسير په توګه دربار ته راوستل شو . ده ته د خپل جاګير د ساتلو وعده په دې شرط ورکړل شوه چې خپل زامن د يرغمل په توګه په پېښور کې پرېږدي. مګر رستم خان دغه بلنه ونه منله. د چوسه او کانوج جنجالونه لاهم د همايون په ماغزو کې تازه وو. اوهمدارنګه د مغل امپراتور جاه طلبي او امپرياليستي پلانونه د افغان مشرانو بد ګوماني لازياته کړې وه.

ابو الفضل دا کبر د دربار مورخ (دده افغانان نه خوښېدل) ليکلي دي چې که چېرې شېر شاه او اسلام شاه چې ډېر پياوړي او پوه خلك وو په دربار کې پاتې واى ، ډېر لوړ مقامونه به يې ګټلي واى . دا هم افکار نه منونکې خبره وه چې د همايون په دوهمه دوره کې (۱۵۵۶ - ۱۵۵۵) افغان مشرانو د مغلو په دربار کې خاص او د يادونې وړ رول نه درلود. پر يوه بل باندې باور نه کولو او بدګومانۍ دواړه خواوې يو له بل څخه لرې وساتلې. افغان مشران پر ازادۍ او خپلواکۍ مين وو او مقا امپراتور غوښتل چې دوى مېړانه د داخلي او خارجي دښمنانو په مقابل کې استعمال کړي. دغه مفکوره او طرز التفکر و چې دواړه يې سره بېل کړل . دا موهم په ياد وي چې مغل او افغانان دوه بېل توکمونه دي او د بېلا بېلو دلايلو له مخې نه پخلاکېدونکي خلك وو. که کله ځينو مشرانو بيعت هم ورکړى وى، ددې لپاره و چې وخت او فرصت کمايي کړي او په مناسب فرصت کې غېږ واخلي او يا دا چې ځانګړې ګټې يې په هماغه ساعت کې مقصد وي . په دغه مرحله کې همايون د اړيکو ټينګښت پسې ونه ګرځېده او نه يې ځانګړې اړيکې له دوى سره وساتلې. که ده داسې

کړي وای ټول مغل او ایرانیان چې له ده سره و دده پر ضد ودرېدل . په حقیقت کې هر څه یې اکبر ته پرېښودل تر څو هغه مناسبه اوموثره پالیسي د افغانانو په مقابل کې غوره کړي.

ځلورم څپرکی

د اکبر په دوره کې د افغانانو رول

په شپاړسمه پېړۍ کې افغانانو دوه واره قدرت له لاسه ورکړ. کله چې په ۱۵۵۶ م کې اکبر پر تخت کښېناست د شمالي هند زیاتره برخې دسوري امپراتورۍ په لاس کې وې. د افغانانو د مقاومت ډېر سنګرونه دده پر ضد موجود وو. دا به څوي په ګته وای چې مغل امپراتور ته یې بیعت کړی وای. برعکس دوی مخالفت پیل کړ او په تړو له امپراتورۍ که یې اړدوړ جوړ کړې. د اکبر اساسي مشکل د انه و چې افغان طاقت محوه کړي او د مغلو حاکمیت بیا راژوندی کړي بلکې دده مشکل داو چې څه ډول افغان مشران خپل کړي اوپه پوځي خدمت کې یې شامل کړي. دا دواړه پروسې ځنګ پرځنګ پر مخ تلې. د اکبر پالیسي څرګنده وه له یوې خوا یې د افغان مشرانو د بغاوتونو د مخ نیوي لپاره دوی پرضد جګړه کوله اودوي یې له منځه وړل او له بلې خوا یې هڅه کوله چې دوی په سیاست کې راښکېل کړي او د امپراتورۍ په پوځي او سیاسي چارو کې له دوی څخه ګټه واخلي. اود دوی په مرسته د مغلو امپراتوري لاپراخه او ټینګه کړي.

دَ افغانانو پرضد نظامي فعالیتونه

پنجاب:

اکبر د خپل سلطنت له پیل سره سم په هر ګوټ کې له شورش او ګډوډۍ سره مخامخ شو. د پنجاب اهمیت د مغلو د حکومت د استقرار لپاره خورا مهم ځای بلل کېدو. (منتخب التواریخ دوهم جلد ۳۵۴ م مخ کې راغلي دي چې په پنجاب کې د مغلو یوه مشر شاه ابولمعالي بغاوت وکړ او محلي زمینداران یې راټول کړل. دا کار د اکبر لپاره خورا خطرناک و. ابوالمعالي مات او اسیر شو). سکندر سوري د افغانانو لوی پوځ راغونډ کړ او دمالیې په ټولولو یې پیل وکړ. دمغلو اردو ورواستول شوه چې ویې ټکوي مګر ناکامه شوه. تر څو پخپله اکبر ناچاره هغې خواته ورغی. اوکله چې جلندر ته ورسېد، سکندر سوري د سیوالك لوړوته په شا شو او د مانګوټ کلا کې یې پناه واخیسته. سکندر سوري دجولاي په ۳۱ مه ۱۵۵۷ م کې مغلو ته تسلیم شو اود مانکوټ کلا سقوط وکړ او ټول پنجاب د مغلو لاس ته ورغی.

مخکې مو ویلي وو چې نارنول د افغانانو کلك سنګرو. مغلو کله چې قدرت بیا ټینګ کړ، دا ځای یې ونیوه. د همایون د مړینې په وخت کې دغه ځای مجنون خان قاقشال نیولی و. کله چې حاجي خان د شېرشاه یوه مشهور قوماندان د همایون د مړینې خبر تر لاسه کړ نو سمدستي یې پر نارنول یرغل وکړ او غوښتل یې چې د محلي افغانانو په مرسته یې ونیسي. دا کلا یې تر محاصرې لاندې ونیوله مجنون خان قاقشال له سختو ستونزو سره مخامخ شو. تردي بېګ خان ددهلي ګورنر یې مرستې ته ورغی. حاجي خان محاصره پرېښوده او د میوات الوار خواته په شاشو چې هغه دافغانانو بل کلك سنګرو. دلته ده بیا لوی لښکر ټول کړ او خپلوآکې حکومت یې پیل کړ.

راجستان:

د پاني پت له دوهمې جګړې وروسته اکبر دیوې لویې اردو په راس کې نصیر الملك ته دنده وسپارله چې حاجي خان له الوار څخه وباسي او افغاني قدرت ته خاتمه ورکړي. دده په راتګ سره حاجي خان بیا وتښتېده په دې توګه الوار او دمیوات سرکار د مغلو تر حکم لاندې راغی. د افغانانو واك په دې سیمه کې ختم شو. حاجي خان اجمیر، ناګور او شاو خوا سیمې ونیولې. په ۱۵۵۷ کې حاجي خان بیا د مغلو پر ضد بریدونه پیل کړل. اکبر بیا بریالی شو او حاجي خان یې له اجمیر څخه هم وشړلو او د محمد قاسم خان تر امر لاندې یې ورکړ. د اجمیر او شاو خوا څخه هم د افغانانو قدرت والوځول شو.

غربي او تر پرادیش: کله چې اکبر په مانکوټ کې سکندر سوري محاصره کړ، خان زمان یې د سمبال خواته واستاوه چې افغانان له هغه ځایه څخه وباسي. سمبال د یوه مشهور زمیندار حسن خان بچګو ټهي په لاس کې و. دی د جلال خان سور له خوا حمایه کېده. ده لوی پوځ راټول کړ او سمبال یې لوټې لوټې کړ خان زمان چې سمبال ته ورسېد رخ خان لوهاني او حسن خان بچګوتهي ته یې ماتې ورکړه (رخ خان د مبارك خان افغان یو منصبدار و) او ټوله سیمه یې ونیوله.

له سمبال څخه تر لکنه هو پورې یې پر مختګ وکړ او دمغلو امپراتوري یې ټینګه کړه. د ګوالیار کلا چې په ۱۵۵۶ کې مبارز خان نیولې وه دده د یوه استازي بهیل خان له خوا اداره کېده او هغه د سلیم شاه سوري مره یې و. قیاخان له اګرې څخه مخ پر ګوالیار لښکر ویوست او محاصره یې کړه او په ۱۵۸۸ م (۹۶۶ هـ) کې یې کلافتح کړه او دمغلو حاکمت یې ټینګ کړ.

ملوا:

په ۱۵۵۷ کې د سیرونج (په ملوا کې دی) میانه افغانانو د شورش بیرغ ورپاره. اکبر دوی د ځپلو او کرارولو لپاره کمال خان ګهکار ورواستاوه او شورش یې غلی کړ، کله چې راستون شو ده ته یې د ویاړنې چپنه ورکړه او

همدارنګه کاره ـ فتح پور ـ هانسوه او ځيني نور ځايونه د جاګير په توګه ورکړل. ملوا د بازنهادر تر حکم لاندې د افغانانو ټينګ سنګر و. اکبر پرېکړه وکړه چې ملوا د مغلو د امپراتورۍ برخه کړي. په ۱۵۶۲ کې ملوا فتح شوه او بازلهادر دې ته اړ شو چې په ګونډ وانه کې پناه واخلي. دغو افغانانو په هلکه چې له بازبهادر سره وو، معلومات نشته چې څه شول؟ خو دومره پوهيږو چې ډېر کم شمېر د مغلو له خوا جذب شول.

ګجرات :

د اکبر حکومت کې ځينو افغانانو له مغلو سره دګجرات په نيولو کې مرسته وکړه او ګجرات هم دافغانانو يو کلک سنګر و. ابوالفضل ليکي چې خان اعظم ميرزا غزيز کوکا کله چې د محمد حسين ميرزا په خلاف لښکر ويوست. له ده سره ډېر کم شمېر افغانان وو. دهغه څخه يو حاجي خان د هوس خان زوی و چې د امپراتورۍ په کيڼ اړخ قواو کې شامل و.

په دې وخت کې کشمکش د مغلو او سلطان محمد ميرزا ترمنځ و. زيات شمېر افغانانو لکه شېر خان فولادي، جنيد کراني او ځينو نورو دده ملاتړ کاوه. په فبروري ۱۵۷۳ کې سخته جګړه وشوه اومغل په بري کې وو. افغانانو ماتې وخوړه او هرې خوا ته تيت شول او زيات تلفات يې هم ورکړل. شېر خان فولادي جوناګهر ته ولاړ او هلته يې پنا واخيسته ددې لپاره چې په ګجرات کې د افغانانو تسلط ختم کړي ګجرات يې خان اعظم ته ورکړ. ده په خپل وار سرکار يتمن خان کلان او دولقا او ډونډاوګا سيد حميد بخاري ته ورکړل په دې ډول ګجرات فتح شو او مغلو دا کار د افغانانو په مرسته د افغانانو په خلاف تر لاسه کړ.

ختيزې سيمې :

د ځوارلسمې پېړۍ د پيل څخه ختيزې سيمې د افغانانو د مېشته کېدو مهم مرکزونه وو. افغانانو نه غوښتل چې مغلو ته بيعت وکړي ددې لپاره چې

دا غتېدونکی مشکل حل کاندي نوده دانعطاف او پخلاينې سياست غوره کړ او له ډپلوماسۍ څخه يې کار واخست.

ده هر څه کول تر څو دوی ملګري کړي. د روهتاس دکلا قوماندان فتح خان بټنی اودده ورور حسن خان بټني سره کرنلاره د پخلاينې او انعطاف بڼه بيلګه ده . کله چې حسن خان د مغلو دربار ته دقليج خان په ټينګار سره راغی نو اکبر له پيل څخه له ده سره ښه رويه وکړه . بټني ورونو سره د ملګرتيا کول په دې مقصد وو چې دوی د روهتاس کلا ساتنه وکړي او لايې پياوړې کړي او د خپلو غښتلو ګاونډيانو لکه سليمان کراني د بنګال حاکم او مغل باغي علي قلي خان زمان په مقابل کې ملاتړ ولري. دقليج خان په راتلوسره په ۱۵۶۵ کې د دوهتاس کلا له محاصرې څخه خلاصه شوه. ددغه اشغال د خلاصون لپاره فتح خان او دده ورور حسن خان يو چل وکړ او بهانه يې وکړه چې کلا به قليج خان ته ورتسليم نه کړي . په دغه خبره قليج خان ناکام شو چې افغانانو سره پخلا شي او دوی دمغلو په پوځ کې شامل کړي .

۱۵۶۵ کې دسليمان کرواني سره هم په خبرو کې پاتې راغی . سليمان کراني دعلي قلي خان خان زمان سره مرسته وکوله . اکبر حاجي محمد خان سسيتاني داستازي په توګه سليمان کراني ته واستاوه تر څو د مغل باغي سره مرسته بنده کړي . له بده مرغه حاجي محمد خان د دوهتاس په په شاوخوا کې دځينو افغانانو له خوا ونيول شو او علي قلي خان ته يې وروسپاره . ختيځې سيمې د مغلو باغيانو لپاره ښه پنا ځايونه جوړ شول . هغه افغانان چې له مغلو څخه خوابدي شوي وو او دوی خپل امتيازونه له لاسه ورکړي وو ، همېشه دې ته تيار وو چې د باغيانو هر کلی او ملاتړ وکړي. سکندر خان ازبك باغي او د علي قلي خان خان زمان خواخوږی (ګوراك پور) ته وتښتېده افغانانو خپلې سيمې ته راووست او ويې ساته.

حتی تردې حده پورې هم چې دوی څه کول ټول د امپراتور خلاف عمل وو. که امپراتور کينه کښ وبولو عادلانه خبره به نه وي ځکه چې لاهم ده غوښتل چې له افغانانو سره پخلا شي. ده قطب الدين خان په شمال غربي سرحد کې

دبزګرانو د ساتنې او د سرحد د ساتنې لپاره مقرر کړ. همدارنګه د سليمان ګراني وراره جنيد ګراني کله چې له سليمان د دربار څخه وتښتېده د مغلو دربارته ورغی او امپراتور اکبر ونازاوه او جاګير يې په هنداون کې ورکړ اود يوه شهزاده په سترګه يې ورته کتل. داسې ښکاري چې سره له دې ټولو هڅو امپراتور د افغانانو باور ترلاسه نه کړ. ځکه دوی د خپل ځانګړي امنيت په هکله ډاډ من نه وو. جنيد ګراني بې له کوم دليل او ترس څخه وتښتيده او ګجرات ته ولاړ.

لاهم يو څه افغانان وو چې د امپراتور پر خوا ولاړ وو او د علي قلي خان، خان زمان په خپلو کې يې د امپراتور ملا تړ کاوه. په ختيځ کې د افغانانو بغاوتونه جاري وو او اکبر هم په جدي توګه ختيځ ته ځك و.

سليمان کراني تر خپل بيرغ لاندې افغانان راټول کړل جزاني او هاتيان يې هم په ګڼ شمېر تر لاسه کړي وو. په حقيقت کې دی پوره پياوړی شوی و. اکبر قصد درلود چې دی له منځه يوسي نو ځکه يې منعم خان په جونپور او اسد الله په زمينيه کې مقرر کړل. اسد الله په ټکی د سلمان کراني سره لاس يو کړ او د ذمينيه د ورکولو هوډ يې وکړ. مګر له دې نه مخکې چې دا پلان پوخ

شي منعم خان د فاعي سيستم پياوړی کړ او زمينيه يې وساتله مګردوي غوښتل چې په بهار او بنګال کې سوله وساتي ځکه چې اکبر د چتيار په نيولو او سليمان کراني په ځيلو او د اوريسه دهند و راجه ګانو دکمزوي کولو لپاره لګيا و. داودخان د سليمان کراني يو تکړه جنرال د دوا ړو تر منځ منځګړ يتوب کاوه. منعم خان د امپراتوری د سياست په مطابق له افغانانو سره د شخړو د حل لارې لټولې اوړې ومنله چې له سليمان کراني سره ووينې او دغه جوړ جاړی او اړختيا ټينګه کړي سليمان خان په خپل وار داؤرسره ومنله چې داکبر په نوم سيکې او په خطبه کې د هغه د نامه ذکر قبول کړي که څه هم ملګرو د سليمان خان له ليدو څخه منع کاوه خوسره له دې هم منعم خان د زرتنو خاصو ملګرو سره د پټنه پر خوا ولاړ. لودي خان دده احترام پرځای کړي

او واپسي د سلمان کراني مشر زوی بایزید راغی کله چې مغل پنځه شپږ کیلو متره له پټنه څخه لرې و سلیمان خان یې هر کلی ته ورغی او منعم خان په احترام سره په غېږ کې ونیو ،منعم خان ده ته ملمستیا وکړه او په مقابل کې سلیمان خان داکبر په نامه خطبه وویله او سکې یې دده په نامه ضرب کړې ۱۵۶۷ م مګر سره له دې دغه میلمه پالنه د سلمان له خوا د زړه له کومې نه وه بلکې یوه ځان ښوونه وه. افغانانو دا نه خوښول او توطیه یې جوړوله منعم خان چې په دې پوه شو نو د لودي خان په مشوره یې کمپ پرېښود او بېرته ستون شو . سلیمان کراني بېرته بنګال ته ولاړ او د ابراهیم سره په جګړه بوخت شو او نومورې د اوریسه د راجه له خوا ملاتړ کېده . سلیمان خان بریالی شو خپل دښمن یې له منځه یووړ او اوریسه یې ونیوله .

کله چې ده بهار بنګال او اوریسه ټینګ کړل نو په جوته یې سرغړونه پیل کړه. کله چې دی مړ شو د افغانانو تر منځ پر مشر تابه باندې جنجال پیل شول . تر یو څه وخت وروسته دوه تنه رااوچت شو . د سلیمان زوی داود د لودي خان او بایزید له خوا د بهار حاکم شو.

منعم خان چې له دغه پراختیا څخه خبر شو سمدستي یې له چونار څخه د بهار پر خوا لښکر ویوست . د پټند ساتونکي ګوجر خان دده مخنیوی ونه شو کړای او د ملګرتیا لاس یې وراوږد کړ. ګوجر خان وعده ورکړه چې دامپراتوري نظام خدمت به وکړي ، او د بنګال په نیولو کې یې هم د مرستې وعده وکړه . دابوالفضل په حواله ده له منعم خان څخه ګوراك پور په خپل اختیار کې وغوښت . منعم خان قبوله کړه او نږدې و چې دا تړون عملي شي . لودي خان له دې تړون څخه خبر شو او له هاشم خان سره یې لاس یو کړ او دا تړون تر عملي کېدو د مخه رنګ شو او منعم خان جونپور ته ستون شو . ګوجر خان هم له لودیانو سره یو ځای شو ځکه چې ده بله لار نه درلوده ۱۵۷۲ یو ځل بیا د منعم خان خان خانان د پلوماسي ماته شوه. دا چې ده غوښتل له یو ه تکړه افغان ګروپ سره ملګری شي او دنورو افغانانو پرضد یې استعمال کړي ناکام شو او تلفات یې ولیدل . په دې وخت کې دافغانانو تر منځ

تشخيصي رقابتونه بر ملا شول او دوی ته هم دا څرګنده شوه چې د مغلو سیاست د ښکېلاك سیاست و سره له دې هم دګډ دښمن پر ضد سره یوموټي او متحد نه شول. پته دې نه وي چې لودي خان له ګوجر څخه ډېر غښتلی واو ده دداخلي مخالفت په ضد او د مغلو پرضد هم جګړه او مبارزه کوله. مګر دمغلو پوځ ډېر غښتلي واو زیات شمېر افغانان یې ووژل. ده کله چې تله د مغلو په ګټه درنده ولېده او دجګړې طاقت یې کمزوری شوی و نوله مغلو سره یې سوله وکړه او په شاشو.

تاج خان دداود خان دتره زوی و او دده له خوا ووژل شو اود افغانانو تر منځ نفاق لازیات شو لودي خان دداود خان اړخ پرېښو د اوپه روهتاس کلا کې ننوت او ځان د ساتنې لپاره له منعم خان سره مرکه شو او پوځي مرسته یې ځینې وغوښته منعم خان له ده سره مرسته وکړه او لوی پوځ یې ور واستاو. منعم خان د لښکر په سر کې ورغی او په دې هیله و چې لودي خان به دده هرکلی وکړي او په ګډه سره به د بهار او بنګال جنجالونه د تل لپاره حل کړي. دده هیلې بیا نهیلې شوې ځکه چې لودي خان او داود خان دمغلو پرضد بیا اتفاق سره کړې و.

په داسې حال کې چې سخته جګړه روانه وه. داودخان. لودي خان کورته راوباله او په ډېر کړاو سره یې ووژه. دغه پېښو د افغانانو تر منځ بې نظمي او وارخطايي رامنځته کړې او مغل تر پټنه پورې را د مخه شول داود خان په شاشو او په کلا کې یې ځان پټ کړ او شاوخوا یې خندونه جوړ کړل. مغلو په زور سره محاصره ماته کړه او کلا ته ننوتل دمحاصرې په وخت کې کاکړ علیخان اودوی زوی سخته مېړانه ښکاره کړه. مګر دواړو خپل ژوند د لاسه وزکړ. بل افغان سردار حسن خان بتني و چې تر دې دمه د داود خان سره و. مغلو ته ور واوښت او هر کلی یې وشو. ابوالفضل لیکي چې ده په دوامداره توګه امپریالستان تشویقول چې د افغانانو پرضد تدبیرونه و سنجوي او د تل لپاره یې یوې خوا ته کړي. مګر له بده مرغه دده پېشنهادونه عملي نه شول او د کلا په محاصره کېدو سره دوی بریالیتوب په برخه نه شو.

دافغان مغل جنگ بلې مرحلې ته ورسېد . اکبر په خپله د ختيځو سيمو خواته د لښکر و په سر کې ولاړ تر څو افغانان د تل لپاره مات کړي . د عيسی خان نيازي ماتې او وژنه دمغلو له خوا دې سبب شوه چې مغل د پټنه پر خوا وړاندې ولاړ شي . داود خان ددغه پرمختگ په نتيجه کې دمذاکرې وړانديز وکړ . مگر امپراتور د ده وړانديز ته اهميت ورنه کړ . د داود موقف له خطر سره مخامخ شو . دی او دده ملگري گوجر خان دواړه بنگال ته وتښتېدل او پټنه يې مغلو ته ورپرېښوده

کله چې پټنه فتح شوه امپراتور بيا منعم خان د بنگال خوا ته واستاوه ، او په خپله جونپور ته راستون شو . منعم خان او دده اردو د بنگال د فتح کولو لپاره ولاړه چې د افغانانو کلکې مورچې درې ورې کړي . سور جپور ، مالگهر ، بهگپور ، کالدنگ او ځينې نور ځايونه يې له مقاومت پرته ونيول . بيا د گهرې وار راغی هلته داود خان هڅه کوله چې د مغلو پر ضد خلك وپاروي .دا مو په ياد وي چې دا افغانان هر ځای تلل دمغلو لپاره يې سرخوږی جوړاوه . په هر حال بهار د مغلو لاس ته ورغی او سملاسي خو افغانان مات شول . مخکې مو يادونه وکړه کله چې داود خان د ستگاون او اوريسه څخه لاس واخست کالا پهاړ سليمان مانکي ،بابو مانکلي او ځنې نور افغان سرداران گهورگاټ ته ولاړل ، دمغلو پوځ ورپسې تللو ، تر څو داود خان او دگورگات او سونارگاون نور افغانان له پښو وغورځوي.

نږدې په همدې وخت کې امپرياليستانو ته څرگنده شوه.جنيد کراني چې پخوا مغلو ته تسليم شوی و له دربار څخه تښتېدلی او دگجرات او د کن له لارې جهارکند ته رسېدلی و او شورشونه يې پيل کړي وو . راجه ، تودارمال ددې کار لپاره گمارل شوی و چې دی وځپي اويه لنډه موده دکې يې مات کړ .

په دې وخت کې ققشالو افغانان په قابو کې ونيول او له کهورگات څخه يې وشړل . اود کچ بهار خواته يې په تلو مجبور کړل . په دې وخت کې سليمان منکلي ووژل شو او دده زيات شمېر افغانان بنديان شول. امپرياليستانو محمود خان (د سکندرخان زوی) او محمد خان ته چندان پروا نه کوله . دوی

په سالم پور کې اړې دوړې جوړې کړې . مګر مات شول او د سکندر زامن وتښتېدل جنید کراني چې له جهار کند، څخه او رسیه ته تښتېدلی و چې د داود خان مرسته تر لاسه کړي . ناامیده راستون شو. دمغلو پوځ د نظر بهادر تر قوماندې لاندې دده (جنید کراني) په خلاف ورغی مګر ماتې یې وخوړه . څو واره تودرمال له ده سره وجنګېده او بالاخره یې دی تر فشار لاندې راووست او مجبور یې کړ چې جهارکند ته په شا شي. هلته دېرې افغاني کورنۍ مېشته وې.

دلته افغاني سردارانو خپلو شخړو ته ادامه ورکړه . د ټوکري جګړه چې په مارچ ۱۵۷۵ کې وشوه د افغانانو په مقابل کې غټ تکتیکي بری و. افغانانو زیات تلفات ورکړل او داود مذاکراتو ته اړ شو. بیا ده ته بنګال وشوه او په اوړیسه کې یې جاګیر ورکړ. دمغلو د بریالیتوب په نتیجه کې دګهوراګاټ افغانان بې زړه شول او هرې خواته خواره واره شول. مګر افغانانو په بهار کې اړو دوړو ته دوام ورکړ . په جهار کند کې د افغانانو بغاوت څه نا څه مخ په لوېدو شو مګر سره له دې هم مغلو دوی ته ماته ورکړه په همدې وخت کې جنید کراني پر بهار یرغل وکړ .مګر د منعم خان او مظفر خان له خوا یې مخنیوی وشو. ویلای شو چې ټوله ختیځه سیمه په همېشني شکل سره د بغاوت تود نغری و. په ۱۵۸۵ کې یوسف متي یو شمېر افغانان راټول کړل اوپه بهار کې یې نادودې وکړې مګر ژر دمغلو له خوا مات شو . وروسته عیسی خان بغاوت پیل کړ . دامپراتورۍ د بهار ګورنر صادق خان پرده باندې یرغل وکړ او سولې غوښتنې ته یې اړ کړ. عیسی خان دوفادارۍ لوړه وکړه او ویې منل چې یوځپلوان به دربارته دخدمت لپاره استوي او دېرې تحفې به دربارته لېږي. صادق خان لا شا نه وه ګرځولې چې عیسی خان یو ځل بیا د اوړیسه د بغاوت څخه په الهام اخیستنه بیرغ اوچت کړ او دسلیمان کراني افسرانو مرسته ورسره وکړه . دوی برداوان ترتهدید لاندې ونیولو مګر دمغلو پوځ په رارسېدو سره ټول وتښتېدل .

په ۱۵۸۵ کې اکبر دختیځو سیمو زیاتره افغاني سرداران مات کړل او سوله یې ټینګه کړه . ده د پخلاینې پالیسي . څخه سرغړونه ونه کړه هغه افغانانو چې ده ته بیعت وکړ په دربار کې یې حضور درلود ، خلاتونه ورکړل شول او درناوي یې وشو . دبیلګې په توګه کله چې بهار خان مړ شو دده زامنو ته د شاهزادګانو او سردارانو په سترګه کتل کېدل . کومو معاصرو لیکوالانو اوتاریخ پوهانو چې معلومات ورکړي دي وایي چې د افغان سردارانو په مقابل کې بې حده سختي او ازادلاسي نه و . په همدې سبب زیات شمېر افغانانو هم له ده سره دختیځ افغانانو په ټکولو کې مرسته ونه کړه . ویلای شو چې اکبر دختیځو افغانانو دجاګیر او مدد معاش په ورکولو کې دوه زړي و او دې ته هم چمتو نه و چې کورنۍ خپلواکي ورکړي . ددې احساس کېدو چې باید دامپراتورۍ دپاینت په منظور افغان سرداران په خاص ډول او افغانان په عام ډول تر پوره کنترول لاندې وساتل شي . دامپراتورۍ غوښتنې دختیځ افغان سردارانو له غوښتنوسره په تضاد کې وې په دې توګه دافغانانو اومغلو تر منځ شخړې همېشه ژوندۍ وې .

شمال لویدیز سرحد:

تر ۱۵۸۵ پورې د اکبر اړیکې دشمال لوېدیز سرحد افغانانو سره همداسې تر خې وې . کابل د اکبر ورور میرزا محمد حکیم په لاس کې و او دټول سرحد قبیلې یې تر کنترول لاندې وې . په دې وخت کې د شمال غربي سیمې ټول افغانان او د ختیځو سیمو افغانان ترزیات فشار لاندې وو . په دواړو سیمو کې افغانان دې ته چمتو نه وو چې د مغلو حاکمیت ومني . اومغل هم ډېر جدي وو چې دوی مات او تابع کړي . افغانانو په شمال لویدیز سرحد کې دازبکو سره نسبي اړیکې درلودې او له بلې خوا یې بنایي د دوی او لاډونه په ختیځ کې دمغلو پرضد تشویقول . په همدې دلیل و چې میرزا محمد حکیم د شمال غرب سیمې افغانانو سره مصروف و او اکبر له ختیځو افغانانو سره مصروف و . په دواړو سیمو کې مغلو هڅه کوله چې افغان حاکمیت له منځه یوسي او همدارنګه دوی غوښتل چې افغاني سرداران تر

کنترول لاندې راولي ترڅو د امپراتورۍ لپاره سوله او ارامي تضمين شي. مګر په دواړو سيمو کې دمغلو پرضد مقاومت ژوندی و او دوی هڅه کوله چې سزا ورکړي ،ورسره پخلا شي او دوی په پوځ کې را جذب کړي. دشمال غربي سرحدي افغانانو د مغلو د مرکزي اسيا لپاره بنکپلاك ګر پلانونه شنډکړل او دختيځې سيمې افغانانو دمغلو پلانونه د هندوستان ختيځ لپاره ګډ وډ کړل. نوځکه د افغان مسله او دافغاني سردارانو رول په اوسني سياست کې له همدغه کونج څخه بايد وکتل شي. اکبر چې ددغه وضيعت په هکله پوره خبر و پربکړه يې وکړه چې د شمال لويديز سرحد سيمې تر عملي کنترول لاندې راولي.

په ۱۵۸۵ کې يوسفزو پاڅون وکړ او د پاڅون مرکز باجوړ او سواد (سوات) وو. ابوالفضل ليکي چې له پخوانيو مشرانو څخه يو تن کالو نومېده او امپراتور ته تسليم شوی و. نوموړی له دربار څخه وتښتېدو مګر دشمس الدين له خوا ونيول شو او بيا دربار ته راوستل شو .امپراتور وباښه مګر وروسته بيا وتښتېد و او دباجوړ او سواد خلك يې وپارول. دا وار امپراتور کوکل تاش خان حسن خان بتنی او ځينې نور دده مقابلې ته ورواستول. بيا راجه بيربل او سيد خان ګهاکړ دملاتړ لپاره هم ورولېږل شول په دغه عملياتو کې راجه بيربل شاه حميد فرمولي بهادر ، حسن خان پاني او ځينو نورو ژوند له لاسه ورکړ ۱۵۸۵ . مګر افغانانو ماتې وخوړه اوامپرياليستانو بونېر ونيولو . په همدې وخت کې اسمعيل قلي خان بلوچستان او کنوارمان سنګړوخيبرخوا ته ولاړل.

مان سنګړد افغانانودارامولولپاره ګمارل شوی و په شمال غربي سرحد کې ددغو پراخو عملياتو نتيجه دا شوه چې تر ډېره وخته په هندوستان کې افغانانو سر پورته نه کړ.

اکبر د پخلاينې پاليسي وساتله له شمال غربي افغانانو سره يې پوره سخاوت کاوه او دوی ته يې درانه وکتل دا کار دده د پخلاينې سياست شاهد دی. د۱۵۸۶ کال په پای کې ممندو اوغوري قبيلو چې په پېښاور کې

يې لس زره كوره .درلودل دمغلو په مقابل كې پاڅېدل . د دوی مشر جلال ترايكي (جلاله ورښان) و اودوی د يوسفزو ملاتړ هم له خان سره درلود . كنوارمان سنگه اومحمد قلي بېك دوی تر كنترول لاندې راوستل.

څه وخت وروسته افغانان بيا سره ټول شول او دپاڅون بيرغ يې پورته كړ . راجه مان سنگه په دوامداره توگه له دوی سره جگړې وكړې او غلې يې كړل . دوامداره نظامي عملياتو افغانان ستړي كړل او تر څه وخته پورې يې دمغلو پرضد پاڅون ونه كړ. په دې باندې بايد اعتراف وشي چې په شمال غربي سرحد كې دمغلو عمليات ډېر منظم اوسم وو او په شمالي هندوستان كې افغاني سردارانو داسې څه نه شول كولای چې دوی پام بلې خوا ته واړوي . ابوالفضل ليكي كله چې اكبر كابل او شمال لويديزې سرحدي سيمې تر كنترول لاندې راوستلې او له كابل څخه راستون شو نو هر ځای كې يې دتهاڼو جوړولو امر وكړ تر څو په سيمه كې كنترول وساتل شي. اكبر زين خان ته ډېرې پيسې ورولېږلې چې دپوستو منصبدار ورباندې وساتي اودافغاني شورشيانو په مقابل كې مقاومت له لاسه ورنه كړي.

له دغو پخلاينې او تېرېدنې تدابير وسره سره ځنې قبيلې په تېره بيا تاريكان (روسنانيان) نه تسليمېدل . جلاله خپلو كړنو ته ادامه وركړه او امپراتور ناچاره شو او عمليات يې پيل كړ راجه مان سنگه ددغو عملياتو په نتيجه كې بريالی شو چې وركزي او اپريدي تابع كړي .

جلاله تاريكي (روښنايي) په سواد اوباجوړ كې ديو سفزو په باغيانو كې نوې ملگري پيداكړل . دامپراتورۍ پاليسي داوه چې په شمال لوديز سيمه كې ټول د تل لپاره تابع كړي او دشمالي هند افغاني سرداران د همېشه لپاره تر كنترول لاندې وساتي . زين خان كوكا زيات شمېر مړه او مات كړل مگر جلاله وتښتېد.

د ۱۵۸۸ په مارچ كې زين خان په سوداكې مقرر شو او صادق خان تيرا ته ولاړ. صادق خان كوښښ كاوه چې اپريدي او اوركزي جذب كړي . دوی په دغه هڅه كې پاتې راغلل . د ۱۵۸۸ د اكتوبر په مياشت كې د جلاله

تاريكي (روښاني) پلار ملا ابراهيم ونيول شو او هغه توران ته په تيښته مجبور شو. څه موده وروسته افغانانو دده كورنۍ هم هلته ورواستوله اپريديو او اوركزيو يرغمل وركړل او له مغلو سره يې دسولې او امنيت ساتلو وعده وكړه.

كله چې صادق په تيراكې د جلاله د نيولو هڅې كولې زين خان كوكا په باجوړ كې د سولې په ټينګو لو بوخت و او اته مياشتې يې له باغيانو سره جګړه وكړه. زيات شمېر افغانان يې ووژل اوپاتې كسانو بيعت وكړ زين خان كوكا له ډيرې مودې وروسته پرېكړه وكړه چې سواد له يوسفزو څخه ونيسي. كه څه هم افغانانو ډېر زيات مقاومت وكړ خو زين خان د سيمې په نيولو بريالى شو سره له دې هم د يوسفزيو سرخوږي ورك نه شو. لږه موده وروسته كالو خان يوسفزي د دامخان (دامګهان) د افغانانو په مرسته پاخون وكړ. مګر زين خان ددغه پاخون په ځپلو بريالى شو. ده د ۱۵۹۰ كال د جنوري په مياشت كې بونېر ونيولو اوافغانانو ته يې سزا وركړه. دوه كاله وروسته د تيرا وركزي او اپريدي وپارېدل. اكبر قاسم خان ته امر وركړ چې د افغانانو پوځ ټول كړي اوتيرا ته لښكر وباسي او شورشيان وټكوي. د ختيځو سيمو افغانانو چې د اكبر له لښكر كشۍ څخه شمال غربي سرحد ته معلومات تر لاسه كړل. په اوړسيه كې يې شورش وكړ. نو اكبر مجبور شو چې د راجه مان سنګهـ ترحكم لاندې اودسيه ته هم لوى پوځ واستوي. خو تنه نوراميران هم په دغه استقامت ګمارل شوي وو. سخته جګړه وشوه او ډېر افغانان په كې مړه شول.

كه څه هم امپراتور د افغانانوپه مقابل كې همېشه نرم او مهربان وخو دغه كار په شمال غربي سرحدي سيمو كې افغانان غلي نه كړاى شول. په ۱۵۹۳ كې مغل دې ته اړ شول چې له افغاني سردارانو څخه مرسته وغواړي تر څو دشمال غربي سرحد په كرارولو كې بريالي شي. په ۱۵۹۳ كې اكبر، مبارك خان او جلال خان چې افغاني سرداران وو، واستول چې سواد تر كنترول لاندې وساتي. دى پخپله د قاسم خان په مرسته تيرا ته ولاړ تر څو د تاريكيانو (

(روښانيانو) تحريك وځپي . قاسم خان اپريديو ته ماتې ورکړه او زيات شمېر مشران يې ځينې ووژل . نو پاتې اپريدي او اورکزي مرکو ته اړ شول او سوله يې وکړه . دوی امېر يا ليستانو ته بيعت وکړ او يرغمل يې ورواستول . بالاخره جلاله تيرا پرېښوده او د کافرو هيواد ته ولاړ.

په ۱۵۹۳ کې زين خان د جلال د کورنۍ سره دربارته راستون شو او د غړو په ډله کې د جلاله ورور وحدت هم شامل و. او له دوی سره نږدې څلور سوه کسان وو.

د زين خان له تلو څخه لږه موده وروسته وحدت علي شورش وکړ اود يوسفزو په مرسته کې د کانشان کلاونيوله او د کفرو د وطن يو څه برخه يې هم تر لاسه کړه د دغه خبر په اورېدو زين خان کوکا او سيد خان ګهکار او نور کانشان ته ولاړل او کلا يې ونيوله . په دغه جګړه کې څلور سوه افغانان ووژل شول او اوه زره افغانان اسير شول . زيات شمېر کافرانو هم د مغلو سره لاس يو کړ او دافغانانو په خلاف وجنګېدل . دوی په دې هم کرارانه شول او په ۱۵۹۵- ۱۵۹۶ کې يې د کابل ګورنر قاسم خان وواژه . تر دې وروسته تاريکيانو (روښانياتو) بيا بغاوت وکړ او د خيبر دره بې امنه شوه . قليج خان کابل ته واستول شو چې افغانستان اداره کړي او تاريکانو ته سزا ورکړي مګر دی هم پوره بريالی نه و کله چې امېر يالستي قوتونه په شمال غرب او دکن کې مصروف وو، دبنګال د مغلو له مصروفيت څخه په ګټه اخستنې يوځل بيا پاڅېدل تر څو له لاسه وتلی قدرت راژوندی کړي. د ۱۶۰۰ ميلادي کال په شاو خوا کې عيسي خان . عثمان خان . سجاول او ځينو نورو افغانانو شورش وکړ او د بنګال دګورنر مان سنګه او مغلو لپاره يې کړاو ونه رامنځته کړل.

په ښځو سيمو کې د افغانانو شورش خطر ناکې پولې ته ورسېد . اکبر په خپله د دکن د کانديش (خان دش) او احمد نګر د پاچا هيو په تابع کولو بوخت و. په همدې وخت کې شهزاده سليم هم بغاوت وکړ او په الله اباد کې يې ځای ونيو او د خپلواکې پاچاهۍ اعلان يې وکړ. د اباسين په سيمو کې

هزاره و پر لوهانیانو یرغل وکړ او په دې وخت کې مغل څو ځایه په جګړو اخته وو. لوهانیانو له تاریکیانو (روښانیایانو) څخه مرسته وغوښته او هغوی ته یې بلنه ورکړه او په پایله کې په شمال لویدیز سرحد کې نا کراري رامنځته شوه . که څه هم مغلو په موقع سره دا ټول شورشونه غلي کړل. مګر مهمه خبره داوه چې افغانانو همېشه له فرصت څخه ګټه اخیستله او د مغلو لپاره یې سر خوږی جوړ اوه.

مغلو بنګال کې لاسمه کراري نه وه راوستلې چې له شمال غربي سرحد څخه خبر راورسېد چې احداد پورته شوی او اپریدي ، پاڼي ، او ورکزي او سوري یې راټول کړي دي.

ټاکه بېګ ته وظیفه ورکړل شوې وه چې دغه قبیلې رعیت کړي. ده زیاتو قبیلو ته سزا ورکړه او تهاڼې یې جوړې کړې. او اورکزي او اپریدي یې دې ته اړ کړل چې اطاعت وکړي او سوله وساتي. دوخت په تېرېدو سره احداد هم خپل ګرانښت له لاسه ورکړ او دده تسلط له منځه ولاړ.

لاندینی راپوربه تاسې ته پوره څرګنده کړي چې افغانان همېشه باغي وو او هیڅکله مغلو ته د زړه له کومې تسلیم نه شول او د اکبر په زمانه کې دوی تل له ده سره په جګړه بوخت وو. د اکبر پاچا هۍ په پیل کې یوه پېښه وشوه چې د پورتنیو څرګندونو تائید کوي ،عباس خان سرواني اشاره کړې ده چې عیسی خان د کانوج له جګړې څخه وروسته ، بیرم خان ژغورلی و. بیرم خان کله چې د مغلو امپراتور شو نو د عیسی خان دنیکۍ دبدل په هکله یې ویلي وو.

((که دی (عیسی خان) ماته راشي زه به یې ویاړ وبولم ، که چېرې هغه څه چې شېر شاه ده ته ورکړي دي ، زه زیات څه ورنه کړای شم خو لږ تر لږه خپل سمبال خو به یې ورکړم)) عیسی خان په دې وخت کې نوي کلن واودسپین ږیرتوب او خوارۍ ژوندیې تیراوه . ده هر ډول وړاندیزونه رد کړل او ویې ویل:

((زه په هیڅکله مغلو ته د ځاني ګټې لپاره ور نه شم دا د مسند عالي عمر خان د کورنۍ دود نه دی چې د خپلو ښو بدل له چا څخه غواړي.

داسې ښکاري چې بهار بنګال او اوریسه د افغاني سردارانو او دشمال لویدیز سرحد د افغانانو تر منځ ، داکبر په زمانه کې ښې اړیکې موجود وې، مګر وروسته امپریالیستي اداري خپل پوځونه په دوو برخو ووېشل : یوه برخه یې په شمال لویدیز سیمه او بله برخه یې په لویدیزه برخه کې میشته کړل تر څو دوی وکولای شي افغانان سره لرې اوبې ارتباط کړي او ددو خپل کنترول وساتلی شي. په دې توګه دافغانانو اړیکې سره و شلیدل اومغل په خپله موخه کې بریالي شول . ددې تر ځنګ د بهار ، بنګال ، او اورسیه د ختیځو افغاناتو او شمال لویدیز سرحد افغانانو تر منځ ګډ تفاهم موجود نه و،بله مهمه نکته داوه چې له دغه افغانانو سره د کوم بل هیواد ملاتړ موجود نه و او ټولو هغو افغانانو چې دهند په بېلا بېلو برخو کې اوسېدل دوی سره ملانه وه تړلې. ددې علت داو چې زیات شمېر افغانانو په ځمکو او کروندو کې مصروفیت درلود او یو شمېر هم سودا ګر وو. دوی نه غوښتل چې خپلې شتمنۍ په خطر کې واچوي او د شورشیانوسره یو ځای شي ښایي دوی غوښتل چې ارام ژوند وکړي ، دوی سیاست سره چندان علاقمند نه وو. دا مو هم باید په یاد وي چې په دغه وخت کې مغلو تر یوه حده پورې پر افغانانو باور له لاسه ورکړی و . او په همدې دلیل ښایي له افغان مشرانو څخه یې دشمال لویدیز سرحد او همدارنګه د بهار بنګال او اورسیه په شخړو کې ددوی له تسلط او اواز څخه ګټه پورته نکړه . په رښتیا سره یوازې څو محدود کسان ووچې د امپراتور سره یې ملا تړ درلود اودنور د افغانانو په ضدپه پورتني دوواستقامتو کې دامپراتور په ګټه جنګېدل.

په عین وخت کې اکبر په نورو برخو کې له افغانانو څخه پوره ګټه تر لاسه کوله. ابراهیم خان کاکړ . شهباز خان نیازي ،ابراهیم خان نیازي او ځینې نورو د ۱۵۸۲ او ۱۵۹۲ تر منځ موده کې په کشمیر کې د امپراتور په ګټه جنګېدل په همدې ډول دولت خان لودي ، سلیم خان کاکړ . حاجي خان

افغان ، کاکړ علیخان او ځینو نورو دګجرات دشورشونو په ځیلو کې د امپراتور ملا تړ کاوه.

افغاني افسرانو د جاني بیګ تاتا په خپلو کې خپله مېړانه ښودلې وه په دکن کې هم داکبر له خوا ډېر افغانان ګمارل شوي‌وو او دوی ښه دنده تر سره کوله . په تېره بیا کله چې دوی د بل چا تر قوماندې لاندې په وړو وړو دندو کې ګمارل شوي وو په بریالیتوب سره یې وظیفه تر سره کوله.

د افغاني سردارانو په هکله د اکبر رویې شننه

اکبر پر افغانانو بدګومانه و او ددې ثبوت دادی چې دوی ته یې د دولت په چارو کې هیڅکله لوی رول ورنه کړ. دوی ته جاګیرونه ورکړل شوي وو او په شمالي هند کې یې په پراخه سیمه کې خواره کړي وو او یو له بل څخه یې لري ساتلي وو. دوی مهم دولتي مقامونه نه درلودل تر څو د امپراتورۍ پرضد پاڅون ونه کړي . د مانو کچي (مانوکسي) په حواله اکبر خپلو ځای ناستوته د مقررۍ په خبر هدایت کړې و چې ((پښتانه به هیڅکله ګورنران نه مقرېږي بلکې دوی به تل د عسکرو په توګه ګمارل کېږي. ددغه مفکورې لپاره دوه اساسي دلیلونه موجود وو. لومړی دا چې اکبر هیڅکله د خپل پلار همایون لوړې ژورې نه وې هیرې کړې چې د شېر شاه سوري د ماهرانه سیاست په مقابل کې یې زغملې وې . پردې سربېره کله چې پخپله امپراتور شو، نوده ته هم ځرګنده شوه چې افغان سرداران دمغلو په دربار کې نا ارامه وو. ځینې چې دشرایطو له مخې مجبور شوي وو او دده په پوځ کې یې خدمت کاوه همېشه یې مناسب فرصت ته کتل اوبغاوت یې کاوه.په دې ډول رحمن خان سور د سکندر سور زوی او غازي خان تنوري چې په ۱۵۵۷ کې یې بیعت کړی و ، د مانکوټ له سقوط څخه وروسته یې په ۱۵۶۰ کې له بیرم خان سره یو ځای بغاوت وکړ او دسمبال او پانه په سیمه کې یې جنجالونه جوړ کړل. همدارنګه جنید کراني چې د سلیمان کراني وراره و له خپل تره څخه وتښتېد او دمغلو

دربارته ورغی د ابوافضل په حواله ده ته د یوه شهزاده هرکلی وشو او په هنداون کې ده ته جاګیر ورکړل شو. مګر جنید قانع نه و او ګجرات ته وتښتېد و. اویه ۱۵۷۲ او ۱۵۷۳ کې یې له مغلو سره جګړې وکړې. کله چې مغلو ګجرات ونیولو دی بهار ته وتښتېد او هلته یې هم شخړې جوړې کړې محمود خان سور (دسکندر سور زوی) او حسین (دعادل شاه زوی) دواړو امپراتور اکبر په ۱۵۷۲ او ۱۵۷۴ کې پرېښود.

دپورتنیو تجاربو په رڼا کې اکبرپه مهمو او خاصو شعبو کې افغانان نه مقررول. ډېر کم شمېر افغانانوته لوړې پوځي رتبې ورکړل شوې وې. الیاس خان افغان د کارا د کلا قومندان مقرر شوی و (۱۵۸۱) رحمت خان دفتو خان مسند عالي زوی په ۱۶۰۴ کې د جیلا سور کلا فوجدار (پوځي مشر) مقرر و. ډېر زیات شمېر افغانان په پوځ کې وو مګر ټول د کوچنیو رتبو منصبداران اوسرتېري وو. دوی دمېړاني او توري له مخې استخدامېدل.

د هغو معلوماتو له مخې چې طبقات اکبري، اکبر نامه، او معاصر الامرا کې راغلي دي افغاني سردارانو په پوځي او ملکي لوړو ادارو کې شمېر کم او له دغه امتیاز څخه بې برخې وو. د ۴۱۵ منصبدارو څخه د اکبر په زمانه کې یوولس تنه افغانان د لوړو رتبو خاوندان وواو این اکبر په حواله په همدغه وخت کې ۵۱ تنه هندوان دلوړو رتبو خاوندان و. د یاد شوو افغاني منصبدارو سربېره یو شمېر نور افغان منصبدار هم و چې رتبې یې موږ ته نه دي معلومې د مثال په توګه شیخ خلیل افغان، ګادي خان افغان، الیاس خان افغان، ابراهیم خان کاکړ، شادي بې (د نظر بې زوي) او داسې نور د مغلو منصبدار وو خو رتبې یې معلومې نه وې. په هر حال دا معلومات په پورتنی شننه کې خاص رول نه لري.

ابوالفضل دایې هر کله به چې افغانان دربار ته راغلل، دوی ته به بخښنه کېده. سره زر، چیني، کالي، تحفې او ډالۍ به یې ورکولې او لرسزا پرته به ازادېدل. دا افغانان به زیاتره د مغلو سره پاتې کېدل. فتوخان افغان، بابو مانکلي او موهاني نیانه او نور افغانان په دغه زمانه کې د مغلو په دربار کې

په خدمت بوخت وو. که څه هم زیاتره دا خبره ثابته ده چې اکبر هڅه کوله چې د ختیځو او شمالي لویدیزو برخو افغانان راجذب کړي او دوی وفاداري خپله کړي خو دی په دې کار بریالی نه شو. سلیمان کراني، داود خان، قتلو خان، عیسی خان او ځینې نور داوریسه او بنګال افغانان او همدارنګه جلال الدین روښاني، وحدت علي د جلاله ورور، کالو خان افغان له شمال لویدیزو سیمو څخه هغه افغانان وو چې د امپراتور بخششونه او نعمتونه یې یوې خواته کړل او اکبر ته یې بیعت ونه کړ او په موقع سره یې بغاوت کاوه. داسیمې د امپراتور د امپریالیستي پلانونو په مقابل کې ډېر غټ خنډ ونه وو.

ازبک شورشیانو خان لپاره په ختیځو سیمو کې پناه موندلې وه او د ختیځو افغانانو مرسته یې اخیستې وه. اکبر غوښتل چې ټول طاقت دغه سیمې ته متوجه کړي او ددغې سیمې شورشیان وځپي. دده په ټوله دوره کې دافغانانو شورش په بنګال او اوریسه کې غلی پاتې نه شو. همدارنګه د ګجرات د افغانانو شورش ددې سبب شو چې د ۱۵۷۳ پورې دمغلو فعالیت په بنګال کې وځنډوي.

نو ځکه اکبر کوښښ کاوه چې د افغانانو د بغاوتونو په مقابل کې د راجپوت او هندوانو په جذبولو سره تلافي وکړي. راجپوت تکړه خلك او ده ته وفادار وو. زیات شمېر راجپوت لوړو رتبو ته رسېدلي وو. دا هم د یاودولو وړ ده چې د مغلو د پوځ دافغان سوار کار دهندو او مغل سرباز په څېر به ورته معاش اخیستونکي و. دهر چا تر امر لاندې چې وو. له دوی سره ښه سلوك کېده. مګر مانو کچي (مانو کسي) لیکي چې «اکبر د یوې قاعدې او مقررې په شکل خپلو ځای ناستو ته نصیحت کړی و چې د یوه افغان معاش په کال کې تر ۴۰۰۰ کلدارو باید زیاتی ونه کړي.» له دې څخه ښکاري چې اکبر غوښتل پر افغانانو باندې څه نا څه اقتصادي فشار راولي. پر افغاني جنرالانو باندې ددې باور هم نه کېده چې ځانګړي قوماندانان دې وي. اکثرا دوی ته د مغلو د پوځ د یوه قوت د یوې برخې قوماندانې ورکول کېده.

دولت خان لودي چې د افغاني جنرالانو يو غښتلي جنرال و ، د پوځ د يوې برخې قوماندان و. بل تکړه قوماندان فتح خان ميداني و چې ده هم کولای شول لوړ مقام ونيسي. د جارکند په جګړه کې ده هم يوازې ښې ځانګه د مظفر خان تر لاس لاندې قومانده کوله.

په دې توګه اکبر د افغانانو په مقابل کې دوه مخې پاليسي تعقيبوله . کله چې فشار او جبر به يې په کټه و نو له زور څخه به يې کار اخيست او کله به چې زور نتيجه نه ورکوله نو د پخلاينې لار به يې خپلوله. هغه افغاني مشران چې مغلو ته به تسليمېدل ، داکبر له خوا به يې احترام کېده ، مکافاتو نه اوجاګيرونه به يې ورکول . مګر دا جاګيرونه به زياتره ددوی له اصلي کور او کلي څخه لرې وو. ده هيڅکله نه غوښتل چې افغانان په يوه ځای کې ټول شي ، ابوالفضل ليکي چې افغانان به چې په يوه سيمه کې ډېر شول نو په خپله خوښه يې بغاوتونه جوړول . کله چې اکبر د افغانانو له ګڼ ميشتی څخه په پنجاب کې خبر شو دامپراتورۍ په بېلا بېلو ولايتونوکې يې تيت کړل تر څو سر خوږی جوړ نه کړي. همدارنګه مان يسنګ په ۱۵۹۲ کې له خپله ډاره خواجه عثمان خان سليمان، شېرخان ، هيبت خان او ځينې نور سمدلاسه راټول کړل او موقع يې ورکړه چې په ختيځ بنګال کې دده له خوا ورکړل شوو جاګيرونو ته ځانونه ورسوي . د اکبر وېره بې اساسه نه وه. لکه چې لاندې انځورېږي په وار وار دده باور چا نه دی ساتلی او دده پر ضد پاڅېدلي دي . هرکله چې په هند کې به کوم جنجال جوړېده د افغاني مشرانو لاس به په کې خامخا و. او د اکبر لپاره به هغومره مشکل ګرانېده ، په ۱۵۶۱ کې د اکبر د پاچاهۍ په لومړيو کې بيرم خان بغاوت وکړ. ده پرېکړه کړې وه چې د افغانانو کمک تر لاسه کړي ددې مقصد لپاره يې سکندرد سوري زوی عبدالرحمن او غازي تنوري وپارول چې بې نظمي جوړه کړي اود مغلو قوت هغه خواته منحرف کړي . له بلې خوا ختيځو افغانانو د عدلي په مشرتابه لاندې بغاوت وکړ همدارنګه د ازبکو د شورش په وخت کې هم دافغانانو د مغلو خلاف عمل کاوه . په ۱۵۶۵ کې د امپراتور يو هيئت سليمان کراني

افغان ته ور روان و چې دی د علي قلي خان ازبك د مرستې څخه منحرف کړي مګر هیئت سلیمان کراني ته ور ونه رسېده هیئت په دوهتاس کې ونیول شو او خان زمان ته وسپارل شو. په ۱۵۶۷ کې کله چې سکندر ازبك د مغلو د پوځ له خوا تعقیبېده . دافغانانو په مرسته په ګورك پور کې د جالې په واسطه له سیند څخه پورې ووت او نجات يې ومونډ. په ۱۵۷۳ کې یوسف محمد د سلیمان ازبك زوی مغلو پسې اخیستې و ، لودي خان او داود خان افغان سردارانو هغه ته پناه ورکړه. په ۱۵۸۰ کې همایون قلي فرمولي د شاه فرمولي زوی له مغلو د پوځ څخه وتښتېده او د قشقال شورشیانو سره یو ځای شو. د بابو خان قشقال تر مشرۍ لاندې دوی مانګیر تر محاصرې لاندې راوست. په ۱۵۸۲ کې معصوم خان کابلي له نورو افغانانو سره یو ځای شو او اړې دوړې يې جوړې کړې. له بلې خوا شېر خان فولادي تر ۱۵۸۳ پورې بغاوت ته دوام ورکړ. شهباز خان افغان په ۱۵۸۶ کې له مکمل بېنګ سره لاس یو کړ چې مظفر ګجراتي ته سزا ورکړي مګر اړخونه يې بدل کړل له مظفر سره يې مکمل بېګ وواژه مګر وروسته دی ونیول شو او سزایې ولیده ، کله کله افغانانو یوازې دا داري نظم د تهینګتیا پرضد بغاوت کاوه. په ۱۵۷۹ کې په بنګال کې بغاوت وشو ځکه چې هلته د دولت مامورانو د ځارویو دمهر کولو مقررات ټینګول داسې ښکاري چې زیاتره په شخړو کې د افغانانو او راجپوت تر منځ څه جوړ جاړی و.

سر هندي لیکي چې د باز بهار او د اکبر ترمنځ کوم مخالفت چې و په هغه کې میانه افغانانو د بازبهار پلویتوب کاوه. په دې سربېره ځینې افغانان لکه حکیم سور او ځینې نور د میوار د راناپراتاپ په خدمت کې وو. نو ځکه اکبر همېشه پنجاب او د افغانانو نورې سیمې تر نظر لاندې ساتلې تر څو د ګجرات شورشیان چې مشر يې شېر خان فولادي افغان و د راجپوت سره یو ځای نه شي. په ۱۵۷۲ کې دمغلو او دوډ سروهي په تابع کولو مصروفه و په دې وخت کې شېر خان فولادي په بېړه د ابدار خواته حرکت وکړ. اکبر سملاسي یو قوي قوت د بګوان داس تر مشرۍ لاندې په ده پسې واستاوه.

اکبر هيڅکله پر هغو معلوماتو باور نه کاوه چې د افغانو له خوا به راوړل کېدل. دمثال په توګه په ۱۵۸۲ کې کله چې دی د ميرزا حکيم دټکولو لپاره د قوت سره ووت ځنو افغانانو معلومات ورته راوړل چې د کابل پر خوا ټولې لارې د شورشيانو څخه پاکې شوې دي. اکبر دا معلومات دنورو ايلچيانو له معلوماتو سره ګډ کړل ځکه چې خاص د افغانانو په خبرو يې باور نه کاوه.

دا پورتني خبرې ددې مانا نه لري چې ټول افغانان باغيان وو. ځينو افغاني منصبدارو د مغلو لپاره ښه خدمت کاوه او په دفاداری سره يې جګړې کولې او حتی قربانی يې ورکړې. سليم خان سرمور او فتو خان د ابراهيم حسين رزا په مقابل کې په ۱۵۷۲ کې سختې جګړې وکړې. همدارنګه سليم خان د ازبکو باغيانو هر يو بهادر خان او اسکندر خان په خلاف په کلکه وجنګېدو. په ۱۵۵۶ م کې عمر خان افغان په شاهي سفر کې د حج لپاره عرب خواته له اکبر سره ملګری و. ده څرګنده کړه چې د راجپوت شورشيانو لار نيولې ده.

په داسې حال کې چې زياتره مغلو سرداران وتښتېدل. مګر ده دشهادت تر لحظې پورې جګړه وکړه بل افغان سردارالياس خان افغان له نجابت خان سره په جګړه کې خپل ژوند له لاسه ورکړ. حسن خان بتهنی په شمال لويديز سرحد کې ځان د مغلو لپاره قرباني کړ. همدارنګه ګادي خان افغان او بلال خان افغان د ابوالفضل د ژغورلو لپاره ځانونه قربان کړل. د ابوالفضل د وژلو لپاره شهزاده سليم توطئه جوړه کړې وه. شيخ بختيار د نجابت خان په مقابل کې سخته مېړانه وښودله او لږه موده وروسته په ۱۵۸۲ کې له شهزاده مراد بخش سره دميرزا حکيم مقابلې ته واستول شو. ميرزا حکيم (د اکبر کشر مېرنی ورور) د کابل والي داکبر پرضد بغاوت کړی و. عالم خان لوهاني او شهباز لودي هم د ميرزا حکيم په مقابل کې د شهزاده مراد سره ملګری وو. همدارنګه دولت خان لودي ،محمد خان نيازي او ، نادعلي ميداني، حبيب خان تنی ، مبارك خان کاکړ ، بهادر خان ترين، شېرخان ، سيد خان کولای ، عمرخان افغان، بابو منګلی غازی خان ميدانی فتح خان سور، متحمد خان

نیازی او نور و د مغلو لپاره. په بېلا بېلو سیمو کې په بېلا بېلو وختو کې جګړه وکړه.

په اقتصادي ساحه کې اکبر تر ضرورت پورته امتیازات افغانانو ته نه ورکول. کوم اقتصادي تدبیرونه چې امپراتور په پیل کې نیولي وو، دافغانانو په مقابل کې د اکبر بدګماني په ډاګه کوي. د بداوني په حواله صدء الصدر شیخ ګادي د خانزاده ګانو مدد معاش لغو کړ. دخانزاده ګانو څخه د ده مقصد افغانان دي او مغلو ته دې دمیرزا ، خپتاي او قریب ماشي خطا کوي . همدارنګه ابوالفضل شېر شاه سوري او اسلام شاه ته دنیو کې ګوتې نیسي چې زیاتې ځمکې ورکړل شوې وې. د تاریخ شېر شاهي لیکونکی عباس خان سرواني د اکبر په زمانه کې دخپل پلار دنده په میراث یووړه . ده په روه کې د پلارجاګیر او په بانور کې ۲۰۰۰ بیګها ځمکې تر لاسه کړې وه.

ده دا جاګیرونه تر ۱۵۷۹ پورې وساتل تر څو چې د اکبر له خوا د ۵۰۰ د مشر رتبه ورکړ شوه ، د مولف په حواله (ده څخه وظیفه واخیستل شوه. له ده څخه شکایت شوی و چې شیخ عبدالنبي ۲۰۰۰ بیګها ځمکه دوو افغانانو ته ورکړې وه ددې کار په نتیجه کې عباص خان سرواني پاتې عمر په نیستۍ او غریبۍ کې تېر کړ. په عمومي توګه افغانانو همېشه غوښتل چې مدد معاش دوی ته په پنجاب کې ورکړ شي ځکه چې پنجاب ددوی کورته نږدې و. وخت په تېرېدو سره دوی په پنجاب کې څو بېلابېلي دندنې تر لاسه کړې وې په ۱۵۸۵ کې اکبر د دوی جاګیرونه بېرته ورکول خو په عین کال کې شمال غربي سیمې د شورشونو توده منطقه وه. کېدای شي ددوو پېښو تر منځ دلته څه اړیکه وي . دا په ځای ښکاري چې د اکبر د امپراتورۍ پر پیل باندې نظر واچوو . ده د زیاترو افغانانو مدد معاشونه قطع کړل . دوی ضدد ومعاشونو له زماني څخه پاتې وو. د مدد معاش قطع کول د ډېرو افغانانو کورنیو د خوا - رېدو او غریب کېدو سبب شو.

ابوالفضل لیکي چې شیخ عبدالغني په ۱۵۶۲-۱۵۶۳ کې صدر الصدر مقرر شو.

ده ټول ((اسلورګل)) ، امتیازونه له افغانانو او چودریانو څخه قطع کړل . د ځینو نورو د عواګاني شیخ ته وړاندې کېدې چې د هغوی د حق د اجرا او یا د حقوقو د قطع کولو امر به یې صادر اوه. دغه تو پیر لرونکې کړه وړه د افغانانو سره دوی دخپګان سبب کېده .او په نتیجه کې د اکبر بد ګماني او وېره زیاتېده . ده د اغوښتنه درلوده چې افغانان د اقتصاد له مخې کمزوري کړي، ترڅو د امپراتوری پرضد د سرخوږی جوړولو قدرت له لاسه ورکړي . سره له دې همد امین اکبري په حواله د افغان ځمکه والو ۴۵ پرګنې د اکبر په زمانه کې وې . زیاتره دغه ځمکه وال په اګره او دهلي کې اباد وو . اکبر هڅه کوله چې د جاګیر هغه خاوندان ، کوم چې په پنجاب کې وو. خواره واره کړي .ځکه چې دوی شمالی غربي سرحد ته نږدې وو مګر دا ګرې او د هلي ځمکه وال یې ازاد پرې ایښي وو . تر څو له یوې خوا مستقیما پردوي باندې کنترول وساتي او له بلې خوا د راجپوت په مقابل کې د افغانانو په موجودیت سره توازن وساتي .

امپراتور له یوې خوا زیات احتیاط کاوه چې د افغانانو د ناوړه حرکاتو مخنیوی وکړي او په عین وخت کې یې له افغانانو سره ذدوستی د پالیسی څخه هم لاس نه اخیست . د واده کولو له لارې دوستي دده د پالیسی یوه برخه وه او نیکه یې هم د اکار کړی و. په ۱۵۵۶ کې کله چې همایون بیا هندوستان ته راستون شو . د خپلو سردارانو سره یې ددې مرکه وکړه چې له ځمکه والو سره خپلوي وشي . نو په دغه ځمکه والو کې هغه افغانان هم شامل دي چې زیاته ځمکه یې نیولې وه . د ۱۵۷۴ م په شاو خوا کې مجنون خان خپل زوی جباري ته د ګوراګاټ د پخواني حاکم سلیمان مانکلي لور په نکاح کړه . ددغه ډول ودونو تر شا پالیسي داوه چې افغانان بغاوت ونه کړي او په دې ډول مغلو ته ورنږدې شي. مګر سره له دې مجنون خان بریالی نه شو چې په دې ډول سره د افغانانو دوستي تر لاسه کړي. دا موهم په یاد باید وي چې اکبر خپل حرم سرای ته د راجپوت مېرمنو یوه ډله ور زیاته کړه او د افغاني مېرمنو نښه نښانه ، نه لیدل کېده.

ځيني مشهور افغان سرداران او د مغلو په سياست کې د دوی رول

په دې مرحله کې به دا خبره په ځای وي چې د ځينو هغو افغانانو په هکله څه ووايو چې په شوق او مېړانه يې د مغلو امپراتورۍ ته خدمت کاوه مګر د شهرت په تر لاسه کولو کې ناکام شول . په لاندې ډول موږ معلومات وړاندې کوو او دا په څرګنده شي چې اکبر په دې بريالی نه شو چې دافغانانو په مقابل کې له شك او بد ګومانۍ څخه لاس واخلي .

د ولت خان لودي: د اکبر د پاچاهۍ د دور تر ټولو مهم افغاني شخصيت دولت خان لودي و چې د مغلو د امپراتورۍ لپاره يې د زړه له کومې خدمت کاوه. دی د عمر خان لودي او دلاور خان لودي له اولادو څخه و . (دوی د لودي سلطنت د دورې خدمتګاران وو) عمر خان لودي ددولت خان لودي پلار و چې په ۱۵۵۶ کې د پاني پت له جګړې څخه وروسته ګجرات ته و تښتيدو او په پاټن کې له شېر خان فولادي سره يو ځای شو . ده د باغي افغانانو پر خوا په ۱۵۷۳-۱۵۷۲ کې د مغلو پرضد جګړه وکړه او د مغلو پرضد يوه جګړه کې ووژل شو . دولت خان د نورو افغانانو سره يو ځای سوات ته وتښتېدو . تر ډېرو لوړو ژورو وروسته د تاريخ ګجرات د مولف ابو تراب په واسطه خان اعظم محمد عزيز خان کوکا ته ور وپيژندل شو خان اعظم محمد عزيز خان د مغلو د حکومت د ګجرات ګورنرو. په ۱۵۷۶ م کې دولت خان د امپراتورۍ په نظامي خدمت کې شامل شو او د معاش نه علاوه ده ته د خالاوار پر ګنه هم نيمايي د جاګير په توګه ورکړل شوه . کله چې عزيز خان کوکا اګرې ته راتښتېده دولت خان يې له ځان سره راوست. د لارې په اوږدو کې د راجپوت يوې ډلې پر دوی يرغل وکړ عزيز خان کوکا سخت ټپي شو او دولت خان بې مثاله مېړانه وښوده . يو واين خرخونکي ددغې پېښې په هکله سندره ويلې ده او په پرسوځياج سره يادېږي.عزيز خان کوکا ده ته يو عراقي اس او دوه زره روپۍ انعام ورکړ امپراتور اکبر هم دده له مېړانې څخه ډېر خوښ و او دخپل

ځان شال يې ده ته انعام ورکړ. او دده مېرانه يې وستايله کله چې خان خانان عبدالرحيم خان اعظم عزيز کوکا له خور سره واده وکړ. خان اعظم . دوست لودي ، خان خانان ته وروپېژانده . خان خانان عبدالرحيم ته وويل که غواړې چې د پلاز ځاى ونيسي او د لوړ منصب خاوند شي نو بايد دولت خان لودي له ځان سره وساتي او ويې روزي دولت خان لودي پاتې د براش کاله له عبدالرحيم سره په ملګرتيا کې تېر کړل. عبدالرحيم خان خانان ، دولت خان لودي ته ډېر درانه کتل . جهانګير په خپلو خاطراتو کې دده په هکله ليکلي دي((خان خانان ده ته (دولت خان لودي ته)) د ورور په سترګه کتل او حتى زر وار يې له ورور څخه درانه ورته کتل او ډېر پرې ګران و)). خان خانان ده ته دومره درانه کتل چې دده په هکله يې په هندي ژبه بيت ليکلى و چې دده دليك سر خط و. په دغه بيت کې ده خپل احساس او دوستي ښکاره کړې وه. خان خانان به ددربار د غتانو لکه ابوالفضل ، اصف خان او داسې نورو په مخکې دده ستاينه کوله . حتى د نورو د شکايت په مقابل کې به يې له ده څخه په کلکه دفاع کوله. يو وخت دولت خان د سواري قواعد مراعات نه کړل او خپل مشر شهباز خان کمبو يې توهين کړ. خان خانان له انضباطي جزا څخه دولت خان لودي وژغوره . دولت خان پر خپل بادار باندې دومره اغېزه اچولې وه چې په منتخب التواريخ کې بداوني هغه د خان خانان وکيل بللى دى. دولت خان لودي خان خانان ته ډېر وفادار و او دده زياتره سوبې د دولت خان لودي د زړه ور توب او مېړانې په نتيجه کې تر لاسه شوې وې .

په ۱۵۸۸ کې سلطان مظفر شاه د څلورو زرو عسکرو په راس کې لوى بغاوت وکړ. اکبر د ګجرات ګورنر خان خانان عبدالرحيم خان ته مشوره ورکړه چې د تازه قوت تررسېد وپورې دې جګړه نه پيل کوي. مګر دولت خان ده ته مشوره ورکړه چې بايد حمله پيل شي او برى خپله . زموږ په نامه ختم شي. زموږ په برې کې بايد نور شريك نه شي. يا مرګ يا د تورې او مېړانې ژوند. په دې توګه يې خان خانان تشويق کړ او جګړه يې پيل کړه . د سر کچ خواته يې پرمختګ وکړ او له احمد اباد څخه درې کاسه لرې دښمن ته ماتې

ورکړه ، دولت خان بې ساري مېړانه ښکاره کړه . دولت خان د مغلو له ځلورو فرقو څخه دیوې فرقې قومندان و. د بخشش او انعام په نامه عبدالرحیم د خان لقب او د ۵۰۰۰ کسانو منصب ورکړ شو.

په ۱۵۹۳ م کې عبدالرحیم ته دنده ورکړل شوه چې د سند تاتا او سیوان خواته فتوحات وکړي . ده دولت خان د گجرات د اداري لپاره سر پرست وټاکه مګر ډېر ژر یې مرسته ځیني و غوښته . افغان جنرال دولت خان لودي یو نه هېرودونکی رول ولوباوه او تا تا یې فتح کړه او داعتبار خاوند شو . اکبر ده ته د ۲۰۰۰ منصب ور کړ بیا تر دې وروسته دولت خان شهزاده مراد سره د کن جګړو ته واستول شو . کله چې شهزاده مراد وفات شو ، دی دشهزاده له نیال سره ملګری شو. د احمد نګر په جګړه یې په ۱۵۹۹ م کې درستم په شان بې ساري مېړانه وښودله او پخپله ستراتیژۍ سره یې مغل له لوی تباهۍ څخه وژغورل . په همدې جګړه کې دده د زامنو میان محمد خان توره او مېړانه هم د یادولو وړ ده . ددغې جګړې د بریالیتوب په نتیجه کې د خان خانان په پېشنهاد پیر خان د پوځي ښووني اوزده کړې لپاره انتخاب شو . په دې ډول دولت خان دګجرات ،سند او دکن په جګړو کې ځان بریالی وښود .

شهزاده دانیال ددولت خان توري او مېړانې ته په درنده ستركه كتل . له خپل خسر عبدالرحیم څخه یې غوښتنه وکړه چې دولت خان په رسمي توګه ده ته ورمقرر کړي . دده دا غوښتنه په ۱۶۰۰ م کې عملي شوه ، تر یوه وخته پورې د احمد نګر د سمبالتیا مسول هم و دی په ۱۶۰۱ کې مړ شو او په برهاتپور کې خاورو ته وسپارل شو.

دده مېړانه دډېرو تاریخ پوهانو له خوا لیکل شوې وه دمعاصرې رحیمي لیکونکی وایي : ((که چېرې زرکسه دولت خانان وای ، ده به په ټولو کې بیا هم ځان اوچت مېړه او توریالی ښکاره کړی وای)) په همدې توګه شهنواز خان ده ته اشاره کوي چې دولت خان د خپل وخت تر ټولو زړه ور سړی و.

سره له دې ټولو خبرو اکبر بیا هم دده په وفادارۍ باندې شکمن و هغه ورځ چې دولت خان مړ شو او امپراتور اکبر وویل: ((نن ورځ شیرشاه سوري نړۍ پرېښوده)) د حیرانتیا خبره داده چې اکبر د افغانانو په هکله همېشه بد ګومان و . حتی هغه وخت چې امپراتورۍ د هر لوړ مقام او پرمختګ کې قدم ایښی و او افغانان په سیاسي قدرت کې نه وو. ددولت خان لودي په څنګ کې نورو ډېرو افغانانو د قدر وړ خدمتونه مغلو ته تر سره کړل . د حسن خان بټني ، فتوخان افغان ، بالو منکلی ،سلیم خان کاکړ افغان، بنده علي میداني او محمد خان نیازی د نورو په منځ کې د توري او مېړانې ښه مثالونه کېدای شي.

حسن خان بټني په دې د فتو خان ورور و. او د بنګال د سلیمان کراني له افغاني سردارانو څخه و. په ۱۵۷۴ کې د اکبر له خوا د حاجي پور او پټنه له نیولو څخه د مخه خپل افغان مشري پرېښود او د مغلو خدمت یې پیل کړ. دخپلې زمانې قهرمان و . په ختیز او شمال غربي سرحد کې یې د مغلو خدمت په وفادارۍ سره تر سره کاوه. د حاجي پور او پټنه نیول هم دده د ستراتیژۍ په نتیجه کې تر سره شول . ده مغلو ته مشوره ورکړه چې د پن پن پل ویجاړ کړي او په دې توګه د دښمن کمپ د ډکېدو مخنیوی وکړي او حاجي پور تر محاصرې لاندې ونیسي او همدارنګه د پټنه د ذخیرو ډیپو هم کلا بند کړي ترڅو د موادو د کمښت په نتیجه کې د دښمن اراده کمزورې شي او مقاومت ونه کړي . دښمن سملاسي پټنه پرېښوده او امپراتور بې له ځنډه اشغال کړه. وروسته حسن خان له سربل سره دیو سفزو د ټکولو په مقصد هلته واستاوه . دی له یوسفزو سره د خیبر په جګړه کې ووژل شو. (۱۵۸۶)

فتح خان افغان:

فتح خان یا فتو خان مسند عالي د سلطان عادل شاه یو سردار و او د چونار د کلا ساتونکی و . په ۱۵۶۱ کې کله چې شېرشاه دخپلې د لاسه وتلې پاچاهۍ په دوباره ژوندۍ کولو کې پاتې راغی . فتح خان د چونار کلا

اکبر ته تسلیم کړه. نوموړی د کارامانکپور گورنر مقرر شو. فتو خان مغلو ته وفادار پاتې شو او دوی لپاره یې ډېرې جگړې تر سره کړې. ده د علي قلي خان زمان په ځپلو کې مستقیما برخه درلوده او ابراهیم حسین میرزا هم ده وځپلو. په پنجاب کې د میرزا حکیم د بغاوت په کرارولو کې یې هم رول درلود. ترده وروسته دده زامنو رحمت علي او شاه محمد د مغلو خدمت کاوه.

بابو منکلي:

یو بل افغان چې تر ۱۵۷۵ م پورې یې د مغلو خدمت کاوه هغه بابو منکلي دی. هغه د داود کراني له سردارانو څخه و. خو کله چې په ۱۵۷۶ کې افغانانو لویه ماتې وخوړه ، دی د مغلو خدمت ته شامل شو. دی تر پایه په ختیځ کې مصروف و او د بهار . بنگال او اوریسه د باغیانو په مقابل کې یې ټېنگ سنگر نیولی و. داسې ښکاري چې د جهانگیر په زمانه کې هم ژوندی و ځکه چې په تیزك جهانگیر کې دمنکلي خان ذکر شوی دی. ترده وروسته دده زامنو حاتم او محمود د جهانگیر او شاه جهان خدمت کاوه.

سلیم خان کاکړ:

ده په بېلابېلو منطقو کې د مغلو خدمت کړی دی. تر ډېرې مودې پورې په ختیځ کې د باغیانو سره په جگړه بوخت و. تر ډېره وخته د تاجپورجاگیردارو په ۱۵۸۸ دتاریکي یاغیانو او روښانیان پرضد په شمال لویدیځ سرحد کې جنگېدو . تر دې اضافه دده تاریخ روښانه نه دی مگر دومره ویل شوي دي چې دی د ۱۵۹۲ څخه د مخه مړ شو.

محمد خان نیازي:

دمغلو داردو بل لوی افغان منصبدار محمد خان نیازی و. دی بنگال کې د شهباز خان کمبو تر امر لاندې مقرر و او د برهمپوترا په جگړو کې یې زیاته مېړانه وښودله او د شهرت خاوند شو. شهباز خان دی ډېر نازاوه ځکه چې په ده یې حساب کاوه او له خپلو شخصي زېرمو څخه یې ده ته د کال یو

لك روپۍ ورکولې . بیا د تاتا په جګړه کې د خان خانان عبدالرحیم معاون و . دده مېړانه او توره د جګړې په میدان کې ټولو ته څرګنده وه.

دی د خان خانان تر ټولو باوري شخص و. دده مشرانو دی همېشه تقدیراوه اوپرټولو ګران و. د ابوالفضل په حواله په ۱۵۹۵ کې ده ټوازي د ۵۰۰ منصب درلو د . که څه هم د اکبر په وخت کې یې لوړه رتبه تر لاسه نه کړه مګر د جهانګیر په وخت کې پوره پرمخ ولاړ.

ځیني نور:

په پورتنیو خلکو سربېره ځیني نور افغانان و چې په بېلابېلو سیمو کې یې دمغلو خدمت کاوه . مګر دوی په دې بریالي نه شول چې داکبر شك او وېره له منځه یوسي . داسې ښکاري چې اکبر د انه هېروله چې همایون افغانانو له هند څخه شړلی و . نو ځکه ده همېشه احتیاط کاوه او د بر باور یې نه درلود.

په هر حال ویلای شو چې د مغلو په دربار کې د ایراني او توراني سردارانو په څنګ کې افغانـ ني سرداران هم موجود وو. دوی د ټیټو رتبو او جګړه ییزو دندو مسئولان وو. دوی لومړۍ ملکي او اداري چارې پر غاړه نه درلودې.

پنځم څپرکی

د جهانګير په زمانه کې دافغاني سردارانو رول

د اکبر په زمانه کې په قصدي توګه دا پرېکړه عملي کېده چې د افغانانو قدرت په هند کې محوه کړي او هغه افغان سرداران چې وفا دار وي بايد په مغلي دربار کې يې تنظيم کړي . د مغلو لپاره دا پاليسي ضروري وه چې افغانان قانع او په سوله کې وساتي او په دې توګه په شمال لويديز کې امنيت ټينګ کړي . په عمومي توګه داسې ويل کېږي چې د اکبرياليسي د افغانانو په مقابل کې د بې باورۍ ، شخړې او دښمنۍ پاليسي وه. مګر داسې نه وه . په هغه وخت کې به حالت چې څه ډول و اکبر به په بيړه د حالت په مطابق پرېکړه کوله او د حالت په مطابق به يې عمل کاوه . دا داکبر سياست و چې د افغانانو په مقابل کې به يې د وخت او حالت په مطابق چلند کاوه . امپراتور جهانګير ورته پاليسي چلوله ، خو يو څه توپير پکې و . ده پر افغانانو زيات باور کاوه او حتی مخالف افغانان به چې تسليمېدل ده ورته په درنه سترګه کتل. دی تيارو چې افغانانو ته فرصت ورکړي چې په سياست کې مهم رول ولوبوي او چت کارونه وکړي خو په دې شرط چې وفاداري او صداقت وښيي. ده هيڅکله دوه زړه توب نه کاوه او افغانان يې په جنګ کې کارول او نورې سوبې يې ددوی په مرسته تر لاسه کولې . دا بدلون څکه وليدل شو چې په ۱۶۰۵ م په ختيځ کې د افغانانو قدرت تقريبا له منځه تللی و او د تشدد پاليسي ته نور ضرورت نه ښکارېده.

دوهم دا چې امپراتور جهانګير له تورانيواو راجپوت سردارانو سره دا تجربه تر لاسه کړې وه چې بايد همېشه قوت ولري چې عکس العمل وښيي او

همدارنګه د قوتونو موازنه وساتلی شي. او د ضرورت په وخت کې د راجپوت او يا د توراني بې لارې کېدو مخ نيوی وکړي. جهانګير دا هيڅکله نه هېروله چې د پلار د عمر په وروستيوکې خان اعظم ميرزا عزيز کوکا او راجه مان سنګهـ د اکبر زوی شهزاده خسرو مخ ته کړی و او جهانګير خان يوازې باله او حتی دناجوړه پلار پوښتنه يې هم نه شوه کولی. که چېرې د بارا سيدان نه وای پورته شوی او خان اعظم ميرزا عزيز کوکا او راجه مان سنګهـ د پټو کړو وړو مخنيوی ته نه وای ولاړ، جهانګير ته د پاچا کېدو فرصت نه ورکول کېده. دې ټولو پېښو جهانګير ولړزاوه او دپلار پر سردارانو بې باوره شو او د ځان لپاره يې نوې ډله جوړه کړه. ترڅو پرهغه باوري ووسي. ده افغانان ولټول هغه افغانان يې راټولول چې په توره اومېړانه کې مشهور وو او د دولت او امپراتورۍ لپاره يې خدمت کولی شو.

افغاني مورخ نعمت الله ليکي «په ۱۴۱۲ کې دافغانانو قدرت او حاکميت په هند کې بالکل ختم شو. نورالدين غازي جهانګير دوی وبخښل او له ځان سره يې ونيول او دوی ته يې زياته پاملرنه وکړه. دوی هم تېر هېر کړل اوده ته وفادار او مطيع پاتې شول، حتی د ژوند قربانولو ته چمتو وو دوی دستاينې وړ شول او ځانونه يې د لويو امراو رتبو ته ورسول او د امپراتور دنږدې مصاحبانو په ډله کې راغلل. دوی امپراتورۍ ته وفادار وو او د لوړو القابو خاوندان شول. د افغانانو او مغلو نوې مرحله په ۱۴۱۲ کې لکه چې نعمت الله وايې پيل نه شوه بلکې رښتينې نوې اړيکې په ۱۶۰۵ کې د جهانګير په پاچا کېدو سره پيل شوې وې. له جهانګير د پاچاکيدو څخه لنډه موده وروسته د رکن الدين افغان چې د جهانګير له خوا يې د شېر خان لقب ګټلی و. د ۵۰۰ څخه يې رتبه او منصب ۳۵۰۰ ته لوړ شو. شېر خان په مېړانه جګړې کړې وې. بل افغان، ابراهيم خان دی چې ده هم مغلو ته ستر خدمتونه تر سره کړي وو.

د راجه بګان داس کمسپان ابهي رام، بيجي رام او شيام رام د ميوار باغي حاکم رانا مارسنګک ته يې پناه وروړې وه او نوموړی د مغلو ضد وو

ابراهیم خان کاکړ دوی په تکولو کې مېړانه ښودلې وه . دوی يې نيولې وو او د ابراهيم خان او حاتم منکلی (دبابو منکلي زوی) چې شهنواز خان يې لقب و تر ځارنې لاندې وو . کله چې ابراهيم خان عوښتل چې له دوی څخه وسله واخلي پرده يې يرغل وکړ او تپي يې کړ. دې کار ابراهیم خان قارجن کړ او ملګرويې پر دغه راجپوتانو برید وکړ او ویې وژل . امپراتور چې د ابرهیم خان له دغه زړه ورتيا څخه خبر شو ده ته يې د لاور خان لقب ورکړ او دده رتبه يې د ۳۰۰۰ منصب ته لوړه کړه.

د لاورخان په ۱۶۰۵ کې ددربار يو مهم سردار و. دده ډېر عزت کېده په ۱۶۰۶ کې کله چې شهزاده خسرو بغاوت وکړ دده رتبه ۱۴۰۰/۲۰۰۰ وه او له محبت خان څخه چې رتبه يې ۱۳۰۰/۲۰۰۰ وه يوه رتبه لوړ و کله چې باغي شهزاده د پنجاب خواته وتښتېده دلاور خان دده په تعقيب وظيفه دار شو چې دده مخه ونيسي.ده خپل لياقت په دغه جګړه کې پوره څرګند کړ . څه موده وروسته دی د لاهور ګورنر مقرر شو . اګر چې په پيل کې هلته په تلو سره زړه نازړه و خو په پای کې دمسئوليت په پېژندنې سره هلته ورغی او په بېړه يې پوستې ټينګې کړې او د کلا امنيت يې هم کلك کړ شهزاده خسرو کلا تر محاصرې لاندې ونيوله مګر بری يې تر لاسه نه شو او په نااميدی کې په شا شو ، په دې توګه د لاورخان ، باغي شهزاده ته موقع ور نه کړه چې په پنجاب کې پاتې شي . شهزاده خسرو ته مشوره ورکړل شوې وه چې افغانستان ته وتښتي چې ښايي هلته د قبايلي خلکو ملاتړ تر لاسته کړي. مګر زيات شمېر افغانانو هند پرې نه ښود او له ده سره افغانستان ته ولاړ نه شول او له ده څخه بېل شول.

که څه هم جهانګير پوهېده چې سلطان شاه افغان د شهزاده خسرو په لمسولو کې لاس درلود ،خو بيا هم ده د پخلاينې لار ونيوله . افغانان يو په بل پسې په مهمو څوکيو کې مقررېدل.

شېر خان د پېښاور او خيبر درې دسيمو ګورنر مقرر شو . په ۱۶۰۷ کې مبارك خان سرواني د سرکار حصار فوجدار (پوځي قوماندان) مقرر شو .

تاج خان د پښوا په شان دټاټا ګورنر پاتې شو. دا ځينې مثالونه دي چې د جهانګير د پخلاينې پاليسۍ ښيي. که څه هم ټول پوهېدل چې يو شمېر افغانانو د خسرو ملاتړ کولو خو خسرو چې وتښتېد ، جهانګير غچ وانه خيست. او له دوی سره يې پخلاينه ښه وبلله. افغانان هره ورځ يو په بل پسې ګورنران ، فوج داران او قوماندانان مقرربدل. په ډېرو وختو کې دوی په مستقل ډول پوځونه قومانده کول. په ۱۶۱۰ کې خان جهان لودي د دکن دجبهې لوی او مستقل قوماندان و ، خو سره له دې دامنيتي تدابيرو له مخې يې د احتياط لپاره افغانان يوځای نه مقررول او په يوه ټولنه کې يې نه پرېښودل. ده هڅه کوله چې ددوی د غچ اخستنې او بغاوت امکانات امحا کړي. دده د پاچاهۍ په لومړيو کې شيخ ابراهيم بابا په لاهور کې يوه ديني ټولنه جوړه کړه او زيات شمېر افغانان هلته راټولېدل ، ده شيخ ابراهيم بابا په چنار کې بندي کړ. ده نه غوښتل چې په شمال غربي سرحدي ايالت کې جنجالونه ځالي وکړي. شمال غربي سرحد د افغانانو کورنۍ سيمه وه.

ختيځه سيمه :

افغاني سردارانو د مغلو د امپراتورۍ په مختلفو جبهو کې مهم رول لوبولی دی. يوله مهمو سيمو څخه هم ختيزه سيمه ده چې هلته د مغلو ځواک په ۱۶۰۵ کې لاهم لړزان و. په بنګال کې لاهم دبغاورت سپرغۍ تازه وې. موسی خان ، مسنداعلي د عيسی خان زوی ، بايزيد کراني ، خواجه عثمان او زيات شمېر افغان او غير افغان ځمکه وال وو چې جنجالو نه يې جوړول او بغاوتونه يې کول. د دغه ټکي په نظر کې نيولو سره جهانګير پرېکړه وکړه چې دغه باغيان افغانان خپل کړي او د مغلو د قوت برخه يې کړي. ددغو افغانانو په مقابل کې يې د پخلاينې او انعطاف پاليسي غوره کړه هغه چا چې بيعت وکړ د هغوی يې درناوی وکړ ، بخششونه يې ورکړل ، په پوځ کې يې شامل کړلددوی د اهليت مطابق يې رتبې ورکړې. ددغو خلکو په ډله کې سونا غازي د سارايل زميندار او الياس خان د موسی خان زوی شامل وو. دغه زميندار نه يوازې په پوځ کې شامل و او برخې ورکړ شوې وې بلکې

خپلې ځمکې او سيمې يې هم دجاګير په شکل ساتلې وې. ددوی پوځونه يالغه او منحل شوي وو او يا د امپراتورۍ په پوځونو کې جذب شوي وو. ددوی قوتونه په پوره ډول د باغيانو پرضد په بنګال کې کارول شوي وو.

په خاصو حالاتو کې ځينې مشران يا يرغمل نيول شوي وو او يا د ګلک تعقيب او څارنې لاندې وو، د امپراتور د دوستانه حرکت په مقابل کې زيات شمېر افغانانو بيعت ورکړ. ددوی په منځ کې شمس خان. سليم خان، مجلس قطب، بهادر غازي، ناصر خان، دريا خان پاني او ځينې نور هم شامل وو.

په ۱۶۱۱ د سالکا له جګړې څخه وروسته جمال خان لوهاني د جيسور له راجه پراتاپ اديتيا څخه بېل شو او د مغلو پرخوا ودرېد. په ۱۶۱۲ کې پير خان لودي د خپلو ورونو سره د بنګال دګورنر اسلام خان سره يو ځای شو. په همدې کال موسی خان هم بيعت ورکړ. که څه هم دی د کلکې څارنې لاندې و خو ده په صداقت او وفادارۍ سره خدمت کاوه. په ۱۶۱۲ کې ده د نورو باغيانو پرضد سختې جګړې وکړې او د بنګال واسيرا اسلام خان له ده څخه ډېر خوښ و. همدارنګه د کوچ بهار دسيمې په نيولو کې موسی خان د پوځي قوماندان او عسکر په توګه خپل رول په ښه توګه ولوباوه، ده خپل پاتې ژوند په صداقت او وفادارۍ سره د مغلو په خدمت کې تېر کړ. په همدې ډول سونا غازي د ميرزا ناتن تر مشر تابه لاندې خپل لياقت د عثمان افغان په مقابل کې وښود او په ۱۶۱۱ کې د کوچ بمار په نيولو کې مېړانه وښودله.

په ۱۶۱۲ کې د عثمان افغان تر مړينې وروسته ډېر افغانان تسليم شول. د تسليم شوو په ډله کې دعثمان ورونه خواجه ولي، خواجه مالي، خواجه ابراهيم، د عثمان دوه زامن او نږدې څلور سوه نور افغاني مشران شامل وو. اسلام خان ددوی درناوی وکړ. چينې او لونګې يې د احترام په دود ورکړې. وروسته کله چې بايزيد کراني تسليم شو، په همدې ډول چلند ورسره وشو او دده ملګري هم درناوي شول. دوی ټول دامپراتورۍ په پوځونو کې شامل شول. دغه نيک چلند د افغانانو په روحيه ښه اغېزه وکړه او په کوچ بهار او کامدوپ کې يې خپله مېړانه او صداقت څرګند کړ. دوی د

مېړانې په نتيجه کې کچهار په ختيځه جبهه کې د مغلو د امپراتورۍ برخه شوه او يو په بل پسې دغه سيمې ټولې تسليم شوې.

په ۱۶۱۲ کې د دولامباپور له جګړې څخه وروسته افغان سرداران او هندو راجه ګان باالکل مات شول. دوی په بنګال کې پناه ځای او د خدمت کولو طاقت له لاسه ورکړل.

زياتره دغه زمينداران له منځه ولاړل او د امپراتورۍ کنترول پر بنګال باندې مسلط شو. په دغسې حالاتو کې ددغو افغاني سردارانو لپاره ډېره ګرانه وه چې د افغانستان او يا د کن خواته ځانونه وباسي. دلته دافغانانو لپاره دوې لارې وې يا داچې تسليم شي او يا داچې دتريپورااو اسام په غرو کې پټ شي. دوی لومړۍ لار خپله کړه او د مغلو امپراتورۍ ته تسليم شول. په دې مرحله کې جهانګير کولای شول چې بې تفاوتي ښکاره کړي مګر ده د افغانانو تېر هېر کړل او له دوی سره يې ښه سلوك وکړ او پر دوی باندې يې بې حسابه باور وکړ اودوي يې ونازول. افغان سرداران هم دې سره عادت شول چې ازادي او خپلواکي يې په ختيځه سيمه کې له لاسه ورکړه. اوس نو دوی ته يوازې يوه لار په مخکې وه چې د مغلو په سياست کې ځان ته ځای ولټوي.

هغو افغان مشرانو چې د ۱۶۱۱ - ۱۶۱۲ کلو کې د جهانګير له خوا په بنګال کې مقرر شوي وو ، هم خپل لياقت ښکاره کړ. که څه هم دوی د خپلو افغان ورونو پرضد جنګېدل له امپرياليستي مغل اميرانو سره يې کلك ملاتړ وکړ او د باغي افغانانو په ځپلو کې يې بې ساري جګړې وکړې. د دولامباپور جګړه کې شهاب خاب خان لودي ډېر مهم رول ولوباوه دده تر څنګ محمود خان لودي ، پير محمد خان ، سونا غازي او ځينې نورو هم په دې جګړه کې پوره ونډه اخيستې وه.

له ۱۶۱۲ څخه وروسته د افغاني سردارانو په موقف کې په ختيځ زون کې يو څه بدلون راغی. کله چې نه تسليمېدونکي افغان سردارن و ټکول شول او په ټوليز ډول تسليم کېدو ته اړ شول ، نو دوی ته لاګرانه شوه چې

بغاوتونو او شورشونو ته دوام ورکړي دوی د اسلام خان سره د امن او کرارۍ په ټینګولو کې پوره پوره مرسته وکړه. افغاني افسرانو لکه شېر خان ترین، بایزیدخان پاني، جهان خان پاني، الله اباد خان کاشي شهاب خان لودي، شهباز خان برېڅ او نورو په صداقت سره د مغلو خدمت وکړ. حتی کوچنی منصبدار میرزا ناتن هم دوه سوه کسان درلودل. دده پوځ روهیلا او د لاړك افغانان وو چې د غشي په ویشتلو کې یې پوره مهارت درلود. د بیعت اخستلو له پروسې څخه وروسته امپراتور په ۱۶۰۸ کې سجاول خان نیازی د الپ سنګه تهانه دار مقرر کړ. دی د عثمان خان افغان داردو په مقابله کې د خپلې پوستې د دفاع په وخت ووژل شو. په ۱۶۱۹ کې میرزا ناتن د هنګو بري تهانه چې د برهمپوترا په جنوبي سیمه کې یو ځای دی د حبیب خان لودي تر حکم لاندې ورکړه.

په ۱۶۲۱ کې حبیب خان لودي د تپارجمبریه چې د بر همپوترا د سیمې په کنتاګهات کې پرته ده د تهانه دار په صفت مقرر شو. همدارنګه کنت ګهات دسیمې د جګهالي پر ګنی منصبدار مقرر شو. د بهار صوبه چې د شهزاده پرویز جاګیرو دشېر خان افغان تر څارنې لاندې وه چې دی په عین حال کې د پټنه فوجدار هم مقرر شوی و. په ۱۶۲۳ کې باغي شهزاده شاه جهان غوښتل چې دغه کلا ونیسي، شېر خان دده مخه ونیوله او هغه ته یې ماتې ورکړه. په دې توګه افغاني سردارانو دا امتیاز وساته او دوی په مهمو او مشکلو سیمو کې مهمې دندې درلودې.

په دغو سیمو کې افغاني سردارانو د ډیپلوماتیکې وظیفې هم درلودې. د بنګال ګورنر اسلام خان شهاب خان لودي، عثمان خان افغان ته ورواستاوه چې له جنګ څخه لاس واخلي او بیعت وکړي او د مغلو په پوځي خدمت کې به وګمارل شي او د ۵۰۰۰ منصب به ورکړ شي. شهاب خان د امپراتور طرفدار و. له دې وظیفې څخه چې دی راوګرځېده اسلام خان ته یې وویل چې عثمان خان د پرېکړې لپاره وخت وغوښت. مګر زه فکر کوم چې هغه هسې وخت تېروي. همدارنګه شیخ کمال، حاتم خان افغان، سید خان سور،

شهباز خان او نورو افغانانو ته دنده ورکړه چې دده او میرزا ناتن تر منځ د خپګان په هکله منځګړیتوب وکړي او د حل یوه لاره جوړه کړي چې دوی د مخالفت سبب په بنګال کې د جاګیرونو په هکله اختلاف و. کله چې قاسم خان له بنګال څخه تبدیل شو او پر ځای یې ابراهیم خان فتح جنګ دبنګال ګورنر مقرر شو .ابراهیم خان کروري د قاسم خان ملاتړي په کامروپ کې بغاوت وکړ ابراهیم خان کروري حاتم خان افغان . میرزا ناتن ته ورواستاوه چې خبرې ورسره وکړي. په عوض کې حاتم خان ابراهیم خان (فتح جنګ) ته ورغی . ده او ځینې نورو افسرانو دوی تر منځ ښې خبرې وکړې او دواړو ته دجاګیرونو وعده ورکړل شوه او میرزا ناتن دوی ته جاګیرونه او منصبونه ومنل . حاتم خان هیڅکله هم بې مفهومه علت ملاتړ نه کاوه . ددې پرځای چې خپله راتلونکې په خطر کې واچوي دامپراتورۍ پر خوا ولاړو. په ۱۶۲۰ کې کله چې ابراهیم خان فتح جنګ د میرزا ناتن تر فیع پېشنهاد کړه میرزا ناتن د حاتم خان په واسطه امپراتور جهانګیر ته تحفه واستوله چې دوه ځلوپښت زره روپۍ ارزښت یې درلود.

میرزا ناتن همدارنګه ابراهیم کروري ته یو هیئت واستاوه. دا هیئت له دوو عثماني افغانانو څخه جوړ شوي وویو بازوي جهلم او بل جلال خان سرواني و . دا هیئت ناکام شو موږ نور مثالونه هم لرو چې افغان سرداران دمخالفېنو د حلولو لپاره تاکل شوي وو. غازي چې د مشورتي شورا غړی و دشیخ کمال او د بنګال ددیوان میر شفیع د مخالفت لپاره ګمارل شوی و چې دوی تر منځ روغه جوړه وکړي. په دې ډول افغان سرداران په هڅه کې وو چې د مغلو منصبدارانو تر منځ د سخت حسادت او د ښمنیو د لرې کولو لپاره لارې چارې ولټوي. په بنګال کې مغل افسرانو په افغاني همکارانو باندې پوره باور درلود .کله چې موسی خان بیعت ورکړ اسلام خان د بنګال ګورنر هغه د عبدالرحیم بتهنی تر څارنې لاندې و . کله چې میرزا ناتن د بنګال د ګورنر اسلام خان په مقابل کې بې جرئتي وکړه . د نور محمد پټهاني تر څارنې لاندې شو.

په ۱۶۲۰ کې باراسورام هندو مشر د حبيب خان لودي او سيف خان لودي تر نظارت لاندې و . دوی دواړه دميرزا ناتن ډېر نږدې او دباور وړ افسران وو.

په ۱۶۲۳ کې مانوي دالاي د کنتاگهاټ دسنيمې باغي د حبيب خان تر څارنې لاندې و . حبيب خان د جوماريا تهانه دار و . نه يوازې دا بلکې قاسم خان د بنگال گورنر . عبدالرحيم خان بتهنی د خان لپاره ډېر راز دار ملګری نيولی و او دی يې د کامروپ د راجه لکشمي نارايان پر سر څاورنکی مقرر کړی و.

افغاني افسرانو په ټولوهغو جګړو کې چې په ختيځ کې شوې وې . ډېر مهم رول لوبولی و. که څه هم دوی مستقله قومانده نه درلوده مګر په ډېرو مهمو حالاتو کې يې مهمې دندې تر لاسه کړې وې پېر محمد خان چې د ادميرال (سمندري) جنرال رتبه يې درلوده د جيسور د راجه پرضد يې سخته جګړه وکړه سوناغازي د ساريل زميندار ته د پوځ د ښي اړخ قومانده ورسپارل شوې وه ترڅو دهغو هندوانو د بغاوت پرضد وجنګېږي چې په ۱۶۱۶ کې يې د اسام د حاکم له خوا مرسته کېده . په ۱۶۱۷ کې ادم خان افغان د مغلو د اردو دکيڼ اړخ قوماندان مقرر شو.او شيخ ابراهيم کروري د بغاوت د ځپلو لپاره ګمارل شوی و. د کامروپ اوا سام د جګړو پروخت ډېرو افغانانو خپله توره او مېړانه وښودله . الله داد خان د کني . جمال خان منګلي . محمد خان نيازی . شاه محمد کاړ د عثمان د قبيلې افغانانو او همدارنګه جهان خان پاني او نورو دجګړو په ميدان کې دمېړانې او غيرت مثالونه بلل کېږي. ددغو جګړو په يوه جګړه کې (۱۶۱۳-۱۶۱۵) جمال خان خپل ژوند له لاسه ورکړ . ترده وروسته دده ورور دوران خان د مغلو په پوځ کې خدمت کاوه . په ۱۶۱۵ د اسام جګړه کې جهان خان پاني بې ساري توره وکړه او ۷۰۰ تنه مغل عسکر يې له مرګ څخه وژغورل . يو کال وروسته يې د بالديو د شورش په ماتولوکې مېړانه وښودله . نوموړی د کوچ بهار دراجه

پاریك شیټ وروز و میرزا ناتن د بهارستان غیبي مولف د کوچ بهار د باغیانو پرضد د سونا غازي میړانه ستایلي ده.

میرزا ناتن له افغانانو سره ښه ملګري او ده د ختیځې سیمې پر زیات شمېر افغانانو باندې پوره باور درلود. مشوره باور او وفاداري دوی تر منځ د میرزا ناتن لپاره لوی طاقت و. ده په ټوله مانا د افغانانو له قوت څخه ګټه واخستله او د کنتاګهاټ شورش یې د دوی په میړانه ارام کړ. (کهستاګاټ د برهمپوتر اجنوب ته واقع دی.) همدارنګه سلطان خان پاني. جلال خان لودي او سیف خان لودي دده وفادار جنرالان وو. سیف خان لودي دده لوی مشاور و. ده هم دده خدمت په فاداری سره کاوه. په ۱۶۱۸. ۱۶۱۹ کې پورتني افغان جنرالان د میرزا ناتن له خوا پوره تقدیر شول. هر یوه ته یې یوه توره او یو اس د دوی د میړانې د نمانځنې په یاد ورکړل. ددې تر څنګ پنځه عثماني افغانان د میرزا ناتن ډېر نږدې ملګري وو. دوی ناصر خان پاني بهادر خان کاکړ. یتیم خان (حاتم خان) سرواني. باجوي جهلم او شېر خان لودي وو چې د میرزا ناتن سره یې د اسام په جګړو کې ډېرې مرستې کړې وې. په ۱۶۱۰ کې بایزید خان منکلي له خپلو وروڼو سره بنګال پرېښود او دامپراتور دربار ته ولاړل. دی او وروڼه یې دمغل امپراتور جهانګیر له خوا ونمانځل شول. دوی ته یې د نمانځنې کالي او نورې تحفې ورکړې. دوی د کشور خان او فوجدارو سره واستول شول چې د هغې سیمې شورشیان وځپي.

شهزاده شاجهان چې بغاوت یې کړی و په ۱۶۲۴ کې بنګال ته ولاړ دغه عمل له یوې خوا د افغانانو اهمیت په امپریالیستي پوځ کې زیات کړ او له بلې خوا خپله افغانانو ته دا زمینه برابره شوه چې په دغه تحرك سیاسي وضیعت کې دځان په ګټه کاروکړي او خپل حالت ښه کړي. زیات شمېر افغانان له باغي شهزاده سره یوځای شول او تر ټولو لومړی دموسی خان زوی معصوم خان و

له تسليمېدو څخه وروسته موسی خان د خپل مرګ ترپوله مغلو ته وفا دار پاتې شوی و او په ختيځه سيمه کې يې تل دمغلو خدمت په صداقت سره کړی و. ځينې نور افغانان چې په لوی لاس په بغاوت کې ودرېدل د رياخان روهيلا بهادر روهيلا (د دريا خان زوی) بابو خان برېځ. عليخان نيازی، خواجه داود (دعثمان ورور) ابراهيم خان (د عثمان وراره) او ځينو نورو څخه عبارت وو. ځينې نور لکه عادل خان. پهاړ خان. حيدر خان په وروستي پړاو کې له شهزاده سره ودرېدل. شهزاده شاه جهان په پټو سترګو پر دوی باور وکړ. ده افغانان د فرقو په راس کې مقرر کړل. دريا خان د پيشقر اول (مختار قوت) قوماندان و او په ۱۶۲۴ کې يې په اکبر نګر باندې يرغل وکړ او هغه يې ونيو. غلام حسنين د رياض السلاطين مولف د دريا خان په هکله د زړه له کومې ليکنې کړې دي. شاه جهان د دغو افغانانوله اجراتو څخه ډېر خوښ و او دوی ته يې لوړ القاب اوعنوانونه عطا کړل تر څو له ده سره و- درېږي.

دريا خان روهيلاته يې دشېرخان فتح جنګ لقب ورکړ او همدارنګه يو لك روپۍ نغدې څو فيلان او د ۵۰۰۰ ۵۰۰۰ منصب يې هم ورکړ. بابو خان برېځ ته د لاورخان لقب او د ۲۵۰۰ ۳۰۰۰ منصب ورکړ شو. او ددلاورخان زوی بهادر خان ته يې هم تحفې او ۳۰۰۰/۴۰۰۰ منصب ورکړ. څرنګه چې شاه جهان دوی ته په حساس وخت کې رتبې او القاب ورکړل يا په دې دليل وو چې دوی يې کلك ملاتړ وکړي او يا بنايي په دې دليل وو چې نور افغانان تشويق کړي او دده ملاتړ وکړي. کله چې په ۱۶۲۴ کې ډاکه باغيانو ته تسليم شوه عليخان نيازی د جيسور د صوبې سردار مقرر شو او د ۱۰۰۰/ ۲۰۰۰ منصب هم ورکړ شو. همدارنګه باغي شهزاده عادل خان او بهاړ خان ته چې پخوا دابراهيم خان فتح جنګ سمندري جنرالان وو په جهانګير نګر کې يې خپلو پخوانيو دندو ته پربښودل چې دوام ورکړي. کله چې د ريا خان ناکام شو او د شهزاده پرويز، محبت خان او رشيد خان تر قوماندې لاندې عسکرو چې په کارامانيك پور کې له ګنګا څخه تېرېدل،

مخنیوی ونه شو کړای . شهزاده شاه جهان ده ته څه سزا ورنه کړه اوبرعکس پر ده او نورو افغانانو يې تکيه کړې وه. د ټالن په جګړه کې په ۱۶۲۵ کې هم د دريا خان کړه وړه دومره دستاينې وړ نه وو. غلام حسين سالم پرده باندې د بې پروايي او لتي تور ولګاوه. په هر حال د ټالن د جګړې له ماتې څخه وروسته د لاور خان خپل پخواني اعتبار له لاسه ورکړ. ده شاه جهان پرېښود او خان جهان لودي ته ورغی.

معصوم خان د موسی خان زوی هم ثابته کړه چې فرصت غوښتونکی سړی دی . دی د شاه جهان د سمندري قوت قوماندان و. کله چې پوه شو چې د امپراتور د قواو په مقابل کې زيات مقاومت نه شي کولای (او دده په تعقيب کې وو) ده د امپراتوري قواو قوماندان محبت خان سره مذاکره پيل کړه او د ټان له جګړې څخه لرې د مخه ورسره يو ځای شو.

که په لنډيز سره پورتنی خبرې غوټه کړو، نو په ختيځ زون کې افغانان د مغلو امپراتورۍ ته تسليم شول او د باغيانو پرضد وجنګېدل . البته ځينې افغانان هم وو چې د باغيانو سره وردېدل او د هغوی انګېزو يې په پټو سترګو تعقيبوله . دغوخلکو ځانګړې ګټې لټولې او د امپراتوري د اداري ثبات او تحکيم ته يې چندان پروا نه وه.

يوه بله ډېره مهمه جبهه هم وه چې هلته افغانانو خپله مېړانه او توره څرګنده کړه افغانانو شهزاده پرويز او شهزاده خرم ميوار ته بدرګه کړل . داسې ښکاري چې په دې وخت کې ځينې افغانان په راجستان کې هم ځای پر ځای شوي وو.

امپراتور کومه د پالنې او نمانځنې پاليسي چې د افغانانو په مقابل کې غوره کړې وه ، نورافغانان يې هم تشويق کړل چې هندوستان ته کډه شي. په دې توګه زيات شمېر نور افغانان په هند کې ځای پرځای شول. ددې لپاره چې شورشي راجپوت د کټ بهار په سيمه کې کمزوري شي (ددهلي باداون او سمبال سرکار) جهانګير افغانان تشويق کړل چې په دغه سيمه کې ځای پرځای شي. په ۱۷۱۹ کې علي محمد خان روهيلا په کټبها کې خپلواکه اداره جوړه

کړه او ځینې نورې برخې هم ورسره یو ځای شوې او وروسته یې په روهیلکند سره شهرت پیدا کړ. له دغو تدابیرو څخه په ښکاره څرګنده چې جهانګیر د کنترول او موازنې پالیسي غوره کړې وه. ددې لپاره چې پر دغو بېلا بېلو نژادي خلکو باندې اتوریته وساتلی شي

ده ډوو خاصو ډلو افغانانو او راجپوت زیاته پاملرنه کوله چې تر کنترول او موازنې لاندې یې وساتي.

په شمال غربي سرحد ي منطقه کې :

افغانانو د جهانګیر په زمانه کې په شمال غربي سرحد کې حیراونکی رول لوباوه. سره له دې چې جهانګیر د پخلاینې پالیسي د ټولو افغاني سردارانو په مقابل کې په هند کې جاري وه خو سرحدي افغانان مشران هم همېشه په سوله او امن کې نه وو ناست. په ۱۶۱۷ کې دوی شورش وکړ. دا وار د لاړك او کهاتور افغانان پورته شوي وو. په ۱۶۱۱ کې کله چې مغلو د هند د ختیځ افغانان کمزوري او تسلیمېدو ته مجبور شول نو بیا یې د دکن افغانانو خواته مخه کړه او هغه یې تر فشار لاندې ونیول نو دا افغانانو لپاره یوضرورت شو چې د مغلو پرضد مقاومت وکړي. په دې ترتیب په ۱۶۱۱-۱۶۱۲ کې د سرحد افغانانو بغاوت پیل کړ تر څود مغلو پام دې خواته واړوي. ډېر امکان لري چې دغه بغاوت د دکن د مشرانو له خوا تحریك شوی وي. تر څو مغل مجبور شي او هغې خواته مخ واړوي. که څه هم په دې هکله شواهد نشته خو دا د امکان څخه وتلې خبره ده. سره له دې جهانګیر د پخلا ینې پالیسی ته دوام ورکړ. په هر حال دده د ۱۶۱۱ کال لوی پلان د دکن په هکله نتیجه ورته کړه او پلان یې ناکام شو. او په همدې وخت کې داحداد بغاوت په ټول شمال غربي سرحد کې پر اختیا غوره کړه. په دغه حالت کې جهانګیر مجبور شو چې صوبه سرحد ته د مغلو پو ځونه واستوي. په همدغه موقع کې د دکن ملك امبار (عنبر) ته موقع په لاس ورغله چې خپل زیانونه جبران کړي او خپلې زېرمې بېرته ډکې کړي.

له دغه اردوګانو سره سره چې سرحدته د احداد د ټکو لو لپاره استول شوې وې دافغاني سردارانو لکه تاج خان (د مغلو زوړ ملاتړی). شېرخان افغان، نندعلي میداني بېزان (د نندعلي میداني زوی) لښکرې هم وې. تاج خان او نندعلي میداني د بنګښو په سیمه کې د باغیانو په مقابل کې ښې پایلې تر لاسه کړې. د نمانځنې په توګه تاج خان وروسته د ټاټا ګورنر مقرر شو. او په ۱۶۱۱ کې نندعلي (نارعلي) میداني له ۸۰۰ څخه تر ۱۵۰۰ منصب ته لوړشو او په ۱۶۱۴ کې له ۱۰۰۰ نه تر ۱۵۰۰ منصب ورکړ شو. سره له دې چې په شمال غربي سرحد کې همېشه اړ دوړو خو ده پخوا په شان پر افغانانو باور درلود. او هغه څوك چې ورسره وو، ده ته هم وفا دار وو او له ده سره یې خیانت ونه کړ. دوی ټولو د امپراتور لپاره قرباني ورکړې. امپراتور له دوی څخه خوشاله و او دوی ته یې همېشه په ښه سترګه کتل. ده احمد بېك کابلي له پېښاور څخه لرې کړی و او هلته یې شېر خان افغاني د جاګیر دار په توګه مقرر کړی و (۱۶۰۷). او دی ښه پوهېدو چې پېښاور دافغانانو د تحریکاتو او شورشونو جوړولو ځای و.

جهانګیر په بې ساري ډول دسرحدي افغانانو په مقابل کې ازاد لاسی و په تېره بیا د هغه چا په مقابل کې چې بیعت به یې کاوه. سره له دې د احتیاط په مقصد ځینې کورنۍ یې دیرغمل په ډول په دربار کې ساتلې. په ۱۶۰۷ کې یوشمېر یوسفزي مشران تسلیم شول. دوی ټول په درنښت ونمانځل شول او بېرته خپل وطن ته واستول شول. همدارنګه د قدم اپریدیو څخه خوشحاله و او د ختیځې درې راهداری (د لارو څخه د تېرېدو حقوق) یې دوی ته ورکړې وه. مګر په عین حال کې یې د قدم ورور حسن او دده زوی د یرغمل په ډول ساتلي وو. کله چې قدم بغاوت وکړ او د مغلو پر څو پوستو یې یرغل وکړ، دوی د ګوالیار په کلا کې بندیان شول. په ۱۶۱۵ کې الله داد د حداد زوی تسلیم شو او د امپراتورۍ په خدمت کې شامل شو. ده ته (۲۰۰۰۰ سکې) او یوه قیمتي دغمیو ډکه چاړه ورکړل شوه. په ۱۶۱۷ کې دی د محبت خان تر لاس لاندې په افغانستان کې مقرر شوی و. تر تلو دمخه ده ته درشید خان لقب

ورکړ شوې و. او همدارنګه ډېرې زیاتې تحفې یې ورکړې. رشید خان ته یې وظیفه ورکړې وه چې د افغانانو تر منځ دنفاق تخم وپاشي. په داسې حال کې چې رشید خان یې کابل ته واستاوه دده ورور او زوی یې په دربار کې یرغمل وساتل. دشاهي فرمان په اساس محبت خان له یوه لښکر سره رشید خان د بنګښنو سیمې ته واستاوه.

ده له بنګښنو سره زړه سوی وښود او مغلو ته یې زیات زیان واړاوه او د امپراتورله وېرې له باغي بنګښنو سره یو ځای شو. دده زوی او ورور په ګوالیار کې بند وو. په ۱۶۲۰ کې الله داد توبه و ویستله او له امپراتور څخه یې عفوه وغوښته .ده دغه عفو وشوه او د پخوا په شان د ۲۵۰۰/۲۰۰ رتبه ورکړ شوه . دده ورور هم له بند څخه ازاد شو او ۱۰۰۰ روپۍ یې بخشش هم ورکړې. تر دې وروسته رشید خان د خان جهان لودي ترمشرتابه لاندې کار کاوه او نوموړي دنده اخیستې وه چې د کندهار پر خوا لښکرې قومانده کړي. مګر د شهزاده شاه جهان بغاوت ټول پلانونه وځنډول او د کندهار بیا نیول له ایرانیانو څخه وځنډېدل او رشید خان له دغه پوځ سره د باغي شهزاده په تعقیبولو پیل وکړ.

جهانګیر په سیاسي چاروکې د افغانانو مشوره چندان نه اورېده او نه یې منله په ۱۶۲۰ کې خان جهان لودي دملتان ګورنر مقرر شو .په هماغه کال ده وړاندیز کړی و چې دکندهار نیولو لپاره دې واستول شي. جهانګیر دده وړاندیز ونه منلو. افغانان په دغه وخت کې د زېرمو له نشتوالي سره مخامخ وو. نو ځکه افغانانو له خان جهان لودي څخه غوښتنه کړې وه چې د ارتباط کرښه پرانستې وساتي او خلکو ته کومک ورسوي. مګر خان جهان لودي دداسې وړاندیزونو منه ځان ته خطر باله او له دې څخه وېرېده چې دې سره به د شمال لویدیز سرحد قبايلي افغانانوسره وتړل شي او دمغلو په دربار کې به یې موقف کمزوری اوتر سوال لاندې راشي.

په هر حال دا یوه ځانګړې موضوع ده. د افغانانو له پلوي کولو پالیسۍ سره تر ټولو څرګنده شواهد داوو چې جهانګیر زیات شمېر افغانان په پوځ کې

جذب کړي وو. ده په ازاد ډول افغانان له افغانستان څخه راغوښتل او په پوځ کې یې نیول. داسې ویل شوي دي چې د جهانګیر په دوره کې د خان لودي په پوځ کې یوازې ۳۰۰۰ د لاړك سپاره موجود وو چې د بیجاپور د سلطنت په خلاف یې په ۱۶۱۵ کې عملیات کړي وو.

الفنستون حیرانتیا ښکاره کړې وه چې دلاړك له خپل اصلي ټاټوبي څخه بالکل ورك شوي دي. ښایي ددې کار دوه علته وو. یو داچې جهانګیر د دلاړکو، یوسفزو او مهمندو د شخړو د خلاصولو په مقصد زیات شمېر دلاړك هندوستان ته نقل کړل او د هندوستان او د کن په بېلا بېلو سیمو کې یې خواره کړل. دوهم داچې د مغلو فوجدارانو ، جاګیر دارانو او زمیندارو هر یوه په خپل وار زیات شمېر افغانان خپلو پوځو ته جذب او له ځانو سره یې بوتلل څرګنده ده چې د پورتنو دوو ټکو په نظر کې نیولو سره ډېر زیات افغانان په تېره بیا د لاړك هندوستان ته ولاړل او د خپل وخت په سیاست کې یې ښه رول لوبولی و.

ددکن جبهې د جهانګیر د پاچاهۍ په لومړیو کې ډېر شمېر مغل جنرالان وازمویل او دهغوی انرژي یې خلاصه کړه. افغاني سرداران او سرتېري د دکن سره تړلي بلل کېږي. ځکه چې هر پوځ چې هلته تللی زیات شمېر افغانان به په کې وو. د ۱۶۱۱ کال لویه جګړه کې چې د خان جهان لودي تر قومندې لاندې پوځونه هلته مصروف وو. زیات افغاني سرداران لکه علیخان نیازی محمد خان نیازی ، احمد خان نیازی ، مبارزخان، ناهیر خان ، دلاور خان ،منګلی خان ،کمال الدین (د شېرخان زوی) ،شهباز خان لودي ، مبارك خان سرواني ،الله دل بختیار خان ملا خان افغاني ، جلال خان او جمال خان (د دلاورخان زامن) ، سکندر خان دورماني اونور ډېر ورسره وو. دا ډېر تنګ او ترفشار لاندې وخت و او امپراتور جهانګیر سخي ناچاره و او مجبور و چې افغان لښکرې دملك امبار (عنبر) ځپلو ته ورواستوي که څه هم دا جګړه بریالۍ نه وه خو سره له دې امپراتور پر ضایعاتو اوتلفاتو قار ونه کړ. او د افغانانو مېړانه او توره یې وستایله ، او د ښه خدمت په مقابل کې یې حتی

تقدير هم کړل. ويل کيږي چې حسن خان ميانه په ۱۶۱۷ کې په دکن کې مړ شو او ده د مغلو خدمت کاوه.

دده زوی بهلول چې وروسته د ټېر بلند خان لقب ورکړ شو اود جهانګير له خوا څو واره تقدير شو. امپراتور ده ته همېشه د ښه خانزاده خطاب کاوه. ځکه چې هم زړه ور او هم ډېر مودب او د ښه کلتور خاوند و. په ۱۶۲۲ کې کله چې شهزاده شاه جهان بغاوت وکړ، دواړو درياخان لودي او سربلند خان لاس ورسره يو کړ. کله چې شهزاده شاه جهان د ګولکنډې کلا ته پناه يوړه سربلند خان ور څخه بېل شو او بيا يې د امپراتور خدمت پيل کړ.

په غربي سيمه کې د افغاني سردارانو رول په دې وخت کې يو ډول نه و. که څه هم ځينې د باغي شهزاده شاه جهان پر خوا ودرېدل زيات شمېر يې امپراتور ته وفادار پاتې شول. عبدالله خان د ګجرات والي د شهزاده خواته واوښت او غوښتل يې چې د ولايت ټوله خزانه په مندو کې شهزاده ته تسليم کړي. تاهير خان تور يا شېر خان. بابه خان يا نانو خان افغان چې د ګجرات د سيمې جاګير داران وو، له نورو وفادارو صاحبمنصبانو سره يو ځای شول او دګجرات د يوان محمد شفيع يې راوغوښت. دوی په پټه په احمد اباد کې سره ټول شول او په ۱۶۲۲ کې يې عبدالله خان تېښتې ته مجبور کړ ددغه توريالو او مېړنيو افغانانو دغه مېړانه وستايل شوه او امپراتور جهانګير د دوی منصبونه ورلوړ کړل. امپراتور شهزاده داوربخش د شهزاده خسرو زوی د ګجرات ګورنر مقرر کړ او رصالت خان (د خان جهان لودي زوی) يې دده سره وګمارلو.

د ځينو افغانانو نقش د جهانګير په زمانه کې

دجهانګير د سلطنت په زمانه کې افغانان د خاصې پاملرنې وړ دي او دوی په دغه دوره کې ښه رول لوبولی و. له دغو څخه يو هم دلاور خان دی چې پخوا مو دهغه يادونه کړې وه په ۱۶۰۵ کې دی يو مهم او پېژندل شوی

افغان سردار و. ده خپله ورتيا لا دمخه دباغي شهزاده خسرو په مقابل کې ښودلې وه. په ۱۶۰۶ کې ده د ۲۰۰۰/۱۴۰۰ منصب ترلاسه کړی و. په ۱۶۱۴ کې د شېرخان او نورو افغانانو سره د ميوار په جګړه کې يو ځای و. په ۱۶۱۸ کې دی دکشمير ګورنر مقرر شوی و. د خپلو توريالیو ورونو جلال، جمال او حسن په ملګر تيا ده لوړه کړې وه چې کشتوار به په دوو کالو کې نيسي او خپله دا وعده يې پوره کړه نو ځکه په ۱۶۲۰ کې دی او ده زوی د امپراتور له خوا ونمانځل شول او ددوی رتبې يې لوړې کړې. دلاور خان ته د نويو نيول شويو ځمکو عايد ورکړ شو چې دکال سل زره روپۍ کېدې دی لنډه موده وروسته مړ شو. جهانګير ده په هکله په خپل يادښتونو کې ليکلي دي:

((دی تر ټولو اميرانو وړاندې و.....)) ده تر مړينې وروسته امپراتور ده د زامنو خيال ساته او ده مشر زوی جلال خان يې د کشمير ګورنر مقرر کړ. جلال خان او ملګري يې پوره هڅه وکړه چې د کشتوار شورشي عناصر امحا کړي.

د جهانګير د زمانې بل لوی افغان سردار خان جهان لودي و. ده اصلي نوم عير خان و. دی په کراره قدرت ته ورسېد او دمغلو په دربار کې د درناوي خاوند شو. په ۱۶۰۶ کې ده د صلايت خان لقب ترلاسه کړ. يو کال وروسته ده لقب خان جهان لودي شو او د نمانځنې چينه ورواغوښتل شوه. امپراتور په ډېره مينه ده په هکله وليکل ((دی ماته تر زامنو کم نه دی)) کله چې دی له کابل څخه لاهور ته راستون شو په ۱۶۰۷ کې جهانګير ملا احمد مشهور حکاك ته ووېل چې سو بيت په ګوتې کې وکنې. بيا امپراتور هغه ګوتې ياخان جهان لودي ته ډالۍ کړه. دخپلو يادښتونو په يوبل ځای کې ليکلي ((نن ورځ زما په حکومت کې ترده بل دصلاحيت سړی نشته. ده پرمخه هسې ګناهونه چې د ښنلو وړ نه وي .زه يې ښنم. ما هر څه ده ته کړي دي پر ځای مې کړي دي. او ده ته به زه هرڅه وکړم.)) کله چې شهزاده خسرو بغاوت وکړ، جهانګير پر خان اعظم باندې شکمن و چې له شهزاده سره بلاس لري. ځکه

چې هغه له خسرو سره نږدې اړيکې درلودې . نوځکه يې خان اعظم له نظره واچاوه خان اعظم نږدې هر څه له لاسه ورکړې ،حيثيت ، پرستش، او قدرت يې مخ په کمېدو و که چېرې خان جهان لودي په منځ کې نه وای داخل شوی . دخان اعظم هر څه له لاسه ووتل . خان جهان لودي امپراتور ته دده د پلار صادقانه خدمتونه ياد کړل . د خان اعظم پلارشمس الدين، محمد انقي خان او دده مور دواړه دمغلو د کورنۍ وفادار نوکران وو. په کراره سره د امپراتور بدګوماني ورکېده او ده ته يې د ۷۰۰۰ منصب او جاګير ورکړل. همدارنګه امپراتور له راجه مان سنګهه څخه خپه و او غوښتل يې چې ټول راجپوت غړي له دربار څخه ورك کړي.اوامپراتور ددوی په مقابل کې باالکل بې پروا و. خان جهان لودي د مان سنګهه په خوا نيولو مداخله وکړه او دده خدمتونه يې ياد کړل. په پای کې د مان سنګهه موقف بېرته ژوندی شو جاګير ورکړ شو او په دکن کې مقرر شو. په بل وخت امپراتور غوښتل چې امرالامرا شريف خان ته تقاعد ورکړي. بهانه يې دده ناجوړي وه. مګر خان جهان لودي په مرسته په دکن کې مقرر شو. همدارنګه کله چې شهزاده خرم پلار ته د يوې لويې ډلې د نومونو جدول ورکړ چې خسرو له بند څخه خلاصوي، خان جهان لودي په مداخلې سره امپراتور لست اورته واچاوه او حتی ويې هم نه لوست. او که نه ډېر کسان به وژل شوي وای . بل مثال د دليپ رای د (رای سنګهه زوی) دی چې هغې ډېر ګناهونه کړي وو. د جهانګير دپاچاهۍ په دريم کال ده عفوه تر لاسه کړه او دا هم د خان جهان لودي په وساطت سره وشوه ، ډېر زيات شمېر خانان د خان جهان لودي په سپارښتنه وژغورل شول. د معاصر لالمرا مولف شاه انور خان ليکي جهانګير دخان جهان لودي سره دومره مينه درلوده چې غوښتل يې ده ته د سلطان لقب ورکړي او په غسل خانه کې څوکۍ ورکړي. مګر خان جهان لودي دغه شاهانه امتياز ونه مانه . اګر چې ددغه خبرې د صحت په هکله بحث کېدای شي ، خو سره له دې هم دا څرګندېده چې امپراتور افغان سردار ته ډېر زيات احترام درلود . په همدې وجه چې پرده باندې يې ډېرباور درلود په ۱۶۱۰ کې يې دکن ته واستاوه. تر تلو د مخه يې

ده ډېر زيات بخښش ورکړ او ويې نمانځه. مګر دده ځينو غلطيو د امپراتور لوړاميدونه کمزوري کړل خو سره له دې هم دده يې ډېر احترام کاوه. جهانګير خپلو يادښتونو کې ليکلي: ((څرنګه چې ما ډېره علاقه درلوده چې خپل فرزند خان جهان ووينم او د دکن په هکله معلومات ورڅخه واخلم او مشوري ورسره وکړم ، دی مې راوغوښت)) په همدې وخت کې وه چې د خان جهان لودي په غوښتنه يې د شهباز خان لودي منصب لوړ کړ. مګر دا مو هم له ياده ونه وځي چې د مغلو لوړ رتبه منصبدارو تر منځ دخانګړي حسادت له مخې امپراتور مجبور شو چې خان جهان لودي په ۱۶۱۱ کې بيا دکن ته واستوي. له بده مرغه د مغلو د نه همکارۍ له مخې په خپله دنده کې پاتې راغی. په ۱۶۱۶ کې يو ځل بيا له شهزاده شاه جهان سره د کن ته واستول شو تر څو خپل پيشتر ببرته ژوندی کړي. په همدې کال څه نا څه دري زره دلاژك په اردو کې داخل شول. بل کال ته خان جهان لودي ۶۰۰۰ ۶۰۰۰ منصب ته ورسيد. دا منصب يوازې د شاهي خاندان شهزاده ګانو ته ورکول کېده. په ۱۶۱۷ کې کله چې له شهزاده شاجهان سره راستون شو ده ته تر ټولو وړاندې ټوب ورکړ شو. ده ته اجازه ورکړ شوې وه چې امپراتور سره په جهاروکه کې هم ليدل وکړي.

جهانګير په خپلو خاطراتو کې وايي: ((لومړی سړی چې زما ملاقات به ورسره کېده هغه خان جهان لودي و)) جاروکه سندي کليمه ده چې پورته ياده شوه. مادی انتخاب کړی و چې زما د پښو د ښکلولو وياړ ولري. په دې موقع امپراتور پرده ډېر مهربان و. نور سرداران لکه عبدالله خان، فيروزي جنګ، محبت خان او نورو ته د ليدو اجازه تر ده وروسته وه حتی محبت خان او اصف خان دومره راز د جهانګير سره نه درلود لکه چې خان جهان لودي درلود. خان جهان لودي ده ته وړانديز وکړ چې شهزاده خسرو خلاص کړي. جهانګير ومنله. خو په دې شرط چې کوم سردار د هغه څارنه او روزنه په غاړه واخلي. خان جهان لودي دادروند بار په خپلو اوږو واخيست او شهزاده خسرو (شاه جهان) له بند څخه خلاص شو.

د ۱۶۱۷ وروسته خان جهان لودي ته تر څه وخته پورې کومه خاصه پاملرنه ونه شوه په ۱۶۲۰ کې دی دملتان ګورنر مقرر شو. ځکه چې فارسيانو کندهار تهديداوه. دوه کاله وروسته شاه عباس صفوي پر کندهار يرغل وکړ. خان جهان لودي د مشورې لپاره دربار ته وغوښتل شو. ده ته امر وشو چې د جنګ لپاره تياري ونيسي خو د شاه جهان تر رارسېدو پورې دي انتظار وباسي او بړيد دې نه کوي. مګر لږه موده وروسته شهزاده پخپله بغاوت وکړ. بالاخره امپراتور پرېکړه وکړه چې خان جهان لودي د مخکيني ګارد د قوماندان په حيث مخته ولاړ شي. او د شهزاده شهريار تر رارسېدو پورې انتظار وباسي. داسې ويل کېږي چې زيات شمېر افغانان کله چې خبر شول چې خان جهان لودي کندهار ته لښکر باسي زيات شمېر افغانان ملتان ته راټول شول چې دده ملاتړ وکړي. هر يوه د ورځې پنځه ټانکې دسپاره لپاره او دوه ټانکې د پلي لپاره غوښتلې. خان جهان لودي ددوی وړانديزونه مانه تر څو امپراتور خوابدی نه شي. څرنګه چې شهزاده شاه جهان بغاوت پيل کړ. د کندهار قوت د ېخوا متوجه شو او په نتيجه کې کندهار د پارس دوهم شاه عباس صفوي ته ورپاتې شو.

لنډه موده وروسته خان جهان لودي دربار ته وغوښتل شو مګر ده يو څه خنډ وکړ. په نتيجه کې امپراتور پرده باندې يو څه شکمن شو مګر حقيقت دادی چې دی ډېر ناموړه و اودومره کمزوری وچې دا ممکنه نه وه چې د امپراتور حضور ته خان ورسوي. وروسته کله چې دی حاضر شو د اګرې د کلا قوماندان او د شاهي خزانې مسول وټاکل شو. ده ته همدارنګه امر وشو چې په فتح پور سکري کې د ننه واوسېږي د خان اعظم ميرزا عزيز کوکه تر مړينې وروسته په ۱۶۲۰ کې خان جهان لودي د ګجرات ګورنر مقرر شو. کله چې محبت خان بنګال ته واستول شو. خان جهان لودي د شهزاده پرويز (عطالق) مقرر او له ده سره په برهانپور کې يو ځای شو. په عين وخت کې د دکن وايسرا هم مقرر شو. دشهزاده پرويز تر مړينې وروسته په ۱۶۲۵ کې ددکن دچارو مسئوليت هم دده پر غاړه شو. دی دخپل قدرت په لوړه څوکه کې و.

کله چې شهزاده شا جهان عفوه وغوښته . دا عفوه يوازې د خان جهان لودي په سپارښتنه ومنل شوه. د ((ډې لايټ)) په حواله په ۱۶۲۶ کې دی پر تولو مسلط سردار وو.

د خپلې اداري په وزوستيو کې يې خپله ځېږه توره کړه او د رشوت په اخيستو يې خان بدنام کړ. ده درې لکه روپۍ له نظامي شاهي څخه واخيستې او بالاگهاټ يې دوی ته ور پرېښود. نه يوازې دا بلکې د هغې سيمې تولو افسرانو ته يې امر ور کړ چې کلا گانې نظام شاهي ته وسپاري. يوازې سهدار خان د احمد نگر د کلا قوماندان دا امر ونه مانه. تر هغو چې فرمان ورته راغی د دغې معاملې پر سر د هغه وخت او راتلونکو موء رخينو له خوا پرده باندې سختې نيوکې شوې دي. مګر حقيقت دا دی چې حميد خان د نظام شاهي ((پېشوا)) دی تر دې حده پورې مجبور کړی و او وحالات هم داسې وو چې بالاخره مجبور شو او بالاگهاټ يې دوی ته وروسپاره. د گروپونو تر منځ دحسادتونو دمحبت خان کودتا، د جهانگير ناروغی، د اصف خان طرفداري له شاه جهان څخه د نور جهان هڅې او د شهزاده شهريار په گټه فعاليتونه پرده اغېزه واچوله او خپله راتلونکی يې تياره ليده. په داسې حالت کې ده دنظام شاه ملگرتيا د ځان په گټه بلله چې د سادا په وخت کې هلته پناه يوسي. داتوله معامله وه چې دامپراتور په سترگوکې بيخي کوچنی شو. حقيقت دادی چې امپراتور ددربار د حالاتو په نظر کې نيولو سره پر ده باندې نيوکه ونه کړه او پر خپل ځای پرېښود.

خان جهان لودي د مغلو په دربار کې د قدرت بېلا بېلې مرحلې لنډې کړې. ده دمغلو د امپراتور پوره باور او محبت تر لاسه کړ او مهمې دندې يې اجرا کړې. دده په غوښتنه امپراتور د شهزاده گانو او سردارانو گناهونه وبخښل. شهزاده خان دمعامرالامرا مولف ليکي چې په دربار کې د خبرو اترو او کليموٌ په ادا کولو کې خان جهان لودي حريف نه درلود. د وخت په تېرېدو هره ورځ د نوي عزت خاوند کېده. ده ته په غسل خانه کې ځای تا کل شوی و او دا ډېر خاص امتياز و. امپراتور ده ته ويلي وو چې له کومې شهزادگۍ سره

واده وکړي. ده ته د ډهل (ډوم) وهلو ویاړ هم ورپه برخه و. امپراتور یو وخت دده سره د اس په سپرېدو کې مرسته وکړه او کله چې ورځخه بېلېده له سترګو یې اوښکې توی شوې دوخت تولو اروپايي سیلانیانو دده د تسلط او قدرت په هکله خبرې کړې دي. د ايډوارډ تېري په قول چې په ۱۶۱۶ کې یې دمغلو دربار لیدلی و امپراتور خان جهان لودي ته د ((زما دزړه سردار)) لقب ورکړی و. دده د زامنو په ډله کې دولت خان د مغلو په پوځ کې و او د جهانګیر د پاچاهۍ په شپاړسم کال کې ده ته د ۱۰۰۰ منصب ورکړ شوی و. د پاچاهۍ په اوه لسم کال ده ته ۲۰۰۰ منصب او یو کال وروسته داصالت خان لقب ورکړ شوی و.

دمغلو تر منځ ډېرې مسرورتیاوې د افغانانو په هکله لیدل کېدې او زیاتره یې مخالف وو. یو وخت شریف خان امیر الامرا د سلطنت په پیل کې امپراتور ته وړاندیز وکړ چې افغانان له دربار ځخه وباسي او له پوځ ځخه یې هم لرې کړي، ځکه چې دوی له زېږېدو نیتې ځخه بیا تر مړینې پورې د ښمني کوي. په نتیجه کې د امپراتورۍ بېلا بېلو برخو ته امرونه واستول شول. مګر عظم خان ددې مفکورې مخالف و او پاچا ته یې مشوره ورکړه چې دا عملي خبره نه ده او د اپلان یې عملي نه کړ او صرف نظر یې ورځخه وکړ.

همدارنګه محبت خان جهانګیر خان ته ولیکل چې رسید خان یو پوه، زړه ور اوموثر شخصیت دی چې د خپلو ملګرو په زړو کې ځای لري . ده امپراتور ته مشوره ورکړه چې یا افغاني مشران له دکن ځخه وروغواړه او یا د زمان خان له مقررۍ ځخه د سرحد قوماندان په حیث منحرف شه . زمان خان د رشید خان نږدې دوست او ملګری و. ده وېره درلوده چې د دواړو نږدې والی ښايي د امپراتور پرضد یو کلک سنګر شي. سره د تولو بدګومانیو او مخالفتونو جهانګیر افغانانو ته پوره وخت اوموقع په لاس ورکړه چې خپل ارزښت او وړتیا د جګړې په میدان او همدارنګه په اداري چارو کې وښیي . د جګړې په میدان کې یې وړتیا ثابته کړه . هر یویې قهرمان او توریالی تېر شوی دی. مګر په اداري برخه کې یې چندان بریالۍ برخه نه وه اخیستې . دا

ځکه چې لـه يـوې خـوا دوى علاقـه نـه درلـوده او لـه بلې خـوا د اداري چـارو د سمون اسـتعداد يـې نـه درلـود دوى حتـى پـه دې كـې بريـالي نـه شـول چـې د ايرانيـانو او تـور انيـانو پـه څېر خپـل ټولـګي لـه افغـانـانو څخـه جـوړ او ټينـګ كړي. يو دليل دا هم و چې د نورو پر مقايسه دوى لږكي وو. او له بلې خوا دوى يو تر بله تبعيض او حسادت درلود.

شپږم څپرکی

له افغاني سردارانو سره دشاه جهان اړیکې

د شاه جهان دامپراتورۍ په دوره کې د افغاني سردارانو لپاره په جګړه ایز اداري فعالیتونو کې پراخ میدان موجود و. تر څو خپل رول ولوبوي. د شاه جهان له پاچا کېدو سره جوخت ده د خپل پلار پالسي د افغانانو په هکله تعقیب کړه، زیات شمېر افغانانو ته یې رتبې اومنصبونه ورکړل، اوزیاتره یې په خپلو دندو کې پرېښودل. خان جهان لودي، احمد خان نیازی، بهلول خان ، بهادر خان روهیلا، دریا خان روهیلا، رشیدخان انصاري، مبارز خان افغان ، نظر بهادر خشګي ، شهباز خان دوتاني ،شېر خان افغان یا ناهر خان تور، دلاور خان بړېڅ، عثمان روهیلا(بهادر خان روهیلاتره) ، حیات ترین (دعلیخان ترین زوی)، الله ول ترین ، اېمل افغان پردل خان(د دلاور خان زوی)، جهان خان کاکړ، اصالت خان (د خان جهان لودي زوی) او ځینې نور افغانان چې په خپلو منصبونوکې د پخوا په شان مقرر پاتې وو او یا یې ارتقا کړې وه . د پورتنیو شخصیتونو په څنګ کې ځینې نور لکه میرزا ....(درشید خان انصاري ورور) او محمد خان مومند د نورو په ډله کې د امپراتور په پوځ کې د شهرت خاوندان وو. ددغو رتبې او منصبونه دشاه جهان د امپراتورۍ په پیل کې څه شی وو؛ معلومات نشته . پردوی سربېره زیات شمېر ځوان افغان افسران په پوځ کې په خدمت بوخت وو چې په وار وار د هغو ذکر شوی دی.

امپراتور شاه جهان هغو افغانانو ته په خاص ډول توجه درلوده چې له ده سره د شهزاده توب په دوره کې ملګري وو. د دلاورخان بړېڅ د شاه جهان یو

خاص او زړه ته نږدې ملګري و چې د مړینې پورې له امپراتور سره وفادار پاتې شو. همدارنګه شېرخان تنور دده ډېر نږدې ملګری و او نوموړي له ده سره په تخت نیولو کې زیاته مرسته کړې وه.

نوموړی یې د ګجرات ګورنر مقرر کړ. ده دا څوکۍ د خپل مرګ تر وخته وساتله (۱۶۳۰) دده تر مړینې وروسته دده زامنو ته مناسب انعامونه ورکړ شول. مګر دوی ډېره موده ژوندي پاتې نه شول چې د امپراتور له مهربانیو څخه ګټه واخلي.

د خان جهان لودي بغاوت

سره له دې چې مغلو امپراتور شاه جهان پر افغانانو ډېر مهربان و، خان جهان لودي له پیل څخه دده اعتماد له لاسه ورکړ او د امپراتور پرضد یې بغاوت وکړ. کله چې شهزاده پروېز مړ شو نو خان جهان لودي په دکن کې د ګورنر په صفت پاتې شو. ده دلته له حمید خان سره د ملګرتیا اړیکې ټینګ کړل. نوموړی د احمدنګر د نظامي شاهي سلطنت وکیل او پېشوا و. له ده څخه یې غټ رشوت واخیست. خان جهان لودي د بالاګهاټ سیمه ده ته د ۵۵ کرور دامو (۳ لکه روپۍ) په مقابل کې ورپرېښودې. یوازې د احمد نګرد کلا قوماندان سهداد خان تسلیم نه شو. نورو ټولو فوجدارانو او تهانه دارانو خپلې کلاګانې نظام شاهي منصبدارو ته تسلیم کړې او په برهانپور کې سره ټول شول. په همدې وخت کې محبت له دربار څخه ووت او په جونېر کې د شهزاده شاه جهان سره یو ځای شو. په داسې وخت کې جهانګیر خان لودي ته د قوماندانی اعلی لقب هم ورکړ. په دې توګه د جهانګیر د پاچاهۍ په پای کې خان جهان لودي د ۶۰۰۰/۶۰۰۰ منصب تر لاسه کړی و او د امپراتورۍ تر ټولو مهم او د صلاحیت درلودونکی سردار و. په ۱۶۲۷ کې کله چې جهانګیر مړ شو دی د دکن د صوبې صوبه دار و.

څرنګه چې شاه جهان (په دې وخت کې په جونير کې و) د خپل پلار له مرګه خبر شو او د دربار بې نظمه حالت هم ورته معلوم و، ده سملاسي خان نثار خان په خپل مهر شوي فرمان سره دکن ته ورواستاوه او خان جهان لودي يې په خپله دنده کې پربښود چې دوام ورکړي.

خان نثار خان دامپراتور پيغام ورته ورساوه چې افغان ګورنر به په نږدې راتلونکي کې ونازول شي. په دې ډول ده ته د ۷۰۰۰/۷۰۰۰ ((دواسپه سه اسپه))منصب ورکړ شو. په همدې مهال امپراتور خپل استازي ته وويل چې له ده څخه پته مشوره واخلي چې افغاني جنرالان څه نظر لري؟ او يا پربرهانپور باندې مارش وکړم او کنه؟ ده ځکې له دې چې نثارخان امپراتور دا امر ورته ورسوي خان جهان لودي ته د درياخان روهيلا اوتصيل خان د مغل د يوان له خوا خبر ورکړ شو چې شهزاده دا وربخش پرتخت ناست دی او شهزاده شهريار هغوته د جګړې تياری نيولی اودتخت او تاج دعوې لري. خان جهان لودي پوهېده چې لکه نور جهان د شهريار ملاتړ کوي او هغه يې د لاهور امپراتور اعلان کړی دی. نو په دې ډول درې تنو دتاج او تخت دعوه درلوده. په دې وخت کې خان جهان لودي بې طرفي اختيار کړه او په دې هکله اغا افضل د دکن د يوان هم ده ته د بې طرفۍ مشوره ورکړې وه. د شمالي هند د تاوده سياست پراختيا او دچارو دې ګډ وډ حالت خان جهان لودي له لوی مشکل سره مخامخ کړ. دا رښتيا ده چې په (جونېر) کې ده د شاه جهان خدمت کړی و، خودی پر دې نه پوهېده چې شاه جهان د افغانانو په هکله څه نظر لري؟ کله چې خان نثار خان راورسېد ده يې سوړ هر کلی وکړ ځکه چې لږ د مخه يې اورېدلی وو چې شاه جهان محبت خان نمانځلی دی. حال دا چې د پخواني امپراتور له خوا په دې وروستيو کې دسپه سالار لقب هم ورکړ شوی و. دغه کاردوی شك او خپګان ثابت کړ او فکر يې کاوه چې د افغانانو راتلونکي تياره غوندې ښکاري. په دې څه خپه و او د خپګان حالت کې يې جان نثار خان بې له تاوده هرکلي بېرته واستاوه. او په شفاهي توګه داسې ورته وويل چې زه په داسې موقف کې نه يم چې له شاه جهان سره په وفادارۍ

او صداقت خدمت وکړم. د دربار مورخین لیکي چې د خان جهان لودي غوښتنه دا وه چې د جهانګیر نه وروسته د امپراتور قدرت تر لاسه کړي. دربار د مورخینو نظرد منلو وړ نه دی او دو د تبعیض او حسادت له مخې دا خبرې لیکلي دي.

دوی د خان جهان لودي او افغانانو مخالف وو. ده هیڅکله هم پاچا هی ته سترګې نه وې نیولې ، که څه هم ځینو ملګرو لکه دریا خان روهیلا دې کارته هڅاوه. لنډه موده جان نثار خان له تلو څخه وروسته سکندر خان دو تاني د برهان پور د کلا مدافعې ته پرېښود او پخپله د ملوا خواته ولاړ. ملوا د افغانانو یوه کلکه مورچه وه او دده کورنۍ هم هلته اوسېده. پر دې سربېره ده ته خبر رسېدلی و چې محبت خان د شاجهان له خوا وظیفه اخیستې وه چې له ګجرات څخه د ملوا خواته پر مختګ وکړي.

او د خان جهان لودي کړه وړه وڅاري. له ده سره راجه ګاج سنګهه او راجه جی سنګهه هم ملګري وو او له برهان پور څخه یې حرکت وکړ. په لار کې دوی خبر شول چې شاه جهان په اجمیر کې خېمه وهلې او اګرې ته په تلو کې دی. د راجپوت خانانو دی پرېښود او خپلو کورونو ته ولاړل او خان جهان او دی ملوا ته ننوت او د هغه ځای ګورنر مظفر خان ماموري یې وویست او دماندو کلا یې ونیوله. بیا وروسته زیات شمېر افسران پرده راغونډ شول او دخپل ملاتړ وړاندیز یې ورته وکړ چې له شاه جهان سره په مقابله کې ده سره ولاړ دي. مګر چې دی یې مترددولید ، نو دوی هم ده ته شاه کړه او دشاجهان د کمپ پر خوا ولاړل دغه کارشاه جهان له غټ مشکل سره مخامخ کړ. ددې لپاره چې خپله غلطي پته کړي، خپل استازي یې د امپراتور دربار ته واستاوه او د مروارېدو یو امېل او نورې تحفې یې شاه جهان ته ورولېږلې تر څو هغه په دې خوشاله شي او خپله وفاداري یې ورته اظهار کړه. څرنګه چې شاه جهان پرتخت ناست و، دده له کړو وړو یې سترګې پټې کړې او دی یې د ملوا ګورنر مقرر کړ.

کله چې چوجارسنگه بند میلا بغاوت وکړ ، شاه جهان خان جهان لودي ته امر وکړ چې له محبت خان سره مرسته وکړي او بغاوت غلی کړي. کله چې دابغاوت وځپل شو ، خان جهان لودي دربار ته را وغوښتل شو . د درباریانو له خوا دده ډېر سوړ هرکلی وشو، ددې لپاره چې دی خوشاله شي ، شاه جهان دده هرکلي ته محبت خان ورواستاوه .مگر محبت خان دده له لوړ مقام او موقف څخه خبر و او دده نه خوښېده ، نوځکه یې دده پر مخ سر ټیټول ونه منل. افغان مشر داټول حرکات ولېدل او په زړه کې په دغو حرکاتو قانع نه و. د معاصر الامرا مولف شهنواز خان په خبره، خان جهان لودي فکر کاوه چې ((څه شو هغه عزت چې دده به کېدو؟))هغه ځانگړی او ټولنیز هر کلي څه شول؟ تردې اخوا پریو طرف هم د بل باور نه کېده ، حقیقت کې نوي امپراتور او سردارانو یې دی بالکل هېر کړ او دده احترام او عزت ته یې هم پام نه کاوه. شاه جهان دده دحیثیت په هکله شکمن وځکه چې د بالاگهاټ سیمه یې د بدو په مقابل کې نظام شاهي ته سپارلي وه. همدارنگه دده توهین،تحقیر او تهدید هم پیل شو . په هغه او دغه بهانه ده ته ویل کېدل چې خپل عسکر رخصت کړي. دده ټول قیمتي شیان ورڅخه غصب شول. په دې ډول یې اته میاشتې تر زیات فشار لاندې تېرې کړې. یوه ورځ میرزا لشکري د (مخلص خان زوی) دده زامنو ته وویل((نن یا سبا به ستاسو پلار بندي کړي))

الکساندر ډاو لیکي :

((دده ملگرو ده ته خبرداری وکړ چې دربار دده په هکله پرېکړه کړې چې باید له منځه ولاړ شي ده په دې هکله داسې فیصله وکړه چې فرار وکړي ، حتی که په تېښته کې ووژل هم شي . کله چې خان جهان لودي ددغې پرېکړې په هکله فکر کاوه ډېر زیات په قار و. ده ځان په کور کې بند کړ او ۲۰۰۰ افغانان یې دځان پر شاوخوا راوڅرخول او د ځان امنیت یې ونیولو او دربار ته له تلو څخه یې انکار وکړ. شاه جهان دده غیابت احساس کړ او له اصف خان څخه یې دده د غیابت پوښتنه وکړه مگر دده په ځواب یې قناعت ونه کړ او اسلام خان یې کورته ورواستاوه او دنه راتلو دعلت پوښتنه یې وکړه.

ده دخپلې ګرفتارۍ او مړينې په هکله اسلام خان ته په ډاګه وويل او دخپل ځان د ضمانت لپاره يې د امپراتور په خپله خط عهد نامه وغوښته. شاه جهان ده ته داسې ليك ورواستاوه او اصف خان هم هڅه کوله چې دده شك لرې کړي. که چېرې ته اعتکاف کوې موږ دې ټول ملګري يو اصف خان ورته وويل. او که نه د تشويش خبره نشته. مګر خان جهان لودي له زړه څخه دا وېره او شك نه لرې کېده.

بايد دا ومنو چې د دربار اکثره چارې داسې وې چې د جهانګير د دورې افسران او خانان يو څه ډارېدل او په ماغزو کې يې وېرې ځای نيولی و. نوې ادارې د تېرو خيانتونو او اداري فساد په هکله پوښتنې او ګروېږنې پيل کړې وې. او هغه چا چې له ګډ وډ حالت څخه ناوړه ګټه کړې وه نيول کېدل خان جهان لودي په خپله د شاه جهان د پلويانو لپاره په ادارو کې ځای لټاوه خان جهان لودي په خپله د شاه جهان په وړاندې تور و او داسې اوازې وې چې بايد د دکن د بالاګهاټ د سيمې د لاسه وتلو په هکله دې محاکمه شي. دغې خبرې دی مشوش کړی و او بالاخره يې پرېکړه اګره پرېږدي کله چې اصف خان په دې هکله خبر شو نو امپراتور ته يې راپور ورکړ. مخکې له دې چې شاه جهان دده د تېښتې مخه ونيسي د ه دوليور لار خپله کړه او پر هغه خوا رهي شو. داسې ويل کېږي چې په ۱۶۲۸ کې چې دی له کوره ووت او داس لمونې يې ونيول داسې يې ويل ((ای خدايه ! ته ښه پوهېږې چې زه خپل عزت دساتلو لپاره ځم او زه په زړه کې پاك يم او بغاوت نه کوم)) واقعاً هم په وروستيو څو مياشتو کې يې د خپل عزت او پرستيژ لپاره کلکه مبارزه پيل کړې وه.

خان جهان لودي د زيات شمېر افغانانو له خوا ملاتړ کېده لکه حسين او عظمت (دده دوه زامن) شمس (دده زوم) او د هغه دوه ورونه محمد او محمود (د علم خان لودي لمسيان) بيهکن خان قرشي، بهادرخان لودي(د خان جهان لودي وراره)، بهادر خان روهيلا، دريا خان روهيلا (چې د ۳۰۰۰/۴۰۰۰ منصب او په دکن کې يې جاګير درلود) ايمل خان ترين سردار خان، عزيز خان او کمال الدين (د شيخ ذکن الدين روهيلا زوی). له

بلې خوا رشيد خان انصاري ، امداد مومند ، حبيب سور ، مبارك خان نيازى ، خان جهان كاكړ ، عثمان روهيلا (له بهادر خان سره) او ځينې نور د امپراتور پر خوا ولاړ وو او د بغاوت د ځپلو تكل يې كړى و.

د ((اګرې)) تر پرېښودلو وروسته خان جهان لودي له خپلوانو او ملګرو سره يو ځاى ((دولپور)) ته ورسېده . شاه جهان د ((باړه سيدان)) او راجپوت منضبدار وګمارل چې دافغاني باغيانو مخه ونيسي .مظفر خان (باړه) راجه بتيال داس او ځينو نورو دوى په (دولپور) كې راونيول . دلته لنډ جنګ وشو چې په هغې كې حسين او عظمت (د خان جهان زامن) شمس (دده زوم) او د هغه ورونه محمد ،علم خان لودي اوشپېته كسه نور ووژل شول. خان جهان لودي شخصادمغلو پرضد جګړه وكړه او سخت ټپي شو. مګر بيا هم ده وكړاى شول چې د جګړې له ميدان څخه وتښتي او له چمبال سيند څخه تېر شو. څرنګه چې د اوبو جريان ډېر قوي و، دده حرم له وفا دارو نوكرانو سره پاتې شو. دى ((بنډل كنډ)) ته ننوت اود ((بيكرم جيت)) په مرسته (ګونډوانا) ته ولاړ او هلته يې يو څه استراحت وكړ (د بيران) له لارې د احمد نګر نظام شاهي پاچاهۍ ته ننوت . د لارې په اوږدو كې سكندر دوتانې ــــ

(دپيرا له خپلوانو څخه و) د جالنا جاګيردار له ده سره يو ځاى شو. او همدارنګه بهلول ميانه د پالاپور جاګير دار هم ورسره ملګرى شو. نظام شاه د افغان خان تود هر كلى وكړ او پر(سند) يې كښېناوه او د شخصي مصرفو نو لپاره يې روپۍ وركړې او دبير پرګنه يې ده ته په تنخوا وركړه . كه څه هم بير د مغلو د امپراتورۍ تهانه وه. دده ملګرو ته يې هم جاګيرونه وركړل.

دخان جهان لودي بغاوت ډېر جدي وضيعت و چې عواقب يې ډېر ژور وو. شاه جهان په شمال غربي سرحد كې دشخړو د رامنځته كېدو وړاندوينه كوله ،نو ځكه يې دغه بغاوت خپل ډېر ژر عملي كړ. د ۱۶۲۹ په پيل كې شاه جهان په خپله د كن ته راغى . ده خپل توتونه ووېشل او اردو يې وخوځوله ده غوښتل چې نظام شاه وټكوي او خان جهان لودي هم وځپي ده پوځ واستاوه چې د بيرا لار د خان جهان لودي پر مخ وتړي او كه وشي چې

تیلینګانه هم فتح کړي . په دغه اردو کې ځینې افغانان لکه مبارك خان نیازي ، عبدالرحمن روهیلا یا (شېر خان روهیلا) شهباز خان او نور شامل وو. د باغیانو شمېر دومره ډېر نه و او د امپراتور پوځ ډېر قوي و او باغیان یې له یوه ځای څخه بل ځای ته ځغلول، یوه ورځ کله چې خان جهان لودي پر خپل پالنګ ناست و او چلم یې څکولو ، زوی یې عزیز خان ورته وویل ((پلاره ! که جنګ کوې نو پر اس سپور شه او یرغل وکړه او که نه ولې دا نړې ویجاړ وې ؟)) ده ورته وویل : ((ایا ته باور لرې چې دامپراتور پر اردو به موږ بریالي شو؟)) دا خو د خدای تعالی په اراده کې ده چې څوك دې بختور شي)) کاشکې ددغو مبارزو او وژنو په نتیجه کې څه امید وي اوستا راتلونکی روښانه شي او زه هم مکې معظمې ته ولاړ شم . له دغه خبرو څخه داسې ښکاري چې ده قوت هم نه درلود او زړمې یې هم نه درلودې.

په هر حال کله چې دده دوستان ، خیر غوښتونکي او خپلوان دده له ارادې څخه خبر شول له ده څخه بېل شول او نه یې غوښتل چې بې له امیده ځانونه ووژني . ډېر ځینې او لاړل او د امیرانو له لښکرو سره یو ځای شول. زیاتره افغانان چې شمالي هند څخه راغلي وو په دې لټه کې وو چې ښمنتي تر لاسه کړي او دهندوستان بدایي تر کنترول لاندې ولري. دخان جهان لودي پرېکړې او حرام پر دوی سرې اوبه تویې کړې او امېدونه یې ایرې شول د مانسون (ژمنات) په پیل کې خان جهان لودي (راجوري) ته په شا شو چې له بیر څخه څلور کاسه لرې و. (کاس د اوږدوالي واحد دی چې .... کېږي) لږه موده وروسته د امپراتورۍ جنرال اعظم خان له (دیوال ګاون) څخه دلته راغی. د ګوادري سیند څخه پورې ووت او د بیر پراخوایې حرکت وکړ او پر باغیانو یې حمله وکړه . باغیانو یوازې ۴۰۰ اسان درلودل . خان جهان لودي په مېړانه مقاومت وکړ خپل عسکر یې دجنګ لپاره تابع کړل راجوري څخه ووت او سخته جګړه وشوه. لومړی بهادر خان لودي د خان جهان لودي وراره (بهادر خان روهیلا د امپراتورۍ له یوه منصبدار سره مقابله شول . په پای کې بهادر خان روهیلا ووژل شو . دمغلو پوځ دتقویې لپاره نور لښکر هم

راورسېد چې په نتيجه کې مغل بر لاسي شول او بهادر خان لودي وتښتېدو . لږه شېبه وروسته بهار سنګه بنديلا په ده پسې ورسېده او هغه ته يې ماتې ورکړه او ويې واژه . خان جهان لودي له خپلې کورنۍ سره له شيوګاون څخه بيجاپور ته ولاړ.

دريا خان په لار کې له ده سره يو ځای شو . دی د دولت اباد خواته ولاړ او ميشته شو. دلته افغانانو ده ته وويل چې تاج پرسر کښېږدي . مګر ده ځواب ورکړ ((زما پنځوس کاله تېر شول ايا زماتر مړينې وروسته به زما زامن د تاج لياقت ولري او که نه ؟ مغل به هر افغان په سپکاوي سره له ښارو او کلو څخه وباسي او بيا به زموږ نوکرې ښېرا او ښکنځل راپسې کوي او وايي به چې موږ يې په بدنيتۍ سره بدبختۍ ته راوستي وو. زه دانه شم زغملی .)) دده او ملګرو لپاره د برياليتوب هيله پاتې نه شوه. دوستان ورڅخه ولاړل . بهلول او سکندر تر ټولو دمخه ور څخه ولاړل . نظام شاه دوی په مقابل کې بې پروا و او مغلو د نظام شاهي په خاوره کې نظامي عمليات کول. دغه کار دی لاتور هم مايوس کړ. د دريا خان او اېمل خان ترين او سردار خان روهيلا په مشوره خان جهان لودي پلان جوړ کړ چې پنجاب ته ووځي او د افغانانو اصلي ټاټوبي ته ځان نږدې کړي او مغلو بړونه جوړه کړي او د سيمې له افغانانو څخه مرسته تر لاسه کړي.

ده غوښتل چې مغلو ته بله جبهه پرانيزي. بالاخره د درياخان او پاتې زامنو سره له دولت اباد څخه د (انتور) خواته حرکت کې شو (دارن ګاون) او امباېتر له لارې د ملوا خواته ولاړ امپراتور مخکې عبدالله خان فېروز جنګ او مظفر خان باره ته دنده سپارلې وه چې خان جهان لودي تعقيب کړي څرنګه چې دوی ټاوده ترتعقيب لاندې وو، خان جهان لودي له يوه ځای څخه بل ځای ته په تېښته کې و. ده په (سيرونج) کې پنځوس شاهي فيلان ونيول . وروسته دی د (بنديل) سيمې ته ننووت تر څو (کالپي) ته ولاړ شي هغه ځای د افغانانو بل کلك سنګر و. په لار کې دده د لښکر وروستي قوتونه چې د دريا خان روهيلا په قومانده کې وو تر يرغل لاندې راغلل.

یرغل کوونکی د جوجار سنګ زوی (ویکرم جیت) بندیلا و . نومړي دریا خان او د هغه زوی ووژل نږدې څلور سوه افغانان په دې جګړه کې قتل شول. ((بندر)) ته نږدې سید مظفر خان باړه په دوی پسې ورسېده او سخته جګړه وشوه . په دې جګړه کې سردار روهیلا ، محمود خان(د خان جهان لودي زوی) او نور ډېر افغانان ووژل شول. خان جهان لودي د کالینجر خواته پښې ښې کړې. ښایې په دې هیله چې بهار ته ننوزي اوهلته هم افغانان ډېر وو . مګر کالینجر ته نږدې دده زوی حسن خان بندي ونیول شو. سره له دې هم خان جهان خپل تګ ته ادامه ورکړه اوله ډېره وختـه وروستـه په سینهوندا کې ودرېد . ده خپله شتمني د جنوري په ۲۴ مه ۱۶۳۱ کال ووېشله او پرېکړه یې وکړه چې د سید مظفر خان باړه سره خپله توره وازمویي . په دغه جګړه کې دی ، دده زوی عزیز خان ، ایمل خان ترین او ځینې نور ووژل شول . فرید (دخان جهان لودي وراره) جان جهان (د خان جهان زوی) او جلال خان (د بهار درخان زوی) ونیول شول او بیا په مرګ محکوم شول. په دې توګه د خان جهان لودي بغاوت پای ته ورسېده. یوه خبره د یادونې وړ ده او هغه دا چې که څه هم په عام ډول بغاوت د افغانانو بغاوت و او زیات شمېر مشهور افغان سرداران له دغه بغاوت سره وتړل شو خو بیا هم امپراتور په پوځ کې د افغانانو پرجذبولو ټینګار کاوه او زیات شمېر لکه بهادر خان روهیلا خان جهان کاکړ، رشید انصاري، احداد مهمند حبیب خان سور مبارزخان ن یازی ، عثمان روهیلا (د بهادر خان روهیلا) او ځینې نوریې په پوځ کې مهم قوماندانان وو. پردې سربېره ځینې نور هم وو چې کله کله هلته اودلته به یې عفو غوښته او د امپراتور پرخوا به درېدل او وفاداري به یې ښودله په دې کته ګوری کې د بهادر خان روهیلا نوم اخیستلی شو . دغه افغان سردار په نیل کې د خان جهان لودي سره یوځای بغاوت وکړ. مګر وروسته یې عفو وغوښته او دباغیانو په ځپلو کې یې پوره وفاداري او مېړانه وښوده. کله چې ده د(راجوري) جګړه وګټله شاه جهان ده ته د مېړانې په خاطر جاګیرونه ورکړل چې تر شلو کلو پورې ورسره پاتې شول. که څه هم شاه جهان غوښتل

چې د خان جهان لودي شورش په دکن کې محصور وساتي مګر بریالی نه شو. دخان جهان لودي شورش پر (ملوا) او بندیلکند باندې هم اغېزه وکړه. همدارنګه د قبیلو مشرانو ته یې په شمال غربي سرحد کې هم د بغاوت لپاره زمینه برابره کړه. دا باید په ګوته شي چې خان جهان لودي د یوه لیك په واسطه کمال الدین چې د مغلو وفادار افسر و هم راوپاراوه چې دمغلو پرضد پاڅون وکړي. کمال الدین (د شیخ اکن الدین روهیلا زوی و) خلیل مهمدو، داودزو، یوسفزو، بدکلانو، ختکو، کان، حاجي (ښايي حاجي به سم وي) او نورې قبیلو ملاتړ تر لاسه کړ او عبدالقادر خان داحداد زوی یې راوغوښت او د ټولو مشر یې وټاکه. همدارنګه کریملاد (د خلاله زوی) او ځینې نورې راوغوښتل چې سره پخلا او یو موټی شي او د مغلو پر ضد یوه تعرضي جبهه جوړه کړي. ده محمد زمان د ځان پر خوا کړ. (د احداد خپلوانو څخه و) په ۱۶۳۰ کې افغاني قبیلې د کمال الدین تر مشرۍ لاندې په یولم کلا کې سره ټول شول او غوښتل یې چې پېښاور ونیسي. مګر امپراتور شاه جهان په همدي وخت کې پر مقابل عمل لاس پورې کړ او له حالت سره یې سم اقدام وکړ سید خان یې په کوهاټ کې مقرر کړ. دده دملګرو په ډله کې جلال خان او جمال خان (د دلاور خان زوی) هم وو سیدخان ددوی په ماتولوبریالی شو او دوی وتښتېدل. دخان جهان لودي د شورش دکرارولو او دده پر مړینه په شمال غربي سرحد کې ارامه ارامي شوه.

د خان جهان لودي بغاوت یوه مهمه پېښه ګڼل کېږي. دا د افغانانو یو ډېر قوي بغاوت و چې نه یوازې د شاه جهان لپاره بلکې دمغلو دامپراتورۍ لپاره سور اور و.

د خان جهان لودي د بغاوت په نتیجه کې دمغلو رویه د افغانانو په مقابل کې بدله شوه. مګر بیا هم داسې نه شو کېدای چې افغانان باالکل له نظره وغورځوي. دشاه جهان په دور کې (۱۶۲۷-۱۶۵۸) د افغانانو د تسلط او قدرت دکمېدو نښې ښکارېدې. د خان جهان لودي بغاوت او د شاه جهان پر تخت کښېناستل داسې حالت و چې د افغانانو پر وفاداري باندې انتقاد او

بې باوري رامنځته شو. د خان جهان لودي پرځای د شاه جهان په دربار کې دوه تنه اصف خان او محبت خان دواړه د قدرت خاوندان شول، یوه د امین ـ الرو له او بل د خان خانان لقب وګټلو. په دې حالت کې ټول افغانان نه وو رټل شوي د سرحد پښتنو د دکن پښتنو او ځینو نورو داخلي بغاوتونو ددې غوښتنه کوله چې باید افغانان له نظره وانه چول شي. ځکه چې دوی جنګيالي او توريالي خلك دي. په بل عبارت د مغلو د پراختيا غوښتنې سیاست د افغانانو خدمت ته اړتیا درلوده چې له هند څخه دباندې او د امپراتورۍ د ننه په بېلا بېلو برخو کې له دوی څخه ګټه واخیستل شي.

افغانان د مغلو د امپراتورۍ یوه او بدل شوې ټوټه پاتې شوه چې د داخلي او خارجي کشمکشونو په مقابل کې د دوی رول ډېر مهم ګڼل کېدو نو ځکه دا ضروري ده چې په دا موقع«دوی فعالیتونه وڅېړل شي.

د مغلو نظامي پراختيا غوښتنې اوداافغاني سردارانو رول

د راجپوت شورشونه او د افغاني سردارانو رول:

دراجپوت شورشونه د شا جهان د پاچا کېدو سره جوخت پیل شول. په ۱۶۲۷ کې د کالپي راجپوت بغاوت وکړ. امپراتور یو غښتلی قوت ورواستاوه چې دا بغاوت وځپي. بهادر خان روهیلا ددغه بغاوت په ماتولو کې لوی نقش درلود. په دې پېښې پسې یوه بله پېښه په بندیلکنډ کې په ۱۶۲۸ کال د جوجارسنګه بغاوت و. ددغه بغاوت د کرارولو لپاره لویه اردو جوړه شوې وه. کله چې بهادر خان او رشید خان له شمال څخه د پوځ سره راتلل خان جهان لودي او میر خان میانه له نورو سره یوځای له چاندري څخه وخوځېدل چې له شمال پوځ سره یو ځای شي. د لاور خان بړېځ، نظر بهادر خیشګي او نور افغانان په دې جګړه کې شامل وو. بهادر خان بې مثاله مېړانه ښکاره کړه کله چې ده د ایرج کلا ونیوله، امپراتور ده ته د ښو

خدمتونو په مقابل کې نغاره ورکړه. سره له دې دا جګړه بریالۍ نه وه په (۱۶۳۴-۱۶۳۵) کې بله اردو د شهزاده تر قومندې لاندې جوړه شوه چې جوجار سنګه بندیلا سره زور وازمویي. دا وار هم بهادر خان روهیلا د فیروز جنګ تر حکم لاندې د مرستیال په توګه مقرر شو چې جوجارسنګه بندیلا دتل لپاره غوره کړه سره له دې چې دی ډېر پیاوړی سړی و خو افېروز جنګ د یوه عادي قوماندان په توګه پاتې شو. دده نظر بهادر خشګي او نورو افغانانو په مرسته د دهاموني کلا ونیوله او وروسته یې د جوجار سنګه بندیلا په ماتولو کې ډېر لوړ رول ولوباوه. دده په شان نورو افغانانو هم خپلې مېړانې وښودلې.

نیکنام خان او احداد مهمند هم د توري او مېړانې یادګارونه پرېښودل. د مېړانې په نتیجه کې فیروز جنګ احداد مهمند ته د چوراګهر کلا قومندانیت ورکړ. ځکه چې دا کلا هم دده په مېړانه له دښمن څخه نیول شوې وه. که څه هم زیاتو افغاني امیرانو د امپراتور خدمت په وفادارۍ سره کاوه خو ځینې یې د امپراتور پرضد باغیان هم وو. بهادر پټهان چې مشهور سوداګرو هڅه کوله چې د ویکرم جیت بندیلا زوی وتښتوي او د بیجاپور بهلول خان افغان ته یې وروړي. مګر د مغلو له خوا ونیول شو او په مړینه محکوم شو. داسې ښکاري چې امپراتور د بهادر خان روهیلا له جګړې څخه په بندیلا کې ډېر راضي و او ده ته یې ډېر انعامونه او افتخارونه وربخښلي وو. د بندیلا راجپوت په ټوله مانا نه وځپل شول او لږه موده وروسته مغهوبا د چمپات رای په مشرۍ بل بغاوت پیل شو.

ده پریتوي راج د جوجارسنګه زوی د بندیلا د ګادي لپاره ځای نیوونکی معرفي کاوه. ده مغل په ګوریلایي او چریکي جګړه ایزو فعالیتونو سره ډېر تنګ کړل. امپراتور لومړی عبدالله خان فېروز جنګ په ۱۶۳۹ کې دې کار ته مقرر کړ، مګر دده له کړو وړو څخه چندان راضي نه و او بهادر خان روهیلا یې په ۱۶۴۰ کې سر لښکر وټاکه او دبرېپه صورت کې یې اسلام اباد ده ته د جاګیر په توګه ومنلو. دغه ځوان په لوړ مورال سره حرکت پیل کړ. مګر له

بده مرغه د ځانګړي حسادتونو له مخې امپراتور دی بېرته راوغوښت. د ۱۶۳۷ په لومړیو کې بهادر خان روهیلا دنده په غاړه واخیسته تر څو د کتیهاړي راجپوت شورشونه او لاس اچونې په شاه اباد باریلي رامپوز او اناولا کې له منځه یوسي. ده خپل ورو دلبر خان هلته واستاوه او په موضعي جګړو کې یې هغه له منځه یووړل. ددو امداري سولې لپاره په دې سیمه کې بهادر خان ته څو کلي دجاګیر په توګه ورکړل شول او ده خپل ورور هلته د سولې د ساتلو په مقصد موظف کړ. دلته و چې دلبر خان په ۱۶۴۷ کې د شاجهانپور بنسټ کېښود. بهادر خان چې په بلخ کې جګړه کوله د ځای اوسېدونکي یې وهڅول چې شاه جهانپور ته کډه شي. ډېر ژر د افغانانو یوه کلکه مورچه شوه. افغان تاریخ پوه محبت خان لیکي چې افغان مهاجر په روهیلکند کې د ۵۲ بېلا بېلو قبیلو او قومونو خلك وو. چې هر یوه ځان ته محله درلوده او شاه جهانپور ور څخه ډك شو. دوی پخپلو منځو کې هم د خپلو قبیلو پر حمایت اوملاتړ متکي وو.

له دغو ټولو خبرو سره سره راجپوت په ټوله مانا تر پای پورې تسلیم نه شول. نو ځکه د امپراتور شاه جهان د سلطنت په پای کې د باریلي په سیمه کې سیتاسنګه بغاوت وکړ او دده جاګیر دلبر خان ته ورکړ شو. همدارنګه مبارز خان ته په مراد اباد کې جاګیر ورکړ شو. دا ابالکل په ډانګ پېلې خبره ده چې شاه جهان په دې پوهېده چې د راجپوت پرضد یوازې افغانان جنګېدلای شي او سوله ساتلی شي. خو سره له دې یې هم پر دوی باندې سل په سلو کې باور نه کاوه. د دربار د مشرانو په مشوره یې په بندلکند کې د بهادر خان اوږده موده پاتې کېدل خطرناك وبلل. دا وېره وه چې دی به بندلکند په روهلیکند بدل کړي نو ځکه د امپراتور دفرمان له مخې دی بیرته دربار ته وغوښتل شو.

د روهیلا تر څنګ نورو افغانانو هم په شمالي هند کې لوی رول ولوباوه. په ۱۶۲۷ کې رحیم خان کاکړ، دده زوی الله داد، جمال خان او ځینې نورو د کانګره له زمیندار سره په جګړه کې خپل ژوند له لاسه ورکړ. همدارنګه

په ۱۶۴۱ کې شهزاده مراد د کانګړه راجه جګت سنګهه مقابلې ته واستول شو. له ده سره زيات شمېر افغانان ملګري وو. د تلو په وخت کې بهادر خان او نظر بهادر خشګي ته انعامونه ورکړ شول او درنده نمانځنه يې وشوه. په بهادر خان د ماو په نيولو کې ډېره مېړانه وښوده او بالاخره جګت سنګهه دې ته مجبور شو چې عفو وغواړي. دی دربار ته د نظر بهادر خشګي او سيد خان جهان په بدرګه راغی.

د شاه جهان په زمانه کې ختيزه سيمه څه نا څه ارامه وه. مګر که ډېر لږ څه پېښ هم شول افغانان په کې شامل و. د مثال په توګه محمد خان مهمند په ۱۶۲۷ کې په يوه جګړه کې هلته مړ شو. په ۱۶۳۲ کې معصوم خان د موسی خان زوی يو وفادار زميندار و چې د هوګلي کلا په نيولو کې يې پوره لاس درلود.

په ۱۶۴۱ کې بال بدرا د پلامو زميندار بغاوت وکړ او د مغلو د ختيځ صوبه دارانو ته يې بيعت نه کاوه. په نتيجه کې دده پر ضد يوه قوت ته وظيفه ورکړ شوه. د دغه قوت د کيڼ اړخ قوماندان پختيار د کنی و.

شمال لويديز سرحد:

له پيل څخه شاه جهان په شمال لوديځ کې له لوی مشکل سره مخامخ و. د خان جهان لودي بغاوت په شمال لويديز سرحد کې نور افغانان راپارولي وو او همدارنګه د کمال الدين روهيلا (په افغانستان کې مقرر و) تر مشرۍ لاندې پر کابل باندې يرغل پلان شو. له بلې خوا نظر محمد چې د توران حاکم و. د شاه جهان د پاچاهۍ له بې ثباتۍ څخه يې ګټه واخيسته او په ۱۶۲۷ کې يې پر کابل يرغل وکړ. دا مشکل د کابل د ګارنيزيون په پياوړي کولو سره حل شو. محبت خان شهباز خان نظر بهادر خشګي، مبارز خان او نورو يرغلګرو باندې متقابل يرغل وکړ تر څو چې کابل بېرته ونيسي.

په دې جګړه کې مبارز خان سخته مېړانه وښودله. په هغه پوځ کې چې يلانګتاش جوړ کړی و، نظر محمد د پېشقر اول قوماندان و. دا قوتونه د خان

زمان خانزاد خان له خوا عملاً قومانده کېدل. ددغه بریالیتوب په نتیجه کې نظر محمد وکولای شول چې ژر بېرته بلخ ته ستون شي .

همدارنګه د کابل حکمران سید خان سره جلال خان کاکړ د دلاور خان زوی مرسته وکړه چې د کمال الدین خان دیرغل پلان پرکابل باندې شنډ کړي. په دې ډول ډېر افغانان امپراتور ته په داسې حال کې وفادار پاتې شول چې ډېرو افغاني ورونو یې دامپراتور پرضد په بېلابېلو ځایو کې بیرغونه اوچت کړي وو.

په مرکزي اسیا کې د مغلو په دوو جګړو کې یعنې بلخ او کندهار په جګړو کې افغانانو دیادونې وړ رول لوبولی و. د ۱۶۴۵-۱۶۴۶ د بلخ په جګړه کې د مغلو دلښکر افغان مشرانو هر یوه بهار خان روهیلا ، نظر بهادرخشګي ، حیات ترین (دعلیخان ترین زوی) ،نکنام خان(د بهادر خان تره) جمال خان نوهاني اوځېنو نورو دیادولو وړ ونډه اخیستې وه. څرنګه چې دوی زړه ور او مېړني خلك دي همېشه به له راجپوت سره یو ځای د پوځ پېشقراول وو چې د ټولو لوی قوماندان شهزاده مراد بخش و. کله چې نظر محمد له بلخ څخه وتښتېدو د امو د سیند پر غاړویې نږدې لس زره خلك راټول کړل چې د مغلو پر ضد جګړه پیل کړي . بهادر خان روهیلا او اصالت خان چې دده په شاپسې تلل خپل پوځونه یې دده پر ضد تابع کړل. بهادر خان د مکمل یوه اړخ قومانده په لاس کې وه او دده سره نېکنام خان پېشقراول قوماندان و. ډېرو نورو افغانانولکه حیات ترین ،الاول خان ترین ، جمال خان نوهاني ، بهارنوهاني اوځېنو نورو د پوځ ښي اړخ پیاوړی کړی و.له نظر محمد څخه ډېر ملګري ولاړل او دی تېښتې ته مجبور شو او دایران خواته وتښتېدو.

امپراتور ټول هغه قوماندان او افسران تقدیر کړل چې په مېړانه او باتورۍ جنګېدلي وو. د تقدیر شویو په ډله کې بهادر خان ، نظر بهادر ، حیات ترین او ځیني نور شامل وو. چې لویو رتبو ته یې دوی ترفیع ګاني اجرا کړې وې حیات ترین د دربار دتشریفاتي ګارد مشر مقررشو. کله چې

مراد بخش غوښتل هند ته ستون شي نظر بهادر خیشګي هم غوښتل چې له ده سره یو ځای راشي. مګر د امپراتورۍ مقام ده ته د راستنېدو اجازه ورنه کړه. ده ته د جبار قلي ګکهکار تر څنګ د بدخشان د مدافعې دنده ور په غاړه شوه. هند ته د شهزاده مراد د بې وخته ستنېدو په نتیجه کې بهادر خان روهیلا د بلخ د ساتنې مسئول شو. مګر اداره په حقیقت کې اصالت خان ته ورکړ شوې وه. جبار قلي خان دشبرخان قلعه دار مقرر شوی و. همدارنګه نېکنام خان الاول ترین او نور پاتې شول چې د بلخ نیولې سیمې تنظیم کړي. بهادر خان ټولې هڅې په کار واچولې چې د مغلو نیول شوې سیمې او شتمنۍ له ازبکو څخه وساتي. مګر دوی د ښمنانو او رقیبانو د شاه جهان په ماغزو کې زهر وشیندل. امپراتور ته یې ووېل چې که بهادر خان روهیلا او نظر بهادر خشګي د زړه له کومې غوښتل دوی کولای شول چې نظر محمد ونیسي. مګر دوی قصدا داکار نه دی کړی. دا خبره ثرګندوي چې د افغانانو په هکله شاه جهان غوږ نیوونکی و. د افغانانو دوفادارۍ په هکله شکمن و. ده د درباریانو په خبرو د بهادر خان روهیلاپه هکله بې ځایه شك وکړ چې ګوا کې د نظر محمد تېښته ایران ته ده سترګې پټې کړې وې او هغه یې نه و نیولی. په ۱۶۴۸ کې له ده څخه د کالپي او کانوج جاګیرونه ونیول شول. ده ته لاتور توهین وشو چې دده جاګیرونه یې دده ورور جلال خان ته ورکړل او هغه ته یې د لېر خان لقب هم ورکړ. سره ددغه ټول سپکاوي بهادر خان روهیلا په مرکزي اسیا کې په وفادارۍ سره دنده تر سره کوله.

لږه موده وروسته کله چې د توران حاکم عبدالعزیز بغاوت وکړ او غوښتل یې چې پر بلخ یر غل وکړي. شهزاده اورنګ زېب د بلخ د اردو لوی قوماندان مقرر اوهلته واستول شو اود بهادر خان تر څنګ نورو راجپوت او مغل سردارانو دده تر حکم لاندې دندې اخیستې وې. د نېکنام خان او الاول ترین په مېړانه دشهزاده د رارسېدو دمخه د دښمن ددې مفرزې له منځه وړل

شوې وې . کله چې دی راورسيد بهادر خان يې د خپل پوځ دپيشقراول قوماندان وټاکه.

او شمس الرحمن ترين يې دبلخ ښار دامنيت اومدافعې مسئول وټاکه . دکلا ساتنه مادوسنګه ته په غاړه وراچول شوې وه . بهادر خان او نېکنام خان د دښمن د اصلي ضربې په استقامت موظف شوی وو تر څوهغه په شا وتمبوي.

دکندهار د جګړې پر وخت هم د افغانانوله نقش ځخه سترګې نه شي پټېدای. په ۱۶۴۲ کې د ايران (پارس) پاچا د کندهار پر کلا يرغل وکړ. شاه جهان سملاسي کاکړ خان افغان وګمارلو تر څو کندهار وژغوري. ده ته پنځه لکه روپۍ او پوځ له کابل ځخه ورکړل شو تر څو د کندهار ګارنيزيون سره مرسته وکړي. مګر د پارس پاچا د دوی تر راسېدو د مخه کندهار نيولی و. دوی دربار ته بېرته راستانه شول. همدارنګه په ۱۶۴۸ او۱۶۴۹ کې شهزاده اورنګ زېب ډېر افغان سرداران له ځان سره د کندهار پر خوا بيولي وو.

نظر بهادر خشيګې چې د امپراتور پوځ دپېشقرول قوماندان و. په يوه جګړه ددښمن ډلې ته سخته ماته ورکړه او ددې لپاره ده ډېر اعتبار پيداکړ او ونمانځل شو. شاه جهان په دې موقع ډېرو ته لوړ منصبونه ورکړل. الاول ترين اوجمال خان نوهاني ته د ۸۰۰/۱۵۰۰ منصبونه ورکړل شول. نظر بهادر خشګي د ۴۰۰۰/۴۰۰۰ رتبې ته ترفيع وکړه. ده د مغلو ښه خدمت وکړ تر څو په ۱۶۵۲ کې لاهور کې وفات شو. دده زامنو قطب الدين خيشګي ، شمس الدين خشګي او اسدالله ته ښه منصبونه او ښې دندې وسپارل شوې.

بهادر خان روهيلا هم له شهزاده سره کندهار ته تللی و له لنډې مريضۍ ځخه وروسته په ۱۶۴۹ کې مړ شو. دده مشر زوی د لاور خان چې پنځلس کلن و او نورو شپږو ورونو ته ښې رتبې ورکړل شوې. بې له فيلانو دخان نوره هستي ټوله دده زامنو ته انتقال شوه. کله چې اورنګ زېب د کندهار په نيولو کې ناکام شو، داراشکوه د کندهار ،ددريمې او وروستۍ جګړې لپاره قوماندان وټاکل شو(۱۶۵۲). داخل هم زيات شمېر افغانان دده سره ملګري

وو. بهادر خان روهيلا مړ شوی و. مګر دده کشر ورور د لېږ خان ورسره تللی و. همدارنګه شمس الدين خيشګي او قطب الدين خيشګي د خپل پلار د مړيني له کبله رامنځته شوې نيمګرتيا او خلاډکه کړه.

سربېره پر دوی مبارك خان ترين . کاکړ خان دلاور خان او نور زيات شمېر ددغه جګړې سره تړل شوي وو. د لارې په اوږدو کې پوځ دچاچار له سيمې څخه غلې دانې هم اخيستې وې. هغوی دوی لپاره خندونه جوړ نه کړل بلکې مرسته يې هم ورسره وکړه. له بده مرغه سره له دې ټولو هڅو د کندهار جګړه بيا ناکامه شوه.

شاه جهان ډېره مينه درلوده چې د شمال غربي سرحد افغانانو سره ښې اړيکې ولري او د سرحد شخړې پای ته ورسوي او دحل لاره ورته ولټوي . د پخلاينې پاليسۍ په پاملرنې سره ده عبدالقادر (د احداد زوی د روښاني نهضت لاروی) ته د ۱۰۰۰/۶۰۰ منصب ورکړ او د ۱۶۳۳-۱۶۳۴ کالو په وخت کله چې ده بيعت ورکړل ۱۰۰۰۰ روپۍ انعام يې هم ورکړ. بي بي الايي او ددې دوه زومان محمدزمان او صاجزاده د عبدالقادر له نورو لارويو سره يوځای په ۱۶۳۷ کې دربار ته ورسېدل. دوی ښه مېلمه پالنه وشوه او عبدالرشيد خان ته چې په هغه وخت کې په دکن کې مقرر و. واستول شول. عبدالقادر مغلو ته وفادار پاتې شو. دی او جګت سنګه په ۱۶۳۷ کې په يوه تنبې جګړه کې کريمداد ته ماتې ورکړ شوه او بندي ونيول شو. سره لدې ټولو خبرو څرنګه چې شاه جهان د افغانانو په وفادارۍ شك درلود د ۱۶۳۰ اخوا يې دوی ته خپلواکه قومنده ورنه کړه مګر داسې هم شوي دي چې په شمال غربي سيمو کې يې افغانان په خپلواك ډول جاګير داران ، زمنيداران او تهانه داران مقرر کړي دي. دمثال په توګه د دلاور خان زوی (پردل خان يازيدي خان يا پردي خان) يې دښکته لابنګښ تهانه دار هغه وخت مقرر کړ چې راجه جګت سنګه يې له هغه ځای څخه په ۱۶۳۶ کې تبديل کړ. په۱۶۴۳ کې دی د بست دکلا قوماندان مقرر شو او تر ۱۶۴۶ پورې دلته و. په ۱۶۴۰ کې محراب خان ايراني افسر د بست په کلا حمله وکړه. ده له دښمن سره پوره

۵۴ ورځې مقاومت وکړ چې په دومره ورځو کې ده ۶۰۰ ملګري له لاسه ورکړل. او بالاخره حالاتو مجبور کړ چې کلا دښمن ته تسليم کړي. دی د اسير په توګه پارس ته يوړل‌شو. مبارز خان روهيلا چې د افغانانو د جګړې په طريقه ښه پوهېده له دکن څخه شمال غرب سيمو ته واستول شو (۱۶۴۲). دی په ۱۶۴۴ کې د ديپالپور د جاګير دار او زميندار په نوم مړ شو. مبارك خان نيازی له ۱۶۵۴-۱۶۵۵ پورې د دوو بنګښو تهانه دار او جاګير دار مقرر شوی و. سرېېره پردې ده خپلې دندې ته په دغه سيمه کې دوام ورکړ. ان چې د اورنګ زېب تر زمانې پورې دلته پاتې شو. مګر دغه مثالونه کافي ثبوت نه دی چې شاه جهان پر افغانانو مهربان و. داسې خلك لکه بهادر خان روهيلا او نظربهادر خان خشګي چې ټول عمر ده ته وفادار پاتې شول او په مرکز اسيا کې يې ډېره موده مغلو ته خدمت وکړ نه دمستقلې قوماندې خاوندان وو او نه يې وکړای شول چې فتح شوي ځايونه په خپلواك ډول اداره کړي. دشېر خان ترين دوسيه د شاه جهان د عقيدې او باور پر افغانانو ، ښه مثال کېدای شي شاه جهان پر ټولو افغانانو باندې ورو ورو بې باوره کېده.شېر خان ترين اصلا ايرانی افسر و اويه ۱۶۳۰ کې دمغلو پوځي خدمت ته شامل شو. ده ته د ۵۰۰/۲۰۰۰ منصب ورکړ شو او په پنجاب کې يې جاګير هم درلود. شېر خان دکندهار سيمه ډېره ښه پېژندله او همدارنګه يې هلته د خلکو په منځ کې محبوبيت درلود. ده وعده وکړه چې کندهار مغلو ته ونيسي. د پارس شاهنشاه ددغه سرې په پوهه خبر و. ده يوه توطيه جوړه کړه تر څودشېرخان ترين د راتلو ممانعت سبب شي.ده د شېر خان په نوم جعلي ليك جوړ کړ اوداسې زمينه يې برابره کړه چې ليك دشاه جهان په لاس کې ولوېږي. شاه جهان چې دافغانانو په هکله هره منفي خبره ډېره ژر اوريدله شېر خان يې له ټولو دولتي امتيازاتو څخه محروم او بندي کړ. ده ته يې د کال زر روپۍ تقاعد مقرر کړ. شېر خان که هر څومره سپنياوی وکړ، امپراتور قانع نه شو.

او شېر خان هم ازادي تر لاسه نه کړه او په بند کې مړ شو. د شاه جهان دسلطنت په پيل کې ددغې پېښې له کبله د افغانانو نظر هم تر زياتې اندازې

پورې له ده څخه واوښت او دده غه بې باورۍ سبب همدا پېښه شوه مګر دا د یادولو وړ ده چې مغلو د افغانانو مېړانه او توره تریوحده په کنټرول کې راوسته او په سختو سیمو کې یې دافغانانو توره په خپله ګټه وازمویله.

په دکن کې :

په دکن کې هم د افغانانو او مغلو تر منځ دوی د پلان مطابق اړیکې موجود وو. دوی لوی هدف درلود چې د بیجاپور سلطنت ، ګلکنډه او مرهټه په مقابل کې هم پوځي زور وښيي. د افغانانو رول، په دکن کې له شك او بد ګومانۍ څخه وتلی و. د شاه جهان دسلطنت په پیل کې شهبازخان افغان، مبارك خان نیازي، شمس الدین خشکي ، عبدالرحمن روهیلا او ډېر نور یې په تلینیګا نه کې وګمارل. دلته دده یومقصد دا و چې په سیمه کې ارامي وساتي او له بلې خوا نظام شاه او عادل شاه تهدید کړي. ددغو او نورو افغانانو نقش د باغیانو په مقابل کې څرګند دی. ۱۶۳۱ د مغلو او نظام شاه او عادل شاه متحدو قواو تر منځ ترخه جګړه وشوه او دا جګړه د بیدار په سیمه کې د مانجارا سیند په غاړه وشوه. مغلو دلښکر مشر اعظم خان د دکن ګورنر و.

دزرو کسو په شاوخوا کې نفریې درلودل. اعظم خان سخت ټپي شو او د ترنیول کېدو د مخه وتښتېدو. شهباز خان اوزوی یې دواړو ژوند له لاسه ورکړ. بهادر خان روهیلاد سختو ټپونو له امله په میدان کې بې خوده پروت و او زر تنه سربازان یې وژل شوي وو. بهادر خان روهیلا اسیر نیول شوی و. مغلو سخته ماتې وخوړه مغل لښکر لږ و او ددښمن لښکردوی په مقابل کې ۵ : ۱ وو. په ۱۶۳۲ کې کله چې بهادر خان روهیلا او نور له بند څخه خلاص شول دوی یې تقدیر کړل. بهادر خان کله چې دربار ته ورسېد ونمانځل شو او جاګیرونه ورکړل شول.

د دولت اباد د کلا دنیولو لپاره دمغلو جوړشوی پلان د افغانانو په مېړانه عملي شو. داحمد نګر فتح خان چې ددوهم مرتضی نظام شاه په کړنو شکمن و، مغلو ته یې ځان تسلیم کړ. مګر د پېشکش ورکول یې وځنډول. په

۱۶۳۱ کې شاه جهان لښکر ور ورساوه چې د دولت اباد کلا ماته کړي. په دې وخت کې د مرهټه مشر شاجي د بيجاپور له سلطنت سره تړون لاسليك کړ چې د فتح خان پرضد وجنګيږي او پريکړه يې وکړه چې دولت اباد ونيسي. له داره، فتح خان کلا مغلو ته وسپارله. محبت خان د احمد خان نيازي، مبارزخان . نظربهادر خشکي، جمال خان (د دلاورخان زوی) شکرالله (د مبارزخان زوی) په ملګرتيا د کلا نيولو په مقصد اخواته حرکت وکړ. د لارې په اوږدو کې د ظفر نګر کلا ټينګه کړه . احمد خان نيازی ، مبارزخان او نظربهادر خيشګي ته يې دنده وسپارله چې له تهانه دار ترکمن خان سره مرسته وکړي. احمد خان نيازی چې کلا د ترکمن خان په غياب کې ساتله زيات کوښښ وکړ چې دښمن هڅې شنډې کړي او کلا له ښمن څخه وساتي . په همدي وخت کې چې فتح خان د مرهټه خواته واوښت د مغلو موقف يو څه کمزوری شو. مګر سره له دې محبت خان او ملګرو يې په پوره مېړانه په ۱۶۳۳ کې کلا ونيوله. نظربهادر خشيګی په دې جګړه کې ډېره مېړانه ښکاره کړه او ډېر بخششونه ورکړل شول. په ۱۶۳۴ کې شهزاده شجاع او محبت خان د پاريندا جګړه پر مخ بوتله . دا ردو په هره برخه کې د يادونې وړ افغانان ځای پر ځای شوي وو. له بده مرغه بيا هم دا جګړه ناکامه شوه او د محبت خان زړه مات او مړ شو. ددکن صوبه داري په دوو برخو وويشل شوه. خان زمان د دولت اباد ګورنر او خان دوران د برهانپور ګورنر وټاکل شو. د دکن منصبدار هم پر دوو برخو وويشل شول. مبارز خان په دولت اباد کې مقرر شو او .منصب يې هم لوړ شو . مګر نظر بهادر خيشګي چې د توري او مېړانې شهرت يې هری خواته خپور و په برهانپور کې د خان دوران تر حکم لاندې مقررشو. ددوی تر څنګ ځيني نورو هم لکه احمد خان نيازی . په وفادارۍ سره د مغلو خدمت کاوه. د پاريندا جګړې په تعقيب يو تنظيم شوی قصد د مغلو له خوا عملي شو چې د مرهټه باغي ونيسي. هغه ورځ په ورځ خوځيدو او شخړې يې جوړولې. او دمرهټه مشر ساهوبهونسل و دولت اباد ته د مرهټه خطر ددکن ددواړو ګورنرانو له خوا په ګډه رفع شو د مغلو او افغانانو

په ګډه همکارۍ د احمد نګر د سیمې وضیعت بنه شواوپوره امن تامین شو. مګر له دې مخکې چې مرهټه باالکل وټکول شي، عادل شاه د مرهټه پرخوا ودرېد او نوې شخړه یې رامنځته کړه.

پرېکړه وشوه چې د بیجاپور خواته دې لښکر واستول شي. خان زمان د بهادرخان روهیلا د روزستار قومندان (د عقیدار قومندان) شېر خان ترین ، رشید خان انصاري ، مبارز خان (د عقبدار مسئول) هادیدار خان (درشیدخان انصاري رورو) نظربهادر خشګي مبارز خان نیازی ، احمد اومهمند ، حبیب خان کراني او نورو د نده اخیستې وه چې عادل شاه ته درس ورکړي. مګر عادل شاه مخکې له مخکې تسلیم شو. تر هغه وروسته ټول قوتونه د مرهټه خواته متوجه شول اود اوسا اوډګیر کلاو دنیولو هڅه یې وکړه. په ۱۶۳۶ کې دا کلاګانې له دریو میاشتو محاصرې څخه وروسته فتح شوې. رشید خان انصاري مبارز خان اومبارك خان نیازی ددغې جګړې د ګټلو له کبله ونمانځل شول. بل افغان نومیالی احمد خان نیازی و چې له شایسته خان سره یوځای مرهټه د ناسك او سنګامینر دکلاګانو نیولو دنده درلوده اوهدوی دا جګړه ایزفعالیت د رامرسیج د کلار نیولو کې هم موثر و. دی هغه قوماندان و چې دشاجي پوځ ته یې ماتې ورکړه. نوځکه د خان دوران په پیشنهاد ده ته ((نغاره او توغ)) ورکړل شول. همدارنګه احداد مهمند د انکولاد سیمې په سوله کې رول درلود. دی تر ډېره په دکن کې پاتې شو. کله چې ساهو د پونه په شاوخوا کې ناارامي جوړه کړه خان زمان دده په تعقیب کې شو. ده جګړه د بهادر خان روهیلا تر قوماندې لاندې جونار د کلا په محاصره کولو سره پیل کړه.

په دې توګه په څو ځایو کې افغان صاحبمنصبانو ته په خپلواك ډول قومانده ورکړ شوې وه ځینو یې له مغلو افسرانو سره نږدې دوستي او ملګرتیا هم درلوده رشید خان د خان زمان نږدې ملګری و او په هره مهمه مسئله کې یې سلا ورسره کوله رشید خان په غرنیو سیمو کې همېشه بسوله اوامن ساتلی و او باغیان یې افغانستان ته نه پرېښودل که څه هم دی په ناندر کې میشت و.

خوتر ډېره د تيلنګانه په صنبطي کې هم مصروف و. کله چې دی په ۱۶۴۸ کې مړ شو، دده ورور هادیدار خان چې ډېر قابل سړی و دده پر ځای په ناندر کې مقرر شو. ده د مغلو د موقف په ټینګولو کې په دکن کې ډېره هڅه کوله په ۱۶۵۵ کې ده وظیفه واخیسته چې له قیصر سنګه د راجه کوکلا ډیو ګهر زوی څخه هدې او باج راټول کړي. ده دا دنده په بري سره تر سره کړه. ډېر افغاني سرداران د شهزاده اورنګ زېب سره تړلي وو. په تېره بیا هغه وخت چې دی د دکن وایسرا و. په ۱۶۵۷ کې دلېر خان، جلال خان کاکړ (د دلاور خان کاکړ زوی)، شمس الدین خشګي چې له ګجرات څخه د کن ته تبدیل شوی و او ډېر نور د شهزاده اورنګ زېب په خدمت کې وو.

جلال خان داورنګ زېب نږدې ملګری و او په دکن کې یې د نصیر اباد د اداري مسئولیت ده ته ورکړی و. همدارنګه په ۱۶۵۷ کې د لېرخان ته ده د ۱۰۰۰/۲۵۰۰ منصب ورکړی و. دا ځکه چې د بیجاپور په جګړه کې یې پوره سربښند نه کړې وه.

د شاه جهان د سلطنت په دوره کې د افغاني سردارانو د موقف په هکله څېړنه او شننه (تحلیل اوارزیابي):

پورتنی بیان دا په ګوته کوي چې د دکن په نظا مې تاریخ کې افغانانو اوچت رول درلود. په جنوب کې دوی د مغلو د امپراتورۍ د ټینګښت او پراختیا په هکله په دوامداره توګه په جګړو بوخت وو. دوی په دکن کې ښه مقامونه تر لاسه کړي وو، که څه هم په عام ډول دوی د مستقلې قوماندې او ځانګړې اداري څاوندان نه وو، خو په ډېرو ځایو کې قلعه داران، جاګیرداران وو مخکې مو اشاره کړې وه چې د شا جهان د سلطنت په پېل کې خان جهان لودي ددکن وا یسرا مقرر شو او دریا خان روهیلا ته په هغه ځای کې جاګیرونه ورکړ شوي وو. رشید خان انصاري چې په ۱۶۳۱ کې د جمنا د دواړو غاړو دسیمو او اکبر اباد فوجدار مقرر شوی و، د کن ته تبدیل او هلته (ناندر) ده ته په جاګیر کې ورکړ شو ترده وروسته دده ورور هادیدار خان ته (ناندر) او د (تیلینګانه) ځینې فتح شوې سیمې ورکړل شوې وې. ده د (تیلینګانه) د

سیمې د ګورنر دمرستیال دنده پر غاړه درلوده. دواړه ورونه د امپراتورۍ باوري خلك وو. محمد خان نیازی او تر ده وروسته احمد خان نیازی د(اشتي) جاګیردار وو. په ۱۶۳۳ کې احمد خان نیازی د(ډانډورې) تهانه دار و او تر څه وخته د(ګلشن اباد) جاګیر دار هم و. په ۱۶۴۹ کې د احمد نګر د کلا قوماندان مقرر شو. نیازی ورونو پر اشتې باندې د امپراتورۍ قبضه کمزورې شوه او بالاخره د مرهټه په لاس کې پرېوته.

عمر خان ترین یو بل افغان نومیالی و چې د (بګلانه) فوجدار و او د(سورت) کې اوسېده. د محلي زمیندار انو له خوا ده ملاتړ کېده اوپه سیمه کې یې امن او نظم موجود و. په ګجرات کې قطب الدین خان خیشګي د پټان جاګیر دار و. او ورور یې شمس الدین د دکن د ناصراباد د ادارې دنده پر غاړه درلوده. عثمان روهیلا د خاندیش فوجدار و او ده ورور فتح خان روهیلا (دواړه دذکریا خان زامن وو) په دکن کې جاګیر درلود او نږدې شل کاله یې هلته خدمت کړی و. همدارنګه احداد مهمند د انکولا تهانه دار و او د مرهټه له خوا تهدید شوی و. ده دنده درلوده چې په انکولا کې امن راولي او دخلکو په زړونو ملهم کېږدي چې ډېر زیات زورېدلي وو، او وکولای شي چېددوی باور تر لاسه کړي. درشید خان تر مړینې وروسته ده یو زوی اسد الله د چاندور) تهانه دار مقرر شو. ۱۹۵۴ او پر ۱۹۵۶ ده ته ترفیع ورکړ شوه او (ایلچپور) جاګیر مقرر شو. ده دوهم زوی الهام الله هم د مغلو په خدمت کې واولوړې رتبې یې تر لاسه کړې وې او پر ۱۶۵۶ کې کله چې ده ورور د ایلچ پور ګوارنر شو نوموړی ده پر ځای د چانداور تهانه دار مقرر شو. او همدارنګه هغه وخت ده تره هادیدار خان مړ شو او ده د افرادو قومانده هم ده په خپل لاس کې واخسته. الهام الله د اورنګ زېب نږدې سړی و او ده په دور کې یې مهم موقف تر لاسه کړ. جلال خان کاکړچې له کال څخه په کمه موده کې جمعو جاګیر دار و شمال غربي سرحد ته واستول شو او بیا وروسته د کن ته واستول شو. دی هم د اورنګ زېب نږدې ملګری و او ده په مرسته د ناصر اباد جاګیر دارې او فوجدارې یې کړې وه.

پورتني حالات داسې ښيي چې افغانانو په دکن کې مهم ځايونه نيولي وو او ددوی د دغه لوړ ومقامونو د نيولو لپاره دوی شرحې موجودې دي: افغانان او راجپوت دواړه جنګيالي قومونه وو. نو يو د بل د مقابلې لپاره او د مرهټه د ټکولو لپاره ساتل شوي وو او ياداچې له خپلې کورنۍ سيمې څخه لرې استخدام شوي وو تر څو په خپله سيمه کې بغاوتونه ونه کړي او په دې توګه ددوی خطر کم شي. په هرحال د افغانانو علاقه په جنوب کې له ورايه ښکاري چې د پاچاهۍ د بدلېدو لپاره دجګړو په وخت له هر شهزاده سره ددوی اړيکې څه ډول وې؟ ددوی وفاداري هم له سيمې سره وپښل شوې وه. هغه چې په دکن کې وو داورنګ زېب پلويان وو او هغه چې په ګجرات کې وو لکه قطب الدين خيشګي هغوی د شهزاده مراد طرفداران وو. که دا حقيقت نورهم وڅېړو د ۱۰۰۰ تنو((ذات)) ۱۲۴ مشرانو چې د سموګر تر جګړې پورې يې داورنګ زيب پلوي کوله له هغو څخه ۲۳ تنه افغانان وو. حال دا چې د داراشکوه د ۸۷ پلويانو په ډله کې يو تن افغان و. د شهزاده مراد يوويشت تنه مشران پلوي و چې له هغې ډلې څخه هم يوتن افغان و. شهزاده شجاع هم د لس تنو منصبدار و له خوا چې منصب يې تر ۱۰۰۰ لوړ و، پلوي کوله او په دوی کې هم يو تن افغان و.

که څه هم د مغلو په ادارو کې دافغانانو ورځ په ورځ کمې برېښېده ، د مغلو داردو او پوځ د نژادي ترکيب مسئلې ته په دقت کتل کېدل. هر منصبدار دنده درلوده چې پوځ يې له بېلابېلو توکمو څخه جوړ شوی ګډ پوځ وي. د مثال په توګه هزاري منصبدار به ۲۵۰ تنه عسکر درلودل چې له بېلابېلو نژادو څخه به وو. يعنې ۶۴ افغانان ، ۶۴ راجپوت ، ۶۴ مغل او ۵۸ سيدان او شيخزاده ګان به په دغه پوځ کې راټول شوي وو.

نوروافسرانو به هم خپل قوتونه په همدې ترکيب سره ساتل. په دې ډول به د افغانانو، دراجپوت، مغلو او سيدانو تر منځ توازن ساتل کېدو سره له دې د خان جهان لودي تر بغاوت وروسته هيڅ يو افغان چيرته ګورنر مقرر نه شو. يوازې شېر خان تنور دا مقام تر لاسه کړی و، ځکه چې د شاه جهان د بغاوت

په وخت کې ورسره او د پاچاهۍ دنیولو په جګړه کې یې ملا تړې وه. دی تر ۱۶۳۱ پورې په لوړ مقام کې پاتې شو. بل افغان ته دومره لوړه رتبه او لوړ مسئولیت نه و ورکړ شوی. همدارنګه افغاني جنرالانو خپلوا که قومانده نه درلوده همېشه د بل تر لاس لاندې وو. که هر څومره وفاداري یې هم ښودله لوړې رتبې یې تر لاسه نه کړې. ډېر افغانان لکه بهادر خان روهیلا ، احمد خان نیازی، مبارزخان ، شېرخان تنور ، جلال کاکړ، نظر بهادر خشکي او نور ، شاه جهان ته حتی د خان جهان لودي د بغاوت په وخت کې وفادار پاتې شول. ورپسې دوی په دکن، کندهار ، بلخ ، او بدخشان کې په وفادارۍ او مېړانه جګړې وکړې مګر دوی بریالي نه شول چې د شاه جهان باور تر لاسه کړي. یوه هم تر پنج هزارۍ پورته رتبه ونه ګټله . دا رتبه هم یوازې یوه تن بهادر خان روهیلاته ورکړې شوې وه نومړې د ۲۳ نومیالیو افغانانو له ډلې څخه یونومیالی و. یو پرتلیز جدول به دا وښیي چې دافغانانو د شاه جهان په وخت کې دزیاترو رتبې د ۱۰۰۰ پورته نه وې.

پورتنۍ راپورښیي چې د خان جهان لودي بغاوت دوی ته کلکه ضربه وارده کړه او افغانان تر هغه وروسته د مغلو په دربار کې خپل حق ته ونه رسېدل. هیڅ بل افغان پیدا نه شو چې د خان جهان لودي ځای اومقام ته ورسېږي. په دوو دلیلونو باندې شاه جهان د افغانانو په مقابل کې تبعیض کاوه. لومړی داچې ډېر درسوخ خاوندان افغانان لکه دریا خان ، بهلول خان،سکندر درتاني او نور د خان جهان لودي پر خوا ودرېدل او دوهم دا چې دوی غوښتل چې افغاني سلطنه بیا په هند کې راژوندی کړي. دا ځکه چې پښتنو په عام ډول خپل پرستژ او قدرت چې پخوایې درلودل نه وهېر کړی.

دا خبره دبرنییر په قول چې په ۱۶۵۸ کې هند ته تللی و، رښتیا ده.دی وایي : ((پښتانه نه ماتېدونکی نژاد دی. دوی مغل د مرګ تر پولې پورې غندي ځکه چې دوی د پلرونو امارتونه د مغلو په لاس رنګ شول.))

اووم څپرکی

اورنك زېب او افغاني سرداران

اورنګ زېب د خپلو پلرونو په شان په دې پوهېدلی و چې افغانان يو جګړه ايز قوت دی. ده حتی هغه وخت چې شهزاده و، کوښښ يې کاوه چې د افغانانو وفاداري تر لاسه کړي. يو وخت ده ديوه افغان افسر د ترفيع پېشنهاد وکړ او خپل پلار ته يې په يوه ليك کې داسې ليکلي وو ((چې زما پېشنهاد دې ځکه رد کړی دی چې هغه يو افغان دی)) دا بايد هېر نه کړو چې زيات شمېر افغانان د اورنګ زېب پلويان وو. او په پاچاهۍ نيولو کې ورسره وو. داموهم په ياد وي چې د افغانانو پلوي توب د شهزادګانو د لياقت په اساس نه و بلکې له منطقي او سيمې سره دموجوديت او خدمت د اړيکو په اساس و. شهزاده شجاع د ختيځو سيمو د ځينو افغاني زميندارو طرفداري تر لاسه کړې وه. مګر وروسته به هم راشي، خو اوس دومره ويلای شم چې افغانانو به وفاداري بدلوله اوچېرته به يې چې ګټه وه هماغه خوا به يې نيوله. کله به چې يوه شول چې دوی کانديد کمزوری کېږي نو هغه به يې پرېښوده او په هغه چاپسې به تلل چې غښتلی به برېښېده.

د پاچاهۍ نيولو په جګړو کې د افغانانو رول

د پاچاهۍ نيولو په هڅو او جګړو کې د افغانانو رول په زړه پورې خبره ده. ما هڅه کړې ده چې په دې هکله د افغانانو رول وڅېړم. شهزاده اورنګ زېب چې د ښې تجربې خاوند، سياست پوه و، په برهان پور کې يې تر ټولو د مخه يو شمېر سرداران ونمانځل. په دې نمانځنو کې افغاني سرداران هم شامل وو.دوی منصبونه لوړ کړ شوي وو او د پاچاهۍ په نيولو سره دوی ته نورې وعدې هم ورکړې شوې وې. د دهرمات په جګړه کې ځينو افغانانو د اورنګ زېب پر خوا د امپراتورۍ مشر جسيوانت سنګه پرضد جګړه وکړه. شهزاده محمد سلطان د باغي پوځ مشر و. له ده احمد خشيګي. لودي خان (مظفر لودي)، پردل خان (بل افغان) کمال لودي، جمال بيجاپوري الهام الله، عبدالباري انصاري قادر داد انصاري هاريداد خان، زبر دست خان ((حيات افغان)) حميد او ځينې نور ملګري او د لښکر په سر کې روان وو. ځينې يې د اوردو په بېلابېلو ځانګو کې ګمارل شوي وو. د منظم او کوردينه شوي فعاليت په نتيجه کې امپرالستي قوتونه مات شول. له دغه بريالیتوب څخه وروسته سملاسي يې خپل قوماندانان و نمانځل. فتح خان روهيلا د فتح جنګ خان لقب، بيرغ أو نغاره تر لاسه کړل او منصب يې هم لوړ شو اسمعيل خيشګي ته د جانباز لقب ورکړ شو سربېره پر دې بېرغ يې هم ورکړ او رتبه يې هم ورکړ شوه. محمد بېګ خيشګي ته د دیندار خان احمد خيشګي ته د (اخلاص خان) او حميد کاکړ ته د (کاکړخان) او اسمعيل نيازي ته (خاني) ورکړ شوه. دولت خان لوړه رتبه واخيسته او همدارنګه رشيد خان الهام الله دنمانځل شوو په ډله کې و. وروسته د سموګهر په جګړه کې د افغاني سردارانو جګړه ايز قابليت د اورنګ زېب په ګټه اورنګ زېب له خوا سمبالېده. محمد کاظم ددغه جګړې په هکله ليکي چې جګړه له دواړو خواو

ځخه په زړه ورتيا او مېړانه پر مخ بېول کېده. دی ممريز مهمند ته په ځانګړي توګه اشاره کوي چې مېړانه او توره يې دجګړې په ډګر کې له ورايه بريښېده. او نوموړي په دې جګړه کې څو تپه تر لاسه کړل. د لاور خان مهم رول ولوباوه او د يندار خان هم ټپي شو. په دغه جګړه کې شهزاده داراشکوه ماتې وخوړه او اګرې ته وتښتېد او له هغه ځای څخه دهلي ته ولاړ اورنګ زېب خپلو خواخوږيو ته بيا انعامونه ورکړل. اسمعيل خان نيازی او سکندر روهيلا دواړو ته يې پنځه پنځه زر روپۍ بخشش ورکړ. د شهزاده مراد له بندي کېدو څخه وروسته په ۱۶۵۸ کې قطب الدين خان خيشګي له اورنګ زېب سره لاس يو کړ. پخوا له دې څخه ده شهزاده مراد د اورنګ زېب له پلانونو څخه ارتقاظ کړی و. مګر دده نصيحت ته يې غوږ نه و ايښی. دده احساسات يې وپارول او د اورنګ زېب پر خوا ودرېد. اورنګ زېب ددغه خيشګي خان زيات عزت وکړ او وروسته يې په ګجرات کې د سورت فوجدار مقرر کړ. په واقعات عالمګيري کې راغلي دي چې د شهزاده مراد بدرګه د بندي کولو په وخت کې په شاه جهان اباد دلبر خان افغان او شيخ مير ته ورکړ شوې وه. په دې توګه تر دغه وخته پورې اورنګ زېب له افغاني سردارانو څخه وېره نه درلوده. برعکس اورنګ زېب دوی ته مهمې دندې ورکړې.

کله چې اورنګ زېب د داراشکوه په تعقيب ووت او هغه پنجاب ته تښتېدلی و، نو له اورنګ زېب سره زيات شمېر وتلي افغانان يو ځای ملګري وو. لکه حظبر خان، پردل خان (هريوه ته يې ۵۰۰۰-۵۰۰۰ روپۍ ورکړې وې) جانباز خان خيشګي او ځيني نور. کله چې داراشکوه له پنجاب څخه بهکر ته وتښتېده، اورنګ زېب يو پياوړی پوځ په دې پسې واستاوه. دلس زرو لښکر سره د داراشکوه مقابلې ته ولاړل. اورنګ زېب په خپله ملتان ته ولاړ او هلته يې افغاني افسرانو ته مکافاتونه ورکړل. ميرداد افغان ته او لودي خان ته يې اس ورکړ.

تر هغه وروسته مصري افغان، غلام محمد افغان، يوسف نيازي، امام اپريدی او نور هم له داراشکوه سره په جګړه کې بوخت وو. په دې توګه د

۱۶۵۷ او ۱۶۵۸ په موده کې زيات شمېر افغانان له دا راشکوه سره په جګړه بوخت وو. په دې وخت کې داراشکوه ګجرات ته وتښتېدو تر څو دهغه ځای مشران پر خوا کړي. که څه هم ځينې عناصر زړه نازړه وو او ځينو اصلاً ددې خبرو پروانه کوله، خو عابد شېر بابي يو ګجراتي امير احمد اباد ته ولاړ او داورنګزېب ملا تړ يې وکړ. امپراتورده ته د مبارکۍ فرمان ورواستاوه او دده وفاداري يې وستايله. قطب الدين خان خيشګي هم اورنګ زېب ته وفادار پاتې شو. چې د ديوريا جګړې وروسته له همدې کبله ده ته لقب او چېنه مکافات ورکړل شول، په ۱۶۵۸ کې د اورنګ زېب او داراشکوه تر منځ په ((ديوريا)) کې سخته جګړه وشوه چې د لېر خان افغان او دده ملګرو بې ساري مېړانه وښودله. افغان جنرال ټپي شو او زيات ملګري يې مړه شول خو دا راشکوه ماتې وخوړه او د جګړې له ميدان څخه وتښتېده.

د افسوس خبره داده چې داراشکوه سره دده ملګري خيانت وکړ. ملك جوان افغان چې دارا شکوه هغه ته ځمکې او امتيازات ورکړي وو، داراشکوه ونه ساته او د اورنګ زېب استازي ته يې تسليم کړ. ملك جوان ددغه ناخوانۍ په مقابل کې له اورنګ زېب څخه د بختيار خان لقب وګاټه او د ۱۰۰۰ رتبه يې هم ورکړه.

سليمان شکوه د داراشکوه زوی هم پناه لټوله او زيات شمېر ملګري ورڅخه ولاړل. د افغاني سردارانو په ډله کې يو هم دلبر خان و چې لا ډېره موده د مخه يې پرې ايښې و او له راجه جي سنګهـ سره يو ځای اورنګ زېب ته ور اوښتې و. همدارنګه عباس افغان په ۱۶۵۸ کې پرېښولی و اودا هغه وخت و چې دسير نګر راجه ده ته پناه نه وه ورکړې. دعباس افغان رتبه لوړه شوه او داحترام چېنه هم ورکړ شوې وه. سلمان شکوه يوازې له دوو سوو کسانو سره پاتې شوی و چې تاج نيازی او بهار کوهاني ورسره وو. بالاخره دی ونيول شو او ووژل شو.

داسې ښکاري چې زيات شمېر افغانانو د اراشکوه دشجاع پرضد جګړه کې حمايه کړې و. زياترو د خانګړو ګټو په مقصد له ده څخه بېل شول او

څوتنه تر پایه وفادار ور سره پاتې شول. دلېر خان ، قطب الدین خیشګي عباس افغان او ځینې نور دپخلاینې دپالیسی له مخې په قوت پاتې شول. اورنګ زېب دوی ته هرکلی ووایه اوه یې نمانځل.

شجاع ددهلي دپایتخت وروستنی غوښتونکی و. دحسن خشګي او نورو په ملګرتیا یې جنپور ونیولو او په خجوا کې یې سنګر جوړ کړ چې داورنګ زېب سره وجنګېږي. اورنګ زېب له مخکې نه پوره تیاری نیولی و او ددې ورځی انتظار یې کاوه. ده زیات ټینګار په دې کاوه چې پېشقراول(مختاړتوت) یې غبنتلی وي. ددې کار لپاره به یې توریالي او مېړني افغان افسران مقررول .مګر د پېشقراول قوماندان شهزاده محمد سلطان و. په همدې ډول افغانان ښي اوکیڼ اړخ قوتونو کې ګمارل شوي وو. دشجاع له خوا د پېشقراول قوماندان حسن خیشګي اودښي اړخ قوماندان شیخ ظریف داودزی و. که څه هم شجاع هر څه بایللي وو مګر دده وفادارو افغان قوماندانانو تر پایه جګړه وکړه.

حسن خیشګي دجګړې په میدان کې خپل ژوند له لاسه ورکړ.

د خجوا جګړه (جنوري ۱۵۵۹) په څو مهمو حقایقو باندې رڼا اچوي. دا د یادونې وړ ده چې د اورنګ زېب ملا تړ د څو تکړه او تجربه لرونکوجنرالانوله خوا کېده او ده دخپلواکی لوی قوماندانی باور پر دوی نه کاوه. دوی به زیاتره له کوم شهزاده سره وو او اصلي قومانده به دهغه لاس کې وه. مګر شهزاده شجاع برعکس پر افغانانو زیات باور درلود. که څه هم دده افغان ملګري لږ وو خو د هر اړخ قومانده به د افغانانو په لاس کې وه. په خجوا کې د دوو اړخو قوماندانان افغانان وو. داورنګ زېب په پلو کې تر راجپوت افغانان ډېر د باور وړ وو((جیسوانت سنګهه)) په ډېرحساس وخت کې له امپراتور سره خیانت وکړ. مګر افغانان تر پایه پورې وفادار پاتې شول.

په دې توګه اورنګ زېب له خپلو افغان ملګرو څخه سل په سلو کې ګټه واخیسته. ده دوی ته مکافاتونه او بخششونه او لوړې رتبې ورکړې خو سره له دې ټولو ، پردوی باندې یې باور نه کاوه. داسې ښکاري چې د افغانانو پر

وفاداری باندې شکمن و او بنایي همدا دلیل و چې مستقله قوماندانی یې دوی ته نه ورکوله. کله چې شجاع ((بنګال)) ((اراکان)) ته وتښتېده وکړه اورنګ زېب یوه کلکه مفرزه وګمارله چې شجاع تعقیب کړي. په دغه قوت کې د تجربې خاوندان او نومیالي افغانان هم وو. چې د جګړې په ډېرو میدانو کې یې وفاداري ثابته کړې وه په یوه لګېدنه ((تصادم)) کې دلېر خان خپل زوی فتح خان اویوشمېر نږدې افغانان له لاسه ورکړه. همدارنګه فتح جنګ خان دوه ورونه شهباز خان او شریف خان او وریرونه رستم او رسول له شجاع سره د جګړې په جریان کې له لاسه ورکړل. یو بل تومیالی افغان رشید خان د انصاري شجاع دومره ترتهدید لاندې نیولی و بنایي چې له ډېرې وارخطا یی عقده اخیستې او امر یې کړی وي چې په نوم افغان اسیر دې قتل شي.

دشجاع پرضد عملیاتو کې د امپراتور له پوځ سره ځینو محلي افغانانو په بهار او بنګال کې زیاته مرسته وکړه کله چې شجاع په بهار کې نهایي ماتې وخوړه د بهار کاکړو له اورنګ زېب سره تر پایه وفاداري وکړه او دده دپوځونو ملاتړ یې کاوه. خواجه کمال افغان د بیرم او جتناګر زمیندار چې اصلا د شجاع ملګري و ، له ده سره دښه نیت او همکاری اظهار کاوه. ده له میر جمله څخه بلنې واخیستې او اردو ته یې له خپلې سیمې څخه د محفوظ تېرېدو اجازه ورکړه. له ټولو بدمرغیو سره سره شجاع د افغان ملګرو لکه سرمست خان او جمال خان غوري په ملګرتیا ویاړېده. هغوی دده د مرام لپاره ځانونه قرباني کړل(۱۶۵۹) بالاخره د شجاع کورنی او خزانې د اخلاص خان خیشګي په مرسته دربار ته یووړل شول. کله چې دربار ته ورسېد خلات ،اس او توره یې مکافات ورکړل. دده زوی الله داد ته هم خلات او د ۱۰۰۰ / ۱۵۰۰ منصب ورکړ شو.

بالاخره د قدرت نیولو دجګړو په پای کې اورنګ زېب بریالی راووت او د دهلي پر تخت اوتاج باندې یې ځان ټینګ کړ. دده د بریالیتوب په پروسه کې د افغانانو له ونډې څخه څوك سترګې نه شي پټولی. دوی د مرګ تر پولې دده

ته وجنګېدل او دخپلو بې سارو قربانيو په مقابل کې يې بېلابېل مکافاتونه تر لاسه کړل.

ابوالفضل ماموري تبصره کوي چې په لومړيو کې اورنګ زېب ډېر احتياط کاوه چې افغانان بې ځايه تر فيعات وانه خلي. همدارنګه کافي خان(خافي خان) ويلي دي. ((د پخوانيو افغانانو د کړو وړو په نظر کې نيولو سره امپراتورنه غوښتل چې افغانان د زيات قدرت خاوندان وي)) بهيمسن هم دافغانانو په هکله او ددوی دوفادارۍ په هکله د امپراتور منفي نظر ته اشاره کړې وه. اروپايي ګرځېدونکي چې دمغلو درباريې لېدلی و داحس کړې وه چې مغلي امپراتو رانو افغانانو ته د بې باورۍ اوشك په سترګه کتل. ((مانکچي يامانکشي) چې په ۱۶۵۶ کې هند ته تللی و داورنګ زېب دوخت دسترګولېدلو پېښو ته چې د ۱۶۵۹-۱۷۰۷ تر منځ پېښې شوې وې داسې اشاره کوي: ((د مغلو په امپراتورۍ کې د اقاعده ده چې پر افغان باندې بايد باور ونه شي)) په ځانګړي نظر کې وايي: ((په ټول هندوستان کې له کابل ځخه تربنګاله پورې به ښايي سل پخې کلا ګانې کافی وي . چې دغو ته پاچا وفادار ملګري د ګورنر په توګه ورلېږي. دا ګورنران به معمولا هغه خلك وو چې دده خدمت يې په ښه توګه تر سره کړی و او يا ازمويل شوي شهزاده ګان وو او يا به ازمويل شوي راحوت، سيدان او مغل وو. مګر پښتنو ته اجازه نه وه چې دغه کلا ګانې اداره کړي. ځکه له دوی ځخه د بل چا سره د معاملو کولو خطر موجود و. ځکه چې دوی له همايون پاچا سره همداسې کړي وو.

همدارنګه برنتير چې د ۱۶۵۸- ۱۶۶۷ په موده کې په هندوستان کې اوسېده. او د مغلو له دربار سره يې نږدې اړيکې درلودلې د افغانانو په بې باورۍ باندې خبرې کوي. دی وايي چې مغل نا چاره وو چې افغانان په پوځ وګماري ځکه چې دوی جګړه ايز قابليت لري. دوی د راجپوت په شان تکړه او غښتلي خلك وو او کولای يې شول چې امنيت وساتي.

دی زياتوي: ((اساسي قوت په خپله مغل دي مګر زياتې پيسې دهغوي په ساتنه مصرفېږي.)) داخبره دا څرګندوي چې مغل امپراتوران تر ډېره حده پر

مغل عسکرو متکي وو. د عصر تاریخ پوهان د هند افغانانو ته د کرکې په سترګه ګوري. بهمیسن په خپل تاریخ د لکشا کې د اورنګ زېب پالیسي په زغرده بیانوي. ((امپراتور اورنګ زېب پر افغانانو هیڅ باور نه درلود. امپراتور بابر، امپراتور همایون او امپراتور اکبر هند ته راغلل د ویاړ، غرور او غچ اخستلو احساس یې له افغانانو څخه زده کړ او د هند ټوله امپراتوري یې ونیوله خو دا حیرانونکې خبره هم نه ده چې دوی داسې خصوصیات درلودل.

څرنګه چې دده د پاچاهۍ سیاسي حالات ډېر پیچلي وو او بغاوتونه ډېر وو لکه د شیو جي تر اداري لاندې د مرهټه بغاوت. د دکن د ایالاتو پرضد جګړې د راجپوت بغاوت، دجټانو او ستهنامیانو بغاوتونه او نور ټول هغه حالات وو چې امپراتور یې مجبور کړی و چې پر افغانانو زیات متکي شي. افغاني امیران او سرداران باالعموم په پوځ کې ګمارل شوي وو او دا کړنه د اورنګ زېب په وخت کې هم عملي کېده. افغان مشران لکه دلېر خان، ټول په پوځي خدمت کې ګمارل شوي وو.

که څه هم د مغلو په زمانه کې افغانان محوه نه شول خوددوی شمېر ورځ په ورځ کمېدو. په ۱۶۵۸ کې د ۴۸۶ سردارانو له جملې څخه ۴۳ تنه افغانان ووچې منصب یې د ۱۰۰۰ او پورته وو. د ۱۶۷۹ - ۱۷۰۷ کلو تر منځ دا عدد ۳۴ ته راولوېد.

حال داچي ټول شمېر ۵۷۵ تنه ۹۹ اود هماغه رتبو خاوندان وو مګر دده د سلطنت په ورستیو کې د افغانانو په مقرریدو کې زیاتوالی راغی او رتبې یې هم لوړې شوې (حتی ۵۰۰۰ او پورته رتبې واخیستې) حال دا چې په لومړۍ مرحله کې (۱۶۵۸-۱۶۷۸) د داسې لوړو رتبو خاوندان یوازې درې تنه وو. او په دوهمه مرحله کې (۱۶۷۹-۱۷۰۷) پورې دا شمېر لسو کسو ته ورسېد. ددې تر فیعاتو یو دلیل د افغانانو جذبېدل وو چې داردو صفونو ته راتلل. زیات شمېر افغانان چې د ۵۰۰۰ رتبې یې اخیستې وې د دکن افغانان وو. احتمالا اورنګ زېب مګر کاوه چې د دوی هغه مشران چې ډېر

نومیالي وو باید کمزوري شي او عام خلك يې دځان پر خوا کړي. سربېره پر دې دوی زيات شمېر پخوا د بيجاپور او ګلکنده په دربار کې وو. اورنګ زېب ځينې خپل کړل او ځينو ته يې لوړې رتبې هم ورکړې. ›› دا کار هم ددې لپاره و چې نور وهځوي تر څو داورنګ زېب پرخوا ودرېږي.

نظامي عملیات او د افغاني سردارانو رول

په دکن کې :

د اورنګ زېب په وخت کې د کن مسئلې ډېر حاد شکل نیولی و. اورنګ زېب لا شهزاده و چې غوښتل يې ددکن مسئله د تل لپاره حل شي. که څه هم شهزاده داراشکوه ددکن د سلطانانو په پلوي مداخله نه وای کړې ښايي دا مشکل به دايمي حل وای اورنګ زېب چې پاچا شو ډېر ژر يې د دکن خواته پام وکړ او په جدي توګه يې دا مسئله په نظر کې ونیوله. دجنوبي مخالفینو په مقابل کې ده د چال، فريب، ډيپلوماسۍ، رشوت، نظامي فشار او زور څخه کار واخيست اوله هيڅ نه يې صرفه ونه کړه وايسرا ابدلول د نظامي جنرالانو او محلي عسکرو کارولو يې غوښتل يې چې د دکن وضیعت د تل لپاره نورمال حالت ته راولي. په ۱۶۶۳-۱۶۶۴ کې ميرزا راجه سنګهـ د دکن وايسرا مقرر شوي و. ده ته اختيار ورکړ شوی و چې خپل افسران خوښ کړي. جی سنګهـ د خپل مرستيال په توګه د لېر خان خوښ کړ او هغه يې د پېشقراول (مختارې) قوماندان وټاکه. نورنوميالي افغانان چې ددکن په دغه پوځ کې شامل وو فتح خان روهيلا او فتح جنګ د راجه جي سنګهـ وايسراتوب په دوره کې د دکن ډېر افغانان په پوځ کې شامل شول. دوی تر ټولو مهم يو عبدالحميد د عبدالکريم ورور و چې د اخلاص خان لقب او پنج هزاري رتبه ورکړ شوې وه او بل هم عبدالمجيد د بهلول خان لمسی و او هغه ته د بيجاپور د يوه غښتلي اونوميالي جنګيالي په سترګه کتل کېدل او نوموړی په ۱۶۶۶

کې تسلیم شوی و. ده ته هم د ۵۰۰۰ منصب ورکړ شوی و. همدارنګه شیخ علي نبي (د بیجاپور خضرخان پاني ورور) او دده بل ورور هم د مغلو پوځ ته داخل شوي وو. شیخ ته د ۱۵۰۰ منصب او ورور ته یې هم درنده او ابرومنده وظیفه ورکړ شوې وه. دا پروسه همداسې اوږده شوه او په راتلونکو کلو کې هم جذب زیات شو او په دکن کې د مغلو له خوا مقرربدل بهادر خان کوکلتاش د ران مست له توري او مېړانې څخه ګټه واخیسته او دخیشکي خان له زامنو څخه یې د نالدرګ کلا د نیولو لپاره وګمارلو . د نالدرګ په بدل کې د خواجه کورنۍ ته د جعفر نګر (تېمبرني) جاګیر ورکړ شو. عبدالروف، بهار خان (سنګرم خان) اسمعیل خان موکا او دده ورونه، مامور خان (ددلبر خان ماموري زوی)، بهادر خان پاني حسن میانه او دهغه ورونه ، سلیمان خان (د خضرخان بیتهني زوی) او ځینې نور هم تسلیم شول.*او د امپراتورۍ په پوځ کې شامل شول او دا داورنګ زیب د سلطنت دوهمه مرحله وه. د دکن افغانان په دومره زیات شمېر د امپراتور پوځ کې ځکه شامل شول چې اجلا د امپراتور پالیسي همداوه چې دوی جذب کړي او پخواني کړو وړو ته یې ونه ګوري. ده پخپله وویل: ((زه هڅه کوم چې دبیجاپور وسله وال پوځ د ځان پر خوا کړم.)) دا په خپله ددې ښه ده چې ددکن د افغانانو په راښکلو سره ددکن سیمې کمزورې کړي.

که څه هم دا د افغانانو د خپل لیاقت مطابق مکافات شول او منصبونه ورکړل شول خو منصب یې چندان عاید نه درلود. ځکه له جاګیرونو څخه په مسلسل ډول او په قناعت بخښونکي ډول ددوی لاس ته څه نه ورتلل. خو بیا هم له امتیازاتو څخه یې ګټه تر لاسه کوله. د مثال په توګه دوی له نغد تضمین څخه خلاص وو، مګر نور هر هغه څوك چې منصبداز کېدل تضمین ورکول یې جبري وو. د امپریالستي پالیسۍ مطابق د افغان سردارانو زامن به جذبېدل او د پلار لقب او د خپلې قبیلې مشر توب ورکول کېدو.

په ۱۶۶۴-۱۶۶۵ کې د پوراندار د محاصرې په وخت کې دلبر خان او دده قبیلې پر دښمن دومره زور واچاوه چې په نتیجه کې د پانډار او راندامال

کلکې پوستې ماتې شوې. دغه بریالیتوب د شیواجي مقاومت مات کړ او هغه (جی سنگه) ته د ـــ

• پوراندار کلا او څلویښت نورې کلا گانې تسلیم کړې. د پوراندار په محاصرې کې د ((جي سنگه)) او دلېر خان سره ډېرو نومیالیو افغانانو مرسته وکړه. لکه بدل بختیار داود خان حسین داود، غیرت اومظفر (د دلېر خان وربرونه)، لودي خان قطب الدین خان او نور. دوی شاوخوا سیمې ونیولې او له خاورو سره یې برابرې کړې او په نتیجه کې د پوراندار د کلا سقوط حتمي شو. د پوراندار له ترون وروسته دلېر خان ته د ۵۰۰۰/۵۰۰۰ منصب او نور په ځای مکافاتو نه هم ورکړل شول.

د شیواجي فعالیتونه ختم نه شول. په ۱۶۷۰ او ۱۶۷۱ کې یې ((سورت)) چورکړ.په راستنېدوکې یې د((اورنگ اباد)) شا وخوا هم وځپله .داود خان داخلاص خان میانه ورور (دبهلول خان زوی) سنگرام خان غوري، ابراهیم پاني، او نورو په ملگرتیاله دښمن سره مخامخ شول. افغانان په مېړانه او غیرت جگړه کوله په اکتوبر ۱۶۷۰ کې د واني، دیندوري دجگړې په اوږدو کې اخلاص خان او سنگرم خان غوري له زامنو او خپلوانو سره سخت ټپي شول.

په ۱۶۷۱ کې د امپراتور د امر په اساس بهادر خان د((سالهر)) کلاتر محاصرې لاندې ونیوله. له ده سره اخلاص خان هم ملگری و، ده دنده درلوده چې د بهادر خان په غیابت کې چې بلې خواته واستول شو، د کلا محاصرې ته دوام ورکړي. مرهټه له فرصت څخه گټه واخیسته او پر اخلاص خان یې یرغل وکړ او هغه یې ونیو. دی په ۱۶۷۲ کې ازاد شو . دغه نارامی دده په کړو وړو ناوړه اغېزه ونه کړو او امپراتور هم ده ته ترخه ونه ویله او دی یې له خلاصیدو نسره سم په پخوانۍ دنده وگماره. په ۱۶۷۳ کې د دلېر خان د صوبه دارۍ په منځنیو وختو کې د((سالهر)) کلا د نیولو یوه قصد بیا وشو مگر بریالی نه و. د دلېر خان د ناکامۍ علت نظامي ستونزې او اقلیم دي یل و، په هر حال مغلو د مرهټه جاه طلبي ماته کړه او دگلکنډه او بیجاپور په

سرحدونو کې يې ماته ورکړه. دغه لوی بريالیتوب د دلېر ، شمس الدين خيشکي او د نورو افغانانو د مېړانې او تورې په نتيجه کې تر لاسه شو.

په ۱۶۷۸ کې شمباجي دشيواجي زوی له خپل پلار سره خپه شو او د پلار پرضد يې بغاوت وکړ او له مغلو سره يو ځای شو. ده د دلير خان منځګړيتوب ومانه. دلېر خان اخلاص خان ورواستاوه چې دده کمپ ته يې راولي. د دلېر خان په پېشنهاد ده ته د ۷۰۰۰/۷۰۰۰ منصب ورکړ شو او د راجه لقب يې هم ورکاته او يو شمېر پيلان يې هم ورکړل. د ۱۶۷۸ په اوږدو کې دلېر خان ، رشيد خان الهام الله ، اخلاص خان او نورو په وار وار هڅې وکړې چې مرهټه ختم کړي او دوی لاس تر برهانپور پورې غزېدلی و. (۱۶۷۹-۱۶۸۰ - ۱۶۸۲ کلو پورې).

په ۱۶۸۱ کې اورنګ زېب په خپله دکن ته ولاړ او په هر استقامت کې يې منصبداران په خپله وټاکل. دلېر خان له شهزاده معظم سره وتړل شو ترڅو د ((احمدنګر)) په سيمه کې مرهټه داړه ما ران وځپي .((ران مست خان پاني)) ، چې د بهادر خان ګوکلتاش ملګري و، دده په وړاندېز يې د بهادر خان لقب ورکړ او د ((کونکان)) په سيمه کې مقرر شو. ده ته ځانګړی پوځ ورکړ شو. کاکړ خان د خان زمان ترامر لاندې د برهانپور نايب صوبه دار وټاکل شو. او رشيدخان الهام الله د پخوا په شان د ((نانديد)) فوجدار پاتې شو. همدارنګه اسمعيل خان صوکا، سليمان خان دکني، مامورخان او نور د مرهټه پرضد په جګړو کې مصروف وو. په دې توګه زيات شمېر مېړني افغانان د مرهټه پرضد وګمارل شول. په ډېرو حالاتو کې دوی ته مهمې دندې او خپلواکه وظيفې سپارل شوې وې. د مرهټه د تسليمولو لپاره دمغلو پلان درې ټکي وو: دمرهټه د کلاګانو نيول، دمغلو ارضي تماميت د مرهټه داړو څخه ساتل او بل د مرهټه او ددکن د دوو خپلواکو پاچا هيو(بيجاپور)) او((ګلکنډه)) تر منځ د اتحاد او ګډ تړون مخنيوی کول. ددې پلان تطبيق دوی موخه وه. افغانانو هره هڅه وکړه چې د مغلو دا پلان د ۱۶۸۱-۱۷۰۷ تر منځ عملي شي. د هغومهمو کلاګانو په ډله کې چې دوی غوښتل ويې نيسي: ((واکينکېره))

((جېنجي)) او ((ستاره)) شاملې وې. د واکېنکېره په لومړي ناکامه بريد (۱۶۹۱) کې دوه تکړه افغانان بهادر خان پاني اوران مست خان پاني مړه شول. په وروستې جګړه کې د همدغه کلا دنيولو لپاره د دلبر خان داود زي هڅه هم ناکامه شوه. د مکررو بريدونواووينو تويولو په اووږدو کې په ۱۷۰۶ کې دا کلا دمغلو په تصرف کې شوه. ډېر افغانان په دغو جګړو کې اخته وو. بهيمسن اوساقي مستعد خان دواړه د دلاورخان پاني او عزيز خان روهيلا مېړانه اوبې ساري توره د واکېنکېره دکلا په جګړه کې تائيدوي او ستايي. کله چې دوی برياليتوب تر لاسه کړ د اودخان پاني چې په ټول هند کې يې دتورې او مېړانې اوازې خپرې وې، دخپل ورور بهادر خان روهيلا تر څنګ تقدير شو. دده رتبه هم لوړه شوه. ((عزيز خان بهادر خان روهيلا ته))د چغتاي)) لقب ورکړ شو او رتبه هم لوړه شوه.

همدارنګه د جېنجې په محاربه کې ۱۶۹۲ کې اسمعيل خان موکا او کاکړخان په محاصره کې مهم رول ولوباو اسمعيل خان ټپي شو او دمرهټه له خوا اسير يوووړل شو. مګر((اجيب ناير)) مرهټه چې د اسمعيل خان پخوانی دوست و، له ده سره مرسته وکړه اوله بند څخه يې خلاص کړ او جګړه ناکامه شوه. دوهم بريد پر((جېنجي)) باندې په ۱۶۹۷-۱۶۹۸ کې بريالی و او په جنوري ۱۶۹۸ کې کلا ماته شوه. داود خان پاني چې په يوه باندينی پوسته کې قوماندان و د کلا په نيو لو او ددښمن دمدافعې کرښې په ماتولو کې ډېر موثر و . وروسته د مرهټه په تسليمولو کې يې فعال رول درلود. په ۱۶۹۹-۱۷۰۰ کې دمغلو د هغو پوځ پېشقراول (مختاړې) قوت قوماندان و چې د مرهټه دماتولو لپاره ګمارل شوی و. بيايې يوه سيمه دوی د مخنيوي په مقصد ونيوله او ټينګه يې کړه . دی دحيدر ابا په کرتاتك کې ددغه کلك سنګر فوجدار و.

افغانان په عمومي ډول دمغل پوځ د پېشقراول (مختاړي) قوت قوماندان وو. دوی په وار وار له تباه کېدونکې حالاتو سره مخامخ شوي وو. ددې مثالونه ډېر دي. په ۱۷۰۰ کې د((ستاره))کلا دنيولو لپاره پخپله اورنګ

زېب قومانده په لاس کې نيولې وه((ميراتش تر بيت خان)) د پاچا د امر خلاف ماينونه پټ وکړل چې د دښمن مدافعه ماته کړي چې په نتيجه کې د ګهکر او افغاني قبيلو يو شمېر خلك په کې تپي او مړه شول.

• په دوی کې ځينې افغانان توريالي منصبداران لکه احمد خان لودي، اسعدالدين احمد د دلېر خان زوی او ډېر نور توپچيان په کې شامل وو. کلا يوازې د خبرو او مذاکرې له لارې نيول کېدای شوه، دجګړې ضرورت نه و.

په دې توګه افغانان په دکن کې د مغلو د اردواساسي ملاتړي وو. مغلو هر څومره چې کولای شول افغانان په د کن کې خپله پوځ ته راجذب کړل. او افضل خان يو زيات شمېر افغانان چې پخوا په بيجاپور کې پوځيان وو راټول په خپل پوځ کې يې شامل کړل او د شيواجي پر ضد يې استعمال کړل. په وروستيو کې په ۱۶۷۸ کې دلېر خان دبيجاپور د سيدي مسعود بې لارې کړل. اوله بيجاپوريانو څخه يې شل زره کسيز پوځ جوړ کړ. مګر که دوخت دمورخينو خبرې رښتيا وي نو د بيجاپور پو ځيان د خپلو مشرانو په مقابل کې وفادار نه وو، بهيمسن وايي چې د مغلو صاحبمنصبانو زياتره له مرهټه سره معاملې کولې او تر مقاومت دا کار ګټه ور و.

منوکچي (منوکسي منوجي) هم مشابه خبره کوي او د داود خان پاني مثال راوړي او هغه د مرهټه سره پټه معامله درلوده. کله چې دی د کرناټك ګورنر و، مرهټه يې ونه خپل، او رنګ د خپلو اسلافو په شان پر افغانانو شکمن و او افغانان يې همېشه د ځان په هکله خاين بلل. عزيز افغان يې ورك کړ ځکه چې د بيجاپور حکومت ته يې محرم معلومات ورکول اود مغلو د فعاليت لپاره دا کار ډېر مضر ثابت شوی و. د دلېر خان نوم تر شك لاندې ځکه و چې په پټه يې د شهزاده اعظم شاه سره اړيکې ساتلې او دده په ګټه يې کار کاوه. د بيجاپور سلطانانو د پوځ زياتره خلك افغانان وو. له افغاني سردارانو سره د مغلو د امپراتورۍ په وخت کې دوی اړيکې ښيي چې دوخت په سياست کې يې پوره رول درلود. دمغلو د امپراتورۍ او د بيجاپور د

سلطنت ټول تاريخ د اپوره ښکاره کوي چې افغانان په دواړو خواو کې د خپل مصئونيت او د خپلو شتمنيو دساتنې مينه وال وو. د ((علي عادل شاه)) له مړينې څخه وروسته دده ماشوم زوی سکندر عادل شاه د قدرت پر ګدۍ کېناست. ډېر ژر داخلي جنګ پيل شو. عبدالکريم افغان د قدرت واګی هغه وخت په خپل لاس کې ونيولې چې خواص خان وژل شو. بهادر خان کوکلتاش پرېکړه وکړه چې د عادل شاهي په دربار کې د عبدالکريم د ورځ په ورځ زياتېدونکي قدرت مخنيوی وکړي. ده په ۱۶۷۶-۱۶۷۷ کې په بيجاپور کې خونړۍ جګړه پيل کړه. ده له ځان سره دلېر خان د پېشقراول (مختار) قوت د قوماندان په صيفت اخلاص خان ميانه، قطب الدين خا ن خيشګي او ځينې نور يې له ځان سره واخيستل، افغانانو له بيجاپوري پوځ سره سخته جګړه وکړه مګر کله چې عبدالکريم افغان محاصره شو افغاني احساس په ټولو کې راويښ شو. د مغلِ پوځ ټولو پښتنو له عبدالکريم خان سره چې هغه هم پښتون و کلك زړه سوی وښود. دوی د مغلو د پوځ له طاقت څخه خبر وو خو عبدالکريم خان ته يې په پټه احوال ورواستاوه چې ((دا به ستا لپاره ګرانه وي چې له مغل پوځ سره مخامخ وجنګېږې ښه به داوي چې له بهادر خان سره مذاکره وکړې. دابه د مغلو په پوځ کې بې اتفاقي راولي. ته له ده سره د شخصا ليدلو وخت وټاکې. دخبرو په موقع به ظفر جنګ له منځ څخه وويستل شي.))

لنډه دا چې دوی نه يوازې عبدالکريم خان ته د مغلو د طاقت په هکله خبر ورکړ بلکې ده ته يې د سولې د ټينګولو او د ځان ساتلو لار هم وروښودله. ددې مطابق عبدالکريم خان، بهادر خان ته ليك ورواستاوه بخښنه يې وغوښته چې دده ورور اخلاص خان دې ، دی بدرګه کړي چې د بهيما دسيند په غاړه کې يې دده (بهادرخان) کمپ ته ورورسوي. بهادر خان خپل ورور اخلاص خان او قطب الدين ورولېږل چې عبدالکريم خان کمپ ته راولي.

عبدالکريم خان وعده وکړه چې د ((ګلکنډې)) په نيولو کې به مرسته ورسره کوي. مګرده دبهادر خان د ((نالدرګ)) او ((ګلبرګه)) د نيولو او سوبې مخالفت وکړ. دی له دلېر خان سره ملګری شو اود بهادر خان کوکلتاش

خلاف یې توطئه جوړوله. دوی څو واره امپراتور ته عریضې واستولې او بهادر خان یې له ((شیواجي)) سره په پټه معامله کولو تورن کاوه او دی یې د حیدر اباد د سوبې لپاره خنډ باله. له بلې خوا که امپراتور اجازه وکړي، حیدر اباد به دمغلو امپراتورۍ سره وتړو. په نتیجه کې خان جهان کوکلتاش دربار ته (۱۶۷۷ - اګست) وغوښتل شو او دلېر خان وایسرا مقرر شو چې د حیدر اباد جګړې ته چمتو شي.

دلېر خان د عبدالکریم خان افغان سره چل ول جوړ کړ او بهادر خان کوکلتاش سره یې ټګي وکړه او دده باور یې له لاسه ورکړ او پرنوموړي باندې دلېر خان ډېر ګران و او تل یې له ده څخه سلا او مشوره غوښتله. د ځانې ګټو په نظر کې نیولو سره له کوکلتاش څخه واوښت او په ناوړه سیاست لاهو شو.

د دلېر خان او عبدالکریم افغان قوتونو په ګډه سره پر ګلکنډه برید وکړ. ران مست د خضر خان ورور (د قطب الدین خیشګي زوی) او ځینې نور افغانان په دغه پوځ کې شامل وو. دا جګړه یوه ناکامه هڅه وه او د ناکامۍ د اسبابو په ډله کې یودلیل د خضر خان د زامنو بې تفاوتي وه. که څه هم چې دوی د ((نالدرګ)) کلا سپارلې وه خو په دې کار خوشاله نه وو، نو ځکه د دغه جګړې په میدان کې یې پوره فعالیت نه کاوه. سر بېره پر دې عبدالکریم ناجوړه شو او د مغلو موقف لاکمزوری شو. که څه هم د مغل پوځ زیات فعالیت کاوه خوبې نتیجې په شا شول. کله چې دوی ((ګلبرګ)) ته پښه کېښودل زیات شمېر یې د افغانانو په شمول له لاسه ورکړي وو. دقطب الدین خیشګي زوی مومند هم په کې مړ شو. دلېر خان مجبور شو چې له شرم نه ډک دسولې تړون لاس لیک کړي او د عبدالکریم په مشوره یې ټول صلاحیت په بیجاپور کې ((سیدي مسعود)) ته وسپاره په بله کې ده ته د خپلو قبیلوي سړیو مشرتوب ورپاتې شو او سیدي مسعود هم دښې رویې ژمنه ورسره وکړه. لنډه موده وروسته د ۱۶۷۷ په د سمبر کې عبدالکریم مړ شو او دده زوی عبدالروف د خپلو سړو مشر شو. د عبدالروف افغاني ملګري څه ناخه نا

قراره شول څکه چې سيدي مسعود خپلې ژمنې پر ځای نه کړې. دوی عبدالروف ته ښکنځل وکړل او تحقيرېې کړ نوموړي له مغلو څخه پنا وغوښته ده ته د دلېرخان لقب او د ۷۰۰۰ منصب ورکړ شو(۱۶۸۷). د دلېرخان ناکامي په دکن کې او د افغانانو شورش داورنګ زېب د قارېدو سبب شو اوله دلېر خان څخه يې معلومات وغوښتل. شهزاده معظم په ۱۶۷۸ کې د دکن صوبه دار مقرر شو او صلاحيت يې درلود چې د مغلو موقف په دکن کې را اوچت کړي.

په ۱۶۷۹ کې دلېر خان پربيجاپور باندې يو بل ناکام بريد وکړ. ده د((ساګر)) د کلا د محافظينو له خوا ماتې وخوړه. امپراتور لاثور پر ده قارجن شو او بهادر خان کوکلتاش يې د کن ته ورواستاوه چې د چارو نظم برابر کړي.

ددکن پېښې جدي شوې او اورنګ زېب مجبور شو چې پخپله هلته ورشي. په ۱۶۸۱ دده راتګ دکن ته د مغلو جګړه ددښمن پرضد په دکن کې لانوره توده کړه. ده د قوتونو په وېش کې د ضرورت په وخت ډېر پام کاوه. ده د ډېرو افغانانو د يوځای کېدو مخنيوی کاوه. کله چې ده ران مست خان (د خضر خان تاني) وزور له شهزاده محمد معزالدين سره يو ځای کړ او د احمد نګر د شورش د ځپلو لپاره يې وګماره،ده دلېر خان مامور حسين خان ميان، فتح جنګ خان او اخلاص خان له شهزاده محمد اعظم شاه سره يو ځای کړ او د بيجاپور جګړې ته يې واستول.

د ۱۶۸۵-۱۶۸۶ دسختو کلو په وخت کې د اورنګ زېب تر لارښوونې لاندې ډېرو افغانانو د مغلو صادقانه خدمت کاوه. دلېر خان او مامورخان داحمد نګر په شاو خوا کې پرباغيانو برلاسي شول. ده ته پاچا ډېر مکافاتونه ورکړل او بيا يې دده زوی محمد يار ته د مامور خان لقب ورکړ او اجازه يې ورکړه چې له پلار سره يو ځای شي. همدارنګه فتح جنګ خان د بيجاپوريانو په مقابل کې مېړانه ښودله او د جګړې په ميدان کې ځو ځايه ټپي شو. د دلېرخان زوی کمال الدين خان هم زخمي شو او فتح خان مامور د دلېر خان روهيلا زوی د بيجاپور په جګړه کې د مغلو په طرفدارۍ ووژل شو.

امپراتور خپل افغاني سرداران له مکاناتو څخه هیڅکله هم محروم نه کړل. په ۱۶۸۶ کې یې ډېر افغانان ونمانځل. کمال الدین خان ته یې توره (چپنه) او نور ډېر شیان مکافات ورکړل. عبدالروف خان د ۶۰۰۰ منصب ته لوړ شو او د دلېر خان لقب یې هم تر لاسه کړ. نورو ډېرو افغانانو هم مکافاتونه او لقبونه وګټل.

په ۱۶۸۶-۱۶۸۷ کې سختې هڅې وشوې چې ګلکنده فتح شي. ران مست خان پاني چې د مغلو افغاني منصبدار و له عبدالله خان پاني سره ډېرې مرکې وکړې چې نوموړی د سلطان ابوالحسن قطب شاه د باور سړی و. د سلطان قطب شاه له خوا عبدالله پاني د کهرکي د مشهورې دروازې مسول ټاکل شوی و. د غو افغانانو د سلطان قطب شاه سره خیانت وکړ او په شپه کې یې دروازې د مغلو لپاره خلاصې کړې.

لنډه دا چې د ۱۶۶۶-۱۷۰۷ تر منځ د اورنګ زېب افغاني سردارانو دمغلو په پوځ کې د دکن په سیمه کې ښه موقف درلود. دوی په ډېرو جګړو کې برخه اخیستې وه او امپراتور هم په هر ممکن موقف کې دوی ته بخششونه او مکافاتونه ورکړل. مګرسره له دې دوی کړو وړو ته به کله کله د شك په سترګه کتل کېدل. د داود خان پټې اړیکې له مرهټه سره، ددلېر خان ټکي له کوکلتاش سره ، د عزیز خان په پټه راشه درشه له بیجاپور سره او داسې نورې هغه پېښې دي چې د امپراتوری سره یې اړیکې د ځانې ګټو په مقصد کمزورې کول. مګردوی تر څنګ د نورو غیر افغاني سردارانو ورته کړه وړه هم د نیوکې وړ بلل کېږي. اورنګ زېب د خپلو پلرونو په شان په خاص ډول د افغانانو په هکله همېشه بدګومانه و، او له افغانانو څخه به که چا شکایت پورته کاوه ډېر ژر به یې عملي عکس العمل ښوده. سره له دې یې هم د افغانانو مېړانې او تورې ته اړتیا درلوده. په تېره بیا د مرهټه پرضد یې‌دوی نظامي مهارت ته زیات ضرورت و.

په ګجرات کې څرنګه چې افغانان په ټول هند کې خواره وو، نو د دوی ګډون په سیاسي چارو کې خامخا موجود و.په ګجرات کې هم افغانان تیت

وو او په هره سیمه کې چې وو د خان لپاره یې دسیمې یوه برخه خپله کړې وه. اورنګ زېب ښه پوهېدو چې په سیمه کې د سولې او امنیت لپاره د افغانانو تسلط څومره اهمیت درلود. دې پوهېده چې د ځینو قبیلو مشران لکه د کاتیاوار سیمې د ((بالي)) قبیلې مشران باید هیڅکله له نظره ونه غورځول شي. ځکه چې دوی ډېر قدرت درلود. امپراتور دانه بلله چې د ((سورت)) په فوجدارۍ کې د ((بالي)) قبیلې کوم څوك مقرر کړي. شهزاده اعظم شاه ته یې هم دا مشوره ورکړه ځکه چې نوموړی په ۱۷۰۴ کې د ګجرات ګورنر و. ده په همدا کال د ((سورت)) فوجدار فتح جنګ خان چې د ((بالي)) قبیلې غړی و لرې کړ. اورنګ ددې کار له کبله شهزاده وښکانه. اورنګ خپل زوی ته ولیکل:

((د ګجرات په ایالت کې د بالي قبیله نظامي مسلك ته ډېر احترام کوي. که چېرې ددغه ایالت فوجدارۍ د بالي قبیلې له غړو څخه بغیر بل چا ته ورکړې شي دا به له عقل څخه لېرې خبره وي)) د اورنګ زېب دا خبرې دوه حقیقته روښانه کوي: اول دا چې د بالي فوجدار لرې کول په سیمه کې د بې نظمۍ د رامنځته کېدو سبب کېږي. دوهم دا چې اورنګ د افغانانو په مېړانه اعتراف کوي. بالي مشرانو د سیمې دخلکو تر منځ د شخړو په ارامولو کې لوی لاس درلود اوپه ګجرات کې یې امن ساتلې و. مبارز بالي په بریالیتوب سره وکولای شول چې د بروچ د مانیا بغاوت غلی کړي ۱۶۸۹. محمد مبارز د شېرخان بالي زوی هغه وخت ووژل شو چې د پټهان په سمیه کې یې د ساپنده کولیانو بغاوت غلی کاوه. (۱۶۹۳۰ په وروستي وخت یعنې ۱۷۰۱ کې صنعدر مایي او دده زامنو محمد ضربت خان او محمد خان جهان اود دوی ملاتړو خلکو په مروار کې د دورګاداس راتور پلانونه د بغاوت لپاره شنډ کړل. باغیانو یې تعقیب کړل او ښه جګړه یې ورسره وکړه. د دورګاداس لمسي او زیات شمېر راجپوت د صفدر بایي د زامنو له خوا ووژل شول. مګر د دورګا داس په نیولو کې پاتې راغلل او نوموړی مراوار ته وتښتېد.

په ۱۷۰۳ کې صفدر بايي د داهناجداژ پرضد لښکر وکښ. نوموړی نه ماتېدونکی مرهټه و چې په ګجرات کې يې د ننڼه د هر ډول لښکر په مقابل کې مقاومت کاوه. افغان مشر د مرهټه په کمين کې پريوت او ناربادا پر غاړو کې سخته جګړه سره وکړه او افغان مشر که څه هم په مېړانه جنګېده، ماتې وخوړه، محمد عثمان خان ووژل شو. صفدر بايي ټپي او بې حاله ددښمن له خوا اسير شو. محمد اعظم د صفدر خان بايي وراره دڅوکسو سره بريالی شو چې خان خلاص کړي. وروسته د غچ اخېستلو په منظور خان عبدالحميد خان (ناېب وزير) محمد شېر، محمد صلات، د صفدر بايي زوی هڅې وکړې خو بيا هم بريالي نه شول. محمد شېر په جګړه کې سخت ټپي شو. بالاخره محمد صلابت د خپل پلار د خلاصون لپاره ډېرې زياتې روپۍ ورکړې، نورو هم د خپلو عزيزانو د خلاصو ن لپاره روپۍ ورکړې.

قطب الدين خيشګي يو بل نوميالی افغان و چې په ګجرات کې د جوناګهر ګورنر و. اورنګ زېب ته ترپايه وفادار پاتې شو. ده د راي سنګهه د ران مل ورور د اصلاح او سمېدو لپاره مسئوليت په غاړه اخيستی و. نوموړي د خپل وراره ستراسيل حق د جام په زميندارۍ کې غصب کړی و. ده حتی د کچ زميندار تماچي هم د ځان پر خوا کړی و. قطب الدين خيشګي سرې ورواستول او له ده څخه يې پېشکش وغوښت رای سنګهه دده استازي وشړل اوبغاوت يې وکړ. ستراسل په څه چل ځان تر قطب الدين خيشګي پورې ورساوه او نوموړي له امپراتور څخه هدايت تر لاسه کړی و چې رای سنګهه له منځه يوسي. قطب الدين خان دخپل زوی محمد او دنورو په ملګرتيا جګړې ته تيار شو او پر ۱۱ای سنګهه يې بريد وکړ او وای سنګهه ته يې ماتې ورکړه. د جام نوم يې اسلام نګر کېښود او ستراسل ته خپلې ځمکې ورکړ شوې. مګر څه موده وروسته د دلبر خان تماچي په مرسته ځمکې بېرته رای سنګهه ته وسپارل شوې.

په ختيځ کې :

هغه افغانان چې له مغلو سره وو، د مير جمله په جګړو کې يې د کچ بهار او اسام په محاذو کې پريکړونې نقش درلوده. دبنګال ګورنر مير جمله نه يوازې د افغانانو پياوړی پوځ درلود چې په جګړو کې مرسته ورسره وکړي بلکې د جګړو په وخت کې له دوی څخه مشوره هم اخيستله دده سلا کاره ډله دري کسه وو.

رشيد خان الهام الله. دلېر خان او داود خان. په دغه دري کسېزه سلا کاره ډله کې به همېشه دوه تنه افغانان وو. داسې ويل کېږي چې د لېر خان د مېر جمله نږدې وفادار ملګری و. دېر خله د لېر خان د خپل قوت او خپلې هوښياری په زور دمغلو اداره له بربادی څخه ژغورلې او حتی پوځ يې داسې هڅولی دی چې بری تر لاسه کړي. د مير جمله له خوايي همېشه ستاينه کېده. په يو وخت کې د اسام پاچا وغوښتل چې روغه جوړه وکړي او ددلير خان منځګړيتوب يې وغوښت. افغاني سرداران لکه رشيد خان الهام الله، منګلي خان ميانه افغان او دېر نور د مير جمله د وايسراتوب په دوره کې د ختيځو سيمو له چارو سره تړلي وو،

د اسام د (اهوم) او (کامروپ) په مقابل کې د رشيد خان فعاليتونه د ستاينې وړ دي او په ۱۶۶۲ کې د کامروپ فوجداري وګتله همدارنګه دلېر خان له مغلو سره تل وفادار پاتې شو. ۱۶۶۲ کې ده دخپل پوځ دوه برخې له دريو څخه له لاسه ورکړې له ۱۵۰۰ کسو څخه يوازې ۴۵۰ تنه ژوندي پاتې شول. په دې ډول د لير خان نه يوازې له خطر ناك د ښمن سره مخامخ وبلله داقليم ناوړه حالاتوهم دده دعسکرو پر روغتيا باندې ناوړه اغېزه درلوده. دوی په مېړانې سره هر څه وزغمل. ده دا ثابته کړې چې دميرجمله لپاره د سوبې غوښتونکی دی.

د راجپوت په ضد:

د مغلو په هغو جګړو کې چې د راجپوتاند پرضد وې، د افغانانو برخه دومره اوچته نه وه. داسې ښکاري چې اورنګ زېب په لوی لاس نه غوښتل چې دوه غښتلي خلك په یوه سیمه کښې پربږدي. تر څو خدای مکړه لاس سره یو نه کړي او د مغلو دماتې سبب نه شي. یوازې د دلبر خان ـ کمال الدین خان (د دلبر خان داودزي زوی) او دلاورخان په هکله استثنا شته چې په دغه سیمه کې یې رول لوبولی دی. منو کچي (منوکسي) داسې تبصره کوي چې مغلو ډېر ضرورت درلود چې افغانان د راجپوت پرضد وکاروي. او په دې وخت کې دضرورت سیمه دګنګا دواب سیمه وه. ده دشاه جهان پالیسي تعقیبوله چې په نوموړې سیمه کې راجپوت باغیان په افغانانو وټکوي. اپریدي افغانانو دلبر خان او ده زوی کمال الدین خان په دې سیمه کې ځمکې تر لاسه کړې. همدارنګه عظمت الله خان چې یو بارکزی افغان و د (دواب) په سیمه کې ګمارل شوی ود نظم د زاموا رساتلو په مقصد په دې سیمه کې دمغلو پلان بریالی ومګر د اوږدې مودې په نظر کې نیولو سره افغانان ته په خپله یوه بله ستونزه جوړه شوه. کله چې دوی دقوت او قدرت خاوندان شول د اورنګ زېب تر مړینې وروسته دوی هڅې وکړې چې د مغلو امپراتوري ټوټې شي.

د شمال غربي سرحد په سیمو کې:

په شمال غربي سرحدي سیمو کې اړې دوړې د اورنګ له پاچا کېدو سره سمې پیل شوې. یوسفزي همېشه په شورش کې وو او د مغلو لپاره غټ سر خوږی و. د اورنګ زېب د پاچاهۍ په لسم کال ۱۶۶۷ کې ۵۰۰۰ کسان د (باګو) اوله (خوشاب) څخه د (ملا چالاك) تر مشرۍ لاندې د نیلاب د سیند په غاړه د مغلو پر سیمو وروختل او تر اټك پوې ورغلل. د امپراتور له اوامرو سره سم کامل خان د اټك فوجدار او نور شاو خوا فوجداران وګمارل شول چې د افغانانو د بغاوت مخه ونیسي.

کامل خان اوملګرو يې ډېرې جګړې وکړې. مګر په نتيجه کې دمغلو پلوي افغانان په زرګونو ووژل شول. دکابل ګورنر امين خان ۵۰۰۰ عسکر دکامل خان مرستې ته له کابل څخه ورواستول.

د امين خان عسکرو سره دخوشحال خان ختك او څينو نورو افغانانو مرسته هم وه. دښمن ماتې وخوړه او ډېرې سيمې بېرته تر لاسه شوې. دکامل خان رتبه هم لوړه شوه. ددې لپاره چې يوسفزي پوره ماتې وخوري ، اورنګ زيب ، امين خان ، مير بخشي او زيات شمير افسران ورواستول. د افغانانو ډېر نامتو خلك دغه جګړې ته ولاړل. په يوه نښته کې داود خان خپل ژوند له لاسه ورکړ. دامپراتورۍ اردو زيات برياليتوبونه تر لاسه کړل او په نتيجه کې زيات شمير افغانان هم د امپراتورۍ خوا ته راغلل. د افغانانو ددغه ښايسته خدمتونو په عوض کې امپراتور د دوی رتبې لوړې کړې او مکافاتو نه يې هم ورکړل.

دراتلونکو پنځو کالو په موده کې نسبي ارامي موجوده وه. په ۱۶۷۲ کې يو ملي قيام پيل شو چې د کندهار نه تراټك پورې ټولې افغاني قبيلې په کې شاملې وې. ددغه تحريك مشر ايمل خان و چې دخوشحال خان ختك له خوا يې ملاتړ کېده. خوشحال خان ختك د شهباز خان زوی و او هغه د مغلو ملاتړی و. دشهباز خان له مړينې څخه وروسته دده زوی د خپلې قبيلې مشر شو. او د مغلو په خدمت کې پاتې شو. خوپه زړه کې خوښ نه و. اورنګ زيب د ۱۶۶۰ پورې ده ته مزاحمت ونه کړ. مګر کله چې اورنګ د پاچاهۍ پر ګدۍ ځان ډاډمن کړ. په ۱۶۶۴ کې يې خوشال خان په رانتمبور کې بندي کړ. دوه کاله وروسته خوشال خان له امين خان سره د افغاني قبيلو دکرارولو لپاره واستول شو. خوشال خان ختك د قاري بولاق جاګير د ځان لپاره غوښت. مګر دغه جاګير شير محمد خان بنګښ ته ورکړ شو او خوشال خان ناراضه شو او له ايمل خان سره يوځای شو او هغه لادمخه له مغلو سره په جګړه بوخت و. په دې موقع کې خوشال خان پر امپراتور باندې بدګومانه و. څرنګه چې کلونه کلونه يې دمغلو خدمت کړی و. نو افغانان د مغولو د حکومت په جوړښت او

نظامي تکتيك پوره بلد شوي وو وروسته دا بلدتيا د افغانانو له خوا د مغلو پر ضد ښه وکاريدله. د يوسفزو او خټکو يو ځای کېدل د مغلو لپاره په افغانستان کې ډېر لوی خطر و. کله چې امين خان د پښتنو له خوا شرمېدونکې ماته تر لاسه کړه، امپراتور اورنګ زېب په خپله دغه سيمې ته ولاړ (۱۶۷۳-۱۶۷۴). زيات شمېر جنرالان پلا زمېنې ته راوغوښتل شول چې امپراتور (حسن ابدال) ته بدرګه کړي. دلېر خان او قطب الدين خيشګي دمهمو افغان جنرالانو په ډله کې وو چې امپراتور يې بدرګه کاوه. که څه هم امپراتور يو نيم کال په حسن ابدال کې پاتې شو او هر ډول ايز تکتيك، د پلوماسي او روغه جوړه يې له افغانانوسره وازمويل خو په دې بريالی نه شو چې د سيمې باغيان رعيت کړي.

په ۱۶۷۵ کې افغاني شورشيانو پرله پسې دمغلو په پوستو باندې بريدونه وکړل او زيات تاوانونه يې ورته واړول. دغو بريدونو په يوه بريد کې د ښرنګ اب او سرخاب تهانه دار عبدالله خيشګي له ډاره وتښتېد او خپله پوسته يې پرېښوده اوپه نتيجه کې دده زيات شمېر ملګري ووژل شول. په همدې وخت کې په شاه جهانپور او کانت ګولا کې د اسمعيل علم اونورو تر مشرۍ لاندې افغانانو بغاوت پيل کړ. مغل مجبور شول چې دابغاوت له منځه يوسي. پس له اوږدې جګړې داباغيان مات اوسرونه يې غوڅ شول. دا پېښه داسې ښيي چې افغانان په هند کې له خپلو افغاني ورونو سره په افغانستان کې اړيکې نه خرابوي. داسې ښکاري چې دا بغاوت ددې لپاره و چې د مغلو پاملرنه له شمال لويديز سرحد څخه بلې خوا ته واړوي او خپلو افغاني ورونو ته د سمبالښت موقع په لاس ورکړي.

سره له دې چې اورنګ زېب به افغانان دننه په افغانستان کې مقررول اوجګړو ته استول چې نظم او امن ټينګ کړي. ده به دوی هلته مقررول تر څو ددوی زړونه تر لاسه کړي او ددې کار لپاره يې هر ډول هڅې کولې. زياتره به يې په خپلو دندو کې پرېښودل او رتبې به يې ورلوړولې. دمثال په توګه کامل خان د اټك فوجدار و دلاور خان (د بهادر خان روهيلا زوی) په کابل کې دنده

درلوده. مبارك خان نيازی د بنګښو فوجدار و. نيکنام خان افغان د کابل په صوبه کې و. رحمن داد خان خيشګي تر څه وخته پورې د لنګرکوټ تهانه دار و. عبدالرحمن خيشګي هم د کابل د ماموړانو په ډله کې و د ۱۶۵۹. او الله داد خان خيشګي د غريب خانه تهانه دار و. او تر هغه وروسته د مندړ تهانه دار و. او نوموړی په يوه وخت کې د لنګرکوټ تهانه دار هم و.

۱۶۷۷-۱۶۷۹ کلو تر منځ په صوبه سرحد کې افغانانو داسې حالت رامنځته کړ چې امپراتور کومې بلې سيمې ته توجه نه شوه کولای. پروفيسور جې. ان سرکار د افغانانو د قبيلو معضلو د تاثير اتو په هکله ليکي. ((دې کار د شيواجي له سره فشار کم کړ او ددکن د سيمې پياوړي مغل پوځونه يې دمجبوريت له مخې صوبه سرحد خواته بوتلل......)) همدا مشکل ددې سبب شو چې مرهټه په دکن کې برياليتوبونه تر لاسه کړل. تر دې وروسته شمال غربي سرحدي صوبه دمغلو لپاره دتشويش وړ موضوع شوه او همېشه به د مغلو امپراتورۍ پوه اوغښتلی منصبدار اوتکړه پوځونه هلته استول او دوی ته به يې خاص تعليمات ورکول چې په افغانستان کې د سرکونو امنيت ته خاصه پاملرنه وکړي. اورنګ زېب دېخوا نه زياته پاملرنه کوله ځکه که چېري دلته شورش وشي او لږ برياليتوب هم تر لاسه کړي شمالي هند به ټول په شور راشي. د افغاني قبيلو په مقابل کې دده نرمښت داجوته کړه چې په زور د افغانانو مقاومت اومتانت نه شي ماتېدلی. نو ځکه شهزاده اعظم شاه چې په دې سيمه کې پاتې شو له افغانانوسره د ملګرتيا له مخې وړاندې ولاړ او نږدې ۵۲ قبيلو مشران يې ځان ته تسليم کړل. مګر وروسته ټول په ټګۍ سره ووژل شول.

احتمالا دا کار به د اورنګ زېب په مشوره او هدايت شوی وي. له دې عمل څخه وروسته شهزاده اعظم شاه داورنګ زېب له خوا مرکز ته وغوښتل شو او شهزاده اکبر هلته مقرر شو. امير خان دکابل وايسرا نږدې شل کاله په کابل سيمې سوله او امن وساته.

دده په اداره کې ده درې موخې تر لاسه کړې: کسومې افغاني قبيلې دده ملګري او تابع شوې دوی به همېشه دامير خان مشوره اوهدايت په خپلو چارو کې مقدم شمېرلو او بالاخره دا چې زيات شمېر افغانان دمغلو په پوځ کې خدمت ته جذب شول او قبيلوي مليشه قوتونه يې جوړ کړل. امير خان په دې بريالی شو چې خوشال خان ختټك ته ماتې ورکړي. د خوشال خان زوی محمد اشرف او د خوشال لمسی له مغلو سره يو ځای شول. محمد اشرف د خپل پلار سره خيانت وکړ او دښمن ته يې په لاس ورکړ. خوشال خان په ۱۶۸۸ کې په بند کې مړ شو. اپريدي هم له مغلو سره په روغه جوړ شول اود باګو زوی له مغلو سره دسولې خبرې مخته کړې.

د افغاني ليډرانو تسليمېدل يو موقت او ظاهري حرکت و. تر ډېره يې دوام ونه کړ. دوی مغلو ته مضر ثابتېدل ځکه د سرحدي سيمو مشرانو کله چې د مغل په پوځ کې شامل شول د مغلو د اداري او سيستم څخه پوره خبر شول او د شورش په وخت کې يې له هغو معلوماتو څخه پوره ګټه اوچته کړه. په هر حال بالعموم دوی دفوجدار، تهانه دار اويا عسکرو په توګه مقررېدل. دده د پاچاهۍ په اوږده دوره کې يوازې محدود څو کسه افغانان د ګورنرو رتبې ته ورسېدل، او هغه هم د يوې لنډې مودې لپاره. دلېر خان ديوه سرپرست صوبه دار په توګه په دکن کې هغه وخت مقرر شو چې بهادر خان کلتاش مرکز ته وغوښتل شو. همدارنګه قطب الدين خيشګي ته د ګجرات د صوبې موقت صوبه داري ورکړ شوې وه چې په دې موقع بهادر خان کوکلتاش دکن ته تبديل شوی و. د ۱۷۰۰ په شاوخوا کې مامور خان د بيجاپور صوبه دار او رشيد خان بهادر الله د لنډ وخت لپاره د (اوريسه) صوبه دار مقرر شوی و. همدارنګه کاکړ خان د ۱۶۸۰ کې دخان زمان تر مشرۍ لاندې د برهانپور نايك صوبه دار (مرستيال) مقررشوی و. او داود خان پاني له فوجدار مرستيال څخه په (حيد راباد کارناټك) کې د شهزاده (کامبخش) تر امر لاندې په حيدر اباد کې د نايك صوبه دار مقرر شو ۱۷۰۰ ام عطار علي په خپل مضمون ((د اورنګ زيب تر حکم لاندې اياليتي ګورنران)) کې ليکي چې يوسف خان ترين

د څه وخت لپاره دسند مرستيال ګورنر او سرانداز خان پاني د اجمير نايك صوبه دار مقرر و . داسې ښکاري چې د اورنګ زېب په دوره کې د افغانانو د رتبو او مقرريو برخه لیك په همدې ډول تر پایه روان و حقیقت خو دادی چې هر څومره یو افغان به پوه او د استعداد خاوند و ، ښه مقام او دخپلې پوهې مناسب ځای نه ورکول کېده. د افغانانو دنومياليو شمېر په اندازه کوم لوی مقامونه چې دوی ته ورکړل شوي وو، پرتله کېدلای نه شي. په دې حساب ایرانیان، تورانیان او دهند مسلمانان په ترتیب سره دمغلو په دربار کې مخکې وو. افغانان ډېر کم شمېر په لوړو مقاماتو کې مقررېدل.

په دربار کې پر دوی باور نه کېدو او همدارنګه له دوی څخه په محلي سیمو کې د خطر احساس کېده. امپراتور له افغانو سره په ټولو کړو وړو کې ډېر احتیاط کاوه. ده ته د اجواته وه چې بالي قبیلې په ګجرات کې څومره تسلط درلود. نو ځکه ده هم په دوی باندې غرض نه کاوه. او (سورت) (کتیاور) یې دوی ته ورپرې ایښی و. حتی خپل زوی شهزاده اعظم یې وښکانه ، ځکه چې هغې فتح جنګ خان بالي د(سوت) له فوجدارۍ څخه لرې کړی و(۱۷۰۴). د (سورت) فوجداري تر ډېره وخته له افغانانو سره پاتې وه. قطب الدین خیشګي دا مقام تر ډېره ساتلي و او کله چې مړ شو او رنګ زیب خپل زوی ته توصیه وکړه چې پر دغه ځای دښه نوم اونښان خاوند سړی مقرر کړي چې دغه(پنج هزاري) افغان د ځای نیولو مستحق وي . په دې توګه اورنګ زېب په ډېر مهارت سره د افغانانو له انرژۍ څخه د ځان لپاره ګټه اخیستله. ده افغانان د امپراتورۍ د ستنو د ټینګولولپاره په کار اچول او همېشه یې تر کنترول لاندې ساتل. ده هیڅکله دوی ته د پوځ خپلواکه قومانده نه ورکوله او نه یې ګورنران مقررول. دا ځکه چې دوی په سیاست او اداره کې کمزوري وو او په حقیقت کې مغلو پر دوی باند هیڅ کله باور نه کاوه.

فرکسیوني سیاست د مغلو د دربار خاصه وه. افغاني سرداران د مغلو په دربار کې کله له یوه سره او کله له بل سره غاړه وو. ډېر وخت افغانان په دې تورن وو چې بېلابېل شهزاده ګان به یې تحریکول او ځانګړي فکرونه به یې

پخول او عملي کول. د دلېر خان داو دزي یادونه کولای شو چې په ۱۶۸۲ کې یې له شهزاده اعظم شاه سره په دکن کې کار کاوه او دی په دې تورن و چې شهزاده اعظم شاه یې د امپراتوري پرضد تحریك کاوه او اعظم شاه په دې وخت کې په (احمدنګر) کې و اورنګ زېب دشهزاده اعظم شاه په کړو وړو شکمن و او په همدې حساب پر دلېر خان باندې بدګمانه شو. اوله شاهانه لطف نه محروم شو دا لوی توریالی دلېر خان په ۱۶۸۳ کې مړ شو. دده دمړینې حالات روښانه نه دي.

د کافي خان په حواله نوموړی نومیالی افغان په ناڅاپې ډول مړ شو. دی زیاتوي کله چې شهزاده اعظم خان په پټه دده لیدو ته ورغلی و او داخبر اورنګ زېب ته ورسېد. دلېر خان سملاسي زهر وخوړل او ځان یې مړ کړ. دمنوکچي (منوکسي) په حواله دلېر خان ته دده زوم عازل خان له خوا د شهزاده اعظم په اشاره زهر ورکړل شول. دا ځکه چې ده د شهزاده اعظم د امپراتورۍ ضد ناوړه فعالیتونو سره د اړیکو درلودلو نه انکار کړی و. شهنواز خان د معاصر الامرا لیکوال لیکي چې دلېر خان ته په خپله اورنګ زېب زهر ورکړل مګر دایې ثابته نه کړه چې ده خیانت کړی و.

که چېرې دلېرخان سوچه کړو وړو ته وګورو نودی خاین او باغي نه و بلکې د دربار د سرداراتو د توطیو ښکارشو. بهمیسن دا خبره تأیدوي او لیکي: ((کله چې نوري سرداران په دربار کې بلد شول نو دلېر خان خپل موقف کمزوری ومونډ او له نظره ولوېد. که هر څومره یې د ځان سپیناوی کاوه ګټه یې نه درلوده. ددغو فشارونو له کبله یې ځان د مرګ پولې ته ورساوه.)) دده تر مړینې وروسته دده ټول شته ضبط شول او په ده تور ولګېده چې تانا مشروع جایداد تر لاسه کړی دی. سره له دې چې پلټنې او څارنې وشوې او ددلېر خان منشي پیر محمد خان سره محاسبې وشوې خو پرده باندې څه خلاف را ونه وتل. دی یو ((هفت هزاری)) سردار و او د بهیمسن په قول ((دی په ټولو درباریانو او امیرانو کې اوچت سړی و. په توره، مېړانه او لارښوونه کې یې ساری نه درلود))

ټولو د وخت تاريخ پوهانو دده پوځي ځانګړتياوې تاييدولې. د ساقي مستعد خان د «معاصر علمګيري» ليکوال او شهنواز خان د معاصر الامرا ليکوال په ټول پر خپل ټبر او قبيله باندې پوره تسلط درلود. منوکچي (منوکسي) دې يو لوی وفادار جنرال بولي. دا دحيرانتيا وړ خبره ده. داسې پو جنرال چې ټول دده په ستاينه کې واحد نظر لري بيا يې هم ونه کړای شول چې دحکومت په چارو او پوځ په ليکو کې دخپل لياقت سره سم موقف تر لاسه کړي.برعکس ده باندې تور ولګول شو چې له شهزاده اعظم سره يې دامپراتور پر خلاف توطئه جوړه کړې وه.

دا خبره هم رښتيا ده چې ځينو افغانانو له باغي شهزاده ګانو سره لاس درلود. کله چې شهزاده اکبر بغاوت وکړ او دکن ته راغی. ده له سردار ترين شخه په منظم ډول مرسته ترلاسه کوله او نوموړی د امپراتور يو منصبدار و. سردار ترين ځو تنه جاسوسان درلودل چې د هغوی په واسطه يې له شهزاده اکبر سره اړيکې ساتلې . ده پريکړه کړې وه چې له باغيانو سره يو ځای شي . مګر مخکې له دې چې دغه کار بريالی شي داورنګ زيب له خوا په ۱۶۸۴ کې ونيول شو او ووژل شو. په ۱۷۰۴ کې اورنګ زيب ته خبر ورسيد چې شمشير خان افغاني غواړي چې له باغي شهزاده اکبر سره يو ځای شي او نوموړی په موقع کې په پارس کې و اورنګ زيب شمشير خان ته امر وکړ چې باغي ونيسي او دربار ته يې راولي. دغه افغان منصبدار خپله کمزوري وښودله او و يې ويل چې داکار يې په وس کې نه دی.

ده خپل موقف داسې بيان کړ: «زما وراره به زما خبره ونه مني. دی زياتره داسې رويه لري لکه شهزاده اکبر چې ستاسو اعليحضرت په مقابل کې کړې ده». ددغه کار لپاره شمشيرخان ووژل شو. وروسته دپاچا دپلويانو او دخان دپلويانو تر منځ جګړه وشوه چې په دغه جګړه کې دنوموړي افغان خان ډېر سري ووژل شول.

په ۱۶۸۶ - ۱۶۸۷ کې غزيز افغان چې ددربار مامور و يومحرم راپور سلطان سکندر عادل شاه ته په پټه واستاوه. نوموړی له شهزاده منعظم سره په

بغاوت کولو تورن و. اورنګ زېب عزيز خان افغان له شاهی دربار څخه وشړلو . همدارنګه الله داد خان خيشګي دشهزاده اعظم شاه خواخوږی و ځکه چې دده يو خپل سلطان احمد له شهزاده اعظم سره و کله چې شهزاده اعظم د کابل ګورنر و، ده غوښتل چې الله داد خان خيشګي د مندړ او لنګرکوټ له تهانو څخه وشړي. مګر الله داد خان ځان وژغوره او امته الحبيب چې دشهزاده معظم خان د حرم يوه محترمه مېرمن وه دده واسطه شوه. کله چې اورنګ زېب مړ شو د شهزاده معظم هندوستان ته وخوځېد او دشهزاده اعظم پرضد يې د تاج او تخت دنيو لو لپاره جګړه ايز تياری نيولی و. د پاچاهۍ د نيولو په جګړه کې الله داد خان د چل ول ډك رول ولوباوۀ. په پيل کې له شهزاده معظم سره و او لوی پوځ يې درلود مګر کله چې شهزاده معظم پنجاب ته ورسېد ، ددغه دووزړه ملګري چې زياتره د شهزاده اعظم خواته مايل و، ځان په ناجوړۍ واچاوه او له خپلو سړو سره شا ته پاتې شو.

مګر دی د پاچاهۍ د جګړې له پايلې څخه مړ شو. په دې توګه افغانان هم ددواړو شهزاده ګانو تر منځ وېشل شوي وو او هر يوه خپلې ګټې د خپلې خوښې شهزاده په څنګ کې لېدلې.

سربېره پر دې چې افغانان له بېلا بېلو شهزاده ګانو سره په پلوي نيولو کې اخته و، په خپل منځ کې هم د قدرت نيولو د سياست په لوبه کې نغښتي وو. او د مغلو سرداران هم په دې کې ښکيل وو. هرې ډلې هڅې کولې چې د بلې ډلې د پرمختګ او قدرت نيولو مخنيوی وکړي.

د سردارانو په منځ کې د هرې ډلې غړي د ځانګړو ګټو په پام کې نيولو سره يوې خوا، بلې خوا ته اوښتل او را اوښتل. دلېر خان له شهزاده معظم او جسوانت سنګه سره چندان کلك ملاتړ نه درلود. خو ملا تړ يې و اورنګ زېب دی جعفر اباد بېدار ته واستاوه. کله چې دلېرخان بېدار ته ورسېد، شهزاده معظم سملاسي امر وکړ چې دلېر خان دې دده حضورته حاضر شي. مګر دلېر خان په پلمو پلمو دا خبره ځنډوله ځکه چې دلېر خان له جسوانت سنګه سره جوړ نه و اودده بدګوماني د ملتفت خان په قول سره پخه شوه.

(نوموړی د افتخار خان کشر ورور و) ده وظیفه واخیسته چې د دلېر خان چاره وکړي. نوموړي په پټه ده ته ولیکل چې د شهزاده معظم اوجسوانت سنګهه امپراتور ته ولیکل چې دلېر خان بغاوت کړی دی شهزاده ۶۰۰۰۰ کسان سپاره راټول کړه چې دلېر خان افغان سردار وځپي. ۱۶۷۰ . دلېر خان یوازې پنځه زره کسان درلودل. په دې وخت کې دلېر خان له خپلو حریفانو څخه اورنګ زېب ته شکایت وکړ. او هغه د دواړو ترمنځ د جګړې مخه ونیوله . بهادر خان کوکلتاش ، قطب الدین خان او نورو دلېر خان ته بوتلو.

شهزاده معظم او جسوانت سنګهه یې وهڅول چې اورنګ اباد ته ولاړ شي. امپراتور په دې پوه شو چې د دلېر خان او شهزاده معظم تر منځ د جسوانت سنګهه لاس کار کوي او هغه یې په ۱۶۷۱ کې ګجرات ته تبدیل کړ.

پر بهادر خان کوکلتاش باندې دلېر خان ډېر ګران و. دلېر خان نه یوازې دده ملګری و بلکې په ټولو پوځي چارو کې یې مشوره ورکوله. دبهادر خان پلوي توب اوځوانیوته له دلېر خان سره په دې مثال کې ګورو. ((میر عبدالحسن داروګه)) داغ و تصحیحچه دشعبې مسئول و. په ۱۷۱ کې د ده د دفتر غلا شو. داسې شواهد تر لاسه شول چې غلا د دلېر خان عسکروکړې وه.

په دې اساس میر امپراتور د شکایت عرض وکړ او امپراتور بهادر خان کوکلتاش ته امر وکړ چې د میر هر څه ورك شوي شیان بېر ته پېدا او ورکړي. څرنګه چې بهادر خان باندې دلېر خان روهیلا ډېر ګران و، د امپراتور دغه امر یې له سره تېر کړ. په پایله کې ((میز عبدالحسن)) له ډېره قاره استعفا وکړه. د ۱۶۷۷ کې دلېر خان له خپل بل افغان عبدالکریم بهلول خان (د بیجاپور میانه افغان) سره ملګرتیا ټینګه کړه. د عبدالکریم خان او بهادر خان کوکلتاش تر منځ اړیکې ښې نه وې. عبدالکریم خان د دلېر خان سره په بریالیتوب ټګي برګي جوړه کړه او د کوکلتاش په هکله یې د تورو ډك ببلا ببل راپورونه واستول چې د مرهټه د ګلکنډه حاکم او له کنیانو سره یې په پټه لاس یوکړی دی. او د کوکلتاش د لېرې کولو غوښتنه یې کوله. دوی دواړو د ګلکنډې د نیولو وعده ورکړې وه. خو په دې شرط چې قوماندہ به دوی په لاس

وي. دلېر خان له خپل ملګري بهادر خان کوکلتاش سره ټکي وکړه. ده د نوموړي ټولې ښېګڼې هېرې کړې. د خپل شوم مقصد لپاره يې دده د تبديلۍ په پلان کې هم لاس درلود. لنډه داچې بهادر خان له دکن څخه مرکز ته وغوښتل شو او قومانده هم دلېرخان ته ورکړ شوه او د دکن صوبه دارهم شو. که څه هم اورنګ زېب د ګلکنډې د نيولو د جګړې صلاحيت دلېر خان او عبدالکريم خان ته وسپاره خو پر دوی شکمن و. په حقيقت کې اورنګ زېب غوښتل چې دوی ازمايښت کړي.

يو افغاني سردار مصطفی خان کاشي هم د دربار د سياسي لوبو ښکار شو. د کافي خان په حواله نوموړی ډېر مشهور شخصيت و او د پوهې، شرافت، غيرت، مېړانې، ښې نظر يې ورکولو او په ځای پرېکړو لپاره يې شهرت درلود، دی د شهزاده محمد اعظم ډېر نږدې همکار او کلک ملګری و. شهزاده دده اداري نبوغ تر تاثير لاندې و او په لږه موده کې دده د ټولو جاګيرونو حساب او معامله د مصطفی خان په لاس کې وو. دی د هر څه مسول او د هر څه ځواب دده پر غاړه و. د ده ورځ په ورځ زياتېدونکی اختيار په شاهي کورنۍ کې د اورنګ زېب نه خوښېده. ده شهزاده ته هدايت ورکړ چې ددغه افغان له پنجو څخه ځان خلاص کړي. مګر شهزاده پروا ونه کړه. مصطفی خان ورځ په ورځ د اختيار او قدرت خاوند کېدو. امپراتور دده له اختيار اتو څخه ستړی شو او ده ته يې امر وکړ چې مکې معظمی ته سفر وکړي. کله چې مصطفي خان له مکې څخه راوګرځېده ، اورنګ زېب په دې فکر کې و چې د شهزاده اعظم له نظره به ولوېږي او ده لاغوښتل چې د شهزاده دالتفات لاندې پاتې شي. مګر اورنګ زېب پرې نه ښود . وايي چې شهزاده څو واره پلار ته د مصطفی خان په هکله زارۍ وکړې مګر پلار يې نه قبلولې او مصطفی خان يې ور څخه بېل کړ.

صفدر خان بابي او شجاعت خان د ګجرات ګورنر يو له بل سره جوړ نه وو. شجاعت خان له هرې موقع څخه استفاده کوله چې د صفدر خان بابي نيګړتياوې په ګوته کړي. ۱۶۹۲ کې يې د پټان فوجداري له صفدر خان بابي

څخه ونيوله او دده ورور مبارز خان بابي ته يې ورکړه مګر د مبارز خان بابي تر مړيني وروسته په ۱۶۹۵ کې دغه فوجداري بېرته ده ته ورکړ شوه. مګر بيا هم ددې تر منځ د عايد اتو په سر همېشه اختلافونه پيدا کېدل. د شجاعت خان په شيطانيو سره صفدر خان بابي در بارته وغوښتل شو. کله چې صفدر خان له ملوا څخه تېرېدو، دده ملګري قمرالدين خان دده په هکله امپراتور ته عرض وکړ او دده وفاداري يې امپراتورې ته په ګوته کړه. او په نتيجه کې امپراتور اجازه ورکړه چې په ملوا کې پاتې شي. نوموړی تر ۱۷۰۱ پورې هلته پاتې شو او کله چې شهزاده محمد اعظم د شجاعت خان پر ځای د ګجرات ګورنر شو نو ده هم کورته دستنېدو اجازه وغوښته. شهزاده د امپراتور څخه ګجرات ته دده د بېرته تګ اجازه تر لاسه کړه.

قطب الدين خان خيشګي او خان جهان بهادر يو تر بله ډېر مخالف وو. خان جهان بهادر له قطب الدين خان څخه همېشه شکايتونه دربار ته استول. داسې ښکاري چې اورنګ زېب دده شکايتونه نه اورېدل او قطب الدين خان تر خپلې مړينې پورې (۱۶۷۷) په دکن کې وظيفه درلوده او شل کاله هلته و. په دې ډول افغان سرداران د نورو په شان په حکومت کې همېشه يو د بل پښو ته تيږې غورځولې. او يوه بل ته يې توطئې جوړولې.

امپراتور اورنګ زېب افغانان او غير افغانان په ازاده توګه نه پرېښودل چې يو له بل سره ګډ شي. ده افغانان په ډېره لږ بهانه مجازات کول او بل ځای ته يې بدلول. د کابل ګورنر محبت خان ۱۶۷۴ يې تبديل او پر ځای يې امير خان وټاکه ، دا ځکه چې نوموړي له افغانانوسره ملګرتيادرلوده. اورنګ زېب پر دې ګومان و چې محبت د هغې سيمې افغانان دې ته هڅول چې دامپراتور پرضد قيام وکړي نو ځکه ده دغه خان ته زهر ورکړل اورنګ زېب د پلرونو د پاليسۍ په مطابق خپل خلك دې ته هڅول چې له افغانانو څخه نجونې واده کړي. يوه مريي نجلۍ چې شهزاده محمد اعظم په کابل کې نيولې وه اورنګ زېب ته يې په تحفه کې ورکړه. دې نجلۍ په حرم کې ښه موقف تر لاسه کړ. دامپراتور په زړه پورې کنيزه شوه. نورو غير افغاني

سردارانو هم له افغانانو څخه نجونې واده کړې. دامین خان غوري لور(میرسمن او بخشي) روح الله خان ته واده شوه. کله چې دی مړ شو، دده کورنۍ او مېرمن یې د اورنګ زېب تر نظر لاندې په قدر کې اوسېدل. مګر منوکچی (منوکسي) داسې لیکي چې د مغل شاهي دربار د افغانانو په هکله په زړه کې نیولي ښکارېدل او هیڅکله یې نه غوښتل چې دوی سره دخپلوۍ اړیکې ټینګې کړي. د منوکچی په حواله، د کالېزو د نمانځلو په وخت د اخترونو او د کال لومړۍ ورځ به امپراتور او شهزادګان په دربار کې ټولېدل او نمانځل کېدل. په دغو ورځو کې به ټولې مېرمنې دربار ته راتلې، ملکې او شهزادګیو ته به یې درناوی کاوه. له دغو مراسمو څخه د افغانانو مېرمنې مستثنی وې.

دا خبره په دوه ډوله تعبیرېدلی شي: ښایي دابه د اورنګ زېب یو قصدي کار وي، چې افغانانو ته سپکاوی وکړي او دوهمه درجه خلك یې وبولي. مګر ازاد خیاله نظر به داوي چې افغانان ډېر محافظه کار دي او نه پرېږدي چې ښځې یې په مجلسو کې ګډون وکړي. نو ښایي د همدغه دود په احترام به د دوی مېرمنې له دربار ورتلو څخه معاف وې.

په عام ډول داورنګ زېب دا پالیسي وه چې د شهید شویو او مړه شویو افغانان سردارانو کورنیو ته یې درانه کتل. کله چې د لاور خان مړ شو، دده زوی اسدالدین باندې د امپراتور له خوا ډېرې پیر زوینې وشوې. اورنګ زېب په یوه لیك کې خپل زوی شهزاده محمد اعظم ته ولیکل چې د اسدالدین له هوښیارۍ او پوهې څخه ګټه واخلي او ورته ویې لیکل چې نوموړي ته ښه وظیفه ورکړي، ده همدارنګه د بهلول خان میانه زامنو دلېر خان داودزي، د داودخان پاني ورونو، تاج خان، د فتح جنګ خان روهیلا زوی محمد عمر او محمد عثمان (د شمشېر خان ترین زامن)، دحسین زامنو او نورو ډېرو ته بخششونه ورکړل او هر یو ته یې نوکري ورکړې وه.

امپراتور د خپلو سردارانو دپوځي قطعاتولپاره مقررات اېښودلي وو. هغه مغل چې پخوا راغلي وو، کولای یې شول چې یوه دریمه دمغلو او دوې دریمې

له نورو نژادونو اوقوتونو څخه خپل پوځ ته ځوانان راټول کړي. مګر په دغه قوتونوکې باید افغانان له يوې شپږمې برخې څخه زيات نه شي. همدارنګه د سيدانواوشيخ زادګانود پوځ جوړولو ترکيب معلوم و.

همدارنګه افغانانو اجازه درلوده چې خپل پوځ لپاره دوې دريمې افغانان او يوه دريمه نور مليتونه جذب کړي. افغانانو د خپل پوځ په ترکيب کې د افغانانو په جذبولو کې تر نورو امتياز درلود. بيا هم بايد تاسو ته څرګنده وي چې اورنګ زېب له هوښيارۍ څخه کار اخيست او په غير افغاني قوتونوکې يې افغانان تر يوې شپږمې برخې زيات نه پرېښودل.

اورنګ زيب د خپل ژوند په اوږدو کې افغاني اميران تر کنترول لاندې ساتل او په عين وخت کې يې د خپل قدرت د ټينګولو لپاره له دوی څخه د يوې وسيلې په توګه کار اخيسته.

(رقعات عالمګيري) يوه ليك ته اشاره کوي چې امپراتور نصرت جنګ ته ليکلی و او ده ته يې هدايت کړی و چې د کارناټك په هکله له داؤد خان پاني څخه پوره معلومات تر لاسه کړي او ځان په هر څه پوه کړي او بيا دې د مرهټه د ماتولو لپاره خپل پلانونه عملي کړي. همدارنګه امپراتور مامورخان ته دنده ورکړې وه چې په ۱۶۵۹ کې نجابت خان ته مشوره ورکړي او خپله وفاداري او اطاعت دې وساتي. مامور خان د نجابت خان ډېر ګران او نږدې ملګری و. نجابت خان د مامور خان ترخې خبرې ونه زغملې او هغه يې وواژه. بيا نجابت خان ته هم سزا ورکړ شوه. دده ټول جاګيرونه ضبط شول او د دربار له حضور څخه باالکل منع شو.

د افغانانو خاص کرکتر داو چې که څه هم ډېر عمر له مغلو سره وو خو خپل دود او بڼه يې بدل نه کړل. زياتره نالوستي وو. معاصر تاريخ پوهان د دوی د ژوندانه لارو ، دودونو او کړو وړو ته داسې ګوري چې دوی د کرکې او کينې احساس ډېر غښتلی و. منوکچي (منوکسي) وايي چې افغانانو بدلون نه مانه. حتی که په ډېر غټ مقام کې به هم مقرر شو. کله چې دوی دربار ته تلل ، نو منل شوی راستوکرټيک لباس به يې اغوسته. خو څرنګه به چې خپل کور

او خپلې دېرې ته ورسيد ، هغه لباس به يې ايسته او دوديز کالي به يې اغوستل. دی زياتوي چې افغانان زياتره په خپل قبيلوي قوت باندې متکي وو. او خپل پوځ به يې د خپلې قبيلې له خلکو څخه جوړ شوی و. دوی نه ويرېدونکي او زړه ور خلك وو. مګر همېشه له عقل او پوهې څخه خوار وو. د افغانانو د قارجن او غضبناك طبيعت په هکله بهيمسن ديوې کوچنۍ پېښې يادونه کوي: يو ځل دلېر خان له خپل روهيلا عسکرو سره خوابدی شو او دوی ته په قار شو. امر يې وکړ چې ټول په توپ والو ځوي. افغاني سرتېري خپل مشر ته تسليم نه شول بلکې تر پايه ورسره وجنګېدل او په پايله کې شپږ سوه افغانان ووژل شول.

منوکچي ليکي چې دشېرشاه سوري تر مړينې وروسته افغانانو په هند کې د پګړيو په سر کول پرېښودل او د پګړۍ پر ځای په سپينه کوچنۍ خولۍ او يا دسمال سره يې سر پټاوه. دوی قسم خوړلی دی تر څو بل پښتون بيا پاچا نه شي تر هغو به پګړۍ ونه تړي. دی زياتوي: «دظالمو اوبې عقيدې مسلمانانوپه تېره بيا په پښتنو کې نه پخوانۍ ګټې شته او نه د ښېګڼو مکلفيت لېدل کېږي.» بهيمسن هم وايي چې «افغانان په ټول هند کې تيت شوي وو. او په هر ځای کې دخلکو لپاره د دبې نظمۍ او سرخوږۍ سرچينه وو.»دوی قدرت هغه وخت لاڅ‌ه ترلاسه کړ» دوی قدرت هغه وخت لاڙيات شو چې اورنګ زېب د کن ته ولاړ او هغه ځوك چې د امپراتور په پوځ کې شامل نه وو ، په شخصي پوځونو کې راغونډ شوي وو. چې ډېر امپراتوري افسران او خروتا سونه يې ترسيوري لاندې راغلل. په دې توګه دوی له شمال څخه د اورنګ زېب د غيابت په موقع کې د ځان لپاره ګټه ترلاسه کړه. دوی توري تر ملا وتړلې او د ښځو جوړول يې پيل کړل.

دوي د جټانو ، بنديالايانو اوسکانو په څېر کړه وړه پيل کړل. مګر هغه افغانان چې د امپراتورۍ په اردو کې شامل په ۱۷۰۷ له شورشونو او بغاوتونوسره علاقمند نه وو او نه يې غوښتل چې ځانګړې پاچاهي جوړه کړي. دوی دمغلو په خدمت کې د ننه د ځان لپاره ګټې لټولې. او ديوه يا بل

شهزاده سره به يې تړ اووټه جوړول. نو ځکه دا ښکاري له امکان څخه لبرې خبره وه چې د افغانانو پخوانی برم ژوندی کړي او پرهند پاچاهي وکړي. داورنګ زېب تر مړينې وروسته افغانان هم دبېلابېلو شهزاده ګانو تر منځ وویشل شول. د جاجو ۱۷۰۷ جګړې پر مهال چې د شاه عالم او شاه اعظم تر منځ وشوې ، داود خان پاني د شاه عالم پرخوا ودرېد .او نورلکه منصور خان پټان لطيف خان پټان محمد خان پټان ، منور خان پټان اوسليمان خان پټان (د داود خان ماني ورور) د شهزاده محمد اعظم پر خوا ودرېدل او همدارنګه عبدالروف ميانه دلېر خان او نور د شهزاده كام بخش پرخوا شول.

په حقيقت كې دافغاني سردارانو دشمېر د زياتوالي په نتيجه كې دمغلو دسردارانو تر منځ ټكر زيات شو او په نتيجه كې دمغلو د امپراتورۍ دبدبختۍ عوامل زياتېدل. په تېره بيا چې اورنګ زېب له صحنې څخه ووت.بې شمېره بدبختۍ دوی په كورنۍ او دربار كې ورګډې شوې.

اتم څپرکی

پایله

د افغاني سردارانو موقف دمغلو په دربار کې په دغه زمانه کې چې بیان شو. پوره او ژوره ارزونه غواړي. په عام ډول داسې عقیده وه چې دا افغانان په عمومي توګه. حاکمیت نه منونکي، ازاد خیال په خپل سر ،باغي،بد نیته ، بې کلتوره، زېږه ترخه ، جنګیالي. ګرم طبیعته ، مغرور اومتکبر خلك وو. دوی د پوهې او دسیاست کولو صفتونه نه درلودل. څرنګه چې دا ځانګړتیاوې په افغانانو کې وې، نو ځکه نورو له دوی څخه کرکه کوله. په حقیقت کې خو اصلي خبره داده چې د نژادي خصوصیاتو د قبیلو خاص دودېز ژوند ، ټولنېزو ځانګړتیاو او خپل منځي کلکو اړیکو او احساساتو له مخې دوی په ټولنه کې اوچت ځلېږي دوی داسې یوه قبیلوي او دودیزه ټولنه ده چې د نورو نژادونو او توکمو استازي په خپله ټولنه کې نه پرېږدي چې ورګډ شي.

مګر په استثنایي توګه که ډېره مهم او حیاتي وبلل شي ، نو کېدای شي چې ورګډشي. نو ځکه په دقیقه توګه ویل کېږي چې د دوی او نورو نژادونو تر منځ وادونه ونه شول. داسې قبیلوي ټولنې ځانګړې ښکاري او د قبیلوي ، نژادي حسادتونو او کرکوسره مخامخ کېږي. د افغانانو تر منځ قبیلو د ښمنۍ او دودېز حسادتونه د قبیلو د مشرانو تر منځ عادي خبرې وې. کله به چې وسله پورته شوه نو ټولې خبرې به په توره او جګړه حل کېدې . شېرشاه داسې ویلي وو: ((افغانان په توره ، مېړانه او غیرت کې تر مغلو کم نه دي. داچې

ولې افغانانو هندوستان له لاسه ورکړ. دلیل یې دا دی چې افغانان په خپلو کې سره وېشل شوي دي)) افغانان تر هر څه د مخه جنګیالي او ښه سربازان دي. دوی زیاتر وسیاسي پوهه نه درلوده اود اداري چارو لپاره یې هم د وړاند لید ظرفیت نه درلود. دوی له پخوانیو تجربو څخه ډېره کمه زده کړه کوله. دوی ددې پروانه ساتله چې له نورو توکمنو سره اړیکې جوړې کړي او کله کله به چې دوی له نورو سره اړیکې جوړولې هغه د ځانې ګټو په نظر کې نیولو لپاره به یې جوړول. تر ټولو مهمه داده چې افغانانو بې له خپل قبیلوي مشر څخه د بل چا تر حکم لاندې کار نه کاوه.

بې له سوریانو او لودیانو یوې قبیلې هم ونه کړای شول چې دمغلو په سیاست کې ځان ته سوړه پیدا کړي. ښایي یو دلیل به یې هم ددوی قبیلوي دښمنۍ او نورې نیمګړتیاوې وې. ډېر مثالونه شته چې افغانان به دخپلو یانورو قبیلوي خلکو او کورنۍ غړو په هکله شکمن او بد ګمانه وو. یوازې څو تنه په دوی کې له ځمکې څخه د عزت لوړ وپوړو ته وختل، اوهغه به هم د شك او بدګومانۍ تر سیوري لاندې وو.

د مغلو د کورنۍ رویه د افغانانو په مقابل کې نه د مطلقې دښمنۍ رویه وه او نه د کلکې دوستۍ او ملګرتیا. حالات، اوضاع، ضرورت او استعجالیت به د امپراتور په رویه کې اساسي فکتورونه بلل کېدل. په دې هم باید اقرار وکړو چې مغل له افغانانو څخه همېشه په وېره کې وو او د افغانانو له قیام څخه همېشه په هراس کې وو نو ځکه یې زیاته ازادي او اختیار نه ورکاوه. تر څو دوی تر لاسه وتلې امپراتوري بیا راژوندۍ نه کړي. نو ځکه له افغانانو سره په هر ډول کړو وړو کې مغلو زیات احتیاط کاوه.

دا د هوښیارۍ خبره بلل کېږي. مغلو به افغانان خوشاله ساتل خو له خپل ټاټوبي او هېواد څخه به یې لرې ساتل او د دوی ټبر، کلي او کورونه همېشه تیت او خواره وو.

د کابل او هندوستان حکمران بابرزیات شمېر افغانان د خپلې زمانې لپاره جذب کړل تر څو ددوی په مرسته د مغلو امپراتوري پراخه کړي. بابر په

خپلو خاطراتو کې ليکلي چې ده له افغانانو سره همېشه مهرباني کړې ده. ابوالفضل او بداوني دواړه دده خبره تاييدوي. سره له دې کومې تجربې چې ده له افغانانو سره تر لاسه کړې، پر دوی باندې يې باور کول سم نه بلل، او وروسته پردوي زيات باوري او متکي نه و. دده تر مړينې وروسته (دسمبر ۱۵۳۰) افغاني سرداران په کراره راوېښېږل او د خپلواکۍ په فکر کې شول. او په پايله کې همايون د بابر زوی ماتې وخوړه او د شېرشاه سوري تر ادارې لاندې د افغانانو دويمه امپراتوري په هند کې وتوکېده او قوت يې وموند. شېر شاه سوري غښتلې دولت جوړ کړ او نوميالي افغانان يې وروزل او وګمارل. زيات شمېر افغانان مهمو مقاماتو ته ورسېدل او زياترو يې د افغاني قدرت د پراختيا او پرمختيا په ګټه رول درلود ا وترشېر شاه سوري وروسته هم ډېر فعال وو. څه موده وروسته همايون بيا د سياست صحنې ته راووت او افغانان هم کمزوري کېدل او پخوانی برم يې تلونکی و خو بيا هم داکبر د پاچاهۍ تر پايه پورې هم د افغانانو له قدرت او قوت څخه چا سترګې نه شوې پټولی. اکبر د پخلاينې تېرېدنې اوهمدارنګه د پوښتنې او څارنې پاليسي پر مخ بيوله او په دې توګه يې زيات شمېر د مغلو په اردو کې جذب کړل. په کراره کراره دوی شمېر مخ په زياتېدو شو. تر اکبر وروسته دده ځای ناستوهم داکبر پاليسي له بيعت کوونکو او وفادارو افغانانو سره تعقيبوله. د افغانانو په خپلولو او جذبولو کې جهانګير تر ټولو زيات مخکې و. په نتيجه کې يو شمېر افغانان د جهانګير په زمانه کې لوړ وځوکيو ته ورسېدل او د شهرت خاوندان وو. د شاجهان په زمانه کې د خان جهان لودي بغاوت بې له شکه د مغلو لپاره مرګونی ګوزارو. تر هغه وروسته د احتياط او پاملرنې پاليسي غښتلې شوه. لومړی ددې لپاره چې د افغانانو د پراخېدونکي ازادۍ غوښتنې روحيې مخنيوی وشي او دوهم دا چې په شمال غرب کې د قبيلو کنترول هم ضروري و. نو ځکه د دولت د نوې پاليسۍ مطابق افغانانو ته لوړې څوکۍ نه ورکول کېدې. البته ځينې خاص خاص حالات مستثنی وو چې په هغه وخت کې به د مطرح شوي شخص وفاداري هيڅکله تر سوال لاندې نه

راتله. له بلې خوا په پوځ کې د تيټو رتبو درلودونکي افغانانو شمېر بالکل زيات و. د داسې افغانانو نومونه د شاه جهان او اورنګ زېب په زمانه کې په زياتو سندونو څرګند شوي دي داورنګ زېب په وخت کې د افغانانو موقف لږ څه ښه شو.

ښايي ددې سبب به دوه د ليلونه وو. لومړی دا چې د بيجاپور د پاچاهۍ زيات شمېر افغانان په پټه واړول شول او د بيجاپور تر سقوط وروسته په پوځ کې جذب شول. دوهم داچې د مغلو د امپراتورۍ وسله وال پوځ زيات شمېر غښتلي جنګياليو ته اړتيا درلوده تر څو چې مرهټه، ستناميان، سکان او راجپوت وټکوي. نو په دې لحاظ تر افغانانو بل غښتلی توکم نه و چې اردو پياوړې کړي او په دکن کې هر تانه دار ،فوجدار، دکلا قومندان او پوځ پېشقراول (مختار) ته ضرورت و چې وفادار او غښتلي جنګيالي ولري. د شمال ، جنوب، شمالغرب او شمال ختيځ سيمو بغاوتونو او پېښو دا وښودله چې زيات شمېر افغانانوته په پوځ کې اړتيا شته، او يو شمېر افغانانو ته به لږ څه قدرت ورکول کېدو تر څو خپله مېړانه او غښتلتوب په جګړه کې وښيي.

د اکبر او اورنګ زېب د زمانې تاريخ پوهانو د دغو افغانانو د مېړانې ، تورې ځان غوښتنې او نه قانع کېدو په هکله ډېر څه ليکلي دي. ابو الفضل په ډاګه وايي چې افغانان د مغلو د امپراتورۍ د ښمنان وو او په ۱۵۴۰ کې دمغلو قدرت د افغانانو په لاس له منځه لاړ. دا چې افغانان په ختيځ کې ډېر غښتلي او په شمال غرب کې هم د مغلو لپاره غټ خنډ ګڼل کېدو نو ځکه يې له دوی څخه کرکه کوله. ده همېشه دغه افغانانو ته د کرکې او دښمنۍ په سترګه کتل. همدارنګه منوکچي، بهيمسن او کافي خان هم افغانانو ته ښه نه کتل. دا موهم په ياد وي چې ددغو څو کسو ليکوالو او يا ځينو ګرځندويانو نظريې د خلکو د احساساتو څرګندونکي نه شي بلل کېدای. له ځينې استثنايي حالاتو څخه پرته په عام ډول د افغانانو موقف د حالاتو په نظر داشت معتدل او پوخ ښکارېده. ددې پايلې په پای کې ځينې جدولونه مل دي چې د افغانانو د رتبې ، موقف او نورو ټولنيزو وړتياو ښکارندوي دي او

دمغلو دځلور و مشهورو امپراتورانو په دربار کې يې تر لاسه کړي وو. کوم جاګيرونه چې دوی ته ورکړل شوي وو، القاب او د وړتيا نورې نښې او علامې چې رواج وې، او د امپراتور انو له خوا افغاني سردارانو ته ورکړل شوې. دلته راغلي دي. دا ټول اړخونه پوره پوره څېړنه غواړې تر څو وروستۍ پايله تر لاسه کړو.

هغه منصبونه چې افغانانو ته ورکړل شوي وو

دا ډېره ګرانه خبره ده چې د بابر او همايون د زمانې دافغاني سردارانو شمېر وښودل شي ځکه چې په دغه وخت کې حالات ډېر ژر بدلېدل. خوسره له دې ويل کېږي چې د همايون په دربار کې پنځه تنه افغانان د شهرت خاوندان وو. د افغانانو په هکله دمطلب مفکوره داکبر د پاچاهۍ نه وروسته تر لاسه کېدای شي. په ۱۵۹۴ کې (کله چې ائنن اکبري مل شو) د ۲۱۹ منصبدارو له ډلې څخه يولس تنه افغانان وو چې رتبې د ۵۰۰ او پورته وې د جهانګير په زمانه کې له ۴۳۹ منصبدار ور څخه ۲۴ تنه افغانان ووچې منصب يې ۱۰۰۰ او پورته وو. د شاه جهان په دوره کې له ۴۳۷ کسو منصبدارو څخه ۴۱ منصبدار افغانان وو چې رتبې يې ۱۰۰۰ او يا پورته وي. د اورنګ زېب په دوران کې د افغاني منصبدارو دقيق شمېر معلوم دی. ټول افغاني منصبدار چې رتبه يې ۱۰۰۰ يا پورته وه ۷۷ تنه وو چې داورنګ زېب د پاچاهۍ په لومړيو کې ۱۶۵۸ - ۱۶۷۸ له ۴۸۶ منصبدار ور څخه ۴۳ تنه افغانان وو چې رتبې يې ۱۰۰۰ يا پورته وې او په دوهمه مرحله کې ۱۶۷۹-۱۷۰۷ د ۵۷۵ منصبدارو له جملې څخه ۳۴ تنه افغاني منصبداران وو چې رتبې يې ۱۰۰۰ يا پورته وې.

پورتني عددونه موږ ته دا څرګندوي چې د ۱۵۵۶ -۱۷۰۷ پورې د افغاني منصبدارو شمېر څومره و. مګر دو ړو رتبو منصبدارانو شمېر څرګند نه دی. دا ځکه چې ليست او جدول يې تکميل نه و. نو دا ډېره ګرانه ده چې د

ددوی شمېر او موقف په هکله نظر ورکړل شي. مګر دومره ويل کېدای شي چې دوړو رتبو افغاني منصبدار وموقف ثابت اود اعتدال په حالت کې پاتې شوی و.

افغاني سرداران او جاګيرونه

ددهلي او اګرې دلودي پاچاهانو په څېر بابر هم هغو افغانانو ته چې بيعت يې کاوه او په پوځ کې يې نظامي خدمت کاوه، جاګيرونه ورکول. دابايد ووايم چې د پاني پت تر جګړې د مخه يوازې څلورو افغانانو جاګيرونه درلودل او دا څلور تنه علاوالدين علم خان لودي ، دولت خان لودي د لاوړ خان لودي : محمد خان جهان لودي وو، د پاني پت جګړې په پای او ورپسې لنډه موده کې دجاګير لروتکو شمېر نه يا لس تنو ته لوړ شو. بابر دافغانانو د بيعت په مقابل کې ميراثي جاګيرونه دوی ته ورپرېښودل او يا به يې په نيول شوو سيمو کې نوي جاګيرونه ورکول د(ګها ګره) د جګړې په پای کې شپږ تنو افغانانو ته جاګيرونه ورکړل شول. داسې ښکاري چې په دې موده کې هغه افغانانو چې بابر ته وفاداري ښکاره کوله جاګيرونه تر لاسه کړل. په څو ځايو کې داسې هم شوي دي چې بابر ځينو افغانانو ته په خپل کورکلي کې جاګيرونه، نه دي ورکړي بلکې په نورو لېرو سيمو کې يې جاګيرونه ورکړي دي ، ددې لپاره چې ځانګړو ګټو له پراختيا ورنه کړي. ځينو افغان مشرانو ته يې د ډېرو ګټو جاګيرونه ورکړل. داسې مثالونه هم شته چې بابر يو جاګير له اصلي خاوند څخه نيولی او بل افغان ته يې ورکړی دی، هر افغان چې ماليه ورکوله هغه ته به هم جاګير ګټول کېدو. ددې لپاره چې افغانان تر کنترول لاندې وساتي بابر نوی ميتودونه راوېستل او افغانان يې له مغلو سردارانو سره ګډ کړل. مغلو منصبداروډ ملګرتيا او پېژندګلوي تر څنګ دنده درلوده چې افغاني ملګري سردار تر کنترول لاندې وساتي.

ډېر وخت به يې يوه (پرگنه) (علاقداری) کې دوه کسان مقررول چې يو پر بل باندې کنترول وکړي.

د اصلي جاگيرونو د نيولو او په بدل کې يې بل ځای مساوي لوی جاگير ورکاوه او يا د جاگير نيولو او په دولت پورې تړلو (خالصه ـ دولتي جاگير) پاليسۍ پر افغانانو ځانگړي تاثيرات درلودل. افغانان پوهېدل چې په دغه کار کې دوی تباهي هم نغښتې ده. مگر په عمومي ډول دوی د بابر دا پاليسي قبوله کړې وه بابر افغانانو ته په هېواد او کور کلي کې او يا نږدې سيمو کې جاگيرو نه ورکول ، تر څو افغانان له اتفاق او اتحاد څخه لرې وساتي.

د همايون په وخت کې د بغاوتونو له کبله همايون پر افغانانو جاگيرونه قطع کړل. مگر ده زوی اکبر کله چې پاچاشو جاگير يې بېرته رواج کړ. تر څو په دې ډول خپل قوماندانان دوی پوځونه او کورنۍ ابادې وساتي او له امپراتوري ادارې سره مرسته وکړي. اکبر د افغانانو د بغاوت په هکله اصلي عوامل پيدا کړي وو. افغاني سردارانو بې له ځمکې د جاگير په شکل بل څه نه شوای کولای او له زياتومشکلاتو سره مخامخ کېدل. جاگير دوی لپاره د ژوند د بقاحيثيت درلود. نو ځکه اکبر د ضرورت له مخې او همدارنگه د پخلاينې د پاليسۍ په اساس يې زيات شمېر افغانانو ته جاگيرونه ورکړل. کله چې اکبر افغانانو ته جاگيرونه ورکول نو ډېر احتياط به يې کاوه. لومړۍ دا چې افغان ته به يې په خپل کور، کلي او هېواد کې جاگير نه ورکاوه. دويم داچې نومړي سړی به يې له يوه ځايه بل ځای ته بدلاوه ، تر څو په سيمه کې دځانگړې گټې له مخې کار وايي پيل نه کړي. دا هم بايد پټ پاتې نشي چې اکبر کله چې د بهار بنگال او اوريسه باغيان يو څه مات کړل، اکبر په استثنا يې توگه محدودو کسانو ته په سيمه کې جاگيرونه ورکړل. بيا هم له اکثرو څخه به جاگيرونه نيول کېدل او مرکز ته به غوښتل کېدل، په څو ځانگړو حالاتو کې اکبر ځينو افغانانو ته ((مدد معاش)) هم ټاکلی و.

جهانګير د جاګير په ورکولو کې د خپل پلار پاليسي تعقيبوله. په ځينو خاصو حالاتو کې لکه د شېر خان مسئله امپراتور جاګير او ټول نور امتيازات دده کورنۍ ته په ميراثي شکل ورپرېښودل. دده د پاچاهۍ په وخت کې داسې يو څو د افغانانو ميراثي جاګيرداري موجودې وې. دشاه جهان د سلطنت په پيل کې چې خان جهان لودي بغاوت وکړ، امپراتور يو څه نورهم احتياط کار شو. او په راتلونکو څو کلو کې ده جاګيرونه بند کړل له ځينو استثنايي حالاتو پر ته بيا هم شاه جهان په قطعي ډول جاګيرونه بند نه کړل. او جاګيرونه يې ورکول. د امپراتور دغه حرکت سياسي اړخ درلود ده د افغانانو په مېشته په هند کې تشويقوله تر څو له هغو څخه د هندوانو په خلاف ګټه واخلي. داډېره حيرانونکې خبره ده چې د شاه جهان په وخت کې له يوې خوا د افغانانوپه ضد بې اعتمادي او بې باوري رامنځته شوه او له بلې خوا يې زيات شمېر افغانان دهند په ګوټ ګوټ کې ميشته کېدو ته هڅول.

کله چې اورنګ زېب پاچا شو،افغانانو ته يې د جاګيرونو په ورکولو کې يو څه قيودات راوستل. مګر چاچې له پخوا څخه جاګيرونه درلودل ورڅخه وايي نه خيستل. ده زيات شمېر افغانان د کتهيار په سيمه کې ميشته کړل، تر څو د باغي هندوانو پرضد قوت جوړ کړي.

له پورتنيو تشريحاتو څخه څو ټکي راځي. لومړۍ دا چې له پيل څخه مغل د افغانانو د جاګيرونو په ورکولو سره مخالف نه وو مګر له احتياط څخه يې کار اخيست تر څو د جاګير په سيمه کې د مغلو پرضد کړه وړه پاخه نه کړي. دويم دا چې هر چيرته چې افغانان د تل لپاره ميشته شوي وو پرهغوی يې د بېځايه کېدو حکم نه کاوه. دوی ته يې مزاحمت نه کاوه او نه يې جاګيرونه ځينې اخيستل. دريم داچې امپراتور همېشه افغانان دښو جاګيرونو په ورکولو سره خوشاله او قانع ساتل. او په پای کې په ځينو خاصو حالاتو کې يې له افغاني سردارانو څخه جاګيرونه هم نېولي وو.

افغاني سرداران اودوی القاب

بابر په خپلو خاطراتو کې لیکي چې په هندوستان کې ده نومیالیو امیرانو ته تلپاتې لقبونه ورکول. ځینې مهم لقبونه داوو: ((اعظم همایون)) ((خان جهان)) او ((خان خانان)) . دا لقبونه د دهلي او اګرې د لودي پاچاهانو دود و. او بابر هم دغه دود ساته او ځینو افغانانو ته یې لقبونه ورکړي وو. ده دا دودساته څو افغانان تشویق کړي او دده په پوځ کې داخل شي. ده فتح خان سرواني او دلاور خان لودي ته په ترتیب سره د خان جهان او خان خانان لقبونه ورکړي وو. همدارنګه یې ځینو نورو ته نور القاب ورکړي وو. دا د یادونې وړ ده چې بابر نوي القاب جوړ نه کړل او نه یې پورتنیو ښاغلو ته نور افتخارات د لقب په حساب ورکړل. د همایون دوره توپاني دوره وه او داسې ښکاري چې هیڅ افغان ته یې کوم لقب نه دی ورکړی.

له بلې خوا اکبر خپلو افغاني امیرانو او سردارانو ته زیات لقبونه ورکول. داسې لقبونه لکه: ((شېرشمشېر)) ((مسند اعلی)) ((خان جهان)) او نور څرنګه چې جهانګیر پر افغانانو ډېر مهربان و نو افغاني سردارانو ته یې بې شمېره لقبونه ورکول په یو وخت کې یې ۱۶۱۰ خان جهان لودي چې ده (فرزند) باله د سلطان جهان لقب ورکړ مګر هغه ددې لقب له منلوانکار وکړ او نوموړي ته درې واره لقبونه ورکړ شوي وو. که څه هم خان جهان دا لقب قبول نه کړ خو داسې ښکاري چې جهانګیر د لقب په ورکولو کې پراخ لاس درلود.

شاه جهان د اسلافو په پله روان و او افغانانو ته یې لقبونه ورکول. د څرګندو دلایلو له مخې دده په دوره کې کم شمېر افغانانو ته القاب ورکړل. دشاه جهان په دوره کې یوازې شپږ کسو افغانانو ته لقبونه ورکړل شول. حال دا چې داورنګ زېب په وخت کې ۲۸ تنو افغانانو بېلا بېل القاب تر لاسه کړل.

ددغو کسانو زیاتره هغه افغانان وو چې له اورنګ زېب سره يې دپاچاهۍ په نیولو کې مرسته کړې وه او یا د دکن افغانان وو چې د اورنګ زېب د پاچاهۍ په بېلا بېلو وختو کې يې د مغلو امپراتورۍ ته بیعت کړی و.

افغاني سرداران او تشریفاتي علامې(سمبولونه)

د چغتای مغلو دا دود وچې هر سړی په ځانګړي توګه نظر په رتبه، موقف او مقام سره ونمانځي. د مغلو امپراتورانو د ادود ترپایه وساته خو په ځینو خاصو حالاتو کې يې یا قصدا پرېښود او یا يې په نظر کې ونه نیولو. امیران، سرداران، شهزاده ګان، پوهان، څېړونکي، سرتېري، طبیبان او سفیران تول د بېلابېلو قیمتي تحفو په ورکول کېدو سره نمانځل کېدل. معمولادا تحفې به کالي، جواهرات، اسونه، پیلان، توري، لیندۍ او غشي،خنجر او داسې نور وو. امیران او سرداران به په بېلابېلو حالاتو کې د خپل صداقت. ښه خدمت او وفادارۍ په مقابل کې نمانځل کېدل.

بابر افغانانو ته د افتخاري علامو په ورکولو سره له ۱۵۱۹ څخه پیل وکړ. خو کله چې د ترخو تجربو په ترځ کې له دوی څخه خوابدی شو او پر دوی باندې بې باوره شونو د نمانځنو کار يې کم کړ او یوازې يې هغه افغانان نمانځل چې ده ته بالکل وفادار او تابع وو. په لنډيز سره که ووایم د ۱۵۱۹-۱۵۲۹/۳۰ پورې ده یوازې لس تنه تقدیر کړي وو. او هغوی هم یوسفزي، سرواني، فرمولي او نوهاني افغانان وو، په دې موده کې یوتن سور یا لودي تقدیر نه شو او داخبره روښانه ده. دوی زیاتره د مغلو په خلاف جنګېدل. احتمالا په دې وخت کې یو لودي او یو سور هم د بابر پر خوا نه وو چې تقدیر دې شي.

د همایون په وخت کې افغانان د مغلو له پوځ څخه مخ په کمېدو شول او دلایل يې روښانه دي بیان ته يې ضرورت نشته. سره له دې هم پنځه تنه افغانان د ((چارتوغ)) په اخیستنه بریالي شوي وو. او حتی ځینو ته يې

((نغاره)) هم ورکړ شوي وه. دا باید څرګنده شي چې(چارتوغ) او(نغاره) تر ټولو لوړ افتخارات وو. (چارتوغ) د وفادارۍ نښه وه.

که څه هم د افغاني سردارانو شمېر د اکبر په زمانه کې تر پخوا زيات وو مګر د افتخاري علامو ګټونکي محدود کسان وو، تر ټولو نومیالي افغانان چې د افتخار علامې يې تر لاسه کړې وې دولت خان لودي او محمد خان نيازي وو.

د اکبر په پرتله د جهانګير په دور کې د افغاني سردارانو شمېر زيات و او ډېرو ته قيمتي تحفې ورکړل شوې وې. په ډېر و حالاتو کې افغانانو ته نغدې پيسې او د(راهداري) امتيازات ورکول کېدل. ددې تر څنګ زيات شمېر افغانانو ته د احترام (چينې او کالي) او اسونه ورکول کېدل. يوشمېر زياتو ته يې بېرغونه ورکول. په خاصو حالاتو کې يې د ويارډرم (ډوهل) هم ورکاوه چې خان جهان لودي هم دا ويار تر لاسه کړی و.

شاه جهان هم دغه دود ته ادامه ورکړه او افغاني اميران يې ونمانځل. يو شمېر افغانانو د پاچاهۍ په پيل کې له ده څخه افتخاري علامې تر لاسه کړې. مګر د ۱۶۲۸-۱۶۳۴ تر منځ امپراتور يو څه بې باوره و او د تحفو ورکول يې کم کړي وو. مګر په همدې وخت کې هم روهيلا افغانانو له ده څخه تحفې اخيستې او د روهيلا مېړنيو نمانځنه کېده. په ۱۶۳۴ کې دخان جهان لودي بغاوت پای ته ورسېد او هغه شمېر افغانانو چې د شاه جهان سره يې د خان جهان لودي په ماتولو کې مرسته کړې وه ټول ونمانځل. خو سره له دې هم له دغې پېښې وروسته زيات احتياط کاوه په تېره بيا چې له ۱۶۴۹ څخه وروسته په شمال غربي سرحد کې يو ډول نا ارامه چوپتيا خپره وه، ده ډېر زيات احتياط کاوه.

شاه جهان د افغانانو د تقديرو لو لپاره دوه اساسي ټکي په نظر کې نيول:

لومړی ددوی وفاداري له دولت سره او دوهم دشمال غربې سرحد سوله ايزه فضا د تقديرو لو لپاره معيارونه وو.

پخوا موهم اشاره ورته کړې وه چې اورنګ زېب د پاچاهۍ نیولو دجګړو په وخت افغانانو ته په ډېر سخاوت سره تحفې ورکولې تر څو زیات شمېر ځان ته جذب کړي. اورنګ زېب دخپلې پاچاهۍ په بېلابېلو پړاوونو کې افغانان په بېلا بېلو تحفو سره ونمانځل.

په ډېرو وختو یو تن څو واره تقدیر شوی دی.همدارنګه باید ووایو چې څو تنو ته یې ډېرې قیمتي تحفې ورکړې وې.

دمغلو په دربار کې سرداران اساسا په دوو برخو ویشو په باندیني او د هېواد دننه اصلي اوسېدونکي. د باندنۍ ریښې سرداران کولای شو چې بیا په دوو برخو وویشو : ایرانیان او تورانیان. ایرانیان شعیه ګان وو او د امو سیند له جنوب څخه راغلي وو. تورانیان چې سني مذهبه وو دا موسیند له شمال څخه راغلي وو.

دایرانیانونمانځنه او تقدیرول دهمایون له زماني څخه بېل شوی دی. ویل کېږي چې ایرانیان یې لوړوڅوکیو ته ورسول حتی تر (قاضي الباشي) رتبې پورې یې مقامونه ونیول. زیاتره مهمې څوکۍ ایرانیانو نېولې وې. منوکچي لیکي چې دوی تل خپل قوم ته پوره خدمت کاوه. دغه قوم پالنې دوی له نورو څخه بېل کړي وو. په تېره بیاله تورانیانو څخه تل بېل وو:

تورانیان د مغلو د اصلي وطن خلك وو. او دوی تر ټولو ډېر قوي وو او مغلو له تر ټولو د باور وړ وو. ددغو دواړو ډلو موقف دمغلو د بېلابېلو دورو په جریان کې بدلېدونکی و. د جهانګیر په وخت کې د اعتماد الدوله له اعتبارسره سم ایرانیان په هر پړاو کې مخکې وو. او حتی د شاه جهان او اورنګ زېب په وخت کې لاتور هم قوي شول. مګر حقیقت دا دی چې اورنګ زېبددوی له زیاتیدونکي قدرت او طاقت څخه په وېره کې و. او ددوی د کمزوتیا لپاره یې زیات شمېر تورانیان تقدیر کړل او لوړې رتبې او مکافاتونه یې ورکړل. سره له دې هم دده د پاچاهۍ په پای کې تر ټولو زیات د قدرت خاوندان ایراني درباریان وو او نږدې ۵۰٪ وو.

په دې کې شك نشته چې په ټوله دغه دوره کې باندينې توکمونه په دربار کې ډېره کې وو (مورلانډ) ليکي چې په عمومي توګه د مغلو دربار طبيعتا پردی و ، دامين اکبري د منصبدارو پر ليست باندې تبصره کوي او وايي چې ۷۰% سرداران او اميران بهرني وو.

دمغلو امپراتوران په دې پوه ووچې د دوی امپراتوري دهند پر اصلي خلکو څرخېږي اکبر په خپله پاليسۍ کې داسې يادونه کړې ده. ((هند د هندوانو دی)) په دې توګه پورتنيو دوو ډلو ته دهند دمسلمانانو او هندو سردارانو ګروپونه هم ورزياتوو. دوی هم په خپل وار ورو ورو غښتلي کېدل. په تېره بيا د هند مسلمانان د اورنګ زېب په وخت کې دومره قوي شول چې قدرت څخه يې سترګې نه شوې پټېدلی.

په حقيقت کې اکبر هڅه کوله چې د قوتونو د تعادل په مقصد د باندينيو د کنترول لپاره د هندوستانيانو پر مختګ او جذب ته ضرورت ليدل کېده. اکبر دې ټکي ته زياته پاملرنه کوله چې په اردو کې بېلا بېل توکمونه سره ګډ کړي. او د بېلا بېلو قومونو افسران به يې د يوه لوی قوماندان تر امر لاندې مقررول. مګر بيا هم د اردو په ترکيب او جوړښت کې يې د بېلا بېلو ګروپونو ذاتي ځانګړتياوې په نظر کې نيولې.

په ختيځ کې د زياتېدونکو شخړو اوشمال غرب سرحد کې دامنيتي مشکلاتو پيدا کېدو له کبله د اکبر په زمانه کې افغانانو چنداني لوړ موقف نه درلود او د منصبدارو له فهرست څخه دا ټکي پوره څرګند دي. دا چې اکبر پر افغانانو بې باوره شوی وو ، د راجپوت ملاتړ يې ګټه ور باله . دوی هم د شمال هند يو غښتلی قوم دي. لکه پخوا هم چې برنيير اشاره ورته کړې وه مغل د راجپوت او افغانانو په جذبولو سره اړ وو. دواړه غښتلي او توريالي خلك وو. او په پوځ کې ورته ضرورت و. او بله ښېګړه يې دا وه د ښه تعادل په مقصد د يو بل پر ضد ګمارل شوي وو. په لاندې جدولونو کې دا حقيقت ښه څرګند ېږي.

لومړي جدول

په بېلا بېلو دورو کې د منصبدارو عمومي شمېر

پاچاهي	دمنصبدارو شمېر	رتبه
اکبر	۲۱۹	۵۰۰ او پورته
جهانګیر	۴۳۹	// //
شاه جهان	۴۳۷	۱۰۰۰ //
اورنګ زېب	۴۸۶ (۱۶۵۸-۱۶۷۸)	۱۰۰۰ //
	۵۷۵ (۱۷۰۷-۱۶۷۹)	

دوهم جدول

افغان منصبداران

پاچاهي	دسردارانو شمېر	رتبه
اکبر	۱۱	۵۰۰ او پورته
جهانګیر	۲۴	۱۰۰۰ //
شاه جهان	۴۱	۱۰۰۰ //
اورنګ زېب	۷۷	۱۰۰۰ //

د وخت د ضرورت له مخې د راجپوت او افغانانو موقف بدلېدونکی و . دا هم د یادونې وړ ده چې ځینې کورنۍ مغلو ته وفادارې پاتې شوې لکه شمس الدین اتقا او دده زوی میرزا عزیز کوکا ، بیرم خان او عبدالرحیم د (برا) سیدان ، د (امبر) کچواها او ځینې نور ، مګر د افغانانو د کومې مشهورې کورنۍ نوم په اثارو کې زما په نظر نه دی راغلی چې د پورتنېو کورنیو په شان یې مهم رول لوبولی وي. د مسلمانانو د حاکمیت په دوره کې

افغانانو په هند کې دسردارانو او نومیالیو د یادونې وړ ډله جوړه کړې وه. په همدې ډول د افغانانو او مغلو د اړیکو څېړنه یوه اساسي برخه ده. که څه هم افغانان د ایرانیانو او تورانیانو په پرتله دومره لوستي او پوه خلك نه وو، خو سره له دې یې هم د مغلو په تاریخ کې خاص نوم اوشهرت ګټلی دی. افغانان که څه هم هند کې اوسېدل خو له خپل اصلي ټاټوبي سره یې همېشه اړیکې ساتلې د افغانانو او مغلو اړیکې په بېلا بېلو وختونو کې د بې باورۍ، بدګومانۍ او پخلاینې پړاوونه وهلي دي. مغلو په ټوله مانا پر افغانانو باور نه کاوه. د مغلو وېره پر ځای وه. تر کومه ځایه چې د مغلو او افغانانو اړیکې وڅېړو، د مرکز ولایاتو ترمنځ کنترول اطاعت او بیعت همېشه د مرکز په غښتلتوب او کمزورۍ سره توپیر درلودونکی و. که د مرکز کنترول په ولایاتو غښتلی و افغانان وفادار وو او که دمرکز کنترول به کمزوری شو افغانانو به د خپلو ګټو دساتلو په مقصد نور جوړ جاړی کول. د اورنګ زېب د پاچاهۍ په وروستیو کې مغل ورځ په ورځ کمزوري کېدل او افغانان نه یوازې غښتلي کېدل بلکې د ازادۍ خواته یې خوځښت پیل کړی و.

ملونه

مل (۸)

۱ منصبونه چې اکبر افغانانو ته ورکړي وو:

نوم	رتبه	اخځ
بازبهادر	۲۰۰۰/۲۰۰۰	طبقات. دويم جلد ۶۷۰ م
		M.D خلورم ټوك ۱۵۰ م
		بلاكمن لومړی ټوك ۲۸۰ م
		بلاكمن. لومړی ټوك ۴۴۴ م
بهار خان	۲۰۰۰	۴۴۵ م
محمد اصغر		
(خاصه خېل افغان)		
دولت خان لوذي	۲۰۰۰	A.N دويم ټوك ،دريمه برخه ۱۱۸۰ م
		M.D.(H) دريم ټوك ۴۸۱ م
فتح خان (فتوخان افغان)	۲۰۰۰	طبقات .دويم ټوك ۶۶۷ م
مسند عالي		
محمد خان نيازي	۲۰۰۰	طبقات.مغل دربار(ه)خلورم ټوك ۵۵۶م
رحمت خان دمسند عالي	۲۰۰۰	بلاكمن لومړی ټوك ۵۴۰م
فتوخان افغان زوی		طبقات لومړی ټوك ۵۶۴ م
بابو منګلي	۱۰۰۰	بلاكمن. لومړی ټوك ۵۲۸ م
حسن خان بټني	۱۰۰۰	طبقات.دويم ټوك ۶۷۳م
شيخ جمال بختيار دشيخ	۱۰۰۰	بلاكمن.لومړی ټوك ۴۶۹ م

نوم	رتبه	اخځ
محمد بختيار زوی		
سليم خان کاکړ	۱۰۰۰	طبقات. دويم ټوک ۶۷۶ م. بلاکمن لومړی ټوک ۴۸۲ م
شيخ رکن الدتن	۵۰۰	تزك. لومړی ټوك ۱۷ م
شېر خان افغان		

۲ منصبونه چې جهانګير افغانانو ته ورکړي وو:

۵۰۰۰ پورته

خان جهان لودي	۶۰۰۰ ۶۰۰۰	تزك. لومړی ټوك ۳۷۲ م

۳۵۰۰ ۵۰۰۰ پوري

دلاور خان کاکړ يا	۳۰۰۰ ۴۰۰۰	تزك دويم ټوك ۱۵۳ م MD(H) دريم ټوك ۴۵۱ م
ابراهيم خان کاکړ	۳۰۰۰ ۴۰۰۰	لاهوري لومړی ټوك ۱۸۲ م
بهلول خان سربلند خان		
د حسن خان ميانه زوی		
شيخ رکن الدين شېرخان	۴۰۰۰	لاهوري لومړی جلد. لمړی برخه ۳۱۱ م تزك لومړی ټوك ۱۷ م MDH څلورم ټوك ۱۶۱ م

۱۰۰۰ ـ ۳۵۰۰ پورې

نوم	رتبه	اخځ
مبارز خان افغان	۳۰۰۰ ۳۰۰۰	لاهوري. لومړی ټوک ۳۱۱ م
		MD(H) څلورم ټوک ۴۶۷ م
نایر خان تنور	۲۵۰۰/ ۳۰۰۰	MD(H) پنځم ټوک ۲۴۳ م
یا شېرخان		
شهباز خان لودي	۵۰۰ ۳۰۰۰	لاهوری . لومړی ټوک ۱۸۳م
(دوتاني)		
اصالت خان د خان جهان	۳۰۰۰	MD(H) دريم ټوک ۱۵۲ م
لودي زوي		بذاکمن لومړی ټوک ۶۸م
بابوي خان کراني	۱۲۰۰ ۲۵۰۰	لاهوری لومړی ټوک ۱۲۱م
الله داد خان افغان د		تزك دويم ټوک ۱۵۳ م
جلال الدين روښان زوی		(ژباړه)
مبارز خان	۱۷۰۰ ۲۰۰۰	تزك (ژباړه) دويم ټوک ۱۸۷ م
غزنين خان جالوري	۷۰۰/ ۲۰۰۰	۸۵ م
		L.H.C (۱۹۵۹) ۲۰۸ م
عليخان نيازی	۲۰۰۰	معاصر الامر ا (انګريزي)لمړی ټوک ۱۸۵ م
نانو خان افغان	۱۲۰۰/ ۱۵۰۰	تزك (ژباړه) دويم ټوک ۲۶۹ م
(بابو خان)		
ناد علي ميداني	۱۰۰۰/ ۱۵۰۰	تزك لومړی ټوک ۳۰۳ م
		بلاکمن لومړی ټوک ۵۷۱م
منګلي خان	۱۰۰۰/ ۱۵۰۰	تزك لومړی ټوک ۲۹۸ م
دولت خان	۱۵۰۰	تزك لومړی ټوک ۲۱۷ م
نظر بهادر خيشګي	۱۵۰۰	M.D.(H) دريم ټوک ۴۸۹ م
مبارك خان نيازی	۷۰۰/ ۱۰۰۰	لاهوري لومړی ټوک ۳۰۷ م
جلال خان کاکړ د	۶۰۰/ ۱۰۰۰	تزك دويم ټوک ۱۷۱ م

نوم	رتبه	اخځ
د لاور خان ککړ زوي		M.D (H) دریم ټوك ۲۶۲ م
بیزان (مران)	۵۰۰/۱۰۰۰	تزك دویم ټوك ۱۶۴ م
د نارعلي میداني زوی		
سردار خان افغان	۴۰۰/۱۰۰۰	تزك دویم ټوك ۱۸۷ م
بهادر خان د خان جهان لودي	۱۰۰۰	M.D.(H) ځلورم ټوك ۱۲۵ م
وراره		
محمد خان نیازی منصبدار خو لوړه رتبه یې نه درلوده		MD (H) ځلورم ټوك ۵۵۶ م

۳ هغه امتیازات چې شهزاده شاه جهان د بغاوت په وخت کې ځینو افغانانو ته ورکړیدي

نوم	رتبه	اخځ
دریا خان روهیلا	۵۰۰۰/۵۰۰۰	بهارستان، دویم ټوك ۷۰۲ م
بهادرخان د دریا خان زوی	۳۰۰۰/۴۰۰۰	
بابو خان بړیځ	۲۵۰۰/۳۰۰۰	

په پورتنیو سربېره یو شمېر افغان منصبداران د جهانګیر په پوځ کې شامل وو مګر د هغوی د رتبو په هکله معلومات نشته. د مثال په توګه د حسن خان میانه زامنو ته منصبونه ورکړ شوي وو خو رتبې یې معلومې نه دي. همدارنګه د دلاور خان زامنو او سردارانو ته د لاور خان تر مړینې وروسته منصبونه ورکړ شوي وو خو خو رتبې یې ځرګندې نه دي. او جمال خان او د شېرخان افغان ورونو هم چې د منصب خاوندان وو رتبې یې معلومې نه دي.

۴ د شده جهان په وخت کې د افغاني امیرانو منصبونه

نوم	رتبه	اخځ
	رتبه ۵۰۰۰ او پورته	
خان جهان لودی	۷۰۰۰ ۷۰۰۰	لاهوري لومړی ټوك ۲۴۹ م
(دواسپه . سه اسپله)		عمل صالح. دريم ټوك ۴۴ م
بهادر خان روهیلا د		لاهوري . دويم ټوك ۷۱۹م
دریا خان داودزي زوی	۵۰۰۰ ۵۰۰۰	عمل صالح دريم ټوك ۴۵۱م
		MD(H) څلورم ټوك ۲۴۴ م
شیر خان افغان	۴۰۰۰ ۵۰۰۰	M.D(H) پنځم ټوك ۲۴۴ م
	۳۵۰۰-۵۰۰۰ پوري	
دلاور خان بېرنج	۴۰۰۰ ۴۰۰۰	لاهوري لومړی ټوك لومړی برخه ۳۹۸ م
		عمل صالح دريم ټوك ۴۵۲ م
		MD(H) پنځم ټوك ۸ م
مبارز خان روهیلا	۴۰۰۰ ۴۰۰۰	عمل صالح دريم ټوك ۴۵۲ م
		MD(H) څلورم ټوك ۴۶۸ م
دلبر خان داودزي	۴۰۰۰ ۴۰۰۰	MD(H) دريم ټوك ۴۶۱ م
جلال خان		
نظر بهادر خیشګي	۴۰۰۰ ۴۰۰۰	عمل صالح دريم ټوك ۴۵۲م
		MD(H) ۴۹۰ م
رشید خان انصاري	۴۰۰۰ ۴۰۰۰	عمل صالح دريم ټوك ۴۵۲م

نوم	رتبه	اخځ
دجلال الدین روښان زوي		
دریا خان روهیلا	۴۰۰۰/۴۰۰۰	لاهوري-لومړی ټوك. دویمه برخه ۲۹۶م
		عمل صالح- دریم ټوك ۴۵۲ م
		MD(H) دریم ټوك ۴۰۵ م
بهلول خان میانه	۴۰۰۰/۳۰۰۰	لاهوري لومړی ټوك ۱۸۲ م
مبارز خا افغان	۴۰۰۰/۳۵۰۰	لاهوري لومړی ټوك دویمه برخه ۲۵۷
	۲۰۰۰	۳۵۰۰ پورې
مبارك خان نیازی	۳۰۰۰/۳۰۰۰	دمغلو ارشیف لومړی ټوك ۲۱۶ م
د محمد خان نیازی لمسی		MD(H)خلورم ټوك ۴۴۹ م
پردل خان د دلاور خان د	۳۰۰۰/۳۰۰۰	لاهوري دویم ټوك ۷۲۲ م
بیرنج زوي		
احمد خان نیازی	۳۰۰۰/۳۰۰۰	عمل صالح دریم ټوك ۴۵۴ م
		MD(H) دویم ټوك ۳۵۷ م
شهباز خان روهیلا	۳۰۰۰/۲۰۰۰	لاهوری لومړی ټوك دویمه برخه ۲۹۸
(ثیرو روهیلا)		MD (H) پنځم ټوك ۱۳۶ م
		عمل صالح دریم ټوك ۴۵۴ م
شمس الدین	۳۰۰۰/۲۰۰۰	MD(H) پنځم ټوك ۹۷م
خان خیشکي		
دنظر بهادر خیشکي زوی		
اصالت خان د خان جهان	۳۰۰۰	MD(H) دریم ټوك ۱۵۲ م
لودي زوی		
شمشیر خان حیات ترین	۲۵۰/۲۵۰۰	MD(H) پنځم ټوك ۹۰ م
د علیخان ترین زوی		

نوم	رتبه	اخځ
هادي داد خان د	۱۵۰۰ ۲۵۰۰	MD(H) پنځم ټوک ۴۴۴ م
رشيد خان انصاري ورور		
جلال خان کاکړ د	۱۵۰۰ ۲۰۰۰	MD(H) دريم ټوک ۲۶۲ م
دلاور خان کاکړ زوی		عمل صالح دريم ټوک ۴۵۹ م
شبر خان ترين	۱۰۰۰/۲۰۰۰	لاهوري دريم ټوک ۳۳۲ م

له ۱۰۰۰ - ۱۵۰۰ پورې

سيد خان الهام الله	۱۵۰۰/۱۵۰۰	MD(H) پنځم جلد ۹ م
د جلال الدين روشانيه زوی		
قطب الدين خان خيشګي	۱۴۰۰/۱۵۰۰	عمل صالح دريم ټوک ۴۶۱ م
	د ۶۰۰ سوار	MD(H) دريم ټوک ۴۹۱ م
	دواسپه سه اسپه)	
اسد الله د نظر بهادر	۱۴۰۰/۱۵۰۰	MD(H) دريم ټوک ۴۹۱ م
خيشګي زوی		
اسد الله د رشيد خان	۱۵۰/۱۵۰۰	عمل صالح دريم ټوک ۴۶۱
انصاري زوی	دواسپه	MD(H) پنځم ټوک ۸ م
جهان خان کاکړ	۱۰۰۰/۱۵۰۰	لاهوري لومړی ټوک دويمه برخه ۳۰۵ م
ياسين خان د ناير	۱۰۰۰/۱۵۰۰	MD(H) پنځم ټوک ۲۴۵ م
خان تنور زوی		
جمال لوهاني	۸۰۰/۱۰۰۰	عمل صالح دريم ټوک ۴۶۲ م لاهوري لومړی ټوک دويمه برخه ۳۳۲ م مرات لومړی ټوک ۱۷۶ م

نوم	رتبه	اخځ
خاتم خان نیازی	۱۰۰۰/۱۰۰۰	مغل ارشیف لومړی ټوك ۱۷۵ م
عثمان روهیلا د بهادرخان تره	۱۰۰۰/۹۰۰	MD(H) پنځم ټوك ۳۱ م
فتح جنګ خان روهیلا د ذکریا خان زوی	۱۰۰۰/۸۰۰	MD(H) څلورم ټوك ۳۱م
شېرخان میانه	۱۰۰۰/۸۰۰	عمل صالح دریم ټوك ۴۶۶م
دولت خان ترین	۱۰۰۰/۶۰۰	عمل صالح دریم ټوك ۴۶۶ م
عبدالقادر د احداد	۱۰۰۰/۶۰۰	لاهوري لومړی ټوك دویمه برخه ۳۰۹ م
روشانیه زوی		MD (H) پنځم ټوك ۵ م
الاول ترین د ابوبکر ترین زوی	۱۰۰۰/۶۰۰	لاهوري لومړی ټوك دریمه برخه ۴۷۶ م
عبدالرحمن روهیلا د خان روهیلا زوی	۱۰۰۰/۶۰۰	لاهوري لومړی ټوك دریمه شېر برخه ۱۶۰ م
دولت خان ترین	۱۰۰۰/۶۰۰	عمل صالح دریم ټوك ۴۶۶ م
حیات ترین	۱۰۰۰/۵۰۰	لاهوري لومړی ټوك لمړی برخه ۱۱۹م
د لاورخان د بهادر خان روهیلا زوی	۱۰۰۰/۵۰۰	MD(H) څلورم ټوك ۱۳۱ م
احداد مومند	۱۰۰۰/۵۰۰	لاهوري لومړی ټوك، دویمه برخه ۳۱۰ م عمل صالح دریم ټوك ۴۶۶ م
حبیب سور	۱۰۰۰/۲۰۰	لاهوري لومړی ټوك دویمه برخه ۳۲۲ م

له ۵۰۰-۱۰۰۰ پورې

نوم	رتبه	اخځ
ایمل افغان	۹۰۰/۳۰۰	لاهوري لومړی ټوك ۳۱۳ م
ایل افغان	۹۰۰/۳۰۰	عمل صالح دريم ټوك ۴۷۰ م
اختيار د مبارزخان روهيلا زوی	۸۰۰/۸۰۰	لاهوري لومړی ټوك ۳۱۳
جمال‌خان د دلاور خان کاکړ زوی	۸۰۰/۶۰۰	لاهوری لومړی ټوك دويمه برخه ۳۱۳ م عمل صالح دريم ټوك ۴۷۲ م
کمال الدين دشېر خان روهيلا زوي	۸۰۰/۵۰۰	لاهوري لومړی ټوك دويمه برخه ۳۱۴ م
سيف الله د شمشېر روهيلا زوی	۸۰۰/۵۰۰	لاهوري لومړی ټوك دويمه برخه ۳۱۳م
سيد خان شيراني	۸۰۰/۴۰۰	مغل ارشيف لومړی ټوك ۳۱۵ م
عظمت د خان جهان لودي زوی	۸۰۰/۴۰۰	لاهوري لومړی ټوك دويمه برخه ۱۶۳م
بهار لوهاني	۸۰۰/۴۰۰	عمل صالح دريم ټوك ۴۷۳ م
بهادر افريدی افغان	۸۰۰/۴۰۰	لاهوري لومړی ټوك دويمه برخه ۳۱۴م
صدر د شېر خان روهيلا زوی	۸۰۰/۴۰۰	لاهوری لومړی ټوك دويمه برخه ۳۰۵ م
مظفر سرواني	۷۰۰/۷۰۰	عمل صالح دريم ټوك ۴۷۵ م

نوم	رتبه	اخځ
میرزا درشید خان انصاری زوی	۵۰۰ ۷۰۰	لاهوری لومړی ټوک دویمه برخه ۳۱۷م
نیکنام خان د بهادر خان روهیلا تره (کاکا)	۳۰۰ ۷۰۰	عمل صالح دریم ټوک ۴۷۶ م
باقي د شېرخان تنور زوی	۱۵۰ ۶۰۰	عمل صالح دریم ټوک ۴۸۰ م
هدایت الله د علیخان ترین زوی	۱۵۰ ۶۰۰	عمل صالح دریم ټوک ۴۸۰ م
محسن ابدالی	۱۵۰ ۶۰۰	عمل صالح دریم ټوک ۴۷۸ م
شهاب دمبارك خان سرواني	۵۰۰ ۵۰۰	عمل صالح دریع ټوك ۴۸۱ م
زوي شهباز افغان	۵۰۰ ۵۰۰	عمل صالح دریم ټوك ۴۸۱ م
مظفر د مبارك خان سرواني زوی	۴۵۰ ۵۰۰	لاهوري لومړی ټوك دویمه برخه ۳۲۵ م
حبیب کراني	۳۰۰ ۵۰۰	لاهوري لومړی ټوك دویمه برخه ۳۲۲م
محمود بابو منکلي زوی	۳۰۰ ۵۰۰	لاهوري لومړی ټوك ۳۲۳ م بلاکمن لومړی ټوك ۵۲۸ م
یوسف نیازی	۳۰۰ ۵۰۰	لاهوری لومړی ټوك دویمه برخه ۳۲۳ م
عمر ترین	۳۰۰ ۵۰۰	عمل صالح دریم ټوك ۴۸۲م
یوسف خان د بهادر خان روهیلا ورور	۲۰۰ ۵۰۰	عمل صالح دریم ټوك ۴۸۳م
جمال بنګش	۲۰۰ ۵۰۰	لاهوري لومړی ټوك دریمه برخه ۳۲۴م
علیخان سور	۲۰۰ ۵۰۰	دمغلو ارشیف لومړی ټوك ۱۵۱ م

نوم	رتبه	اخځ
		برخه ۳۲۴م
علیخان سور	۲۰۰ ۵۰۰	دمغلو ارشیف لومړی ټوک ۱۵۱ م

نوم	رتبه	اخځ
دریا داودزي	۲۰۰ ۵۰۰	د مغلو ارشیف لومړی ټوک ۲۷۳ م لاهوري لومړی ټوک دویمه برخه ۳۲۶ م
محمد زمان د احمد انصاري زوم	۲۰۰ ۵۰۰	لاهوري لومړی ټوک دریمه برخه ۳۲۴
ارجمند د جلال خان وراره	۱۵۰ ۵۰۰	عمل صالح دویم ټوک ۴۸۵ م
عبدالرحمن دهادي داد خان زوی	۱۲۰ ۵۰۰	MDH پنځم ټوک ۴۴۵م عمل صالح دریم ټوک ۴۸۶ م
عبدالرسول بړیخ	۱۰۰ ۵۰۰	لاهوري لومړی ټوک دویمه برخه ۳۲۷م عمل صالح دریم ټوک ۴۸۶ م
حسن د مبارک خان نیازي	۱۰۰ ۵۰۰	لاهوري لومړی ټوک دویمه زوی برخه ۳۲۸ م

هغه منصبونه چې افغاني سردارانو ته اورنګ زېب ورکړي وو.
له ۵۰۰ څخه پورته

نوم	رتبه	اخځ
دلیر خان عبدالروف میانه	۷۰۰ ۷۰۰	MD(H)دریم ټوک ۴۵۶ م
دبهلول خان زوی		M.A ۱۷۱ او ۲۸۶ م م
د اود خان پاني د خصرت	۶۰۰۰ ۶۰۰	M.A۱۷۱S.D.A- ۴۸۳ م

نوم	رتبه	اخځ
خان پاني زوى		عطار محلي ۲۱۹م MD(H) دريم ټوك ۴۱۳ م
حسن خان روهيلا (دکنى)	۶۰۰۰ ۵۰۰۰	ضوابط عالمگيري ۱۶۳ دوسيه عطار علي ۲۱۹ م
حسين خان ميانه فتح جنگ خان ميانه	۶۰۰۰ ۵۰۰۰	MD(H) څلورم ټوك ۲۸ م MA ۱۴۰ م
اسمعيل خان موكا	۶۰۰۰/۵۰۰۰	AM ۲۱۶ م
عبدالمحمد دعبدالقادر زوى او د بهلول ميانه (بيجاپوري) لمسى	۵۰۰۰/۵۰۰۰	MD(H) دويم جلد ۴۸۰ م SDA ۱۸۲ م عالم گير نامه لومړى ټوك ۵۱ م MD(H) دريم ټوك ۴۵۸ م
دلير خان داودزى جلال خان	۵۰۰۰/۵۰۰۰	عالم گيرنامه دويم ټوك ۱۰۲۷ م MA - ۳۹ م
داودزى دبهادر خان روهيلا (3000x2-3h) دواسپه-سه اسپه		ML دريم ټوك ۳۵ م MD(H) دريم ټوك ۴۶۰ م
ران مست خان پاني بهادر خان يا (رستم خان)	۵۰۰۰/۴۰۰۰	MD(H) دريم ټوك ۴۱۴م
اخلاص خان	۵۰۰۰/۵۰۰۰	SDA ۱۸۴ م معاصر الامرا انگريزي لومړى ټوك ۹۰۸ م ۸۱۷م
شېر باز خان	۵۰۰۰/۳۰۰۰	اخبارات-جمادا-لومړى ټوك ۴۴ مه - RY - عطار علي

		۲۲۳ م
جنګجوخان (دکنی)	۵۰۰۰	T.U.S.V عطار علي ۲۲۴ م

نوم	رتبه	اخځ
	له ۲۰۰۰ ـ ۵۰۰۰ پوري	
ابراهیم غوري	۳۰۰۰/۴۰۰۰	S.D.A ۲۲۰ م
فتح روهیلا فتح جنګ خان	۳۰۰۰/۳۵۰۰	عطا ر علي ۱۸۳ م
دذکریا خان زوی		
رشید خان انصاري رشیدخان	۳۰۰۰/۳۰۰۰	عالم ګیر نامه لومړی ټوك ۷۶م
الهام الله	(555X2-3h)	MD(H) پنځم ټوك ۹ م
بختیار خان خواص خان	۲۵۰۰/۳۰۰۰	S.D.A ۷۵ م . عالم ګیرنامه ۱۳۲م عطار علي ۱۸۵ م
حیات ترین شمشېر خان	۲۵۰۰/۳۰۰۰	عالم ګیر نامه لومړی ټوك ۱۹۵ م
	(500X2 -3h)	MD(H) پنځم ټوك ۹۵ م
	سه اسپه ـ دو اسپه	
حسن خان دکني	۲۵۰۰/۳۰۰۰	عطارعلي ۱۸۵ م SDA ۹ م
لودي خان مظفر لودي	۲۵۰۰/۳۰۰۰	عالم ګیرنامه لومړی ټوك ۲۹۱ م عطارعلي ۱۸۵ م SDA ۹م
جلال خان د دلاور خان زوی	۲۰۰۰/۳۰۰۰	عالمګیر نامه لومړی ټوك ۵۹۳ م MD(H) دریم ټوك ۲۶۳ م

شمشېر خان خېشګي اونظر	۳۰۰۰/۲۰۰۰	عالمګیرنامه لومړی ټوک ۴۵م
بهادر خېشګي		
عزیز خان بهادر چاګتا	۳۰۰۰ ۱۵۰۰	معاصر عالمګیر ۳۰۸ م
نوم	رتبه	اخځ
دبهادر خان روهیلا زوی		MD(H)خلورم ټوک ۱۳۱ م
احمد خېشګي	۳۰۰۰/۱۰۰۰	عالم ګیر نامه لومړی ټوک
		۷۷م
نهارخان.یاسنګرم خان	۳۰۰۰/۱۰۰۰	اخبارات محرم یوولسمه ۴۶
		مه ګڼه
غوري		عطار علي ۲۳۶ م
شمشېر خان ترین حسین	۳۰۰۰	MD(H)پنځم ټوک ۸۶م
		AMI ۱۲۵ عطار علي
		۲۳۷م
پردل خان بهیل افغان	۲۵۰۰/۲۵۰۰	عالم ګیر نامه لومړی ټوک
		۳۳۴م
مبارز خان افغان	۲۵۰۰/۱۵۰۰	۲۱۵م
عبدالنبي دحسن خان	۲۵۰۰/۱۲۰۰	SDA ۱۸۸ م
روهیلا ورور		
د یندار خان محمدبیګ	۲۵۰۰/۱۲۰۰	عالم ګیر نامه ۹۶۵ م
خېشګي		عطار علي ۱۹۰ م
کمال الدین خان ددلېرخان	۲۵۰۰/۱۰۰۰	SDA ۱۷۱ م
روهیلا زوی		MA ۱۷۱م
مبارك خان نیازی	۲۰۰۰/۲۰۰۰	عالمګیر نامه لومړی ټوک
	(100X2-3h)	۴۷۵ م
	دو سه اسپه	
الله داد خان خېشګي	۲۰۰۰/۱۰۰۰	مرات احمدي لومړی ټوک

د متورخان بهادر		۲۸۱ م
خیشکي زوی		
سرانداز خان پاني	۱۰۰۰ ۲۰۰۰	عطار علي ۲۴۵ م
نوم	رتبه	اخځ
(د کني افغان)		
اسمعیل خان خیشکي	۶۰۰ ۲۰۰۰	عالمګیر نامه لومړی
حسین زي		ټوك ۷۶ م
جان باز خان دشمس		MD(H) ځلورم ټوك ۴۱۵ م
الدین خیشکي زوم		
حظبر خان ، کمال لودي	۵۰۰/۲۰۰۰	عالمګیرنامه لومړی ټوك۷۶م
عبدالعزیز میانه (دکني افغان)	۲۰۰۰	عطارعلي ۲۴۹ م
سلیمان خان دکني د داودخان ۲۰۰		معاصر عالمګیري ۳۰۸م
پاني ورور		

د ۱۰۰۰-۲۰۰۰ پورې

فوجدار خان	۱۵۰۰/۱۵۰۰	عطارعلي ۱۹۷ م
کامل خان	۱۵۰۰/۱۵۰۰	عالمګیر نامه دویم ټوك ۱۰۴۳م
شهباز خان افغان	۱۵۰۰/۱۵۰۰	عالمګیر نامه لومړی ټوك ۱۹۷ م
	// //	۴۷۵م
		عطار علي ۱۹۶ م
زبردست خان ، حیات خان	۱۵۰۰/۱۵۰۰	عالمګیر نامه لومړی ټوك
د عبدالرحیم میانه زوی		۲۵۴م ۲۹۱
		S.D.A ۱۲۷ م

		عالمګیر نامه لومړی ټوک ۲۹۱ م
سکندر روهیلا	۱۳۰۰ ۱۵۰۰	عالمګیر نامه دویم ټوک
نوم	رتبه	اخځ
		۲۹۱ م
مسعود منګلي، منګلي خان	۱۰۰۰/۱۵۰۰ (200 X 2-3h)	عالمګیر نامه دویم ټوک ۱۰۳۹ م
خدا داد خان خشیګي	۱۰۰۰/۱۵۰۰ (2-3h)	S.D.A ۱۸۸ م عطار علي ۲۴۹ م
عبدالصمد خان	۱۰۰۰/۱۵۰۰	مرات افتاب نامه ۵۸۶م اخبارات ۱۹ رجب ۴۳ ګنه عطار علي ۲۵۲ م
الله داد د اخلاص خان زوی	۱۰۰۰/۱۵۰۰	M.D(H)خلورم ټوک ۴۱۵ م عالمګیر نامه لومړی ټوک ۵۷۴-۲۹ م
دولتمند خان دکني	۱۰۰۰/۱۵۰۰	عالمګیر نامه لومړی ټوک ۹۳م عمل صالح دریم جلد ۴۶۲م عطار علي ۱۲۷ م
حمیدخان کاکړ کاکړ خان	۱۰۰۰/۱۵۰۰	عالمګیر نامه لومړی ټوک ۷۷۰ م
مصري افغان	۱۰۰۰ ۱۵۰۰	عالمګیر نامه لومړی ټوک ۴۵۵ ۵۵۴م
مصطفی خان کاسي	۹۰۰/۱۵۰۰	کافي خان دوهم جلد ۴۴۱ م MD(H) خلورم ټوک ۵۶۴ م
بشیر پاني دکنی	۹۰۰ ۱۵۰۰	اخبارات جمادی الثاني

			Ry ۴۵
			عطارعلي ۲۵۳ م
حسن	۸۰۰	۱۵۰۰	S.D.A ۲۰۹ م
نوم	رتبه		اخخ
جمال نوهني بيجاپور	۸۰۰	۱۵۰۰	عطار علي ۱۸۰ م
جلال افغان (دکنی افغان)	۸۰۰	۱۵۰۰	عالمگيرنمه دوهم ټوك ۹۷۲م
صلابت خان دکنی	۷۰۰	۱۵۰۰	S.D.A ۹ م
سردار قيام خان . الف خان	۷۰۰	۱۵۰۰	عالمگير نامه لومړی ټوك ۲۹۰ مخ
منور خان افغان	۶۰۰	۱۵۰۰	عالمگير نامه دوهم ټوك ۹۵۶ م
			دفتردار ديواني لمبر ۲۹۸۶
			عطارعلي ۲۰۲ م
اسمعيل خان نيازی.اسمعيل افغاني	۳۰۰	۱۵۰۰	عالمگير نامه. لومړی ټوك ۴۵ م
شيخ علي بيجاپوری دکنی افغان		۱۵۰۰	تاريخ لکشا ۴۲ م
دلبر خان مامورخان	۱۲۰۰	۱۰۰۰	عطار علي ۲۶۰ م
محمد يار ددلبر خان ماموري زوی	۱۲۰۰	۱۰۰۰	عطار علي ۶۹ م
عبدالباري انصاري	۱۰۰۰	۱۰۰۰	عالمگير نامه لومړی ټوك ۲۹۱م
محمد خان بيجاپوري(دکنی)	۱۰۰۰	۱۰۰۰	اخبارات ۱۵ جمادي دويم ټوك ۳۶م RY
عمر ترين	۱۰۰۰	۱۰۰۰	عالمگير نامه لومړی

		ټوك۲۷م
قلندر داودزی دقلندر خان ورور	۹۰۰ ۱۰۰۰	عالمګیر نامه لومړی ټوك ۳۰۸ م

نوم	رتبه	اخځ
عثمان خان روهیلا ذکریا خان	۹۰۰ ۱۰۰۰	M.D(H) څلورم ټوك ۳۱ م
کاکړ خان افغان	۸۰۰ ۱۰۰۰	عالمګیر نامه لومړی ټوك ۵۰۵ م
غلام محمد افغان	۷۰۰ ۱۰۰۰	عالمګیر نامه لومړی ټوك ۴۷۵ م
عباس افغان	۵۰۰ ۱۰۰۰	عالمګیرنامه لومړی ټوك ۲۱۵ م
دولت افغان	۵۰۰ ۱۰۰۰	عالمګیر نامه لومړی ټوك ۲۶۸ م
میانه خان افغان	۵۰۰ ۱۰۰۰	اخبارات ذوالقعده ۱۶م ۴۰ م RY عطار علي ۲۶۵م
فتح د حسن روهیلا زوی	۴۵۰ ۱۰۰۰	S.D.A ۲۰۹ م
مالك جوان بختیار خان	۴۰۰ ۱۰۰۰	عالمګیرنامه لومړی جلد ۳۹۹ م
بدل بختیار	۳۵۰ ۱۰۰۰	عالمګیرنامه دویم جلد ۱۰۳۴ م
محمد زمان خان لوهاني قادردادخان بهادر	۲۰۰ ۱۰۰۰	S.D.A ۲۱۹ م
د قادر داود زوی د رشیدخان انصاري لمسی	۱۰۰۰	عالمګیرنامه دویم جلد ۱۰۲۷م

۵۰۰ او پورته

ولی داد ۶۵۰۰۰ اخبرات ۱۹ محرم ۴۵ م
RY، عطر علي ۷۰ م

مل (B)

۱ د ببر په دوره کي دافغانو جاګيرونه

نوم	جاګیر	کال	مخ
اسمعیل جلوايي	سرور	۱۵۲۴	ببرنمه ۶۷۹ م (انګریزي)
علاوالدین عالم خان لودي	دیپلپور	۱۵۲۵	ببرنمه ۴۴۴ م
دولت خان لودي	جاګير چي دري کروره ارزښت يي درلود په جلندر او سلطان پوري	۱۵۲۵	ببرنمه ۴۵۹م
دلاورخان لودي دولت خان لودي زوی	جلندر او سلطان پور	۱۵۲۵	دیرسکین لومړی توك ۴۱۹م
محمود خان جهان	پرګنه په پنجاب کي	۱۵۲۵	ببر نامه ۴۲۵ م
علي خان فرمولي	پرګنه د ۲۵ لکو په ارزښت	۱۵۲۶	ببر نمه ۵۲۷ م
بایزید فرمولي	۱۴۸ ۴۰۰۰۰	۱۵۲۶	ببرنمه ۴۵۹م

د عايداتو څخه

۱۴۸۴۰۰۰۰

تنکي

نوم	جاګير	کال	مخ
فيروزخان	جاګير د ۱۴۰۵۰۰۰ تنکو	۱۵۲۶	تنکي طبقات بابري ۱۴۵ م
فتح خان	د پلار جاګير ده ته ورکړ شو	۱۵۲۶	بابر نامه ۵۴۴ او ۵۴۵
محمود خان	۹۰۳۵۰۰ تنکي	۱۵۲۶	طبقات بابري مخونه ايرسکين ۱۴۵ م ژباړه لومړی ټوک ۴۴۷ م
ملي سرال	نه غازي پور څخه د سلطان ابراهيم سره پور سره يو ځای پرګنه ورکړې شوې وه		
محمد زيتون	دخولکو په ارزښت پرګنه	۱۵۲۶	بابرنامه ۵۴۰ م
د سلطان ابراهيم لودي مور	يوه پرګنه د ۷ لکو دام ارزښت يا ۳۵ زر روپۍ په کال کې او همدارنګه داګرې نه دوه ميله لاندې د کميت نپره خمکه	۱۵۲۶	بابر نامه ۴۷۸ م
ملك محمد شراني د ابراهيم لودي نور سره پرګنه		۱۵۲۶	بابر نامه ۴۴۸ م

قسم خان سمپالي د سمپل تیرنو یو وروسته ۱۵۲۶ بابر نامه ۵۲۸ مخونه ۵۲۹
په بیانه کي د تقاعد

نوم	جاګیر	کال	مخ
	په حال		
قاضي ضیا	پرګنه د شل لکو په ارزښت	۱۵۲۶	بابر نامه ۵۲۷ م
نظام خان	د بیانه په عوض د شل لکو په ارزښت جاګیر په میان دواب	۱۵۲۷	بابر نامه ۵۳۹ م طبقات بابري ۱۶۹
ستار خان سترملک غني	شل لکه په بیانوان پرګنه کي (صوبه اګره)	۱۵۲۷	بابر نامه ۱۶۹ م فرشته دویم توک ۵۲م
یحی نوهاني	۱۵ لکه مرسته له پارساورو	۱۵۲۹	بابر نامه ۶۸۳ م
شیخ ګهوران	په ګوالیارتي	۱۵۲۹	بابر نامه ۶۸۸ م
شد د محمود فرمولي زوی	د معروف ۷۲ لکه له سارون او کندله او له سرور څخه هم څه افغاني		بابر نامه ۶۷۹ م
محمد خان لوهاني	د ۵۰ لکو په ارزښت جاګیر په بهار کي	۱۵۲۹	بابر نامه ۶۷۶ م
موسی فرمولي دمعروف فرمولي زوی	۳۰ لکو په ارزښت په امروهید	۱۵۲۹	بابر نامه ۶۸۵ م
جلال خان د دریا خان لمسی	جاګیر په بهـ کي	۱۵۲۹	بابرنامه ۶۷۶ م

۲. د اکبر په وخت کې د افغانو جګړې

نوم	جګړې	کال	مخ
سکندر سور	(a) په جونپور کې د مغلي چارو مسول تر څو علي قلي خان د منتخب التواريخ د ګورنر په توګه راستون شو څو علي قلي خان	۱۵۵۶	دوهم جلد ۱۲ م
	(b) ګور کې مق شو، په غوښتنه)	۱۵۵۶	
	(c) بهار	۱۵۵۶	بلاکمن لومړی جلد ۳۹۵ م
شیخ جمال بختیار	په چندوار او جالبار کې جګړې (اګره)	۱۵۵۷	(M.D) دریم جلد ۲۵۷ م بلاکمن لومړی توک ۴۶۹ م
جمال خان	(عدلي غلام) پنځه پرګنبد چنار به عوض	۱۵۵۸	تاریخ هاروني (پنځم توک (E.D) ۴۹۴ م منتخب التورا ریج دریم ترک ۲۶ م
سلیمان منګلي	قبیله تول کهرات د سلیمان خلکوته	۱۵۷۲	بلاکسن لومړی توک ۴۰۰ م

	(دده تر مړینې وروسته)		
داود افغان	پوخه ځمکه په اوریشسه کې	۱۵۷۵	اکبرماله اریم جلد لومړی برخه ۸۵ م
نوم	جاګیر	کال	مخ
سلیم خان کاکړ یا سلیم خان سرمور			
قتلوجان	اورشید	۱۵۸۶	اکبرنمه دریم جلد دوهمه برخه۷۲۲م
غوري قبیلې	جلال اباد ته (هغه چې تسلیم شوی وي) نږدې داوسیدو سیمې	۱۵۸۷	اکبر نمه دریم توك دوهم برخه ۷۹۲ م
نظر بي اوزامن	په هند یا کې د	۱۵۹۱	اکبرنمه دریم توك دوهم برخه ۹۱۵ م
هیبت خان	په خلیفه اباد (د ختیځې سیمې یو مشر) (بنګال)	۱۵۹۲	اکبرنامه دریم توك او هم برخه ۹۶۸ م داکتر سریوانستاوا ۳۷۵ م A.M
شبر خان	a. په اورسیه کې ځمکه خلیفه اباد دمان سنګه له خوا ورکړ شوې وه	۱۵۹۲	اکبرنمه دریم توك دوهم برخه۹۶۸ م
	b. ژر بېرته وغوښتل شو	۱۵۹۲	
خواجه سلیمان	ځمکه په خلیفه ابد کې (مان سنګه ورکړي وه ژر بېرته وغوښتل شو)	۱۵۹۲	

خواجه عثمان		۱۵۹۲	۲۰ م
تاج خان	د جوت گهر بنه ابدده خمکه د میرزا کوک د		
نوم	جاگیر کجرات گورنر له خوا ورکړ شوي وه	کدل	مخ
میان خان ددولت خان زوی	د جوان گهر		
قتلوخان لوهاني	په اوریسه کې په پخواني جاگیر پاتې شو	۱۵۹۴	اکبرنمه دوهم توك ۱۶۰۰او ۶۰۱ مخونه
عثمان لوهاني د علي خان لوهان زوی	په اوړسیه او ستگون وروسته په ختیځ بنگال کې ۵-۶ لکو لودي دکال عاید په ارزښت	۱۶۰۱	بلاکمن لمړی توك ۵۸۶ م

۳ د جهانګیر په وخت کې افغاني جاګیرداران

دلاورخان کاکړ یا ابرهیم خان کاکړ	جانپور	۱۶۰۷	تزك لومړی توك ۱۰۵
شیر خان افغان	a پشارو	۱۶۰۷	تزك لمړی توك۱۰۵ ۱۰۲ م
	b د گجرات پرگني په پنجاب کې	۱۶۰۷	تزك لمړی توك ۱۱۱ م
د شیر خان	د پلار دجاگیر خینې برخې	۱۶۰۷	تزك لمړی توك۱۳۴ م

افغان زامن

خن جهن لودي	تهنیسار	۱۶۱۱	بلاکمن لمړی ټوک ۵۶۶ م
نوم	جاګیر	کال	مخ
			MD(H) دریم ټوک ۱۳۹ م
			تاریخ خان جهاني (فارسي) ۵۲۹ م
نایر خن تور یا شېر خان	په ګجرات کې	۱۶۲۲	مرائت لومړی ټوک ۱۷۱ م
بابو خان افغن یا ننو خان	په ګجرات کې	۱۶۲۳	

۴ جاګیرونه چې شاه جهان افغاني سردارانو ته ورکړي وو:

دریا خان روهیلا	a په بنګال کې	۱۶۲۷	MD(H) دریم ټوک ۴۰۵ م
د اودزی	b په دکن کې پشاور او شاوخوا سیمې	۱۶۲۸	لاهوری .لومړی ټوک دویمه برخه ۲۵۰ ۲۵۱ م م
خان جهان لودي	پخواني جاګیر ورپېتي شو	۱۶۲۷	لاهوری لومړی ټوک لومړی برخه ۲۴۹م
محمد خان نیازی	اشتی پرګنه (براز صوبه)	۱۶۲۷	MD(H) ثلورم ټوک ۵۵۹ م
نظربهادر خیشکي	د سمبال فوجدار	۱۶۲۹	MD(H) دریم ټوک ۴۸۹م
دلاور خان سپریخ	جانپور په جاګیر کې	۱۶۲۹	MD(H) ثلورم ټوک ۸م

نوم	جاګیر	کال	مخ
بهادر خان روهیلا	a کالپي	۱۶۲۷	MD(H) ځلورم ټوك ۱۲۴ م لاهوري لومړی ټوك دويمه برخه ۸۵ م
	b کالپي . کانوج او مربوطه ځایونه	۱۶۳۳	MD(H)ځلورم ټوك ۱۲۵م
	c اسلام اباد جاګیردار	۱۶۴۰	MD(H) ځلورم ټوك ۱۲۷ م
	d بېرته غوښتل	۱۶۴۰	MD(H) ځلورم ټوك ۱۲۷ م
	e کالپي او کانوج ضبط شول	۱۶۵۷	MD(H) ځلورم ټوك ۱۳۱ م
	f په التومګا کې شل کلي او شل زره بیګه ځمکه اقبال حسین ۹ م دنوي ښار جوړولو لپاره په شاه جهان پور کې	۱۶۴۶	تاريخ شاه جهانپور ۱۲ م
مبارز خان افغان	میوت	۱۶۳۱	لاهوري لومړی ټوك لومړی برخه ۱۸۲ م
شېر خان ترين	a پنجاب شاو خوا	۱۶۳۱	لاهوري لومړی ټوك لومړی برخه ۴۲۱ MD(H)پنځم ټوك۲۴۸م

	د امتیاز بېرته اخیستل شوی	۱۶۴۰	لاهوري دویم ټوك ۳۳۲ م MD(H) پنځم ټوك ۲۴۹ م
نوم	جاګیر	کال	مخ
جهان خان افغان	جاګیر ۱۹۷۳۹۹ دام	۱۶۳۵	مغل ارشیف لومړی ټوك ۶۰م
د حبیب خان جاني خپلوان	کورپه ارښت عاید د سپارسن دپرګنې څخه (مرتضي پور)		
عبدالکریم د خیرالله زوی	د شهزاده اورنګ زیب له خوا	۱۶۳۸	مغل ارشیف لومړی ټوك ۱۸۵م
د رشید خان	۳۹۰۰۰۰ دام په ارزښت	۱۶۳۸	مغل ارشیف لومړی ټوك ۱۸۵م
محمده الملك ورور	جاګیر		
بهلول خان میانه	بالاپور	۱۶۴۱	لاهوري لومړی لومړی ټوك ۸۹م MD(H)دویم ټوك۱۴۶م
احمد غوري	جاګیر په چنیچیلا پرګنه کې سرکار ماهوت حلبه ببرار	۱۶۴۱	لاهوري لومړی ټوك لومړی برخه ۲۸۹م
مبارزخان روهیلا	دیپالپور	۱۶۴۴	لاهوري دویم ټوك ۳۸۶م
سکندر روهیلا	د نیرمال (تیلانګناصوبه) اود پسونبر (ببرار صوبه) په پرګنو کې	۱۶۴۴	مغل ارشیف لومړی ټوك ۱۹۸م

حسن ورهیلا او　د (سودا) په پرګنه　۱۶۴۴　مغل ارشیف لومړی

د قبیلې خلك یې　کې (په دکن کې)　ټوك ۵۴م

فتح د ذکریزوی　جامراد(خاندیش صوبه)　۱۶۴۵　۷۸ م

وروسته چاګیر ارزښت

نوم　جاګیر　کال　مخ

۳۳۰۰۰ دام ورکړل شول

مبارز خان روهیلا یولس کلي په پخوانیو(اوجاني ۱۶۴۵ دولسوالي او

دهارسي) پرګنو کې　جریده مراد اباد۹۸م

کاکړخان(دکن)　په سلطان پور کې　۱۶۴۶　مغل ارشیف لومړی

(خاندیش صوبه) په پولماري　ټوك ۸۰م

کې(صوبه اورنګ اباد)

په رامنګر او بګلانا کې

د ۲۴۳۵۷۵۸۲ دامو په

ارزښت

نیکنام خان د　په شاه جهانپور کې　۱۶۴۶　د ولسوالی جریده

بهادر خان تره　شاه جهانپور ۱۳۶م

شهباز خان　په شاجهانپور کبله　۱۶۴۶ د ولسوالی جریده

روهیلاد دلیر خان　څخه وروسته　شاه

د تره زوي　جهانپور ۱۳۶ م

اسدالله درشید　۱۶۴۸ MD(H)پنځم ټوك ۹ م

خان انصاري زوی الچ پور

رشید خان　دناندرصوبه دار　۱۶۴۸ MD(H)پنځم ټوك ۸م

انصاري د جلال الدین

روښتان زوی

بختیار خان　دکنی　ماندسر(ملوا)　۱۶۴۹　MD(H)پنځم ټوك

			۱۱۷م
دلبر خان داودزي	a. د کلپي او کنوج فوجدار	۱۶۴۹	MD(H)دريم ټوک
حيدل خان	•		۴۵۹م
د بهدرخان	b. (بريلي) په شوخوا کې	۱۶۵۳	تاريخ شاه جهاني
نوم	جاګير کال		مخ
روهيلا ورور	جاګير		۲۵۹م
			اقبال حسين IHC
			۱۲ م
	•		MD(H)دريم ټوک
			۴۵۹ م
شدي دار خان د	a په ناندر کې جاګير	۱۶۵۰	مغل ارشيف لومړی
			ټوک۴۴۴ م
رشيدخان	(تيلا نګانا) ورور		
انصاري زوی	رشيدخان ترمړيني وروسته		
	b له تيلا نګانا فوجدار	۱۶۵۸	MD(H) پنځم ټوک
			۴۶۵م
	څخه تبديل شو او پر ځای يې		
	حسام الدين مق شو		
صادق بهادر	هوتار(په دکن کې)	۱۶۵۳	MD(H) مغل
			ارشيف لومړی
			ګورزانی ټوک ۱۰۷
شبر کمال	د شمشير په (دنمالي)	۱۶۵۳	مغل ارشيف لومړی
	کې جاګير		ټوک۱۰۷م
	جاني زوی جنوب سيمه کې		
مبارك خان نيازی	بنګښ	۱۶۵۵	MD(H)خلورم ټوک
		۴۵۰م	

محمود سورد	دنارسي په	۱۶۵۵	مغل ارشیف لومړی ټوك۱۲۳م
احمد سور زوی	پرګنو کې (سرکار پاتهزي)		
نوم	جاګیر	کال	مخ
	صوبه بیزار د ۴۰۰۰۰۰ دامو په ارزښت		
شمس الدین خان	a د جوناګیر څو محلې	۱۶۵۵	MD(H)پنځم ټوك ۹۷م
خیشګي	B دکن ته تبدیل شو	۱۶۵۸	مرایت ۲۰۴ م
جلال ککړ د	ناصر اباد	۱۶۵۸	MD(H) دریم ټوك ۲۶۲م
دلاور خان دوهم زوی			
قطب الدین خان خیشګي	په ګجرات کې	۱۶۵۸	MD(H) دریم ټوك ۷۹م
دنظربهدر خان دوهم زوی	د پټان جاګیرد ار		۷۹م

۵ د اورنګزېب له خوا افغانانو ته ورکړي شوي جاګیرونه

نوم	جاګیر	نېټه	اخځ
عابد شېربابي	په ګجرات کې	۱۶۵۸	مرات لومړی ټوك ۲۱۸ م
دلېرخان روهیلا	په التومګ کې ۳۷کلي	۱۶۶۲	نمه مظفري ۲۸۰-

	جاګیر (هاروي سیمه د انګاني خیرا د سیمې په ګډون) تول عاید یې ۳۲ لکه دام او ۲۶ لکه دام یې تنخاه		۲۸۳م
نوم	جاګیر	نېټه	اخځ
داودخان پني د حضرت خان پني زوی په پني زوی	نالدرګ (دپلار جاګیر) ضبط شو عوض کې ده ته ظفر نګر په بیرار کې ورکړ شو	۱۶۷۶	MD(H) دریم ټوك ۴۱۴م
کمال الدین خان دلیر خان زوی	a ۲۶ نور کلي (له مالي څخه ازاد)	۱۶۴۸	نامه مظفري ۲۸۰-۲۸۲م اقبال حسین IHC ۲۶م
	b التومګا ۴ لکه دام .	۱۶۸۶	معاصر عالمګیري ۱۷۱م
شمشیرخان ترین اعظم شاهي حسین خان	جایداد (خمکه)	۱۶۸۶	MD(H) پنځم ټوك ۸۶ م
صفدربابي	په ګجرات کې	۱۶۹۴	مرائت لومړی ټوك ۲۹۳ م
عمرخان دران	((ران مست پوره))		
مست پني زوی	په اورنګ اباد کې	۱۶۹۵	MD(H) څلورم ټوك ۴۱۴م
فتح جنګ خان روهیلا	جامزه پرګنه	۱۷۰۳	MD(H) څلورم ټوك ۳۴ م
دذکریاخان زوی	خندیش کې		

په تاج خان د فتح	د پلار د جاګير جميزه	۱۷۰۶	MD(II) خلورم ټوك ۳۴م
جنګ روهيلا زوی	تر مړيني يې ورو ستنه		
کمال زوی افغن نوم	ميرسلان د سيرونپور جاګير کزا کاتومي ۱۹ ميله له شاه جهانپور څخه لرې	نښته	تاريخ شاه جهانپور اخح ۶۷ م
دلاورخان لودي دولت خان يوسف خيل لودي زوی	خن خنان	۱۵۲۵	اترسکين لمړی ټوك ۴۱۹ م
محمودخن	خان جهان لودي	۱۵۲۵	ابرسين لومړی ټوك دريم کتاب
فتح خان مرواني	خان جهان	۱۵۲۶	B.N سيکشن III
شيخ ګوران	ابوالفتح	۱۵۲۷	واقعيت مشتاقي (هندي) ابرول بکسين ۶۹ م
نظام خان	ستون نجايت	۱۵۲۷	B.N لومړی او دويم ټوك IIIم
درويش خان	مراستون (خان اعظم)	۱۵۲۷	۵۶۵ م
عليخان فرمولي	ممتاز منصبدار دوړتيا ستنې		۵۶۷ م
علاوالدين عالم خان لودي	د سلطنت ګنج دخلاقيت ملګري	۱۵۲۷	دريمه برخه ۵۶۶ م
محمود جلال الدين شرقي زوی	سلطان	۱۵۲۹	۶۵۲م

- II د اکبر له خوا افغانانو ته ورکړ شوي لقبونه:

نوم	لقب	نېټه	اخځ
فتح خان(فتوخان) افغان (پخوانی لقب پرخپل ځای پاتې دی)	مسندعالی	۱۵۷۲	بلاکمن لومړی ټوک ۵۹۰م
همایون فرمولی	همایون قلي خان	۱۵۷۹	منخیب التواریخ دویم جلد ۲۹۱ م
دولت خان لودي	میر شمشېر	۱۵۸۴	بلاکمن لومړی ټوک ۳۵۵ مMDH

III - د جهان ګیر له خوا افغانانوته ورکړ شوي القاب:

ابراهیم کاکړ	درلاورخان	۱۶۰۵	MD(H)دریم ټوک ۴۴۸م
شیخ ترین الدین افغان	شېر خان	۱۶۰۵	توك لومړی ټوک ۱۷م
پېراد دولت خان لودي زوی	a صلایت خان	۱۶۰۵	MD(H) دریم ټوک ۱۳۸م
	b صلایت خان	۱۶۰۷	// // ۱۳۷ م
	c سلطان جهان	۱۶۰۸	// // ۱۳۸م
الله داد جلال الدین روښانیه زوی	رشید خان	۱۶۱۷	تزك لومړی ټوك ۳۹۰م MD(H) پنځم ټوك۶م
بهلول خان میانه	سربلند خان	۱۶۱۷	بلاکمن لومړی ټوک

نوم	لقب	نېټه	اخځ
د حسن خان میانه زوی			۵۶۹م
ناهیر خان	شېر خان	۱۶۳۲	MD(H) پنځم ټوک ۲۴۳م
احمد خان نیازی محمدخان نیازي زوي	خانزادخان	۱۶۳۴	MD(H) دویم ټوک د ۳۵۷م
محمد خان نیازي	لقب يې نه قبلاوه		بلاکمن لومړی ټوک ۵۴۰-۵۴۱م

۱۷ د شاه جهان له خوا ورکړل شوي القاب افغانانو ته :

نوم	لقب	نېټه	اخځ
شېر و روهیلا	شهبازخان	۱۶۲۷	MD(H) پنځم ټوک ۱۳۶م
پیرا ددلاورخان بیرنج زوی	پردل خان	۱۶۳۰	لاهوري لومړی ټوک لومړی برخه ۳۸۴ م
کاکړ خان یا خان جهان کاکړ	خان	۱۶۴۱	MD(H) خلورم ټوک۸م MD(H) دویم ټوک ۲۳م
حیات ترین د علي خان ترین زوی	شمشیرخان	۱۶۴۶	لاهوری دویم ټوک ۵۷۷م
جلال خان دبهادر خان روهیلا ورور	دلېر خان	۱۶۴۹	MD(H)دریم ټوک ۴۵۹م

هاريدار خان د اسيد خان انصاري زوی	خان	۱۶۵۲	MD(H) پنځم ټوک ۴۴۴م
نوم	لقب	نېټه	اخځ

۷ – افغانانو ته ورکړل شوي لقبونه د اورنګ زېب له خوا

نوم	لقب	نېټه	مخ
احمد خيشګي	اخلاص خان	۱۶۵۷	عالمګير نامه لومړی ټوک ۷۷م MD(H) دويم ټوک ۵۰۲م
بهيل افغان	پردل خان	۱۶۵۷	عالمګيرنامه لومړی ټوک ۵۲م
بختيار خان دکني	خواص خان	۱۶۵۷	MD(H) دريم جلد ۱۱۷م
محمد بيك خيشګي	ديندار خان	۱۶۵۷	عالمګيرنامه لومړی ټوک ۷۷م
حميد کاکړ	کاکړ خان	۱۶۵۷	عالمګيرنامه لومړی ټوک ۷۷م
فتح روهيلا دزکريا	a خان	۱۶۵۷	عالمګيرنامه لومړی ټوک ۵۱م
خان زوی	b فتخ جنګ خان	۱۶۵۷	MD(H) خلورم ټوک ۳۲م
حيات خان	زبردست خان	۱۶۵۷	عالمګيرنامه لومړی ټوک ۵۴م
اسمعيل افغان	خان	۱۶۵۷	عالمګيرنامه لومړی

		ټوك۷۷م
کمال توري	خظبرخان خان	۱۶۵۷ عالمګيرنامه لومړی ټوك ۷۶م
اسمعيل خان	جانبازخان	۱۶۵۷ MD(H) څلورم
نوم	لقب	نېټه اخځ
حسين زي		ټوك۴۱۵م
مظفر لودي	لودي خان	۱۶۵۷ عالمګيرنامه لومړی ټوك۵۱م
شېرخان انصاري ابهام الله	رشيدخان	۱۶۵۸ عالمګيرنامه لومړی ټوك۷۶م
قطب الدين خيشګي	خان	۱۶۵۹ عالمګيرنامه لومړی ټوك ۵۱م
مالك جوان	بختيارخان	۱۶۵۹ معاصر عالمګيرنامه ۵۱م
الله داد خيشګي	خان	۱۶۶۲عالمګيرنامه لومړی ټوك۸۱۸م
ران مست خان پاني	aران مست خان	۱۶۶۴ MD(H)دريم ټوك ۴۱۴م
علي	b بهادرخان	۱۶۹۱ MD(H) دريم ټوك ۴۱۴م
عبدالحمد ميانه د بهلول خان ميانه	اخلاص خان	۱۶۶۹ معاصر عالمګيري ۵۱م
سربلند خان لمسی داودپاني ۴۱۳م	خان	۱۶۷۶ MD(H)دريم ټوك

كمال الدين خان ددلېر خان زوی	خان	۱۶۷۷	واقعات عالمګير. ليك clxxx1 ۱۸۱م
حسين خان ميانه	فتح جنګ خان	۱۶۸۳	MD(H) څلورم ټوك ۲۸ م
نوم	لقب	نېټه	اخځ
			معاصر عالمګير ۱۴۰ م
مامورخان د محمديار پلار	دلېرخان	۱۶۸۴	معاصر عالمګيري ۱۴۸م
محمد يا درمامورخان دلېر خان زوی	مامورخان	۱۶۸۴	معاصر عالمګيري ۱۸۴م
عبدالروف ميانه	دلېر خان	۱۶۸۵	معاصر عالمګيري ۱۷۱م
د عبدالكريم بهلول خان زوی او د بهلول ميانه لمسی			MD(H) دريم ټوك ۴۵۶ م
حسين خان ترين	شمشېر خان اعظم شاهي	۱۶۸۶	MD(H) پنځم ټوك۸۶م
عمر خان د علي ران مستخان زوی	ران مست خان	۱۶۹۱	MD(H) دريم ټوك ۴۱۴م
اسمعيل موكه	خان	۱۶۹۳	MD(H) ۴۸۰م
سردار خان	شراندازخان	۱۶۹۳	معاصري عالمګير ۳۱۸م
عزيز خان بهادر	چغتاني	۱۷۰۷	معاصر عالمګيري ۳۰۸م

د بهادر خان روهیلا زوی	MD(H) څلورم ټوک ۱۳۱م

مل (۱)

ویاړونه مکافاتونه او بخششونه چې افغانانو ته د بابر له خوا ورکړ شوي وو.

نوم	ویاړونه او مکافاتونه	کال	اخذ
ملك شاه منصور یوسفزي د بابر	وربښمنه اوږده چپنه واسکت او (سروپه) اوتنی	۱۵۱۹	بابرنامه ۴۰۰ م
میرمجال د شاه منصور زوی	نمانځل شوي و	۱۵۱۹	// //
طاوس حال د شاه منصور ورور	خلات	۱۵۱۹	// //
فتح خان سرواني	خلات او سروپه	۱۵۲۶	// ۵۴۴-۴۵م
علم خان لودي	خلات	۱۵۲۶	طبقات هندي دریم(هندي) ۴۲۰ م
علمیان سرواني	نمانځل شوي و	۱۶۲۷	طبقات (ژباړل شوي) دریم ټوک ۳۵ م
د کالپي گورنر یحی نوهاني	خلات(دویاړني کال)		
شاه محمد د مصروف فرمولي زوي	تیپوچاق اس او خاص لباس	۱۵۲۹	بابر نامه ۶۷۹م
موسی فرمولي	خلات اویو اس	۱۵۲۹	بابر نامه ۶۷۹ م

جلال الدين شرقي	څو جوړې ويا ړنې كالي	۱۵۲۹	بابر نامه ۶۵۲ م
اسمعيل(پنگال)	خلات	۱۵۲۹	بابر نامه ۶۴ م
دنصرت شاه استازي			

II - افغانانو دهمايون له خوا وركړي شوي ويا ړونه او مكافاتونه

نو م	ويا ړونه او مكافاتونه	كال	اخذ
بكشوالاوپگا	چارتوغ ونقاره (د ډېرقدر علامې	۱۵۳۴	نامه H ۵۳۴
جلال خان دناصر خان زوی	د چارنوغ دوړلو ويا ړ	۱۵۳۴	قانون همايون H ۴۲۳ م
جلال خان	چارنوغ و نقداره د قدر علامهم	۱۵۳۴	قانون همايون H ۴۲۳م
جلال خان ددريا خان زوی	د چارنوغ دوړلوويا ړ	۱۵۳۴	//
محمد خان سرواني	// //	۱۵۳۴	//
شېرخان سور	خلات	۵۳۸	ايرول تلسنبن ۹۶

افغانانو ته د اكبر له خوا ويا ړونه او مكافاتونه

نوم	ويا ړونه او مكافاتونه	كال	مخ
داود افغان	a نمانځل شوی او مېلمه شوی	۱۵۷۴	منتخب التواريخ دريم ټوك ۱۹۹ م
	۶ خلات د غميو توره ستونې	۱۵۷۵	اكبرنامه ملا دريم ټوك لومړی برخه ۱۸۵ م

نوم	وياړونه او مکافاتونه	کال	مخ
حسن خان تني	شاهانه نمانځل	۱۵۷۴	اکبرنامه دریم ټوك لومړی برخه ۱۱۵ م
دولت خان لودی	a خلات د شهباز خان په لاس یو اس	۱۵۷۹	MD(H) دریم ټوك ۴۸۲ م
	a خلات او د ابوالفضل	۱۵۹۹	MH(H) دریم ټوك
نو م	وياړونه او مکافاتونه په لاس یو اس	کال	مخ ۴۸۳ م
جلال الدين روشانیه دمي د ښان زوی	شاهانه نمانځل	۱۵۸۱	MD(H) پنځم ټوك ۳م
محمد خان نیازي	د کال ۱۰۰۰۰۰ کالداري	۱۵۸۱	ملا کمين لومړی ټوك ۵۶۱م
	د بنګال د جګړوقوماندان شهباز زمان په لاس	۱۵۸۳	

د جهانګیر له خوا افغانانو ته مکافاتو نه او وياړونه (۱۶۰۵-۱۶۲۷ پورې)

نوم	وياړ اومکانات	کال	مخ
خان جهان لودی	a خاص اس او د غمیو ډکه توره	۱۶۰۷	نزك دلومړی ټوك ۱۲۸ م
	b په سیروز او جوړ شوي خلات خاص اس اوغمیو جوړ شوی زین په غمیوډکه توره خاص فیل د عواي لکي بیرغ (تومن توغ)	۱۶۰۹	// ۱۶۲ م

نو م	ویاړونه او مکافاتونه	کال	مخ
	C بیرغ او دوم (دوهل) او امپراتور له خوا فرزند وبلل شو	۱۶۱۰	MOH دریم ټوک ۱۳۸ م
	a په خاصه مانۍ کې حداوکا د امپراطور لیدل دامپراتور د پښوښکلولو ویاړ	۱۶۱۷	تزک ژباړه لومړی ټوک۱۹۵ م
	o مکمل لباس تر (نادوي) پورې دغمیوډکه چینه دجهانګیر ابتکارو د عصبو د که پیشقبضه خاص غښي یوه جوړه باران اولنګوټي	۱۶۲۰	تزک - دویم ټوک ۱۹۱-۱۹۳ مخونه
	ده خانص فیل اورنګ زیب ورواستاوه کاز داین	۱۶۲۱ //	// ۳۳۲ م
	g خلات دغیمو ډکه پوره خنجر یو فیل او خاص اس	۱۶۲۲	تزک دویم ټوک ۲۴۵ م
	Hخاصه د غمیو د که توره په خاص لباس او نادري او د مرواریدو تیتوسره	۱۶۲۴	// ۲۹۵ م
	منګلي خان یو اس او غمیودګ خنجر	۱۶۰۸	تزک ژباړه لومړی ټوک ۴۷ م
مبارک خان سرواني	۵۰۰۰ روپۍ او منصب	۱۶۴۹	تزک لومړی ټوک ۱۵۹م
پټان مصري	۱۰۰۰ روپۍ ار درم دهل	۱۶۰۹ //	// ۱۶۰م
بایزید منګلي	دربار کالي او یو اس	۱۶۱۰	// // ۱۷۰م
یعقوب د	یو اس او دویاړ لباس	۱۶۱۲	بهارستان لومړی

بایزید کراني ورور					تهوک ۱۹۶م
ولي محمدخیل	یوه جوړه شالونه(درې واره)	۱۶۱۲	//	//	۲۰۵م
خواجه ولي	دوباړچپن (درب) دوه وره	۱۶۱۲	//	//	۱۹۷م
دعثمان ورور					
نوم	ویاړونه او مکافاتونه			کال	مخ
خواجه مالي //	//	//	//	//	//
خواجه ابراهیم //	//	//	//	//	//
خواجه ممریز د عثمان زوی	//	//	//	//	۱۹۷م
خواجه یعقوب	//	//	//	//	۱۹۵م
خواجه داود	دویاړ حسین (درب)	۱۶۱۲	بهارستان لومړی تهوک		۱۹۵م
دعثمان وراره					
خواجه بشیرو د عثمان ملګری	//	//	//	//	۱۹۶م
الله داد یا رشید خان	غمیو ډك خنجر	۱۶۱۵	//	//	۲۹۵م
انصاري دجلاله زوی					
قدم اپریدی افغان	د خیبر پاس راهداري	۱۶۱۵			تزك لومړی تهوک ۳۱۲م
الله داد یارشید خان	د غمیو ډك خنجر	۱۶۱۶			
	(اکهپوا) تزك	//			۳۲۱-۳۲۵مخونه
انصاري د جلاله زوی	۲۰ زره درب (لس زره روپۍ) او بیا شل زره درب شال (پارم نرم شال) یو اس ، خلات، یو پیل او دغمیو ډك خنجر	۱۶۱۷	//	//	۳۹۰ م

نو م	ویاړونه او مکافاتونه	کال	مخ
خان انصاري			
مبارز خان	کالي ، توره او پیل	۱۶۱۸	تزك لومړی ټوك ۴۰۹ م
سربلند خان	یواس اوخلات	۱۶۱۸	تزك لومړی ټوك ۴۰۶م
حسن خان نیازی زوی			
د یوه نامعلوم افغان یو اس ورور		۱۶۱۸	بهارستان دویم ټوك ۵۳۳ م
مسند عالي	دبنګال ګورنر ابراهیم	۱۶۱۹	بهارستان دویم ټوك
موسی خان	فتح جنګ له خوا زیات نمانځل شوی دی په تېره بیا د سربیرا راجه په مقابل کې		۵۵۵م
سیف خان لودي	روب اس ، توره دسرو اوسپنوملاوستوانی او همدارنګه ملاوستونی دمیرجا نامن له خوا	۱۶۱۹	بهارستان دویم ټوك ۵۶۷م
سلطان خان	// //	۱۶۱۹	// //
جلال خان لودی	// // // //	//	// //
د الله داد ورور	۴د بندیخانې څخه خلاص شوار اولس زره روپی ورکړی شوې	۱۶۲۰	تزك ژباړه دریم ټوك ۱۸۷م
دلاور خان کاکړ	دویاړنې لباس دغمیو خنجر دکشتوار یو کلن عاید ۱۰۰۰۰۰ روپی	۱۶۲۰	تزك ژباړه دریم ټوك ۱۳۵-۱۲۲ مخونه MD(H)دریم ټوك

نو م	ویاړونه او مکافاتونه	کال	مخ
			۴۵۱ م
	تقدیرنامه نورشاهانه		
	سوغاتونه او ویاړونه		
الله داد رشید خان			
انصاري	یو پیل او بیرغ	۱۶۲۱	تزك دویم ټوك ۲۱۶
دجلاله زوی			
// //	اس،خلات	۱۶۲۲	// // ۲۴۵ م
د بهاز خان	اس ،پیل دغمیو خنجر	۱۶۲۳	// ۲۶۷م
شېر خان کاکړ	یواس	۱۶۲۳	بهارستان دویم ټوك ۶۸۶م
سیف خان	//	//	// // //
علیخان روهیلا	//	//	// // //
حبیب خان	//	//	// // //

په ۱۶۱۲ کې ۴۰۰ دلوړو او وړو رتبو منصبدارونه ته د امپراتور په نامه سوغاتونه ورکړی شوي وو ځینو ځمکه والواو مشرانو لکه ولي خېل ،بهار خان لوهاني سید خان سور، شهباز خان خېل، بهرواني ، ناصر خان ، دریا خان ، پکتاني ، سید خان سور، شهباز خان بوره خېل، او نوروته دشجاعت خان له خوا سوغاتونه شال ، شالونه ورکړ شوي وو وروسته کله جهانګیر فکر ته ورغلي وو (دکن) اسلام خان هم هر یوه ته شالونه ورکړي وو.

دبنګال تاریخ ۲۱۲ مخ بهار ستان لومړی ټوك ۱۰۷ تزك لومړی ټوك ۲۱۲ م

افغانانو ته د شاجهان له خوا سوغاتونه

نوم	ویاړ اوسوغات	کال	اخځ
الله ول ترین	a خلات	۱۶۲۷	لاهوري لومړی ټوك لومړی برخه ۱۱۹م

دایامکرترین زوي b ۵۰۰۰ روپۍ

افغانانو ته د شاجهان له خوا سوغاتونه

نوم	ويار اوسوغات	کال	اخځ
الله ول ترين	a خلات	۱۶۲۷	لاهوري لومړی ټوک لومړۍ برخه ۱۱۹م
دايامکرترين زوي	b ۵۰۰۰ روپۍ		

نوم	ويار اوسوغات	کال	اخځ
احمد خان نيازي	a خلات	۱۶۲۷	مغل ارشيف لومړی ټوک ۱۷۰
	b نغاره	۱۶۳۵	MD(H) دريم ټوک ۳۵۷ م
	c ډوم (ډهل)	۱۶۴۴	لاهوري دريم ټوک ۳۸۶ م
بهادرخان روهيلا	a خلات ، دغميو خنجر بيرغ ، اس د ښايسته دسرو زرو په اديوجوړ شوی ترين سره او ۵۰۰۰۰ روپۍ انعام	۱۶۲۷	لاهوري ټوک لومړۍ برخه۱۱۷م
	b خلات	۱۶۲۷	لاهوري لومړی ټوک لومړۍ برخه ۱۹۱م
	Cنغاره	۱۶۲۸	اولاهوری لمړی ټوک لمړۍ برخه ۲۴۸ م MD(H) څلورم ټوک ۱۲۴ م
	D خلات د غميو خنجر يو اس ښايسته زين سره يو پيل	۱۶۳۰	لاهوري لومړی ټوک لومړۍ برخه ۳۲۷ م
	e خلات توره ، ډال ،اس	۱۶۳۱	لاهوري لومړی ټوک لومړۍ برخه۴۲۳ م

پیل او ۲۵۰۰۰ روپۍ

انعام

f خلات ۱۶۳۴ لاهوري لومړی ټوك دوهمه برخه ۸۵ م

g خلات دغمیو ۱۶۳۵ لاهوري ټوك دویمه برخه ۱۴۳ م

اخځ	کال	ویاړ اوسوغات	نوم
		خنجریو تیچاق اس دلښکلي زین تره	
۱۶۳۶لاهوري لومړی ټوك دویمه برخه ۲۴۲م		hخلات یو عي اس د امپراتورۍ دتویلي (طیل)	
۱۶۴۲ لاهوري لومړی ټوك دویمه برخه ۲۹۲م		I خلات ،یو اس یوفیل	
۱۶۲۷ لاهوري لومړی ټوك دویمه برخه ۲۰۳م		a خلات	دریا خان روهیلا
۱۶۲۷ // // ۲۲۶م		b اس د جوړ شوي ښکلي زین سره یو فیل (اوشل زره انعام)	
۱۶۲۷ لاهوري لومړی ټوك لومړی برخه۱۱۹م		a خلات ، د غمیو ډك خنجر بیرغ، اس دزین سره فیل ۵۰۰۰ انعام	دلاور خان بیرغ
۱۶۳۰ لاهوري لومړی ټوك ۳۸۴ م		b اس د زري زین سره	
۱۶۲۷ دوهم ټوك ۱۱۹م		خلات او ۷۰۰۰ روپۍ انعام	حیات ترین
			علیخان شرین زوی

خان جهان کاکړ a ۶۰۰۰ روپۍ انعام ۱۶۲۷ MD(H) دریم ټوك
۲۳م
b خلات اوشال ۱۶۳۴ لاهوري دریم ټوك
لومړی برخه ۹۷م
نظر بهادر خیشګيa خلات ،یو اس یو فیل ۱۶۲۷ لاهوري لومړی ټوك
نوم ویاړ اوسوغات کال اخځ
لومړی برخه۲۱۳م
b درب، شال ،فیلان ۱۶۴۲ لاهوری لمړي ټوك
لومړی برخه ۱۹۷ م
رشیدخان انصاري a بیرغ ۱۶۲۷ لاهوري لومړی ټوك
لومړی برخه ۱۹۷م
د اسداد b نغاره ۱۶۳۰ // ۳۶۴م
شهبازخان افغان a خلات، اس ، او فیل ۱۶۲۷ // ۲۱۳م
دشیرو روهیلا b خلات ،فیل ، اس بیرغ ۱۶۲۷ // ۱۳۶م
c بیرغ ۱۶۳۱ MDH پنځم ټوك
۱۳۶م
ترخان میان خلات ۱۶۲۷ لاهوري لومړی ټوك
لومړی برخه ۱۱۹م
عثمان روهیلاد خلات ۱۶۲۷ لاهوري لومړی ټوك
بهادر خا تره لوړی برخه ۲۵۵م
خان زمان لودي خلات ،اس ، جمه دار ۱۶۲۸ لاهوري لومړی ټوك
په ګلانوقطار شوي لومړی برخه۱۱۹م
شمشېرخان ترین a خلات او ۷۰۰۰ روپۍ ۱۶۲۸
حیاتخان په ګلانو قطار شوي MD(H) پنځم توك
۸۵ م
علیخان ترین زوی b بیرغ ۱۶۴۸ // //

عبدالرحمن	خلات ، اس	۱۶۲۹	لاهوري لومړی ټوک
ورهیلا دشیرخان	فیل		لومړی برخه ۲۹۸ م
روهیلازوي			
شمس الدین	خلات،اس، فیل	۱۶۲۹	لاهوری ټوک لومړی
			برخه
نوم	ویاړ اوسوغات	کال	اخځ
خان خیشکي			۲۹۸م
دنظربهادر زوي			
مبارزخان افغان	a اس،فیل	۱۶۳۱	لاهوري لومړی ټوک لومړی
			برخه ۴۰۰ م
	b خلات	۱۶۳۴	// دویمه برخه ۶۳م
شېر خان ترین	aخلات او	۱۶۳۱	لاهوري لومړی ټوک
	۲۰۰۰۰ روپۍ انعام		لومړی برخه ۴۲م
	۱۰۰۰۰ روپۍ انعام		لاهوي لمړي ټوک ۸۴م
	c خلا ت	۱۶۳۴	// دویم ټوک ۱۰۰ م
عبدالقادر د احداد	انعام	۱۶۳۴	// لومړی ټوک دریمه برخه ۷۰م
روښان زوي	۱۰۰۰ روپۍ		
مبارك خا نیازید	a بیرغ او ډرم	۱۶۳۶	لاهوري لومړی ټوک دوهمه
			برخه ۲۴۹م
محمد خان نیازیb	علم شریف	۱۶۳۸	MD(H) دریم
لمسی	(بیرغ) او نغاره		ټوک۴۴۹م
حسن خا نکرزاني	شهزاده اورنګ زیب	۱۶۳۷	مغل ارشیف
	له خوا سوغاتونه		لومړی ټوک ۱۶۱ م
سید خان شېراني	خلات ، اس		// ۱۶۴م
	(د شهزاده اورنګ		
	زیب له خوا)		

جلال خان د لاور خان زوی | a خلات | ۱۶۴۰ | MD(H) // ۲۶۲

b اس | ۱۶۴۲ | MD(H) // ۲۶۲م

جوهر افغان | شال | ۱۶۴۴ | مغل ارشیف لومړی ټوک

(شهزاده اورنګ | ۱۳۴-۱۳۵ مخونه

نوم	ویاړ اوسوغات	کال	اخځ
			MD(H) پنځم ټوک ۴۴۴م
	زیب له خوا)		
هادیدد خان	a بیرغ او دام	۱۶۴۷	لاهوری لومړی ټوک دویمه برخه ۹۷م
درشید خان انصاري زوی	b خلات او اس	۱۶۳۴	لاهوري لومړی ټوک دویمه برخه۹۷م
بختیار خان دکني	خلات	۱۶۴۸	MD(H) دریم ټوک ۱۱۷م
د بهادر خان روهیلا زامن	دیلاز له مرګه وروسته یې بې له پیلانو هر څه زوی ته ورکړل	۱۶۴۹	MD(H)څلورم ټوک ۱۳۱م
دلیرخان داودزي	aفیل	۱۶۴۹	MD(H)دریم ټوک ۴۵۹ م
د بهادرخان روهیلا	b ډرم دهلی	۱۶۵۹ //	// // ۴۶۰م

۷ - د اورنګ زیب په وخت کې د افغانانو سوغاتونه او ویاړونه

نوم	ویاړ اوسوغات	کال	اخځ
فتح جنګ خان روهیلا	نغاره اوبیرغ	۱۶۵۷	عالمګیر نامه لومړی ټوک۷۶م
دذکریا خان روهیلا زوی			MD(H) څلورم ټوک ۳۲ م

حظر خان	۵۰۰۰ روپۍ انعام	۱۶۵۷	عالمګیر نامه // //
۱۶۱م			
اسمعیل افغان	بیرغ او ۵۰۰۰ روپۍ انعام	۱۶۵۷	عالمګیر نامه //
			// ۷۷م
نوم	ویاړ اوسوغات	کال	اخځ
جانباز خان	بیرغ او اس	۱۶۵۷	عالمګیر نامه لومړی
ټوك			
حسین زی			۱۷۶ او ۱۷۷ مخونه
			MD(H)خلورم ټوك ۴۱۵ م
اسمعیل خیشګي			
مهري افغان	خلات	۱۶۵۷	عالمګیرنامه لومړی
			ټوك ۵۳ م
عزیز محمد	یواس	۱۶۵۷	// // // //
پردل خان بهیل	۵۰۰۰ روپۍ	۱۶۵۷	// //
افغان			۱۶۱م
قطب الدین	خلات یو اس	۱۶۵۷	// // ۳۹او
خیشګي			۱۴۶م
			MD(H) دریم ټوك
			۷۹ مخ
سکندر روهیلا	۵۰۰۰ روپۍ انعام	۱۶۵۷	عالمګیر نامه
			لومړی ټوك ۱۲۸م
لودي خان مظفر خان یوتوره		۱۶۵۸	
عالمګیرنامه			
			لومړی ټوك۲۰۹م
میرداد افغاني	یواس	//	// // //

قطب الدين خان خيشګي	يوخلات	// // //	۳۳۸م
عمر ترين	يوخلات	// // //	۵۷۴م
سيدخان الهام الله	a خلات او بيرغ	۱۶۵۸ //	// ۷۶م MD(H)پنځم ټوك

نوم	ويار اوسوغات	كال	اخځ
			۹م
	B ۲۰۰۰۰ روپۍ انعام	۱۶۵۸	
الله داد	خلات	۱۶۵۹	عالمګيرنامه
داخلاص خان زوى			لومړى ټوك ۵۷۴م
دليرخان جلال خان	يو خلات يو اس	۱۶۵۹	عالمګير نامه
د بهادر خان			لومړى ټوك ۳۰۵م
روهيلا ورور			
فتح جنګ	خلات او توره	۱۶۵۹	عالمګيرنامه لومړى ټوك ۳۴۰م
كرم افغان	خلات	//	// // ۲۳۷م
ملك جوان دوب		۱۶۵۹	معاصرعالمګيري
بيختيار خان			۱۵م
			منتحب اليراب ECD
			او م ټوك ۴۵م
پردل خان بهيل افغان	خلات اس	۱۶۵۹	عالمګير نامه لومړى ټوك
			۵-۳۰-۳۳۴-۴۴۸
	۸۰۰۰ انعام		او ۵۷۰مخونه
ران مست خان	خلات او اس	۱۶۵۹	عالمګيرنامه لومړى

روهیلا تهوک ۳۳۷م
د بهادر خان
روهیلا زوی
عالم خان نوهاني درب ۱۶۶۱ عالمگیرنامه دویم
تهوک ۶۲۵ م

نوم	ویاړ اوسوغات	کال	اخځ
د قبیلي مشر الله داد	درب	۱۶۶۲	عالمگیرنامه دویم تهوک ۸۱۸م
دلېر خان داودزي روب اس دزین سره		۱۶۶۳	// ۸۵۸-۶۰م
جلال خان دبهادر خان ورور			
قطب الدین خان	خوواره نمانځل شوی دی	۱۶۶۸	// ۱۵۴۶م
خیشگي کمال الدین خان			
ددلېرخان زوی	درب	۱۶۸۱	معاصر عالمگیري ۱۳۱۰ م
داود خان ماني زوی	درب	۱۶۸۲ //	// ۳۷ م
د خفر خان دلېر خان مامرخان مرجان نوع		۱۶۸۳	معاصر علمگیری ۱۴۷م
کمال الدین خان	بیرغ سوغات	۱۶۸۳ //	۱۴۱م
ددلېر خان زوی حسین خان	a بیرغ اوډرم	۱۶۸۴ //	۱۴۰م
میانه فتح جنگ خان میانه خېل			

بلند افغان دشهزاده	درب	۱۶۸۵	معاصر عالمگیر ۱۶۷ م
محمد اعظم خان نوکر			
داودخان پاني د خفر خان	روب	۱۶۸۶ //	۱۷۰م
پاني زوی			
نوم	ویاړ اوسوغات کال		اخځ
اکمال الدین خان د	درب توره	۱۶۸۶	// //
دلېرخان زوی			
دلېر خان	درب توره ، دغمیو ۱۶۸۷		
عبدالروف میانه	خنجر، د مرو اریدو دکسي		معاصرعالمکیري ۱۷۱ م
د بهلوټل خان	لمسي سره اس دبنکلي		
پچاپوري زوی	ځل سره یو فیل له بنکلي ځل سره		
صنوبر حان بابي	خلات	۱۲۰۳	مایت لومړی توك ۳۱۰ م
بهادر خان د	دوم	۱۷۰۵	معاصر عالمکبري ۳۰۰م
داودخان پاني ورور			
داود خان پاني	اس ، توره	۱۷۰۵	// //
خضر خان پاني زوی			

بيبلیو گرافي
لمړني اخځونه

ابوالفضل ، اکبرنامه (دمېرمن بيوايح ژباړه ، لومړی دوهم و دریم ټوکونه ۱۹۷۲ دهلي .

- این اکبر (اچ بلاکمن ژباړه لومړی او دوهم ټوکونه دهلي ۱۹۷۷ .
- عبدالله تاریخ داودي (دمتن تقنیف کوونکی شیخ عبدالرشید علیګر ۱۹۵۴) احمد نطام الدین ، طبقات اکبري(B و ډي کالي ژباړه ۱۹۳۶)

برني ضیا والدین تاریخ فېروز شاهي (متن سید امد خان ، استاتیك سوستي بنګال۱۸۶۲)

بابر خیراالدین محمد برنامه (مېرمن بېوریج ژباړه لومړی او دوهم ټوك ۱۹۷۰)

باداوني ،ال ، منتخب التواریخ(ژباړه او چاپ رانګینګ لومړی ټوك دهلي ۱۹۷۳ ژباړه دوهم ټوك لاودهلي ۱۹۷۳)

بهمسن تاریخ الکشایا نتخه د لکشا(ژباړه سر کار بمبي ۱۹۷۲)

بهکاري شیخ فرید ذاکرات الخوانین ،حبیب ګنج کولکشین علیګر بخاري)

مهمند خانی محمد تاریخ محمدیي(ژباړه محمد ذکي علیګړ ۱۹۷۲ .

فرشته تاریخ فرشته (ژباړه بریګز) (دایراف محمد ن پاوران او ایذیا ، لومړی ، دوهم او دریم ټوك کلکته ۱۹۶۶)

ګلبدن بیګم همایون نامه (ژباړه مېرمن بېوایج لندن ۱۹۰۲ .
غلام حسن سالم ریاض السلام طین (ژباړه عبدالسلام دهلی ۱۹۷۵)
ابن بطوطه، رجله (ژباړن ګیز ،لندن ۱۹۲۹ .
عنایت الله خان افعات عالمګیري (ژباړه جمشېد بیلیسوایادهلي ۱۹۷۲ .
اشیوارداس نګر، فتوحات عالمګیري (ژباړه نسیم احمد دهلی ۱۹۷۸).
جهانګیر ، نولدین تزك جهانګري (ژباړه الکساندر راجرز ،تالیف مېرمن بیوریج لومړی او دوهم ټوکونه دهلي ۱۹۶۸ .
خان ، محمد حسن (طافي خان) متخب اللباب دریم ټوك كلكته ۱۸۷۴ .
ژباړه رنین جهان سید اورنګ زېب په منتخب اللباب کې بمبې خواجه نعمت الله ، تاریخ خان جهاني او مخزن افغاني (ژباړه الي ، داکه ۱۹۶۲
ژباړه برنهارد ډورن د افغانانو تاریخ تر عنوان لاندې.
لندن ccxxix 24 MD
خواجه کامګارجین معاصر جهانګیري (تالیف عذراعلوی دریم ټوك دهلي ۱۹۷۸ کیوال رام تذکره الامرا حبیب ګنج لولګین علیګر.
کامبوه محمد صالح ، عمل صالح یا شاه جهان نامه ، دریم ټوك تالیف غلام یزداني كلكته ۱۹۳۹.
خاکم محمد ، عالمګیر نامه ، لومړی او دوهم ټوکونه (تالیف خادم حسن او عبدالحي كلكته ۱۸۶۶ .
خا معمد ، اقبال نامه جهانګیري (تالیف مولوي احدالحالي او احمد علي، كلكته ۱۸۶۵.
خان، علي محمد شرات احمدي (ژباړه لوګندواله لومړی او دوهم ټوك ، ارنتیال رستیوت بروډا ۱۹۶۵ .
خان، ساقي مستعد معاصر عالمګیري (ژباړه سرکار كلكته ۱۹۴۷) .
خان یوسف حسین سیلکتید داکومنت من اف اورنګ زېب زامن ۱۶۵۹-۱۹۰۵ ((داورنګ زېب د دوران منتخب اسناد))
(مرکزي ارشیف له خوا ، اترا پرادیش حکومت حیدراباد دکن ۱۰۵۸) .

نواب شمس الدين ، محاصر الامسرا ، لومړی دوهم ټوك هندي ژباړه ۱-۲-۳-۴-۵ ټوكونه ژباړه انګريزي بيروج ۱۹۵۲ .
پراستاده منشي ديوي شاجهان نامه (ژباړه د كبير سنګهه او منوهر سنګهه رانارت ، دهلي ۱۹۷۵)
راضي ، عاقل خان ،واقعات عالمګيري (تاليف خان بهادر مولوي حاجي ظفر حسن دهلي ۱۹۴۵) .
سرواني عباس خان تاريخ شېرشاهي (ژباړه برهماديوا پراستاد اسباشينا بهادر ايجو كيشل سروي ، پټنه ۱۹۷۴) .
سرهندي ، يحيى بن احمد عبدالله تاريخ مبارك شاهي (ژ.باسو.برودا ۱۹۳۲
زين خان طبقات بابري (ژباړه او مرميزه سيد حسن عسكري،انوتيش بي پي امبلسادهلي ۱۹۸۲) .
تيمور امير مغلو طان تيموري ۱۹۳۲

دويمي اخځونه :

اسواني ، ار ، ايس : مغل امپراتور همايون ۱۹۶۷
افكينسن د هند د شمالي غربي سرحد احصايوي ياو تاريخي حسابونه دريم ټوك .
لووالیا ، ایم ، ایس. د سليمانانو پراختيا په راجستان كې دهلي ۱۹۷۸ .
اګوستس ، فروريك امپراتور اكبر (ژباړه بسيوايچ اي ، اس لومړی او دوهم ټوك پټنه) ۱۹۷۳)
بيزجي . داكتر ايس. كې همايون پادشاه لومړی او دوهم ټوك بمبي ۱۹۳۸ .
بهرګاوا ، وي ياس : ميوار اومغل امپراتوران (دهلي ۱۹۶۶) .
بيلو و اچ. ډطيو - د افغانستان توكمونه (كلكته ۱۹۱۹) .
كميسارياټ ، ايم ، ايس ،د ګجرات تاريخ الاتكمن اندګرنيز كمپني) لومړی ټوك ۱۹۳۵ .

بيزجي ، داکتر ايس، کې همايون پادشاه لومړی او دوهم ټوك بمبي ۱۹۳۸ .
بهرگاوا ، وي ياس : ميوار اومغل امپراتوران (دهلي ۱۹۶۶) .
بيلو و اچ، ډطيو - د افغانستان توکمونه (کلکته ۱۹۱۹) .
کميساريات ، ايم ، ايس ،د گجرات تاريخ الاتکمن اندگرنيز کمپني) لومړی ټوك ۱۹۳۵ .
گرواکر : قبيلې او طبقې لومړی ټوك.
ډوو، الکساندر ، د هندوستان تاريخ دريم او دوهم ټوکوته لندن ۱۷۷۰
Mpcclxx
د اسلام انسايکلوپيډه يا لومړی ټوك
ارسکاين ،ويليامز دهند تاريخ لومړی او دويم ټوك دهلي۱۹۷۳ .
ايليات اند ډاوسن د هندتاريخ د هند دخپلو تاريخ پوهانو له خولې
1- VIIټوك
پوري ۱۹۶۴
ايدواردز ، ايس ،ايم او ،جاريت ، اچ،ال ، او، مغل حکومت په هند کې دهلي ۱۹۷۹.
الفستون، د هندوستان تاريخ لندن۱۹۴۳ .
ايليات ،اچ،ايم د امپراتور جهانگير خاطرات (دهند تاريخ)
دفقيدا مليات کاغذونه چې ډاوسن تاليف کړی دی. ۱۹۵۹ دهلی.
گلادوين د جهانگير تاريخ ، مداس ۱۹۳۰
حليم ، عبدال ددهلي اواگرې دلودي شاهانو تاريخ ، دهلي ۱۹۷۴.
ايبيستن دپنجاب او شمال غربي سرحد صوبې دقبيلو او طبقو
فهرست II او III ټوکونه .
خان ، کنوار رفاقت علي، کجواها داکبر او جهان تر حاکيمت لاندې د دهلي ۱۹۷۶.
خان ، احسن رضا دمغل امپراتوري مشران داکبر په دوران کې ، دهلي ۱۹۷۷

خوسله ،ار ، پي ، مغل خپلوي او سرداري ، دهلی ۱۹۷۶.
لال، کې ، ایس . د منځینوپېړیو په هندوستان کې دمسلمانو دنفوس وده دهلي ۱۹۷۳.
مهدي حسین ، دمحمد بن تغلق پرمختګ او زوال ،دهلي ۱۹۷۲ ،
ایم عطاعلي : داورنګ زېب په دوره کې مغل اشراف دهلي ۱۹۷۰.
شکیب محمد ضیاوالدین مغل ارشیف لومړی ټوك حیدر اباد ۱۹۷۷.
حبیب ، اي اچ ، دمغلو اړیکې د هندوستان دحاکمو مشرانو سره ، نوې دهلي ۱۹۸۳.
بخار، بي ، ایس ، پنجاب دمغلو تر لاس لاندې ، بمبیئ ۱۹۶۸.
پانډې ، اي،بي په هندوستان کې لومړۍ افغاني امپراتوري. ، کلکته ۱۹۵۶.
پهول ، راجع کار ، دلویو مغلو اردو ګانې ،دهلي ۱۹۷۸.
پراساد داکټر بني د جهانګیر تاریخ الله اباد ۱۹۶۲ .
پراساد داکټر شیواري د قارونه ترکو تاریخ الله اباد ۱۹۳۶.
د همایون ژوند او وخت ۱۹۵۶
پراساد ،ار،این ، دامب // اجه مان سنګهـ کلکته ۱۹۶۶.
قالنګو ،پروفیسور کې ، ار ،پژشاه کلکته ۱۹۶۵.
راورټي میجر اچ ، جي دافغانستان په هکله یادښتونه
رحیم ،ري د افغان حاکمیت تاریخ په هندوستان کې
شیام داکټر رداهي ، داحمد نګر سلطنت ،دهلي ۱۹۶۶.
- د ملك امبر (عنبر) ژوند او وخت دهلي ۱۹۶۸.
- بابر دهلي ۱۹۷۸.
شیرواني ، اچ، ك، جوشي ،پي رحیم دمنځینو پیړیو دکن تاریخ ۱۲۹۵-۱۷۲۴ حیدر اباد ۱۹۳۷
شکینا، داکتر بي ، پي ، د شاه جهان تاریخ دهلي ۱۹۵۰
سرکار ، جي ، ان ، دمیر جمله ژوند ،کلکته ۱۹۵۱
- دهند نظامي تاریخ ۱۹۶۹

- داورنګ زېب تاريخ اتر ۷ ټوك پوري ۱۹۷۴ .
- دبنګال تاريخ (دمسلمانانو دوره ۱۲۰۰-۱۷۵۷ پټنه ۱۹۷۳
شرما ، جي ،ان ميوار او مغل امپراتوران اګره ۱۹۵۴ ،
- دميوار وياړونه ، اګره ۱۹۵۴ .
شيرما ، اين ، ار دمغلو حکومت او اداره بمبيي ۱۹۵۱ .
صديقي اي اچ دافغاني قدرت ځيني خصوصيات عليګړ ۱۹۶۹ .
سريوا ستاوا ، دکتورال، لري،لوى اکبر لومړى او دوهم ټوکونه ،اګره ۱۹۷۳ .
تر پيارتي ، ار ، بي دمغلو دامپراتورۍ پر مختيا او زوال (عروج او زوال)
اسداد اباد ۱۹۵۲.
- دمسلمانانو داداري ځيني خصوصيات الله داد اباد ۱۹۳۶ .
وردا ، دي ، سي،د پجاپور تاريخ نوي دهلي ۱۹۷۴ .
ويليامز ،ال ، اف ،ار دشپاړسمې پېړۍ امپراتوري دهلي ۱۹۱۸ .

اردو ژبې اخځونه :

حسين ، مولانا محمد دربار اکبري
صاحب الدين ، محمد تاريخ شاه جهان پور (لکنهو ۱۹۳۲) ،
دګرځندو يانو راپورټونه (حسابونه)
برنيير ، اف دمغلو په امپراتورۍ کې ګرځېدنه (۱۶۵۸-۱۶۶۸) ايد نمبرګ
دي لايت ، جونز دلويو مغلو امپراتوري (ژباړه چې ،اس هيلنډ او اين ،ايم
بيندجي ، بمبيي ۱۹۲۸ .
فامستر ،ويليام ، په هند کې پخواني سفرونه (دايدوارد ټيري سفرونه)
۱۶۱۶- ۱۶۱۹ لندن ۱۹۲۱ .
منوکچي (منوکسي) دمغلو کيسه يا دمغلو هند (ژباړه ويليام ، ريروين
کلکته ۱۹۶۶
دو ،تاس د سرتاسس دوسفارت دمغلو په دربار کې ۱۶۱۵-۱۶۱۹

تیرونییو ،جي ، بې سفرونه په هند کې (ژباړه :وي بال لندن ۱۸۹۹)

تیسېبونه :

ابرول ، پي ،کې ، دسردارانو رول دبابر او همایون تر حاکمیت لاندې الله اباد پوهنتون ۱۹۶۴ (ناچاپ)

ورما، ار سي، په شپاړسمه او اوه لسمه پېړۍ کې د شمال غرب سرحد معضي الله اباد پوهنتون (ناچاپ)

مضمونونه :

بیلو،اچ ، ډبلیو په افغانستان کې د سیاسي دندو ژورنال (۱۸۵۷)

دیلیریك ، جي ، چې ،ای ((ګهکارو تاریخ ۱۸۷۱.

هاتم ،یوسف عباس ((پاچاهي نیولو جکړې د شاه جهان د زامنو تر منځ او د اورنګ زېب موقف (۱۹۵۱) .

حسین ، اقبال دګنګا په دو اب کې د ځینو افغانانو میشتېدنه ۱۶۲۷-۱۷۰۷ واردستي ۱۹۷۸ (ناچاپ)

- دافغانانو د میشته یي ډول لسمه پیړۍ په هند کې حیدر اباد ۱۹۷۸.

حسن ،نورالحه دپخوانیو مغلو اوډدوی دامیرانو تر منځ اړیکو باندې نوې رڼا (۱۹۴۴)

ابروین ،ډبلیو ، دفرخ اباد نګین نوایان (۴۷) TRASB LVII

رحیم ډاکتر ایم ، اې دپښتو په هکله دجهانګیر کړنلاره ،ژورنال ۱۹۵۹ اووم ټوك دزیمه برخه

صدیقي ، اي ،اچ ،له هندي افغان سردارانو سره دبابر اړیکې (اسلامي کلتور دوهم ټوك څلورمه ګڼه ۱۹۷۸) .

شیام ، داکټر رادهي : په اوږکې اسلامي استعمار اوټولنیز او ښتون (chr
سیمنا رګودا کپور ۱۹۷۸)

جریدي:

بهار ،بنګال، راجستان او پنجاب ایالتي جریدې ،دهند جریده : هېواد او خلك

د ژباړونکي یادښت:

- درتبو ۰۰۰/۰۰ د عددونو مانا داده چې برسېره عدد پلي قوت اولاندې عدد سپاره قوت ته اشاره کوي.
- پرګنه : علاقداري -محله
- مقطع: و لسوال حاکم ، امر
- شیق: سیاسي اداري واحد
- جهاروکه(حاروخه) د امپراتور خاص محل
- بیګها : دځمکې داندازې یو واحد
- کاس: داوږدوالي واحد
- دام : پولي واحد
- درب : ضرب پولي واحد
- عطالیق، د ستیار ، یاور ، سکرتر

دشاغلي الحاج شیر محمد کریمي ژباړې او آثار

۱. دیوه اس کیسه " یاروستیل" لیکونکی تولستوی ۱۸۸۵ ژباړه
ژباړه اوچاپ د دزیري کلنۍ ۱۳۶۰ ل کال.

۲. پښتو متلونه، د اس اس تاربرن ټولونـه _ ۱۸۸۶ ژباړه او چاپ د پښتو ټولنې
غلام محي الدین افغان د شپیتم تلین په وياړ ۱۳۶۰ ل کال.

۳. خوشال خان په باب دخارجي پوهانو لیکنو ته
ژوره کتنه، مرحوم استاد دوست محمد خان کابل مومند. ژباړه ۱۳۶۲
ل کال.

۴. پتو یا زموږ افغاني سرحد، اس اس تاربرن ژباړه دپښتني
فرهنګ د ودې ا پراختیا ټولنه ۱۳۷۷ ل کال.

۵. پښتانه (پټانز)، سراولف کارو ژباړه، ۱۳۷۸ ل کال.

۶. له افغانستان څخه لنډې کیسې، کیسو مجموعه چې
له پښتو څخه په انګریزي ژبه اړول شوي، د لیکوالو اتحادیې له خوا
دیونسکو په مالي مرسته چاپ شوې ده.

۷. دعربي خلیج اقتصادي، سیاسـي او نظـامي
ارزښت، څېړنه د اردو مجلې په پرله پسې ګڼو کې چاپ شوې
ده،۱۳۷۵ ل کال.

۸. په خاصو جګړه یـیزو شـرایطوکي د ژوندي پاتې
کېدو لپاره مبارزه، مسلکي نظامي وروستی نوټ اردو مجله پرله
پسې ګڼې ۱۳۵۴ ل کال.

۹. بـیلا بیلې مسلکي مقالې اورسالې ژبـاړې او
لیکنې : اردومجله.

۱۰. افغاني سرداران او مغل همدا کتاب.

دافغانستان د کلتوري ودې ټولنه - جرمني

VEREIN ZUR FORDERUNG DER
AFGHANISCHEN KULTUR E.V

د خپرونولړ (۲۹)